Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De bello Gallico.

https://hdl.handle.net/1874/323781

Aevum vetus.
Scriptores latini.
N°. 13

Kast I
Af. N°29

I. 732

732 *(Lat. 13, antea 278y.) Charta. 8°. 264 ff. Saec. XV exeuntis.*

C. Julius Caesar, Commentariorum belli Gallici lib. I—VII.

Fol. 3a. Caesar fuisse traditur excelsa statura, cet. (Excerpta e Suetonii Vita Caesaris. Sequuntur: Cicero, de prov. consul. XIII—XIV; Epistolae quaedam Caesaris e Ciceronis Epist. ad Atticum sumtae; A. Hirtii praefatio lib. VIII de bello Gallico; Excerptum e Polybio, cet.) Fol. 17a incipit textus.

Fuit C. A. Dukeri dono Brenkmanni. Vid. edit. Oudendorpii (Lugd. Bat. 1737) praefat. p. **, ubi codex nominatur D vel Duk.

Hs.
1 G 29

C. A. Dukerus. dono Brinkmanni. 1.

Δύσκολόν ἐστι τὸ θρέμμα ἄνθρωπος.

è mala bestia l'huomo.

ὁ δὲ πάντων ἁπάντων θηρίων ἐστὶ
δυσμεταχείριστον

p'mo [illegible]

p'mo dicendo.

Capl 28

Qui mutuat pecuniam mutuo dat

Capl 28 [illegible]

Qui [illegible] mutuat mutuo accipit

Qui feneratur pecuniam ad usuram dat

Qui vero feneratur ad usuram accipit

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ACADEMIA RHENO TRAIECTINA

τιμὰς ἐξαιρέτους exquisitos honores.

278. y

CÆSAR fuisse traditur excelsa statura
colore candido teretibus membris
ore paulo pleniore nigris vegetisque
oculis. valetudine prospera nisi
quod tempore extremo repente ani-
mo linqui: atque etiam per somnum exter-
reri solebat. Comitiali quoque morbo
bis inter res agendas correptus est.
Circa corporis curam morosior. ut
non solum tonderetur diligenter
ac raderetur sed velleretur etiam
ut quidam exprobraverunt.

Eloquentia militarique re aut aequavit praestantissimorum gloriam aut excessit: post accusationem Dolabellae haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat se videre cui Caesar debeat cedere. Aitque eum elegantem splendidamque ac etiam magnificam et generosam quodammodo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? Oratorem quem huic antepones eorum qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis

aut iucundior aut acrior? Quis
verbis aut ornatior aut elegantior?
Genus eloquentiae dumtaxat adole
scens adhuc Strabonis Caesaris secutus
videtur cuius etiam ex oratione quae inscribitur
pro Sardis ad verbum nonnulla transtulit
in divinationem suam. pronuntiasse
autem dicitur voce acuta ardenti motu
gestuque non sine venustate. Orationes
aliquas reliquit inter quas temere
quaedam feruntur ut pro Q. Metello
quam non immerito Augustus existima
bat magis ab actuariis exceptam
male subsequentibus verba dicentis quam ab

ipse edita. Nam in quibusdam exem
plaribus invenio ne inscriptam quidem
pro Metello. Cum ex persona Caesaris
sermo sit: Metellum seque adversus
communium obtrectatorum criminationes
purgantis. Apud milites quoque in hispa
nia idem augustus orationem esse eius
ipsius putat. quae tamen duplex fertur.
Una quasi priore habita proelio.
Altera posteriore. qua Asinius pollio
ne tempus quidem contionandi habuisse
eum dicit: subita hostium incursione.
Reliquit et rerum suarum commentarios
Gallici civilisque belli pompeiani.

Nam Alexandrini Africique et Hi
spaniensis incertus auctor est. Alii
enim Oppium putant, alii Hirtium
qui etiam Gallici belli novissimum im
perfectumque librum suppleverit. De
Commentariis Caesaris Cicero eodem
libro sic refert. Commentarios scripsit
rerum suarum valde quidem probandos
nudi sunt recti et venusti: omni or
natu orationis tamquam veste detracta.
Sed dum voluit alios habere parata
unde sumerent, qui vellent scri
bere historiam: ineptis gratum

fortasse fecit: qui illa volunt in
calamistris inurere: sanos quidem homines
a scribendo deterruit. De eisdem
Commentariis Hirtius ita praedicat
adeo probantur omnium iudicio: ut prae
repta non praebita facultas scripto
ribus videatur.

Asinius pollio parum diligenter
parumque integra veritate compo
sitos putat. Cum Caesar pleraque
et quae per alios erant gesta temere
crediderit et quae per se vel consulto

et memoria lapsus perperam edi
derit. existimatq; rescripturum et
correcturum fuisse. Reliquit
de Analogia duos libros: et Anti
Catones totidem. Ac praeterea
poema quod inscribitur Iter. quorum
librorum primos in transitu Alpium:
cum ex citeriore Gallia conventibus
peractis ad exercitum rediret. sequentes
sub tempus Mundensis proelij fecit.
Novissimum dum ab urbe in Hispa
niam ulteriorem quarto et XX. die
pervenit. Epistolae quoque eius ad senatum

extant: quas primus ad paginas et
formam memorialis libelli con
vertisse. Cum antea consules, duces
non nisi transversa charta mitte
rent scriptas. Extant et ad Cice
ronem. Item ad familiares dome
sticis de rebus. in quibus siqua occultius
perferenda erant, per notas scripsit.
Feruntur et a puero et ab adolescente scripta
quaedam scripta. ut laudes herculis
tragoedia oedippi. Item dicta
collectanea. quos omnes libellos vetuit
Augustus publicari in epistola quam
brevem admodum simplicem ad
pompeium macrum: cui ordinandas biblio
thecas delegaverat: misit.

Bellum Gallicum p. c. C. Cae
sare imperatore gestum est: antea
t[antu]mmo[do] repulsum. semp[er] illas na
tiones n[ost]ri imperatores refutandas
potius q[uam] lacessendas putaverunt.
Ipse ille . C . Marius: cuius divina
virtus atq[ue] eximia magnis populi Ro.
luctibus funeribusq[ue] subvenit . in
fluentis in italiam Gallorum ma
ximas copias repressit: no[n] ipse ad
earum urbes sedesq[ue] penetravit.
Mo[do] ille meo[rum] laborum periculo[rum]
consiliorum socius . C . Pomptinus for

tissimus vir etiam repente bellum
Allobrogum atq; hac sceleratam
coniuratione excitatum prelijs
fregit: eosq; domuit q lacessierat
& ea victoria contentus: rep. metu
liberata quievit. Caesaris longe
aliam video fuisse roem. Non enim
sibi solum cum his quos iam armatos
cotra populum Ro. esse videbat: bel
landum esse duxit. sed totam Gal
liam in nram dicionem esse redi
gendam. Itaq; cum acerrimis
nationibus et maximis Germanorum
et Helvetiorum p̄lijs felicissime de-

certavit. ceteras conterruit
compulit: imperio populi Ro. pa
rere assuefecit. Atque eas re
giones quasque gentes nullae nob
antea littere: nulla vox: nulla
fama notas fecerat. has noster
imperator nosterque exercitus et po
puli Ro. arma peragrarunt. Semitam
tantum Galliae tenebamus antea p. c.
Caeterae partes a gentibus aut ini
micis huic imperio. aut infidis aut
incognitis: aut certe immanibus
et barbaris et bellicosis tenebantur.

quas nationes nemo umquam fuit quin
non frangi domarique cuperet. nemo
sapienter de rep. nostra cogitavit.
iam inde a principio huius imperij qui
Galliam maxime timendam
huic imperio putaret. sed propter vim
ac multitudinem gentium illarum
numquam est antea cum omnibus dimicatum.
Restitimus semper lacessiti. nunc de
nique est perfectum: ut imperij nostri
terrarumque illarum idem esset extremum.
Alpibus Italiam munierat ante
natura non sine aliquo divino numine.

Nam si illis aetas Gallorum im-
manitati multitudinisque patuisset:
nunquam haec urbs summo imperio do-
micilium ac sedem praebuisset.
quae iam licet consedant. nihil
est enim ultra illam invictam
usque ad oceanum quod sit italiae
pertimescendum. sed tamen una atque
altera aestas vel metu vel spe
vel poena vel premiis vel armis
vel legibus potest totam Galliam
sempiternis vinculis adstringere.
Impolitae vero res et acerbae si erunt

redirent: q̃ si sint absumpti: tñ esse
rent se aliqui: qui ad recordandum
bellum renovarent. Quare sit
in cuius tutela Gallia cuius
virtuti fidei felicitati commendata.

Si ad clarissimum generum rediret
properaret: si in capitolium invehi
victor cum illa insigni laude gesti
ret. si denique timeret casum
aliquem: qui illi tamen addere iam
non potest: quadam referre
nos tamen oporteret. ab eodem ille
omnia in quo profligata sit. Cotiens

vellet. Cum vero ille sane iam plane
reip. nondum satisfecerit. et
mihi tamen tardius ad [illegible]
thorum fructum convenire: quod non
explere suum studium reip. muneris:
nec imperatorem incensum ad
remp. bene gerendam revocare:
nec totum Gallici belli decem
properam explicatum: conturbare
atque impedire debemus.

C. Aesar imperator Cic. imp. sal.
Cum Furnium nostrum tantum vidissem:
neque loqui: neque audire meo com-
modo potuissem: properarem atque essem

Insinuere praemisissi iam legio-
nibus: praeterire tu non potui:
quin et scriberem ad te et literas
mitterem: gratias qui regerem tibi
hoc officium saepe et saepius mihi
facturus videor. ita de me me-
reris. In primis a te peto: quem
confido me celeriter ad urbem
venturum: ut te ibi videam. ut
tuo consilio gratia dignitate ope
omnium rerum uti possim. Ad pro-
positum revertar: festinationi
meae brevitatisque litterarum
ignosces. reliqua ex futuro co-
gnosces.

CÆSAR: Oppio Cornelio s. [sal.]
Gaudeo mehercule vos signi
ficare litteris quam valde probetis
ea quae apud Corfinium gesta
sunt. Consilio vestro utar libenter
et hoc libentius quod mea sponte
facere constitueram. ut quam lenissimum
me preberem: et Pompeium
darem operam: ut reconciliarem.
Temptemus hoc modo si possimus.
omnium voluntates recuperare.
et diuturna victoria uti. quoniam
reliqui crudelitate odium effu
gere non potuerunt. neque victoriam

diuitias tenere · praeter vnu

L. Syllam · quem imitaturus

non sum · haec noua sit ratio

vincendi · ut misericordia et li

beralitate nos muniamus · id

quemadmodum fieri possit: nonnulla

mi in mentem ueniunt · et multa

reperiri possunt · de his rebus rogo

uos: ut cogitationem suscipiatis.

CN · Magium Pompei praefectum

deprehendi · s · et meo instituto

usus sum · et eum statim missum

feci ^ si volent grati esse · debebunt

Iam duo praefecti fabrum pompeii in

meam potestatem uenerunt: et a me missi sunt.

Pompeium hortarer ut mallet ei
esse amicus quam his quibus et illi et mihi
semper fuerant inimicissimi quorum
artificiis effectum est ut res publica in hunc
statum perveniret. V.

Caesar Opp. Cornelio sal. a.d. VII
idus Mar. Brundusium misit ad me
N. Magium de pace. quae visa
sunt respondi. hoc vos statim scire
volui. Cum in spem venero de com
positione aliquid me conficere statim
vos certiores faciam. Quo modo nunc

~~Pontifex imp. Cicero~~

Coactus assiduis tuis uocibus Balbe: cum
quottidiana mea recusatio non difficul-
tatis excusationem: sed inertiae uideretur
depraecationem habere: difficillimam rem su-
scepi. Caesaris nostri commentarios rerum ge-
starum Galliae non comparandos superioribus
insequentibus atque eius scriptis contexui. nouissimumque
ac imperfectum a rebus gestis alexandriae
confeci usque ad exitum non quidem ciuilis
dissensionis: cuius finem nullum uidemus:
sed uitae Caesaris. quos utinam qui legent
scire possint. quam inuitus susceperim. quo facili
caream stultitiae atque arrogantiae crimine.
qui me medijs interposuerim Caesaris
scriptis. Constat enim inter omnes: nihil tam
operose ab alijs esse perfectum: quod non horum

elegantia commentariorum superetur.
qui sunt editi ne scientia tantarum rerum
scriptoribus desit. adeoque probantur
omnium iudicio: ut praerepta non prae
bita facultas scriptoribus videatur. Cuius
tamen rei maior nostra quam reliquorum est ad
miratio. caeteri enim quam bene atque emen
date: nos etiam quam facile atque celeriter eos
perfecerit scimus. Erat autem in Caesare
cum facultas atque elegantia summa
scribendi: tum verissima suorum scientia
consiliorum explicandorum. mihi ne illud
quidem accidit: ut Alexandrino atque
africano bello interessem. quae bella
quamquam ex parte nobis Caesaris sermone
sint nota: tamen aliter audimus ea quae

rerum novitate aut admiratione nos
capiunt: aliter quae pro testimonio
sumus dicturi. Sed ego nimirum dum omnis
excusationis causa collige me cum Caesare
conferri: hoc ipsum tamen arrogan
tiae subeo: quod me iudicio cuiusquam existi
mem posse cum Caesare comparari.

S; illuc redeo. videtisne quantum munus
sit oratoris historia. haud scio an
flumine orõis & varietate maximũ.
neq; tñ eam repio usq̃ separatim in
structam Rhetorum preceptis. sita sunt
ẽ. ante oculos. Nam qs nescit primam
esse historiae legem: neq falsi di
cere audeat. deinde neq veri non
audeat: neque suspitio gratiae in sit
i scribendo sit: neque simultatis. Haec
scilicet fundamenta nota st omnibus.
ipsa aũt exedificatio posita est in rebus
et verbis. rerum ratio ordinem tem
porum desiderat regionum descriptio
nem. vult ẽt qm tñ in rebus ma
gnis memoria dignis: cõsilia primum:

acta
deinde postea eventus expectant:
et de consiliis significari quid scriptor
probet. et in rebus gestis declarari;
non solum quid actum aut dictum sit.
sed etiam quomodo. et cum de eventu dicatur:
ut causae explicentur omnes vel casus vel
sapientiae vel temeritatis. hominumque
ipsorum non solum res gestae: sed
etiam qui fama ac nomine excellant: de
cuiusque vita atque natura. verborum autem
ratio et genus orationis fusum atque
tractum et cum lenitate quadam
aequabili profluens sine hac iu
diciali asperitate: et sine sententiarum
forensibus aculeis persequendum est.

Huic generi historia finitima est. in qua et narrantur ornate: et regio saepe aut pugna describitur. Interponuntur etiam conciones et hortationes. Sed in his tracta quaedam et fluens expetitur: non haec contorta et acris oratio.

Πολυβίου.

Καὶ γὰρ φιλόφιλον δεῖ εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατριν καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους. ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι

χρὴ παρὰ τῶν τοιούτων καὶ πολ
λάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς
μεγίστοις ἐπαίνοις τοῖς ἐχθροῖς,
ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο.
πολλάκις δὲ ἐλέγχειν καὶ ψέγειν
ἐπονειδίστως τοῖς ἀναγκαιοτάτοις,
ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο
τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι τοῦθ᾽ ὑπο
δεικνύωσιν. ὥσπερ γὰρ ζώου τῶν
ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν, ἀχρειοῦται
τὸ ὅλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρε
θείσης τῆς ἀληθείας, τὸ κατα
λειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς
γίνεται διήγημα. διόπερ οὔτε
τῶν φίλων κατηγορεῖν, οὔτε τοὺς
ἐχθροὺς ἐπαινεῖν ὀκνητέον. οὔτε
δὲ τοὺς αὐτοὺς ψέγειν. ποτὲ δὲ
ἐγκωμιάζειν εὐλαβητέον.

Soleo saepe ante oculos ponere: idque
libenter crebris usurpare sermonibus:
omnes nostrorum imperatorum: omnes extera
rum gentium potentissimorumque popu
lorum: omnes regum clarissimorum res
gestas cum tuis nec contentionum magni
tudine: nec numero proeliorum: nec varie
tate regionum: nec celeritate confici
endi: nec dissimilitudine bellorum
posse conferri: Nec vero disiunctissimas
terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari:
quam tuis non dicam cursibus: sed victoriis
illustratas esse.

Κλαυδίου πτολεμαίου.

Κελτογαλατία διήρηται εἰς ἐπαρχί(ας)
δ. ἀκουιτανίαν καὶ λουγδουνησίαν
καὶ βελγικὴν καὶ ναρβωνησίαν.

Gallia saltu pyreneo, alpibusque et monte
gebenna, fluminibusque rheno ac rodano
continetur. patetque circuitu ad bis et
tricies centum milia passuum.

C. Iulij Cesaris commentariorum belli gallici
liber primus incipit

Gallia est omnis diuisa
in partes tres. quarum vnam
incolunt belge. Aliam aqtani.
Tertiam qui ipsorum lingua celte.
nostri galli apellantur. Hi omnes
lingua institutis legibus inter se dif
ferunt. Gallos ab aqtanis garuna — .Garumne.
flumen. abelgis matrona & sequa — .Marne.
na diuidit. Horum omnium fortissi — .Seyne.
sunt belge propterea quod acultu — cultu atque humanit
atque humanitate prouincie longissime
absunt minimeque ad eos merca
tores sepe commeat, atque ea que — commeant.

Continent[us]

Κεχρολαχετιας

θεσις

Βεχ...

pertinent

ad effeminandos aios pertinent im
portant proximiq[ue] sunt germanis qui
tras rhenu[m] icolunt cu[m] q[ui]bus continenter
bellu[m] gerunt. qua de causa belvetij
quoq[ue] reliquos gallos virtute prece
dunt. q[uo]d fere quotidianis bellis pre
lijsq[ue] cu[m] germanis contendunt. cu[m]
aut suis finibus eos probibent aut
ipi i eor[um] finibus bellu[m] gerunt. Eor[um]
una pars. qua[m] gallos obtinere
dc[tu]m e[st] iniciu[m] capit a flumine ro
dano. continetur q[ue] garumna flumi[n]e.
Oceanu[m] fines belgar[um] attingit.
etia[m] ab sequanis et belvetijs fl
umen rhenu[m] u[er]git ad septentriones.
Belge ab extremis gallie finibus
oriuntur. p[er]tinent ad interiore[m]

partem fluminis Rheni, spectant in πρὸς ἄρκτον
septentrionem et orientem solem. Aq- τετραμμένη.
tania a garumna flumine ad pireneos
montes, et ad eam partem oceani,
que est ad hispaniam pertinet, spec- est.
tat inter occasum solis et septentri-
11 onem. Aput heluetios longe nobi-
lissimus fuit et ditissimus orgentorix.
Is marco mesalla, et publio marco
pisone consulibus regni cupiditate
inductus coniurationem nobilitatis fe-
cit ac civitati persuasit ut de finibus
suis cum omnibus copiis suis exirent.
perfacile esse cum virtute omnibus pre-
starent totius gallie imperio potiri.
Id hoc facilius eis persuasit quod undique
loci natura tuti heluetii continerentur

vna ex parte flumine Rheno latissimo

atque altissimo qui agrum heluetium a germa-
nis diuidit. altera ex parte monte
iura altissimo qui est inter sequanos
& heluetios. Tertia lacu lemano &
[illegible] flumine rhodano qui prouinciam nostram
ab heluetijs diuidit. his rebus fiebat
vt minus late vagarentur & minus
facile finitimis bellum inferre possent.
Bellandi cupidi — Qua de causa homines bellandi cupidi
magno dolore afficiebantur. pro
multitudine autem hominum & pro
gloria belli atque fortitudinis angustos
se fines habere arbitrabantur. qui
in longitudinem passuum ccxl. in
latitudinem clxxx patebat. his rebus lll.
adducti / permoti — adducti & auctoritate orgentorigis

pmoti ꝯstituerunt ea que ad pro
ficiscendum ptinerent ꝯparare. iumentorum
et carrorum quam maximum numerum coemere.
sementes quam maximas facere ut in
itinere copia frumenti suppeteret
cum proximis ciuitatibus pacem et a
miciciam confirmare. Ad eas res
ꝯficiendas biennium satis esse sibi
duxerunt. In tercium annum profectio
nem lege ꝯfirmant. ad eas res ꝯfi
ciendas orgentorix deligitur. Is
igitur ubi legationem ad ciuitates
suscepit in eo itinere persuadet ca
stico catamanti leodis filio sequano.
cui pater regnum in sequanis
multos annos obtinuerat. et a senatu
ppto que R. amicus appellatus erat.

unoiuria
Carrorum
suppeteret

ut regnum in ciuitate sua occuparet
quod pater ante habuerat. Itemque dunorigi
heduo fratri diuiciaci. qui eo tempore
principatum in ciuitate obtinebat sua,
ac maxime plebi acceptus erat, ut
idem conaretur persuadet. eique filiam
f. in matrimonium dat — suam in matrimonium dat. Perfacile
factu esse illis probat conata perficere.
propterea quod ipse sue ciuitatis imperium
obtenturus esset. non esse dubium quin
totius gallie plurimum heluetii possent.
se suis copiis, suoque exercitu illis
regna conciliaturum confirmat. hac oratione
adducti inter se fidem et iusiurandum
potentissimos ac firmissimos p. — dant. Et regno occupato per tres potentissimos ac firmissimos populos totius
gallie sese potiri posse sperant.

IV. [Ea res ut est helvetiis p iudiciu
enunciata moribus suis orgentorige
ex vinculis cau dicere coegerunt da-
mnatum penas seq. oportebat ut
igni cremaretur. die constituta cause igni cremaret
dictionis orgentorix ad iudiciu
oem sua familia ad hominu decem
milia undiq. coegit et omnes
clientes obaeratosq. suos quorum obaeratos
magnu num habebat eodem conduxit.
p eos ne cau dicet se eripuit. cu
civitas ob eam rem incitata armis ius ius suu exeq
suu exequi conaretur multitudinem
q. hominu ex agris magistratus cogeret.
Orgentorix mortuus est. neq. abest abest suspitio
suspitio ut helvetii arbitrantur qn
V. ipse sibi mortem consciverit. Post eius

morte nihilominus heluetii id quod
constituerant facere conantur, ut e finibus
suis exeant. ubi iam se ad eam rem
paratos esse arbitrati sunt: oppida
ad .xii. — sua omnia numero ad duodecim, vicos ad
κώμας — quadringentos: et reliqua privata
τὰς οἰκίας ἐνέπρησαν ἔκαυσαν. — hedificia incendunt. frumentum omne
preterquam quod secum portaturi erant
Coburunt. — comburunt. ut domum reditionis spe
sublata: paratiores ad omnia pericula
subeunda essent. Trium mensium mo-
molita cibaria — lita cibaria sibi quemque domo efferre
iubent. persuadent rauracis et tuligis,
et latobrigis finitimis: uti eodem
usi consilio oppidis suis vicisque
Exustis — exustis una cum eis proficiscantur.
Boiosque qui trans rhenum incoluerat

Boij: quorum tribus .c xij. fuisse auctor
est Cato.

Iuxta Carnos quidam taurisci appellati
nunc norici.

et in agrum noricum transierat, noriamque oppugnarat, receptos ad se socios
VI. sibi adsciscunt. [Erant omnino itinera duo
quibus itineribus domo exire possent.
Unum per sequanos angustum, et diffi- | Iter angustum et
cile inter montem iuram, et flumen | difficile.
rhodanum vix qua singuli carri duce- | [Greek marginal note]
rentur. Mons autem altissimus im-
pendebat ut facile perpauci pro
hibere possent. alterum per provinciam
nostram multo facilius, atque expeditius. | facilius atque expeditius iter
propterea quod inter fines helvetiorum, et
allobrogum qui nuper populo romano pacati erant. Rho-
danus fluit: isque non nullis locis | f. vado transitur.
vado transitur. Extremum oppidum
allobrogum est, proximumque helveti-
orum finibus genua. Ex eo oppido | Geneue

[Left margin, Greek glosses: ὁδὸς ... ξύλος ὀρθια ... ἰσχυρός ...]

pertinet pons ad heluetios pertinet. allobrogibus
sese vel suasuros quod nondum bono animo
in populum R. viderentur: existimabant vel
vi coacturos ut per suos fines eos i-
re paterentur. Omnibus rebus ad pro
die dicit fectionem comparatis diem dicunt: qua die
ad ripam rhodani omnes conveniant.
Is dies erat ad v. kal. april. L. pi-
sone. aulo gabinio consulibus. Cesari VII.
cum id nunciatum esset. eos per provinciam
nostram iter facere conari maturat
ab urbe proficisci. et quam maximis potest
itineribus in galliam ulteriorem contendit.
et ad genuam pervenit. Provincie toti
quam maximum potest militum numerum
imperat. Erat omnino in gallia ulteriore
legio una. Pontem qui erat ad genuam

iubet rescindi. ubi de eius aduentu
heluetij certiores facti sunt, legatos
ad eum mittunt nobilissimos ciuitatis.
Cuius legationis Nameius & Veruclo
principum locum obtinebat. qui dicerent
sibi esse in animo sine ullo maleficio
iter per prouinciam facere, propterea quod nul
lum aliud iter haberent. Rogare ut
eius uoluntate id sibi facere liceat.
Cesar quod memoria tenebat L. Ca
ssium consulem occisum, exercitumque eius
ab heluetijs pulsum, & sub iugum
missum, concedendum non putabat.
neque homines inimico animo data facul
tate per prouinciam itineris faciundi
temperaturos ab iniuria & maleficio
existimabat. Tamen ut spatium

pontem rescindi.
dissolui

ὅτι κακῶς ποιη σομενο ἀδίκως

Exercitu pulsum

Intercedere.

intercedere posset, dum milites quos
imperaverat convenirent legatis respon-
dit: diem se ad deliberandum sumpturum;
si quid vellent ad idus Apriles reverterentur.

Interea legione quam secum habebat, mili- VIII.
tibusque qui ex provincia convenerant, a
lacu Lemano, qui in flumen Rhodanum

Lacus Lemanus

influit ad montem Iuram, qui fines Sequa-
norum ab Helvetiis dividit, milia pas-
suum X et VIIII murum in altitudinem

pedum XVI, fossamque perducit. Eo opere perfecto

praesidia disponit, castella communit,

castella

quo facilius si se invito transire co-
narentur prohibere possit. Ubi ea dies
quam constituerat cum legatis venit,
et legati ad eum reverterunt,
Negat se more et exemplo populi

R. posse iter ulli per provinciam dare, et si vim facere conetur prohibiturum ostendit. Helvetii ea spe deiecti navibus iunctis, ratibusque compluribus factis alii vadis Rhodani qua minima altitudo fluminis erat nonnumquam interdiu saepius noctu si perrumpere possent conati: operis munitione, et militum concursu, et telis repulsi hoc conatu destiterunt. Relinquebatur una per Sequanos via. qua Sequanis invitis propter angustias ire non poterant. His cum sua sponte persuadere non possent. legatos ad Dumnorigem Heduum mittunt ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. Dumnorix gratia et largitione apud Sequanos

(Margin, beside "Relinquebatur": IX.)

(Margin glosses: ἀπ᾽ ἐλπίδος καταβληθέντες. — Interdiu Noctu. — sua sponte)

plurimum poterat: et heluetiis erat
amicus quod ex ea ciuitate orgetori
gis filiam in matrimonium duxerat: et
cupiditate regni adductus nouis rebus
studebat: et quam plurimas ciuitates suo
beneficio habere obstrictas volebat.
Itaque rem suscepit et a sequanis
impetrat ut per fines suos heluetii
os ire patiantur. obsidesque (ὁμήρους) uti inter se
se dent perficit. Sequani ne itinere
heluetios prohibeant. heluetii ut
sine maleficio et iniuria transeant.
Caesari renuntiatur heluetiis esse
in animo per agrum sequanorum et heduorum
iter in santonum fines facere qui
non longe a tolosatium finibus absunt.
que ciuitas est in prouincia. Id si

Margin notes:

f. in matrimonia duxit

δοῦναι τὰ πιστὰ καὶ λαβεῖν.

ἄνευ τῆς κακοποιΐας

sine maleficio et iniuria.

πορεύεσθαι ὡς διὰ φιλίας χώρας

fieret, intelligebat magno cu peri
lo provincie futurum: ut hoies bel
licosos. p. R. inimicos locis pate — locis patentibus
tib, maxieq frumentariis finitimos
haberet. Ob eas cas ei munitioni
qua fecerat, titum labienu legatum
pfecit. Ipse i italiam magnis itine — magnis itineribus
rib contendit, duasq legioes ibi
conscripsit. et tres que circu aqle — legiones conscripsit
giam hiemabant ex hibnis educat.
et qua proximum iter i ulteriorem ga
lliam p alpes erat: cu iis. v. legi
onibus ire contendit. Ibi ceutrones,
et garoceli et caturiges locis sup
oribus occupatis ab itinere exercitum
prohibere conatur. Cu plib his
preliis pulsis ab ocelo qd e citeriois

extremū

prouīcię extremū · ī fines uocōciorȝ
vlterioris prouincię die · vij · puenit · In
ī allobrogū fines · ab allobrogib; in
sebusianos exercitū ducit · hi sunt
Rosne ex prouinciā trāsrhodanū pmi ·
Heluetij iam p angustias & fines XI.
sequanorȝ suas copias traduxerāt ·
& ī heduorȝ fines puenerāt · eorȝq;
agros populabāt · hedui cū se sua
q; ab his defendē nō possent · legatos
ad cesarē mittūt rogatū auxiliū ·
ita se omni tpe de p. R. meritos esse
vt pene ī ɔspectu exercitus nri agri
vastari · Liberi eorȝ ī suitutē addu-
ci · oppida expugnari nō debuerit ·
Eodē tpe hedui ambarrijq; necce-
ssarij & ɔsanguinei heduorȝ cesarē

certiorez faciut: sese depoplatis a-
gris nõ facile ab oppidis viz hostiũ
prohibẽ. Itez allobroges q trans rho
danũ vicos possessioesq; hebãt fuga
se ad cesare recipiut, & demostrãt
sibi pret agri solũ nihil esse reliq.
quibz rebz adduct⁹ cesar nõ expec
tand⁹ sibi statuit dũ oibz fortunis
sociorz ↄsumptis ī santones heluetij
XII. peruenirent. flumen ē arar q
p fines heduorz & sequanorz in
rhodanũ īfluit ĩcredibili lenita
te, vt ocul⁹ ī vtrã ptez fluat iudi-
cari nõ possit. Id heluetij ratibz
ac lintribz iũctis trãsibãt. vbi p
exploratores Cesar certior factus
est, tres iãz ptes copiarz heluetiõs

vicos possessionibus
agri solum
dum
Lassone
Rodanus amnis ex alpibus se rapiens p lemanum lacum se gnemq; defertur Araium.

id flumen traduxisse quartam fere
partem citra flumen ararim reliquam relicta
esse de tertia vigilia cum legionibus De tertia uigilia
tribus e castris profectus ad eam partem
pervenit que nondum flumen transierat.
Eos impeditos et inopinatos agressus
magnam partem eorum concidit Reliqui se
fuge mandarunt: atque in proximas
silvas abdiderunt. hic pagus appel
labatur tigurinus. Nam omnis civitas
helvetia in quatuor pagos divisa pagus
est. hic pagus unus cum domo exi
sset patrum nostrorum memoria Lucium
Cassium consulem interfecerat et eius
exercitum sub iugum miserat. Ita si
ve casu sive consilio deorum immor siue
talium que pars civitatis helvetie

Isigne calamitate pplo R. intulerat. Insigne calamitatem
princeps ea penas psolvit. quaire princeps .i. prima
Cesar no solum publicas sed et p-
uatas iiurias vlcus est. q ei soceri
lucij pisonis auu lucium pisonem
legatum tigurini eodem prelio
xiii. quo cassium intfecerunt. Hoc plio
facto reliquas copias heluetiorum
vt oset posset: pontem iarare faciedum
curavit atque ita exercitu traducit.
heluetij repentino ei adventu Repentino adu.
comoti cu id q ipsi diebus xx egerant superiore
confecerunt vt flum traliret illum
uno die fecisse itelligeret. legatos
ad eum mittunt. cui legationis divi
co pnceps fuit. q bello cassiano
dux heluetiorum fuerat. Is ita cum

egit
Legationis forma

cum Cesare egit. Si pacem p. R. cum hel-
uetiis faceret in eam partem ituros atque
ibi futuros heluetios ubi eos Cesar con-
stituisset atque esse voluisset. Sin bello
persequi perseveraret, Reminisceretur et ve-
teris incommodi p. R. et pristine virtutis
heluetiorum. quod improviso unum pagum
adortus esset, cum ii qui flumen transissent
suis auxilium ferre non possent, ne ob
eam rem aut sue magnopere virtuti tri-
bueret aut ipsos despiceret. se ita
a patribus maioribusque suis didicisse
ut magis virtute (ἀρετᾷ) quam dolo contenderent
aut insidiis niterentur. quare ne co-
mitteret ut is locus ubi constitissent
ex calamitate p. R. et internitione
exercitus nomen caperet aut memoriam (s. posteris) proderet.

δόλῳ καὶ ἐνέδραις

internitio

XIV. [H]is Cesar ita rndit· eo sibi min
dubitatois dari q eas res. quas le-
gati heluetiou comemorasset· me-
moria tenet. atq eo graui fere
quo minus merito p.R. accidisset.
q si alicui iniurie sibi ꝯscii fuisset.
no fuisse difficile caue. sed eo de-
ceptu q neq omissum a se intelli-
geret quare timet. neq sine causa
timendu putarat. qd si veteris cu-
melie obliuisci vellet. nu et rece-
tiu iniuriarum q eo inuito it p proui-
cia p uim temptasset. qd heduos,
q ambarros q allobrogos vexasset
memoria depone posse. qd sua depone memoria.
victoria tam insolenter gloriaret,
qd q tam diu se impune iniurias

AR: δίον εἰ δώη αὐτῷ τινί, ἵνα ἀφρονέστερον ... ὅσ ἤλγουν ... πολλοῖς ... ὁ δαίμων ... φέρων ... ἵνα τὰς συμφορὰς λάβῃ ...

tulisse admiraret^r eodem p[er]tinere.
Consuesse .n. deos i[m]mortales. quo gra
vius ho[m]i[n]es ex [com]mutatio[n]e re[rum] doleant
quos pro scele[re] eo[rum] ulcisci velit iis
secundiores i[n]terdu[m] res, et diuturni-
ore[m] impunitate[m] [con]cede[re]. cu[m] ea ita
sint: t[ame]n si obsides ab his sibi dent^r.
uti ea que polliceant^ur facturos
i[n]telligat. & si hedu[is] de i[n]iuriis
quas ip[s]is socijsq[ue] eo[rum] i[n]tulerint. ite[m]
si allobrogib[us] satisfaciat. sese cu[m]
ip[s]is pace[m] esse factu[rum]. diuico re-
spondit ita heluetios a maiorib[us]
suis i[n]stitutos esse uti obsides ac-
cipere no[n] dare [con]sueueru[n]t. eius
rei p[opulum] R[omanum]. esse teste[m]. hoc respo[n]so
dato discessit. postero die ex eo XV

ὅτι τὸ μὴ λαβεῖν τάγαθά, ἔστι χαλεπόν. ὥστε λαβόντα στερηθῆναι, λυπηρόν.

le[ ]i[n]iuriis satisfaciat.

ταῦτ' εἰπὼν ἀπῆλθεν.

loco castra mouet. Idem facit cesar,
equitatumque omnem ad numerum .iiij. milium
que ex omni prouincia, et heduis,
atque eorum socijs coactum habebat.
premittit, qui videant quas in partes
hostes iter faciant. Qui cupidius
nouissimum agmen insecuti, alieno
loco cum equitatu heluetiorum prelium
committunt, et pauci de nostris cadunt. cadunt.
Quo prelio sublati heluetij, quod quin-
gentis equitibus tantam multitudinem
equitum propulerant, audacius subsistere
nonnumquam et nouissimo agmine prelio
nostros lacessere ceperunt. Cesar propulerant
suos a prelio continebat, ac satis
habebat in presentia hostem rapinis, Inpresentia
pabulationibus, populationibusque prohibere. pabulationibus populationibus.

Circiter — Ita dies circiter xv. iter fecere uti inter
novissimum p. — novissimum hostium agmen & nostrum
primum non amplius quinis vel senis
id est esset — milibus passuum interesset. Interim xvi.
quotidie cesar heduos frumentum
quod essent publice polliciti flagitare.
Nam propter frigora quod gallia sub septentri-
onibus ut ante dictum est posita est. [illegible]
frumenta matura — non modo frumenta in agris matura non
erat. sed ne pabuli quidem satis
magna copia suppetebat. eo autem
frumento quod flumine arari navibus
subvexerat propterea uti minus poterat.
iter autem vertebant ab — quod iter ab arari helvetii averte-
ἀποστρεφόμενοι ἀπ — rant. a quibus discedere nolebat.
diem ex die ducere hedui conferri
comportari adesse dicere. ubi se diutius

.diuti.

duci intellexit & diem instare, quo die
frumentum militibus metiri oportebat,
conuocatis eorum principibus, quorum magna
copia in castris habebat, in his diuitia-
co & lisco, qui summo magistratui preerat,
quem uergobretum appellant hedui, qui cre-
atur annuus & vite necisque in suos
habet potestatem, grauiter eos accusat.
quod cum neque emi neque ex agris sumi
posset, tam necessario tempore, tam propin-
quis hostibus ab his non subleuetur, presertim
cum magna ex parte eorum precibus adductus
bellum susceperit, multo etiam grauius quod
XVII. sit destitutus queritur. Tum demum
liscus oratione Cesaris adductus, quod
ante tacuerat, proponit esse nonnul-
los quorum auctoritas apud plebem

liscus diuitiac
accusatio frumenti
vite necisque potestas
subleuetur.

plurimu valeat q puati plus pos-
sent q ipsi magistratus. hos sedictiosa
atq improba oroe multitudine deter-
rere. ne frumentu oferat qd prestar
debeat. si iam pncipatu gallie opti-
nere no posset gallor q romanor
imperia pferre sati esse: neq dubi-
tare debeat qn si heluetios supa-
uerit romani una cu reliqua gal-
lia heduis libertate sit erepturi.
Ab isdem nra osilia queq i castris
gerantur hostibus enuciari. hos a se
coerceri no posse. quin et q ne-
cessario re coactus cesari enu-
ciarit intelligere sese q pro id cu
piculo fecerit, et ob eam cam q diu
potuit tacuisse. Cesar hac orone XVIII

seditiosa atq im-
proba oro.

osilia enunciare.

lysci dumorigem diuiciaci frez desi- designari
gnari sentiebat. Sed qd plib9 psntib9 dicentibus
eas res iactari nolebat celeriter
osiliu dimittit. liscu retinet. querit
ex solo ea que i quentu dixerat.
dicit liberius atq audaci. eadez se-
creto ab alijs querit. reperit esse
vera. Ipsuz esse dumorigez suma
audacia magna apd plebez pp
pp liberalitatez gra. cupiduz rez
nouaz. co plures anos portoria. portoria
reliqua q oia heduoz vectigalia vectigalia
puo precio redempta hre. ppea q
illo dicente contradicere audebat
nemo. his reb9 & suaz rez famili-
arez auxisse. & facultates ad lar-
giendu magnas copasse. Magnuz

nūc extractus suo sumptu semp alere
& circu se hre. neq solū domi. sz &
apd finitimas ciuitates largiri pos-
se. atq hui potētie cā matrez i bu-
turigib homi illic nobilissio ac po-
tētissio collocasse. Ipz ex heluetijs
vxorez hre. sororez ex matre & pro-
pinquas suas nuptuz i alias ciuita-
tes collocasse. fauere & cupe helue-
tijs pp eaz affinitatez. odisse & suo
noīe Cesarez & Romanos. q eoz
aduētu potētia eius diminuta.
& diuiciac frater i antiquū locū
grē atq honoris sit restitutus. Si
qd accidat Romanis sūma i spez
p heluetios regni optinēdi venē:
impio p. R. nō mō de regno. sz &

Marginalia: Exis matre apud biturigibus eadem / homi nobilissimo ac potentissimo / nuptū collocasse / suo noie sua spōte

de ea q̄ ĥeat gr̄a desꝑare. Reperie-
bat q̃ inq̄rendo Cesar qd̄ prelīū p̄lium aduersum
equestre aduersū paucis āň di-
ebus fcm̄ : initiū eius fuge fcm̄ a-
dunorige, atq̃ eius eq̄tib;. Nā eq̄ta-
tui quē auxilio Cesari hedui mi-
serat dunorix preerat. eo⁊ fuga
XIX reliquū ē eq̄tatū perterritū. Qb;
rebus cognitis, cū ad has suspitiões
certissime res accederet, qđ p fines
sequanor⁊ heluetios traduxisset,
qđ obsides int̃ eos dandos curasset,
q̄ oīa ea nō mō iniussu suo et ciui-
tatis, sed et īscietib; ipis fecisset!
qđ a magistratu heduor⁊ accusaret̃.
satis esse cause arbitrat̃ quare
ī eū aut ipe aīaduerteret aut animaduerteret punire

ciuitatez animaduertere iubeet. his oibꝫ
vnu repugnabat q fris diuiciaci sumu
i.p. R. studiuz, summaqꝫ i se voluntatez
egregia fidez, iustina, temperatiam
cognouerat. Nā ne ei' supplicio di
uiciaci aiuz offēderet verebat. itaqꝫ
prius q̄ qcq̄ conaret. diuitiacū ad se
vocari iubet. & quondianis inter pretibꝫ
remotis p Caiuz valeriū trouicillū
principez gallie prouincie familiare
suū cui summa oīuz rerū fidez habe-
bat, cū eo sloquitur. simul comone-
facit que ipo prite i concilio ga-
llorꝫ de dumnorige sint dcta, &
ondit que separatiz qsqꝫ de eo apud
se dixerit. petit se atqꝫ hortatur
vt sine eius offensioe ai vl' ipe

de eo causa cognita statuat vel
ciuitatez de eo statuere iubeat.
xx. [diuiciacus multis cu lacrimis cesa-
rez complexus obsecrare cepit
ne qd grauius i frez statueret. scire
se illa esse vera. nec quemq3 ex eo plus
q se doloris capere. pptea q cu ipe
gra plurimu domi atq3 i reliqua
gallia. ille minimu pp adolescetia
posset p se creuisset qbs opibs ac
neruis no solu ad minuedaz
graz sed pene ad pniciez sua vte-
retur. Sese tn & amore fratno
& estimatoe vulgi comoueri.
q si qd ei a cesare grauius accidi-
sset cu ipse euz locu amicicie apd
euz teneret nemez estimaturu no

opibus ac neruis

Suam . no .

sua voluntate factuz. Qua ex re fu-
turū ut toti galliē ai a se auerte- alieñaretur.
rentur. Hec cū plib; verbis flens a
Cesare peteret: Cesar eius dextra
ꝑhendit consolatus rogat finē ora- λαβόμενος τῆς δεξιᾶς.
di faciat. Tanti ei' apd se graz ēē
ostendit ut & rei p. iiuria & suū
dolorē ei' voluntati ac precib; ꝯdonet.
dunorigem ad se vocat. frēz adhi-
bet. que ī eo reprehendat ondit.
que ipe ītelligat. que ciuitas que-
ratur proponit. monet ut ī reliq
uuz tp̄s oēs suspitioēs euitet. pre-
terita se diuiciaco frī ꝯdonare dic̄. καὶ μνησικακῶν αὐτῷ.
dunorigi custodes ponit ut que μηδενὸς τῶν παροιχομένων.
agat qb; cū loquat' scire possit.
[Eodez die ab exploratorib; ēctiōs XXI κατάσκοποι

factus hostes sub monte consedisse milia passuum ab ipsis castris viii. qualis esset natura montis et qualis in circuitu ascensus qui cognoscerent misit. Renunciatum est facilem esse. de tertia vigilia titum labienum legatum pro pretore cum duabus legionibus et his ducibus qui iter cognoverant summum iugum montis ascendere iubet. quid sui consilii sit ostendit. Ipse de quarta vigilia eodem itinere quo hostes ierant ad hostes contendit equitatumque omnem ante se mittit. Considius qui rei militaris peritissimus habebatur et in exercitu l. sille et postea m. crassi fuerat

XXII. cum exploratoribus premittitur. Prima luce cum summus mons a tito labieno

teneret. ipse ab hostiū castris nō lō-
gius mille & qngentis passib; abēēt.
neq; ut postea ex captiuis coperit
aut ipius aduentus aut labieni co-
gnitus esset. Considius equo ammisso
ad eū cucurrit: dicit mōtē quē a
labieno occupari voluit ab hostib;
teneri id se gallicis armis atq; in-
signib; cognouisse. Cesar suas copias
i proximū collē subducit: aciē istruit.
Labienus ut erat ei preceptū a ce-
sare ne preliū comitteret ni ipius co-
pie prope hostiū castra uise essent.
ut undiq; uno tpē i hostes impetus
fieret. mōte occupato nros expecta
bat: prelioq; abstinebat. Multo de-
niq; die p exploratores Cesar cognouit

equo admisso
armis atq;
insignia
Multo die

& montes a suis teneri & heluetios
castra mouisse & Considium timore
perterritum quod non vidisset pro uiso sibi
renuntiasse. Eo die quo consederat ex
interuallo hostes sequitur & millia
passuum tria ab eorum castris castra
XXIII ponit. Postridie eius diei quod omnino
biduum superat cum exercitui frumen- superat.
tum metiri oporteret & quod a bi-
bracte oppido heduorum longe ma- oppidum hedu
ximo & copiosissimo non amplius mile- maximu et
bus passuum xviii. aberat rei fru- copiosissimu
mentarie prospiciendum existima-
uit. Iter ab heluetiis auertit ac bi-
bracte ire contendit. Ea res per fugi-
tiuos .L. emylii decurionis equitum
gallorum hostibus nuntiatur.

heluetij seu qd timore ptritos Roma-
nos discedere a se existimarent eo q
magis qd pridie superioribus locis oc-
cupatis pliu no omisissent siue eo q
re frumtaria intercludi posse ofiderent
omutato ofilio atq itinere ouerso nros
a nouissimo agmine insequi ac lacessere | Insequi ac lacessere
coeperunt. Postq id aiaduertit ad co- XXIV
pias suas cesar in proximu colle
subducit. equitatuq q sustineret ho-
stium impetu misit. Ipse interi in
colle medio triplice acie instruxit
legionu .iiij. ueteranorum. ita uti
supra se in sumo iugo duas legiones
quas in gallia citiore proxime oscrip- | proxime
serat et oia auxilia collocari ac
totu monte hoibus compleri et interea

sarcinas i locu unu oferri . & eu ab
his q i supiori acie ostiterat mu
niri iussit . Helvetij cu oibs suis
carris secuti impedimta i unu locu
otulerut . ipsi ofertissia acie reie — Confertissima acie
cto nro eqtatu phalange facta
XXV. sb pma nraz aciez succeserut . Ce —
sar pmu suo deinde oiuz e ospe —
ctu remotis eqs : ut equato oiuz
piculo spez fuge tolleret . cohorta
tus suos . preliu omisit . Milites
loco supiore pilis missis facile ho
stiuz phalangez pfregerut . Ea di
siecta gladijs districtis i eos im —
petuz fecerut . Gallis magno ad
pugna erat impedimto q plibs
eor scutis uno ictu pillorz tras —

missilia aut qbus utebat pedestris exercit.
pila vocabat ferro subtili trigono pfixa unius
ueru . qd i scutum fixum non pot abstrahi.

fixis & colligatis. cu ferru se inflexisset.
neq3 euellere neq3 sinistra impedita
satis comode pugnare poterant/ mul
ti vt diu iactato brachio preoptarent
scutu3 manu emittere & nudo cor
pore pugnare. Tande3 vulneribus
defessi & pede3 referre & qd mons
suberat circit' mille passuu eo se re-
cipe ceperut. Capto mote & suc-
cedentib' nris boij & tulingi. q
homi3 milib' circit .xv. hostiu agm
claudebat & nouissis presidio e
rant ex itinere nostros latere aperto
agressi circuuenere. Et id ospicati
heluetij. q i mote3 sese recepat rur
sus istare & preliu3 reintegrare
coeperut. Romani signa biptita

ɔtulerũt. Prima & secunda acies ut
victis ac summotis resisteret. Tertia
XXVI. ut venientes substineret. Ita ancipi
ti prelio diu atq; acrit' pugnatũ est.
diuti' cũ substinere nro℞ impet'
nõ possēt, alteri se ut coeperãt ĩ mõ
tẽ receperũt. Alteri ad impedim
ta & carros suos se ɔtulerũt. Nã
hoc toto prelio cũ ab hora septima
ad vesperã pugnatũ sit. aversum — a. ũ. sum hostem.
hostẽ videre nemo potuit. Ad — adversus et aversus
multã noctẽ & ad impedimẽta pu — impendiens es. &c.
gnatũ est, ꝓpterea ꝙ p vallo carros ob
iecerãt & e loco superiore ĩ nros veni
entes tela ɔiciebãt. Et nõ nulli
inter carros rotasq; (gen' teli) amazonas ac tra
gulas subiciebant nrosq; vulnerabãt.

Sepultura

diu cu essetq pugnatu impedimetis
castrisq nri potiti sunt. ibi orgetori-
gis filia atq unus e filijs captus
est. Ex eo prelio circiter hominu milia
.cxxx. supfuerut. eaq tota nocte contine-
ter ierut. nulla pte noctis itinere
intmisso, i fines ligonu die quarta
puenerut. cu et pp vulnera militu
& pp sepultura occisoru nri triduu
morati eos seq no potuissent. cesar
ad lingones litteras, nuntiosq misit.
ne eos frumento neve alia re iuua-
rent. q si iuuissent se eodem loco, q
heluetios habituru. Ipse triduo
intmisso cu oibus copijs eos seq cepit.
Heluetij oium reru inopia adducti XXVII
legatos de deditioe ad eu miserunt.

q cu i itinere eu zuenisset seq
ad pedes proiecissent suppliciterq locuti — λιπαρῶ
flentes pacem petissent atq eos i eo
loco quo tunc essent suu adventum
expectare iussisset paruerunt. Eo
postq Cesar pvenit obsides arma
servos q ad eos pfugissent poposcit.
Du ea zquirut et zferut nocte int-
missa circit hominu milia .vi. eius — Nocte intermissa
pagi q Verbigenus appellat sive
timore ptiti ne armis traditis su-
pplicio afficerent sive spe salutis
inducti qd i tanta multitudie dedi- — Dedititij
ticior suam fugam aut occultari
aut oio ignorari posse existimarent.
Prima nocte e castris Helvetior
egressi ad Rhenum finesq germanor — .Rin.

incenderunt. Quod ubi cesar rescijt quorum xxviii
per fines ierant his uti conquirerent et re-
purgati ducerent si sibi purgati esse vellent.
imperauit. Reductos in hostium numero
habuit. Reliquos omnes obsidibus armis
perfugis traditis in deditionem accepit.
heluetios tulinges latobrigos in
fines suos unde erant profecti reuerti
frugib; amissis iussit et quod omnibus frugibus amissis do-
mi nihil erat quo famem tollerarent.
Allobrogibus imperauit ut his frumenti
copiam facerent. Ipsos oppida vicosque
quos incenderant restituere iussit.
Id ea maxime ratione fecit quod noluit eum
locum unde heluetij discesserant va-
care ne propter bonitatem agrorum ge-
rmani qui trans rhenum incolunt e suis

finibꝫ ĩ heluetiorꝫ fines trãsiret.
q̃ finitimi gallię prouincię allobro-
gibusq̧ essẽt. Boios petentibꝫ eduis:
qd egregia virtute erat cogniti:
ut ĩ finibꝫ suis collocarẽt cõcessit.
qbꝫ illi agros dederunt. quosq̧ po-
stea in parẽ iuris. libertatisq̧ cõdi-
XXIX tionẽ atq̧ ipsi erant receperunt. In atq̧
castris heluetiorꝫ tabulę reper-
sunt literis grecis cõfecte. & ad cõfecte
Cesarẽ relatę. qbꝫ ĩ tabulis no-
minatĩ rõ cõfecta erat. q̃ nũs do- rõ confecta
mo exissẽt eorꝫ. q̃ arma ferre pos-
sent. & itẽ separatĩ pueri. senes.
mulieresq̧. quarꝫ omnĩ rerꝫ su-
ma erat capitũ heluetiorꝫ milia
cclxiij. Tulingorꝫ milia. xxxvij.

latobrigorum xxiiij. Rauricorum xxiij.
boiorum xxxij. Ex his qui arma ferre
possent ad milia xcij. Summa omnium fu-
erunt ad milia ccclxviij. eorum qui
domum redierunt censu habito ut Ce-
sar imperauerat repertus est numerus mi-
lium c. et x. Bello heluetiorum xxx
confecto totius fere gallie legati prin-
cipes ciuitatum ad Cesarem gra-
tulatum conuenerunt. Intelligere sese
tametsi pro ueteribus heluetiorum iniuriis
p. R. ab his penas bello repetisset:
tamen eam rem non minus ex usu terre
gallie quam p. R. accidisse. propterea quod
eo consilio florentissimis rebus domos
suas heluetii reliquissent: uti toti gallie
bellum inferrent, imperioque potirentur.

ἐξέτασιν καὶ ἀριθμὸν
= ἐποίησαν

Bello confecto

Ex usu

locumque domicilio ex magna copia de
ligeret. quem ex omni gallia oportu- oportunissimum
nissimum ac fructuosissimum iudicasset: fructuosissimum
[vectigales tributarias]
reliquasque civitates stipendiarias stipendiarias tributarias
haberet. petierunt uti sibi concilium
[in posterum]
totius gallie in diem certam indicere.
idque voluntate cesaris facere liceret.
sese habere quasdam res quas ex
communi consensu ab eo petere vellent. ex omni consensu
ea re permissa diem concilio statuerunt.
et iureiurando ne quis enuntiaret nisi
quibus communi consilio mandatum esset.
XXXI. inter se sanxerunt. Eo concilio dimi
sso iidem principes civitatum qui ante
fuerant ad cesarem reverterunt.
petieruntque uti sibi secreto in occul
to de sua omniumque salute cum eo

rare impetrata — agere liceret. ea re impetrata sese
da re promissa — oes flentes Cesari ad pedes proie
contendo — cerut. no minus id se contende & la
laboro — borare ne ea que dixisset enuncia
rentur. q. uti ea que vellet impe
traret. ppea q si enunciatu esset su
muz i cruciatuz se venturos viderent.
locut pro his diuiciac heduus. ga
llie toti factioes ee duas. hax
altius pncipatuz tene heduos.
Altius aruernos. hi cu tatope de
potentitatis — potentatu int se multos anos c
tenderet. factu est uti ab aruernis
sequanisq germani mercede arcer
serent. hoz pmo circit milia xv.
copias — rhenu transisse. Posteaq agros &
hoies feri ac barbari — cultuz & copias gallorum hoes feri

ac barbarum adamisissent. traductos
plures nunc esse in gallia ad C. et xx.
millium numerum. Cum his heduos eorumque
clientis homines semel atque iterum ar-
mis contendisse. magnam calamitatem
pulsos accepisse. omnem nobilitatem omnem
senatum omnem equitatum amisisse. quibus
preliis calamitatibusque fractos. qui et
sua virtute et p. R. hospicio atque
amiciciam plurimum ante in gallia potu
issent: coactos esse sequanis obsides
dare nobilissimos civitatis et iure
iurando civitatem obstringere: sese neque
obsides repetituros neque auxilium
a p. R. imploraturos neque recusa
turos quo minus perpetuo sub illorum
imperio atque dicione essent. Unum se esse

semel atque iterum
hospitio atque amicitia
imperio atque dicione

ex omi ciuitate heduor[um] q[ui] adduci
no[n] potuerint ut iurare[n]t: aut suos li-
beros obsides dare[n]t. Ob ea[m] re[m] se ex
ciuitate p[ro]fugisse & Romam ad se-
natum venisse auxiliu[m] postulatu[m].
q[uo]d solus neq[ue] iureiurando neq[ue] obsi-
dib[us] teneret. Sed peius victorib[us]
sequanis q[uam] heduis victis accidisse.
Propterea q[uod] ario uistus rex g[er]ma-
noru[m] i[n] eoru[m] finib[us] co[n]sedisse[n]t: Tertia[m]
q[ue] parte[m] agri sequani. q[ui] esse[n]t optu[m]
totius gallie occupauisse[n]t: & nu[n]c de
altera p[ar]te t[er]tia sequanos decedere
iubere[n]t. p[ro]pterea q[uo]d paucis m[en]sib[us]
ante harudu[m] milia ho[m]i[nu]m. xxiiii.
ad eu[m] venisse[n]t: q[ui]b[us] locus ac sedes
pararetur. futuru[m] esse paucis

annis.

απο δεδραχέναι
απο πεφραχέναι
venisse auxiliu[m] postulatu[m]
Rogatu[m] auxiliu[m]
teneret
paucis annis

annus. uti oes ex gallie finib; pel lerentur. atq; oes germani rhenu transirent. neq; eni conferendu e gallicu cu germanorum agro. neq; hanc consuetudine victus cu illa comparanda. ariouistum aut ut semel gallorum copias prelio vicerit q prelium fctu sit ad matrobie superbe & crudeliter imperare. obsides nobilissi cuiusq; liberos poscere. & i eos oia exempla cruciatusq; edere. si qua res no ad nutu aut ad volutatem ei facta sit. hoiem esse barbarum iracundu temerarium. no posse eius impia diuti sustineri. nisi qd i cesare. p. q. R. sit auxilij. omnibus gallis id ee faciendum. qd heluetij fecerint.

pellerent

superbe et crudeliter

exempla cruciatusq; edere.

Nutu voluntatem

Barbarum iracundu temerarium

domo emigrarent.

gravissimum supplicium.

ut domo emigret. aliud domicilium

alias sedes remotas a germanis pe

rant fortunamque quecumque accidat

experiantur. hec si enuntiata ariovisto

sint non dubitat quin de omnibus obsidi-

bus qui apud eum sint gravissimum sup-

plicium sumat. cesarem vel auctoritate

sua atque exercitus vel recenti victoria

vel nomine p. R. deterere posse ne

maior multitudo germanorum rhe-

num traducatur. galliamque omnem ab a-

riovisti iniuria posse defendere. Hac xxxii

oratione ab divitiaco habita omnes qui

aderant magno fletu auxilium a

cesare petere ceperunt. animad

vertit cesar unus ex omnibus sequa

nos nihil earum rerum facere quas

ceteri facerent. Sed tristes capite demisso terram intueri. Eius rei que causa esset miratus ex ipsis quesiit. Nihil Sequani respondere, sed in eadem tristitia taciti permanere. Cum ab his sepius quereret neque ullam omnino vocem exprimere posset, idem Diviciacus Heduus respondit: hoc esse miseriorem graviorem que fortunam Sequanorum quam reliquorum, quod soli nec in occulto quidem queri nec auxilium implorare auderent, absentisque Ariovisti crudelitatem velut si coram adesset horrerent, propterea quod reliquis tamen fugae facultas daretur. Sequanis vero qui intra fines suos Ariovistum recepissent, quorum oppida omnia in

βλέπειν

vocem exprimere.

miseriorem gravioremque fortunam

potuit eius esset oes cruciatus essent
perferendi. His rebus cognitis Cesar XXXIII
gallorum animos verbis confirmauit pol
licitusque est sibi eam rem cure fu
turam. magnam se habere spem et beneficio
suo et auctoritate adductum ariouistum
finem iniuriis facturum. hac oratione
habita concilium dimisit. Et post ea multe
te res eum hortabantur. quare sibi
eam rem cogitandam et suscipiendam
putaret. in primis quod heduos fratres
consanguineosque sepenumero a sena
tu apellatos in seruitute atque in
ipsa ditione videbat germanorum te
neri. horum que obsides esse apud
Ariouistum, ac sequanos intellige
bat. quod in tanto imperio p. R.

et rem cogitandam suscipiendam
conseruaret atque in ditione

turpissimum sibi et rei p. esse arbitra-
batur. paulatim autem germanos con-
suescere rhenum transire, et in galliam
magnam eorum multitudinem venire. p. R.
periculosum videbat. neque sibi homines fe- — feros ac barbaros
ros ac barbaros obtemperaturos
existimabat. quin cum omnem galliam oc-
cupassent: ut ante cimbri, teutoni-
que fecissent, in provinciam exirent, atque
inde in italiam contenderent, praesertim
cum sequanos a provincia nostra rhe-
nus divideret. quibus rebus quam matu- — Maturrime
rime occurrendum putabat. ipse autem
ariovistus tantos sibi spiritus, tantam arro- — tantos sibi spiritus tantam arrogantiam
gantiam sumpserat, ut ferendus
XXXIV. non videretur. Quamobrem placuit ei
ut ad Ariovistum legatos mitteret

q ab eo postularet uti aliquē locū mediū
utriusq colloquio deligeret. velle sese
de. R. p. et summis utriusq rebus cum
eo agere. Ei legationi Ariovistus re-
spondit. si quid ipsi a cesare opus esset
sese ad eum venturum fuisse. si quid il-
le a sese velit illum ad se venire o-
portere. preterea se neque sine exercitu
in eas partes gallie venire audere.
quas cesar possideret. neque exercitum
Commeatu atque emolumento sine magno commeatu atque emolumen-
to in unum locum contrahere posse. Sibi
autem mirum videri quid in sua gallia.
quam bello vicisset. aut cesari.
aut omnino p. R. negotii esset. His XXXV
responsis ad cesarem legatis
redeuntibus. iterum ad eum cesar

legatos cum his mandatis mittit.
quoniam tanto suo populi q R. beneficio af
fectus cum in consulatu suo rex, atque
amicus . p. R. a senatu apellatus
esset: hanc sibi . p. q. R. gratiam referret.
qui in colloquium venire invitatus gra
varetur, neque de communi re dicendum
sibi et cognoscendum putaret: hec
esse que ab eo postularet. Primum
ne quam multitudinem hominum amplius trans
rhenum in galliam traduceret. deinde
obsides. quos haberet ab heduis red
deret: sequanisque permitteret. ut quos
illi haberent voluntate ei reddere
illis liceret. Ne ve heduos iniuria
lacesseret: neque his sociisque eorum bel
lum inferret. Si id ita fecisset sibi

gratiam atque amicitiam

.p. q. R. ppetuā grāz atque amiciciā

cū eo futurā. Si nō impetrasset:

sese qm̄ m. mesalla. l. pisone con-

sulibus senatus censuisset vti quicumque gal-

liaz prouinciaz obtineret. quod commodo

R. p. facere posset: heduos ceteros que

amicos p. R. defenderet se hed-

uorum iniurias nō neglecturum. Ad hec xxxvi

Ariouistus respondit. ius esse belli.

vt qui vicissent: his quos vicissent: que

admodum vellent imperarent. Item p.

R. victis nō ad alterius prescriptum sed

ad suum arbitrium imperare consueuis-

sse. Si ipse R. p. nō prescriberet

quemadmodum iure suo vteretur: nō

oportere se a p. R. in suo impediri.

heduos sibi qm̄ belli fortunaz

prescriptum

temptassent, et armis congressi, ac
superati essent stipendiarios esse factos. — stipendiarij
Magnam Cesarem iniuriam facere qui suo
adventu vectigalia sibi deteriora
faceret. Heduis se obsides redditurum
non esse, neque his, neque eorum sociis
iniuria bellum illaturum si in eo ma-
nerent quod convenisset, stipendiumque
quotannis penderent. Si id non fe-
cissent longe his fraternum nomen populi Romani ab-
futurum. Quod sibi Cesar denuntiaret
se Heduorum iniurias non neglectu-
rum: neminem secum sine sua pernicie con-
tendisse. Cum vellet, congrederetur.
Intellecturum quid invicti Germani
exercitatissimi in armis, qui inter annos
xiiii. tectum non subissent, virtute possent. — ἐστεγμένοι ὑπωρόφ[illegible]

hec eadez tpr cesari mandata re- xxxvii
ferebat̃. & legati ab heduis &
a treuiris veniebat. hedui questu
q̄ arudes tergalli in gallia trasporta-
ti eẽnt fines eoꝝ popularet̃. sese
ne obsidib; qdez datis pacez Ario-
uisti redime potuissent. Treuiri at
pagos .C. sueuoꝝ ad ripas rheni ꝯ-
sedisse q̄ rhenu trasire conabãtur.
his preesse nasuaz & amberiu. q̄b;
reb; cesar vehemt̃ ꝯmot̃ matura-
duz sibi existimauit: ne si noua ma-
nus sueuoꝝ cu veterib; copijs Ario-
uisti sese ꝯiuxisset minus facile
resisti posset. Itaq; re frumentaria
q̄ celerrime potuit comparata: magñs
itinerib; ad Ariouistuz ꝯtendit.

·Ostium·
·Treuez·
qui nup
redimere
fr̃es
magnisinnenb; dat

XXXVIII. Cu tridui viaz processisset, nunciatu
e ei Ariovistuz cu suis copiis oibus
ad occupandu vesontioez qd e oppidu
maxiuz sequanoz, contendere. triduiq;
vía a suis finibus processisse. Id
ne accideret magnopere sibi pcavendu
Cesar existimabat. Itaq; oiuz rez, que
ad bellu usui erat, suma erat in eo
oppido facultas. Idq; na loci sic mu-
niebatur, ut magna ad ducendu bellu
daret facultatem. ppea q flum Aduas
dubis ut circino circuductu pene totu
oppidu cingit. Reliquu spaciu qd e
no amplius pedu. dc. qua flum inter
mittit, mons contingit magna alti-
tudine: ita ut radices ei montis
ex utraq; parte ripe fluminis

tridui via processisset.
Besancon
Le Dou
Circino circuductu.
intermittit

hic

contingat. huc murus circundatus arcem
efficit et cum oppido coniungit. huc Ce-
sar magnis nocturnis diurnisque
itineribus contendit. Occupatoque oppido
ibi presidia collocat. Dum paucos dies XXXIX
ad vesontionem rei frumentarie com-
meatusque causa moratur. ex percontatione nostrorum
vocibusque gallorum ac mercatorum qui ingenti
magnitudine corporum germanos incredi-
bili virtute atque exercitatione in armis esse
predicabant sepenumero sese cum his congres-
sos ne vultum quidem atque aciem oculorum
ferre potuisse. Tantus subito timor e
omnem exercitum occupavit ut non mediocriter
omnium mentes animosque perturbaret.
hic primum ortus est timor a tribunis
ac prefectis reliquisque qui ex urbe

ex praedicatione

incredibili virtute atque exercitatione armorum

animique causa cum Caesarem secuti non magnum
in re militari usum habebant. quorum
alius alia causa illata, quam sibi ad pro-
ficiscendum necessariam esse diceret, pe-
tebat ut eius voluntate discedere liceret.
non nulli pudore adducti, ut timoris
suspicionem vitarent, remanebant. hi neque
vultum fingere, neque interdum lacrimas te-
nere poterant. abditi in tabernaculis aut
suum fatum querebantur, aut cum familia-
ribus suis commune periculum misabantur. Vulgo miserabatur
totis castris testamenta obsignabantur.
horum vocibus ac timore paulatim etiam hi
qui magnum in castris usum habebant mili-
tes centurionesque, quique equitatui preerant
perturbabantur. qui se ex his minus timi-
dos existimari volebant, non se hostem

itinerum
vereri sed angustias locorum et magni-
tudinem silvarum que int eos atque Ariovistum
intercederent aut rem frumentariam ut
satis commode supportari posset timere
dicebant. Nonnulli etiam Cesari renuntia-
bant cum castra moveri ac signa ferri
iussisset non fore dicto audientes milites
neque propter timorem signa laturos. Hec XL.
cum animadvertisset Cesar convocato consilio
omniumque ordinum ad id consilium adhibitis
incusavit centurionibus vehementer eos incusavit. primum
quod aut quam in partem aut quo consilio duce-
rentur sibi querendum aut cogitandum pu-
tarent. Ariovistum se consule cupidissime
cupidissime appeteri p. R. amicitiam appetisse. Cur igitur hunc
tam temere quisquam ab officio discessurum iu-
dicaret. Sibi quidem persuaderi cognitis

sui postulauit. atque equite et condicione perspecta eum neque sua neque populi Romani gratia repudiaturum. quod si furore atque amentia impulsus bellum intulisset. quid tandem vereretur, aut cur de sua virtute, aut de ipsius diligentia desperarent? factum eius hostis periculum patrum nostrorum memoria cum cimbris et theutonis a gaio mario pulsis, non minorem laudem exercitus quam ipse imperator meritus videbatur. propter factum et in Italia servili tumultu quos tamen aliquid usus ac disciplina, quam a nobis accepissent sublevarent. Ex quo iudicari posset quantum haberet in se boni constantia. propterea quod quos aliquamdiu inermes

gratia

periculum

sine cā timuissent: hos postea armatos
ac victores superassent. Ac denique hos
eosdem esse germanos scire, cū quibus sepe
numero heluetii congressi nō solum in suis
sed etiam in illorum finibus plerumque superassent.
qui tamen pares esse nostro exercitui nō potue-
runt. si quos aduersum prelium et fuga
gallorum commoueret. hos hoc si quere-
rent. reperire posse diuturnitate belli
defatigatis gallis. Ariouistū cū multos
menses castris se ac paludibus
tenuissent, neque sui potestatem fecissent:
desperantes iam de pugna et dispersos
subito adortum magis ratione et consilio
quam uirtute vicisse. Cui rationi contra homines
barbaros atque imperitos locus fuisset, hac
ne ipsum quidem sperare nostros exercitus

Virtus
Barbari atque imperiti.

capi posse. q suu timore i rei frum-
tarie simulatoez, angustias q itiner
oferet: facē ārogant. Cu aut de offo
impatoris despare, aut pscribē
auderet. hec sibi eē cure. frumtu
sequanos leucos lingones subministrare, iaq eē i agris frumta ma-
tura. de itinē ipos breui tpe iudi-
caturos. q nō fore dcō audiētes
nec signa laturi dicat. Nihil se
ea re comoueri. Scire .n. qbscuq
exercitus dcō audiēs nō fuit, aut
male re gesta fortunā defuisse:
aut aliquo facinore comperto aua-
ritiā eē ouictā. sua inocentiā ppe-
tuē vite felicitatē heluetior bel-
lo esse pspecta. Itaq se qd in

· Langres ·

i longiorē diem
Repsento

longiorez diez collaturus eet: reprē-
taturuz ee. & proxiā nocte de qrta.
vigilia castra moturuz. ut q̄ primū

pudor atq offm

itelligere possz utrū ap eos pudor
atq offm: an timor plus valet. qd
si preterea nemo sequat: tn se cu sola.
decima legioe ituru: de qua no
dubitaret. sibi q eam ptoria cohorte

i(n)dulserat

futura. huic legioni cesar et indul-
serat pcipue. et pp virtute ofidebat
maxie. hac orōe hita mirū i modū XLI.

conversae
alacritas et cupiditas

cōvsse st omīz mētes. sumaq alacritas
& cupiditas belli gerēdi inata est.
princepsq decima legio p trbu-
nos militū ei grās egit q de se
optimū iudiciū fecisset. seq ad bellū
gerēdū ee paratissimā ofirmauit.

In reliquę relegiões p tribunos mi-
litu͂ & pimoꝝ ordinu͂ centurioes
egerut, uti p eos Cesari satisfa-
cerẽ, se neq͂ nuq͂ dubitasse, neq͂
timuisse, neq͂ de suma belli su-
u͂ iudiciu͂, sꝫ imp atoris eẽ exist-
mauisse. Eoꝝ satisfactioe accepta,
& itine͂ exq͂sito p diuitiacu͂ q͂ ex — Itinere exq͂sito
aliis ei maximã fidẽ hebat: vt
miliu͂ ap͂lr l. circuitu locis apertis
exercitu͂ duceẽt, de quarta vigilia
vt dixerat profectus est. Septīo
die cu͂ iter nõ ĩtmitteẽt: ab ex-
ploratoribꝫ certior fact' ẽ, Ariouі-
sti copias a nris milibꝫ passuu͂
XLIII. quatuor & vigiti abesse. Cognito
Cesaris aduentu Ariouistus

legatos ad eu͂ mittit q antea de col-
loqo postulasset, id p se fieri licere.
qm propius accessisset. seq; id sine
piculo face posse existimare. no͂ re-
Respuet dictione͂ — spuit cdinoe͂ʒ cesar. iamq; ad sanitate͂
eu͂ reūti arbitrabat͂, cu͂ id q antea
petenti denegasset ulto polliceret͂.
magna in spem ueniebat — magnaq; ĩ spe͂ ueniebat. psuis pro
suis tantis p. q; R. ĩ eu͂ bnficijs cog-
nitis suis postulatis fore ut͡i ptina-
σύλλογος :· — cia desistet͂. dies colloqo dc̄s est
ultro citroq; — ex eo die q̄ntus. intͦ sepe ulͦ citroq;
cu͂ legati int͂ eos mitteret͂ Ario-
uistus postulauit, ne que͂ pedite͂
ad colloquiu͂ cesar adduceret, uereri
se ne p insidias ab eo circu͂ueniret͂.
uterq; cu͂ equitatu ueniret. Alia roe se

non esse venturum. Cesar quod neque colloq-
uium interposita causa tolli volebat, neque
salutem suam gallorum equitatui committere
audebat: Commodissimum esse statuit
omnibus equis gallis equitibus detractis eo le- eo
gionarios milites legionis decime
cui quam maxime confidebat imponere ut
presidium quam amicissimum si quid opus facto
esset haberet: quod cum fieret non irridi- non irridicule
cule quidam ex militibus decime legionis
dixit plusquam pollicitus esset: Cesarem
ei facere pollicitum esse in cohortis pre
toria loco decimam legionem habiturum eque
XLIII. stre nunc ad equum rescribere. Plani
ties erat magna, et in ea tumulus tumulus terr
terrenus satis grandis. hic locus grandis
equo fere spacio ab castris Ariovisti ΤΗΝΟΣ

q̃ Cesaris aberat. eo ut erat ventũ
legioẽ, Cesar q̃ eq̃s devexerat pas-
sib; ducentis ab eo tumulo cõstituit.
Item eq̃tes Arioiusti pari ĩtervallo
cõstiterũt. Arioiustus ex eq̃s, ut
colloquerẽt, et p̃ter se denos, ut ad
colloquiũ adducerẽt, postulavit.
ubi eo ventũ ẽ Cesar initio orõis
sua, senatusq; ĩ eũ bñficia comme-
moravit. q̃ rex apellatus ẽ a se-
natu. q̃ amicus, q̃ munera amplissĩe
missa. quã rẽ et paucis cõtigisse
et a romanis pro magnis hõiũ of-
ficiis cõsuevisse tribui, docebat.
Illũ qui neq; aditũ, neq; cãz postu-
landi iusta habere, bñficio ac libe-
ralitate sua ac senatus ea p̃mia.

Bñficio ac liberalitate

9secutum. docebat et q̄ veteres, q̄q̄
iuste cāe necessitudinis ipsis cum hed-
uis intercederent, que senat9 9sulta q̄-
ciensq̄ honorifica in eos facta essent.
ut omni tp̄e toci9 gallie principatum
hedui tenuissent, prius etiam q̄ nr̄am ami-
ciciā appetissent. R. p. hanc esse 9suetu-
dinem, ut socios, atq̄ amicos non mo
sui nihil deperdere, sz grā, dignitate,
honore auctiores velit ee̅. qd vero
ad amiciciā p. R. attulissent, id his
eripi, q̄s pati posset. postulauit de-
inde eadem, que legatis in mādatis	— in mādatis dederat.
dederat, ne aut heduis, aut eorum
sociis bellum inferret. obsides redde-
ret. Si nullā ptem germanorum domum remit-
tere domū posset. at ne quos amplius

rhenum transire pateretur. Ariovistus ad xliv
postulata Cesaris pauca respondit de suis
virtutibus multa predicavit. Transisse rhe-
num sese non sua sponte sed rogatum et arces-
situm a gallis non sine magna spe
magnisque premiis provocatum domum
propinquosque reliquisse sedes habere in
gallia ab ipsis concessas. obsides ipsorum
voluntate datos. stipendium capere iure
stipendium imponere — belli quod victores victis imponere
consueverint. non sese gallis sed gallos
δι' ἀλλων πολεμ — sibi bellum intulisse. omnes gallie ci-
ἀλλ' ἐπιμαχομένου. — vitates ad se oppugnandum venisse ac
contra se castra habuisse. eas omnes copias
copias pulsas ac superatas — a se uno prelio pulsas ac superatas
esse. Si iterum experiri velint se iterum pa-
ratum esse decertare. Si pace uti

velint

velint. inquit ee de stipendio recu-
sare. qd sua voluntate ad id tps ppe- | ppenderat.
derit amicitiā. p. R. sibi ornamto & | ōnamento et psidio
presidio no detrimto ee oporte. Idq;
ea spe petisse. si p. p. R. stipediu | Stipediu remitte et
remittat. & deditiţ subtrahatur. | deditiţ subtrahat
no min libent sese recusaturu. p. R.
amicitiā. q̄ appetierit. qd multitu-
dine ġmanoȝ i galliaȝ traducat.
id se sui muniendi no gallię im-
pugnāde cā fac. ei rei testimoi-
uȝ esse. qd nisi rogat no venit.
& q bellu no intulerit sȝ defederit.
se pus i galliaȝ venisse q. p. R.
nuq an hoc tps exercitu. p. R. gal-
lię provincię fines igressu. qd
sibi vellą. cu i suas posessiones

^impetum   ueret : & prouinciā suā hanc eē galliā.
sicut illā nrāz. ut ipsi cōcedi nō opor-
teret, si ī nros fines faceret. sic nos nō
iniquos :   esse iniquos q ī suo iure ^ īpellaremus.
Quod fres a se & amicos heduos ap-
Barbarum   pellatos diceret, nō se tā barbarū, ne-
impitū rerum   q tā impitum eē rerum ut nō sciret
neq bello allobrogum proximo heduos
romanis auxiliū tulisse, neq ipsos
ī his contentionibus quas hedui secum &
cū sequanis habuissent auxilio p. R. usu-
os esse, debere se suspicari simulata
Cesarem amicitiā q exercitum ī gallia
haberet sui opprimendi cā habere.
Qui nisi decederet atq exercitū dedu-
ceret ex his regionibus: sese illū nō p
amico sed pro hoste habiturum.

qd si eu interfecerit multis sese nobili-
bus principibusq p. R. gratu ee facturu.
id se ab ipis p eorum nuncios coptu
hre. quorum oium gram atq amicicia — gram atq amicicia redimere
ei morte redime posset. q si discessi-
sset, et libera possessione gallie sibi tra-
didisset. magno se illu pmio remu-
neraturu. et quecuq bella gerive-
llet sine ullo ei labore et periculo
xlv. cofecturu. multa a cesare in ea sente-
tia dca st. quare negocio desiste — negocio desisteret.
no posset, neq sua, neq p. R. consu-
etudine pati. uti optime merentes
socios desereret, neq se iudicare
gallia poti ee ariovisti q p. R.
bello supatos ee arvernos et rutenos
a q. fabio maxio. qbus p. R. ignovisset:

p. r. iustissimum esse i gallia iperium. si iudicium senatus obseruari oporteret.

neq; i prouincia redegisset, neq; stipendium imposuisset. q si antiquissimum q; tps spectari oporteret, libera debe esse gallia. qua bello victa suis legib; uti voluisset. dum hec XLVI i colloqo gerunt, cesari nunciatum e equites ariouisti propius tumulum accedere, q ad nros adequitare lapi- des, teliq; i nros jicere. cesar

adequitare

tela i nros iicere.

loquendi fine fecit. seq; ad suos recepit, suisq; impauit, ne qd oio teluz i hostes reiiceret. Nam

tela i hostes reiiceret.

q si sine ullo periculo legionis delecte cominus cu equitum pliu fore videbat: tn comittendu no putabat: ut pulsis hostib; dici posset eos ab se p fide i colloqo circumuentos.

Posteaquam in vulgus militum elatum est
qua arrogantia in colloquio Ariovistus
usus: omni gallia romanis interdixisset
impetumque in nostros eius equites fecissent:
eaque res colloquium ut diremisset:
multo maior alacritas studiumque pu- alacritas studiumque
gnandi maius exercitui iniectum est.
xcvii Biduo post Ariovistus ad Cesarem Biduo post.
legatos mittit, velle se de his
rebus, que inter eos agi cepte neque
perfecte essent agere cum eo: uti aut
iterum colloquio diem constitueret, aut si id
minus vellet ex suis legatis ad se aliquem
mitteret. Colloquendi Cesari causa
visa non est. et eo magis quod pridie pridie eius diei
eius diei germani retineri non po- retineri
terant quin in nostros tela conicerent.

legatu͂ ex suis sese magno cu͂ periculo
ad eu͂ missuru͂: & hoibus feris ob-
iecturu͂ existimabat. Comodissimu͂
visu͂ est Caiu͂ valeriu͂ procillu͂
. C. valerij caburi filiu͂ su͂ma virtute,
& humanitate adolescente͂: cuius pr
a gaio valerio flacco ciuitate do-
natus erat. & ppter fide͂, & ppter
lingue gallice scia͂: qua multa
iã Arioustus longinqua consuetu-
dine vtebat͂: & q in eo peccandi germa-
nis cã no eet, ad eu͂ mitte͂ & ma-
riu͂ titu͂, q hospicio Arioisti vte-
bat͂. his madauit vt que diceret
Arioustus: cognosceret, & ad se
referret. quos cu͂ apud se i castris
Arioustus conspexisset, exercitu suo

Su͂ma virtute, hu-
manitate adol.

Ciuitate donatus

pp. lingue gallice sciam

longinqua consuetudo

i eo peccandi.

frater clamauit? qd ad se venirent
an speculandi cā. conantes dicere pro-
XLVIII. hibuit. & i catenas coniecit. Eodem
die castra promouit. & milib
passuum sex a cesaris castris sub mon-
te consedit. post eum diem eius diei
preter castra cesaris suas copias praeter castra
traduxit. & milib passuum duob
ultra eum castra fecit eo consilio. ut
frumento. commeatuque. qui ex sequanis.
& heduis subportaretur: cesarem
intercluderet. Ex eo die. dies continuos Dies continuos v.
.v. cesar pro castris suas copias
produxit & aciem instructam habuit,
ut si vellet Ariouistus prelio conten-
dere ei potestas non deesset. Ario-
uistus his omnibus diebus exercitum castris

ótinuit equestri prelio contidie ore-
dit. Genus hoc erat pugne. quo
se germani exercuerat. Equitū milia
erat sex, totidez nūo pedites vel͡lo-
cissi, ac fortissi. quos ex oī copiá
singli singlos sue salutis cā delege-
rat. Cū his ī prelijs v͡sabat͡ ad
eos se eques recipiebat. hi si qd
erat duri͡ ꝯcurrebat. si q̄ grauiōe   durius
vulnē accepto equo deciderat. circū-   ꝯ quo deciderat
sistebat. Si quo erat longi͡ prode-
undūz, aut celeri͡ recipiendūz:
tanta erat hoz exercitatiōe celeritas,
vt iubis equoz sbleuati cursuz
adequarēt. Ubi eū castris se se-   XLIX
tenē͡ cesar intellexit, ne diuti͡
ꝯmeatu probiberet͡ vltra euz

locū! quo ī loco g̃manī ɔsederat: circit passus sexcentos ab his castris Circiter
idoneū locū delegit: acieq; t̃plici
īstructa ad eū locū venit. primā
& s͡ȝ aciē ī armis esse, t̃ciā castra
munire iussit. hic locus ab hoste
aberat passus sexcentos vti dictū ē:
aberat. eo circit hoīū milia nūo. xvi.m
expedita cū omi equitatu Ariovi
stus misit. que copie nros p̃tre
ret, & munitōe prohiberet. nihi
lominus secū cesar vti an̄ ɔstitu
erat duas acies hostē propulsa hostem ppulsare
re, t̃ciā opus pficere iussit, mu
nitis castris duas ibi legiōes re
liq̃t et p̃tem auxiliōꝝ quatuor
reliquas ī castra maiora reduxit.

instituto suo.

Proximo die instituto suo Caesar e castris
utrisque copias suas eduxit, paulumque
a maioribus castris progressus aciem
instruxit, hostibus pugnandi potestatem fe-
cit. Ubi ne tum quidem eos prodire intelle-
xit, circiter meridiem exercitum in castra
reduxit. Tum demum Ariovistus
partem suarum copiarum, quae castra
minora oppugnaret, misit. Acriter
utrimque usque ad vesperum pugnatum est.
Solis occasu suas copias Ariovistus
multis et illatis et acceptis vulneribus
in castra reduxit. Cum ex captivis quae-
reret Caesar quam ob rem Ariovistus
proelio non decertaret, hanc reperiebat
causam, quod apud Germanos ea consuetudo
esset ut matres familiae eorum sortibus

q vaticinationibus declararent utrum — v. vaticinationes
prelium committi ex usu esset nec ne.
Eas ita dicere non esse fas germanos
superare si ante novam lunam prelio con-
Li. tendissent. Postridie eius diei cesar
presidium utrisque castris quod satis
esse visum est relinquit. omnes alarios in
conspectu hostium pro castris mino-
ribus constituit. quo minus multitudine
militum legionariorum pro hostium
numero valebat: ut ad speciem alariis
uteretur. Ipse triplici instructa acie
usque ad castra hostium accessit.
Tum demum necessario germani suas
copias castris eduxerunt generatimque — generatim
constituerunt paribus intervallis. harru-
des marcomanos triboces vangiones

nemetes sedusios sueuos omnēq; aciē
suā rhedis et carris circūdederūt ne qua
spes ī fuga relinqueretur eo mulieres
imposuerūt que ī preliū proficiscentes
passis crinib; milites passis crinib; flentes implo-
rabāt ne se ī seruitutē romanis trade-
ret. Cesar singulis legionib; singulos LII
legatos et questorē prefecit uti
eos testes sue quisq; uirtutis haberet. ipse
a dextro cornu quod eā partē minime fir-
mā hostiū esse animaduerterat: preliū cōmisit.
Ita nostri acriter ī hostes signo dato
impetū fecerūt. itaq; hostes repe-
te celeriterq; procurrerūt. ut spa-
ciū pila ī hostes coniciendi nō da-
retur. Reiectis pilis cominus gladiis
pugnatū est. at germani celeriter

et consuetudine sua phalange facta im-
petus gladiorum exceperunt. Reperti sunt
qui complures nostri milites. qui in phalagem
insilirent. et scuta manibus revellerent.
et desuper vulnerarent. cum hostium aci-
es a sinistro cornu pulsa. atque in   pulsa atque in
fugam conversa esset. a dextro cornu ve-   fugam conversa.
hementer multitudine suorum nostram aciem
premebant. Id cum animadvertisset pu-
blius crassus adolescens. qui equitatum
preerat. quod expeditior erat quam
hi. qui inter aciem versabantur. Tertiam
aciem laborantibus nostris subsidio mi-
LIII. sit. Ita prelium restitutum est. atque
omnes hostes terga verterunt. neque prius
fugere destiterunt. quam ad flumen
rhenum milia passuum ex eo loco circiter

v. puenerut. ibi p pauci aut virib
ofisi trã nare nenderut. aut lint'bus
inentis sibi salute repierut. In his
fuit Ariouistus q namcula deligata
ad ripa nact' ea pfugit. Reliq
oes eqtatu ɔsecuti nri iterfecerunt.
due fuerut Ariouisti vxores vna
sueua natoe. qua domo secu duxe-
at. Alta norica regis voccionis
soror. qua i gallia duxat a fre missa
vtreq i ea fuga pierut. due filie
har Alta occisa. alta capta est.
Gaius valerius pcillus cu a custo-
dib i fuga trinis catenis vinct'
traheret i ipz Cesarez hostiu eq-
tatu psequetez icidit. que qdez
res no minorez Cesari q ipa vic-

torum voluptatem attulit. quod hominem honestissimum provinciae galliae familiarem suum, et hospitem ereptum, e manibus hostium sibi restitutum videbat. neque eius calamitate de tanta voluptate et gratulatione quicquam fortuna diminuerat. iste presente de se ter sortibus consultum dicebat, utrum igni statim necaretur: an in aliud tempus reservaretur. Sortium beneficio se esse incolumem. Item Marcus metius repertus: et ad eum reductus est. hoc prelio trans rhenum nuntiato: Suevi qui ad ripas rheni venerant: domum reverti ceperunt. quos ubi hi qui proximi rhenum incolunt perterritos senserunt, insecuti magnum ex his numerum occiderunt.

heluetiorum honestissimum familiarem suum vel hospitem

LIV.

maturius

Cesar una estate duobus maximis bellis confectis maturius paulo quam tempus anni postulabat in hyberna in sequanos exercitum deduxit. hybernis labienum preposuit. ipse in citeriorem galliam ad conventus agendos profectus est.

vel conventus agendos

C. Iulii Caesaris Commentariorum belli gallici liber secundus incipit.

Cum esset Cesar in citeriore gallia in hibernis ita ut supra demonstravimus: crebri ad eum rumores afferebantur. litterisque item labieni certior fiebat omnes belgas quam tertiam partem esse gallie dixeramus contra populum Romanum coniurare obsidesque inter

se dare. Coniurandi has esse causas primum
quod vererentur ne omni pacata gallia
ad eos exercitus noster adduceretur. deinde
quod a nonnullis gallis sollicitarentur
partim qui ut germanos diutius in gallia
versari noluerant, ita populi Romani exercitum hye-
mare atque inveterascere in gallia ita mo-
leste ferebant. partim qui nobilitate et — mobilitate et levi
levitate animi novis imperiis studebant. — tas animi
a nonnullis etiam quod in gallia a potentioribus
atque his qui ad conducendos homines facul-
tates habebant, uulgo regna occupabantur. — vulgo
qui minus facile eam rem in imperio nostro
II. consequi poterant. His nuntiis litterisque commotus
Cesar duas legiones in citeriore gallia
novas conscripsit et inita estate in
interiorem galliam qui deduceret.

quintum pedium legatum misit. Ipse cum
primum pabuli copia esse inciperet ad exer-
citum venit. dat negocium senonibus reliquis
que gallis qui finitimi belgis erant
uti ea que apud eos gerantur cognoscant
seque de his rebus certiorem faciant. hi con-
stanter omnes nunciauerunt manus cogi exer-
citum in unum locum conduci. Tum vero dubi-
tandum non existimauit quin ad eos
proficisceretur. re frumentaria comparata
castra mouet diebusque circiter xv.
ad fines belgarum peruenit. Eo cum de III
improuiso celeriusque omni opinione venis-
set. Remi qui proximi gallie ex bel-
gis sunt ad eum legatos Iccium et
andocumborium primos ciuitatis sue
miserunt qui dicerent se suaque omnia in

pabuli copia
Senones
Constantes
de improuiso
Remi
primos ciuitatis
proceres

Cap. loi penth. promitter.

fidez ac potatez p. R. pmitte, neq̃ se cū belgis reliqs ↄsensisse, neq̃ ↄ p. R. ↄiurasse. paratos ēē & obsides dare & impata face, & oppidis recipē & frumeto, ceterisq̃ rebꝰ iuuare. Reliquos oēs belgas ī armis ēē, gmanosq̃ q cis rhenū īcolūt sese cū his ↄiuxisse. tātūq̃ ēē eorꝝ oīuz furorez, vt ne suessiones qd' frēs, ↄsanguineosq̃ suos q eodez iure, & hisdez legibus vtūr vnū impiū, vnūq̃ magratū cū ipis hnt deterre potuerit qn

Suessone.

IV. cū his ↄsentirēt. Cū ab his q̄rerētur que ciuitas quātēq̃ ī armis ēēnt & qd ī bello possēt, sic repiebat, plerosq̃ belgas ēē ortos ab gmanis

pp loci fertilitatem

rhenumq antiquitus tra ductos pp loci fer-
tilitatē ibi ɔsedisse, gallos q ea loca
incolerēt expulisse, solosq ēē q patrū no-
strorum memoria oi gallia vexata teu-
tonos, cimbrosq intra fines suos
ingredi prohibuerint. qua ex re fieri
vti earum rerum memoria magnam
sibi auctoritatem, magnosq spūs in re mili-
tari sumerent. de nūo eorum oia se ha-
bere explorata Remi dicebant. ppea q
ppinquitatibus affinitatibusq ɔiuncti quantam
qsq multitudinem in cōi belgarum ɔcilio
ad id bellum pollicitus sit cognouerint.

Beauvaye

plurimum inter eos bello vacos et virtute et
auctoritate, et hominum nūo valere. hos posse

conficere

ɔficere armata milia centum pollicitos.
ex eo nūo electa milia sexaginta

totiusque belli imperium sibi postulare. Sue- — fines latissimi (feracissimi)
ssiones suos esse finitimos, fines latissi-
mos, feracissimosque agros possidere.
Apud eos fuisse regem et nostra me- — nostra memoria
moria Diviciacum totius Galliae potentis-
simum. qui cum magnae partis harum
regionum tum et Britanniae imperium obti-
nuerit. nunc esse regem Galbam. ad
hunc propter iustitiam, prudentiamque suam totius — SVAM
belli summam omnium voluntate deferri.
Oppida habere numero XII. polliceri mi-
lia armata quinquaginta. totidem
Nervios qui maxime feri inter ipsos habe- — Noyon dicitur hodie
antur, longissimeque absint. quindecim — Nouiomensee
milia Atrebates, Ambianos decem milia. — Arras / Amyens
Morinos vigintiquinque milia. Mena- — Tirouenne
pios septem milia. Caletos decem milia.

Veuquecin
Veromandoys
Oppida flandrie.

vellocasses & veromanduos totidem.
catuatos decem & octo milia. Condru
sos eburones cerosos. pemanos qui uno
nomine Germani apellantur arbitrari ad
quadraginta milia. Cesar rhemos
cohortatus liberaliter oratione prosecutus
omnem senatum ad se convenire, principumque
liberos obsides ad se adduci iussit.
que omnia ab his ad diem tempus sunt dili-
genter. Ipse diuiciacum heduum ma-
gnopere adhortatus: docet quantopere
R. p. communisque salutis intersit: ma-
nus hostium distineri, ne cum tanta
multitudine uno tempore confligendum
sit. Id fieri posse si suas copias
hedui in fines bellouacorum introdu-
xerint, & eorum agros populari ceperint.

ad.
intersit.
Distineri

his mādans eū ad se mittit. postq̄
omēs belgarꝝ copias ī unū locū
coactas ad se venire vidit, neq̄
iā longe ēē ab his quos miserat
exploratoribꝫ, & ab rhemis cognouit,
flumen axonā, qd̄ ē ī extremis . ponne.
rhemorꝝ finibꝫ exercitū traducē ma-
turauit, atq̄ ibi castra posuit. q̄
res & latus unū castrorꝝ ripis
fluīs muniebat: & post eū que
essent: tuta ab hostibꝫ reddebat.
& comeatꝰ ab rhemis, & reliqs q̄
ciuitatibꝫ: ut sine piculo ad eū
portari posset: efficiebat. ī eo flu-
mīe pons erat: ibi presidiū poīt: &
ī altā pte fluīs q̄ntū titurium
sabinū legatū cū sex cohortibus

i altitudine — relinqr. Castra i altitudine pedum
.xii. vallo, fossaq duodeviginti
pedu munire iubet. Ab his castris vi
oppidu remorum noie bibrax aberat
milia passuu octo, id ex itinere mag
impetu belge oppugnare ceperunt. Egre
subsistentatu est — eo die sustentatu e. gallorum eadem
atq belgarum oppugnatio e. hec ubi
totis menib undiq — circuiecta multitudine hominu totis me-
nibus, i murum lapides iaci cepti sunt.
murusq defensoribus nudatus e.
testudine facta portas succendunt
murumq subruunt. qd tum facile fi-
ebat, nam cu tanta multitudo lapi-
des, ac tela coniceret, i muro co-
nsistendi potestas erat nulli. Cu finem
oppugnandi nox fecisset. Iccius remus

- Suma -

suma nobilitate & gra int suos
q in oppido prefuerat unu ex his
q legati de pace ad cesarem venerat
nuntiu ad eum mittit: ni subsidium
sibi submittat sese diutius sustinere no
VII posse. Eo de media nocte cesar his
dem ducibus usus q nuncij a suno
venerat numidas & certos sagit
tarios & funditores balleares funditores balleares
subsidio oppidanis mittit. Quorum
adventu & remis cu spe defen
sionis studiu propugnandi accessit: et
hostibus eadem de causa spes potiendi
oppidi discessit. Itaq paulisp apud
oppidu morati agrosq remox
depopulati oibus vicis aedificijsq
quot adire potuerat incensis ad

castra Cesaris cum omnibus copijs conten-
derunt & a milibus passuum minus
duobus castra posuerunt. que castra
ut fumo ac ignibus significabatur amplius
milibus passuum octo in latitudinem pa-
tebant. Cesar primo & propter multitudinem VIII
hostium & propter eximiam opinionem virtutis
prelio supersedere statuit, quotidie tamen e-
questribus prelijs quid hostis virtute
posset & quid nostri auderent periclitabatur.
ubi nostros non esse inferiores intel-
lexit, loco pro castris ad aciem instru-
endam natura oportuno atque idoneo
quod is collis ubi castra posita erant pau-
lulum ex planitie editus tantum adversus
in latitudinem patebat, quantum loci acies
instructa occupare poterat atque ex

eximia opinione virtutis

periclitabatur

utrimque parte lateris deiectus habebat deiectus
et in fronte leniter castigatus paula- castigatus
tim ad planitiem rediebat. ab utroque
latere eius collis transversam fossam obduxit
circiter passuum quadringentorum et ad ex-
tremas fossas castella constituit ibique
tormenta collocavit ne cum aciem
instruxisset hostes quod tantum multitudine
poterant a lateribus pugnantes suos cir-
cumvenire possent. hoc facto duabus legio-
nibus quas proxime conscripserat in castris
relictis ut si quo opus esset subsidio
duci possent. reliquas sex legiones
pro castris in acie constituit. hostes item
copias suas ex castris eductas instru-
IX xerant. palus erat non magna inter
nostrum atque hostium exercitum. hanc si nostri

transiret hostes aut expectabat, nri at
si ab illis initiu transeundi fieret: ut
impeditos agrederet parati i armis
erat. Interim plio equestri int duas acies
contendebat. ubi neutri initium
transeundi faciunt. secundiore equitum
nostrorum
prelio nri. Cesar suos i castra re-
duxit. hostes protinus ex eo loco ad
que
flumen axona contenderat. ibi ee
post castra nra demonstratu e. ibi va-
dis repertis ptem suarum copiarum tra-
duce conati sunt eo consilio: ut si pos-
sent castellum cui preerat quintus
titurius legat expugnaret, pontemque
interscinderet. si min potuissent agros
remorum popularet. q magno nobis
usui ad bellum gerendum erat. comeatu

x. quo nostros prohiberent. Caesar certior factus
ab Titurio omnem equitatum et levis arma-
turae Numidas, funditores, sagittariosque
pontem traducit atque ad eos contendit.
Acriter in eo loco pugnatum est. Hostes im-
peditos nostri in flumine agressi magnum
eorum numerum occiderunt. per corpora eorum
reliquos audacissime transire conantes,
multitudine telorum repulerunt, primos
qui transierant equitatu circumventos interfece-
runt. Hostes ubi et de expugnando
oppido et flumine transeundo spem
fefelisse intellexerunt, neque nostros in
locum iniquiorem progredi pugnandi
causa viderunt, atque ipsos res frumentaria
deficere cepit, concilio convocato consti-
tuerunt optimum esse domum suam

queq reuti. Et quorum i fines primu ro-
mani exercitu introduxissent ad eos de-
fendendos undiq conuenirent ut potius in
suis quam i alienis finibus decertarent et
domesticis copijs rei frumentarie ute-
rentur. ad eam sniam cum reliqs causis
hec quoque ratio eos deduxit quod diuitiacu
quoque atq heduos finibus belloua corum
appropinquare cognouerat. his persua-
deri ut diutius morarentur neq suis
auxiliu ferret non poterat. Ea re
constituta secunda vigilia magno cum stre-
pitu ac tumultu castris egressi nul- strepitu et tumultu
lo certo ordine atq imperio cum sibi quisq
primu itineris locu peteret et domum
peruenire properaret fecerunt ut consimilis
fuge profectio videretur. hac re ὡσ ἡ πορεία ὁμοία
φυγῆσ.

Cesar statim p speculatores cognita
insidias veritus . q' qua de ca discede-
deret nodu prospexerat / exercitu
equitatuq castris continuit . pma luce
confirmata re ab exploratoribus omne
equitatu / q nouissimu agmen mora-
ret . premisit . eiq quintu pediu /
et luciu aruncilieu coctam legatos
pfecit . T . labienu legatu cu legionibus
tribus subsequi iussit . hi nouissimos adorti
et multa milia passuu prosecuti ma-
gna multitudinem eoru fugientium conci-
derunt . Cu ab extremo ordine citr agmine
ad quos ventu erat consisteret / fortiterq
nrorum impetu militu sustineret : priores
q abesse periculo videret : neq ulla
necessitate / neq imperio contineret

exaudito clamore perturbatis ordinibus
omnes in fuga sibi presidium ponerent. ita
sine ullo periculo tantam eorum multitudinem
nostri interfecerunt, quantum fuit diei spatium.
Sub occasumque solis sequi destiterunt, seque — Sub occasum solis
in castra ut erat imperatum receperunt.
Postridie eius diei Cesar priusquam se ho- XII
stes ex terrore ac fuga reciperent in
fines Suessionum, qui proximi Remis
erant, exercitum duxit. et magno itinere
confecto ad oppidum noviodonum — Noyon
contendit. id ex itinere oppugnare
conatus, quod vacuum a defensoribus esse
audiebat propter latitudinem fosse murique
altitudinem paucis defendentibus expu-
gnare non potuit. castris munitis
vineas agere queque ad oppugnandum

vsui erat comparare cepit. Interq
ois ex fuga suessionu multitudo
i oppidu proxia nocte venit.
Celeriterq vineis ad oppidu actis
agere iacto turribusq constitutis — aggere iacto
magnitudine opu que neq viderant
an galli neq audierant & celeritate
romanor p̃motis legatos ad ce-
de sarem de deditione mittunt & petentibus
remis ut osuaret impetrant.
XIII. Cesar obsidibus acceptis primis ci-
uitatis atq ipsi galbe regis duobus
filiis armisq oibus ex oppido tra-
ditis i deditionem suessiones accepit
exercitumq i bellovacos ducit qui cu se suaq
oia i oppidu bratuspantiu contulis-
sent atq ab eo oppido Cesar cu exercitu

circit^o milia passuum q̄nq; abeēt: Omēs
maiores natu ex oppido egressi ma-
nus ad Cesarē tendē, & voce signifi-
care ceperūt sese ī eius fidē ac potātē
vēire neq; ͻ.p.R. armis ↄtendē.
Itē cū ad oppidū accessisset, castraq;
ponēt pueri mulieresq; ex muro
passis manib; suo more pacē a roma-
nis petierūt. Pro his diuitiacus nā XIV.
post discessū belgarū dimissis hedno-
rū copiis ad eū reuerterat, facit ūba.
bellouacos omi tpē ī fide atq; amici-
cia ciuitatis heduē fuisse impulsos
a suis principib; q̄ dicerēt heduos a
Cesare ī suruitē redactos, oēs idi-
gnitates, contumeliasq; pferre, & ab
heduis defecisse, & p.R. bellū

passis manibus
ī fide atq; amicicia
īdignitates s. sibi melius pferre

intulisse q̄ huiusmoi cõsilij principes fu
issent: q intelligerent quantam calamitatem
ciuitati intulissent: in britaniam profugisse.
Petere nõ solum bellouacos sed et
pro his hedvos ut sua clementia ac — clementia et
mansuetudine in eos utatur q si fecerit — mansuetudo
hedvorum auctoritatem apud omnes belgas
amplificaturum quorum auxilijs atque — Auxilijs atque opibus
opibus si qua bella inciderit sustentare
xv. consueuerit. Cesar honoris diuitiaci
atque hedvorum causa eos in fidem re
cepturum et conservaturum dixit. sed q — Conservaturus
erat ciuitas magna inter belgas
auctoritate atque hominum multitudine prestabat
sexcentas obsides poposcit. his tra
ditis omnibusque armis ex oppido col
latis ab eo loco in fines ambianorum

qui se suaq; oia sine pugna | mora dediderunt | eorumq; fines nervii | attingebant

pervenit . quorum de na. moribus cesar cum quereret sic reperiebat nullum additum esse ad eos mercatoribus nihil pati vini reliquarumq; rerum ad luxuriam pertinentium inferri quod his rebus elanguescere animos eorum & remitti virtutem existimarent . ee homines feros magneq; virtutis increpitare atq; incusare reliquos belgas . qui se p.R. dedissent patriamq; virtutem proiecissent . confirmare sese neq; legatos missuros neq; ullam conditionem pacis accepturos . cum XVI per eorum fines triduum iter fecisset . inveniebat ex captivis eorum sabim flumen ab castris suis non amplius milia passuum x . abesse trans id flumen omnes nervios consedisse .

increpitare vel atq; incusare

adventumque ibi romanorum expectare
una cum atrebatibus et neromadijs
finitimis suis. nam his utrisque persu-
aserant: ut eandem fortuna belli
experirentur. expectari etiam ab his ad-
uatucorum copias atque esse in itinere,
mulieres quique per etatem ad pugnam
inutiles esse viderentur in eum locum
coniecisse. quo propter paludes exer-
XVII. citui aditus non esset. His rebus co-
gnitis exploratores centurionesque
premittit qui locum idoneum castris
deligant. cum ex dediticijs belgis
reliquisque gallis complures cesarem secuti
una iter facerent, quidam ex his ut
postea ex captivis cognitum est: eorum
dierum consuetudine itineris nostri

exercitus perspecta nocte ad nervios per-
venerunt atque his demonstrarent inter
singulas legiones impedimentorum magnum
numerum intercedere, neque esse quicquam negocii:
cum prima legio in castra venisset, reliquasque
legiones magnum spacium abessent, hanc
sub sarcinis adoriri, qua pulsa impe-
dimentisque direptis futurum: ut reliquae
contra consistere non auderent. adiuuabat etiam
eorum consilium, qui rem deferebant quod ner-
uii antiquitus cum equitatu nihil possent
neque enim ad hoc tempus ei rei student.
Sed quicquid possunt: pedestribus valent copiis:
quo facilius finitimorum equitatum si praedandi
causa ad eos venissent impedirent: teneris
arboribus incisis atque inflexis crebrisque
in latitudinem ramis enatis et rubis

sentibusq(ue) interiectis effecerant, ut instar mu- Rubis sentib(us)q(ue)
ri h(ae) sepes mu(n)imenta p(rae)berent. quo no(n)
mo(do) no(n) intrari, sed ne p(er)spici q(ui)de(m) posset.
His reb(us) cu(m) iter agminis n(ost)ri impediret(ur),
no(n) obmittendu(m) sibi c(on)siliu(m) Nervii existi-
XVIII maveru(n)t. Loci na(tur)a erat hec, que(m) locu(m)
n(ost)ri castris delegerant. collis a su(m)mo
equaliter declivis ad flum(en) Sabim q(uo)d
sup(r)a nominavim(us) vergebat. ab eo flu(min)e pari
acclivitate collis nascebat(ur) adv(er)sus hui(c) adu(er)sus h(uic) (et) c(on)trarii.
(et) c(on)trarius passib(us) circit(er) ducentis infe-
rius ap(er)tus, a superiore p(ar)te silves-
tris: ut no(n) facile introrsus p(er)spici pos- introrsus.
set. Intra eas silvas hostes i(n) occulto
sese c(on)tinebant. In ap(er)to loco s(ecundu)m flum(en)
paucae stationes equitu(m) videbat(ur). flu(mini)s alti- erat
XIX. tudo pedu(m) c(irci)t(er) triu(m). Cesar equitatu

[Margin: aliter ac.]

[Margin: expeditas ducebat post eas totius exercitus impedimenta collocarat inde due legiones]

[Margin: identidem]

premisso subsequebatur omnibus copiis sed ratio ordo
que agminis aliter se habebat ac belge ad
neruios detulerant. Nam quo hostis ap
propinquabat consuetudine sua cesar sex
legiones que proxime conscripte erant
totum agmen claudebant presidioque im
pedimentis erant. Equites nostri cum fun-
ditoribus sagittariisque flumen transgressi
cum hostium equitatu prelium committunt.
Cum se illi identidem in siluas ad suos
reciperent, ac rursus ex silua in nostros
impetum facerent, neque nostri longius
quam quem ad finem porrecta ac loca ap-
ta pertinebant, cedentes insequi aude-
rent, interim legiones sex que prime
venerant opere dimenso castra munire
ceperunt. Ubi prima impedimenta nostri

equites ab his: q̄ i silua abditi latebāt: abditi latebāt.
uisi sūt q tps int eos ↄmittēdi plij
ↄuenerat, ita ut intra siluas aciem
ordiesq; ↄstituerāt, atq; ipi sese ↄ-
firmauerāt subito oībꝫ copijs pro- puolauerāt.
uolauerūt: impetūq; i nros eqtes
fecerūt. his facile pulsis, atq; p-
turbatis incredibili celeritate ad
flum̄ decurrerūt. ut pene uno tp̄e,
et ad siluas, et i flumie et i manibꝫ
nrīs hostes uiderēt. Eadē aūt
celeritate aduerso colle ad nra ca-
stra, atq; eos. q̄ i ope occupati
XX erāt: ↄtenderūt. [Cesari oīa uno
tp̄e erat agenda. vexillū qͦ erat
proponēdū i signe, cū ad arma
ↄcurri oporterēt. Signū tuba.

dandu ab ope revocandi milites
q paulo longi[us] ageris petendi cã
processerãt accersendi. acies istru-
enda, milites cohortandi, signum
dandu. quarum rerum magnã pte
tpis brevitas & successus hostiu icur-
sus hostium impediebat. In his di-
ficultatibus due res erant sbsidio,
scia atq usus militum, q superiorib
plijs exercitati, qd fieri oporteret.
no min comode ipi sibi pscribe q
qab alijs doceri poterant, & quod
ab ope, singulisq legionib singulos
legatos Cesar discede nisi munitis
castris vetuerat. hi pp propinqui-
tatem, & celeritatem hostiu nil iam
Cesaris imperiu expectabant

S3 p le que videbat' administrabat.
XXI. [Cesar necessarijs rebus imperans ad
cohortandos milites quã i ptez fors
obtulit decurrit: & ad legioez deci-
ma deuenit. milites nõ longiore
orõe cohortat' e, qͣ uti pstine v-
tutis sue memoria retinerent.
neu pturbarent' aio: hostiũqȝ im-
petũ fortit' sustinerent. qͣ nõ lo-
gi' hostes aberant qͣ quo telum
addijci posset. plij comittedi signu
rtez
dedit, atqȝ ĩ altez ptez, ipẽ coho-
rtandi cã profectus pugnantib,
occurrit, temporis tanta fuit
exiguitas, hostiũqȝ tã paratus ad — exiguitas
dimicandũ animus. vt nõ modo
ad insignia accomodanda, sed ad

galeas i(n)duend(as) galleas i(n)duendas: scutisq(ue) tegmi(n)a detrudenda (demenda) t(em)p(u)s defuerit. quam

q(uo)q(ue) i(n) p(ar)tem ab op(er)e casu deveni(t):

queq(ue) p(ri)ma signa (con)sp(ex)it: ad hec

(con)stitit: ne i(n) q(ue)rendis suis pugnandi

t(em)p(u)s dimitteret. instructo exercitu XXII

magis: ut loci na(tur)a colli(s)q(ue) de(cl)ivitas (sic)

et necessitas t(em)p(or)is. q(uam) ut rei mi-

ratio litaris, atq(ue) ordo postulabat: cu(m)

diversis legio(n)ib(us) alie alia i(n) p(ar)te

hostib(us) resisterent. sepib(us)q(ue) densi-

ssimis: ut an(te) demonstravim(us) interiectis

p(ro)spect(us) prospect(us) impediret. neq(ue) c(er)ta (quia) sub-

sidia collocari. neq(ue) q(ui)d i(n) qua(que) p(ar)te

opus e(ss)et provideri. neq(ue) ab uno

o(mn)ia administrari poterant. itaq(ue) i(n)

iniquitas ta(n)ta rer(um) iniquitate: fortune q(uo)q(ue)

XXIII euentus varij sequebatur. Legionis
none, et decime milites ut in si
nistra parte aciei constiterant pilis
emissis, cursu ac lassitudine ex-
animatos, vulneribusque confectos
atrebates (nam his ea pars obuene-
rat) celeriter ex loco superiore in
flumen compulerunt: et transire
conantes insecuti gladijs magnam ... insecuti gladijs
partem eorum impeditam interfecerunt.
ipsi transire flumen non dubita-
uerunt: et in locum iniquum progre-
ssi rursus regressos, ac resistē-
tes hostes reintegrato prelio in fu-
gam conicerunt. Item alia in parte due
diuerse legiones. XI. et octaua pro
fligatis veromanduis ÷ fere, a fronte

÷ quibuscum erant congressi ex loco superiore in ipsis fluminis ripis preliabantur attonitis.

et ab sinistra parte nudatis castris cum
in dextro cornu legio duodecima et non
magno ab ea intervallo septima constitis-
set: omnes nervii confertissimo agmine duce
boduagnato qui summam imperii tenebat ad
eum locum contenderunt. quorum pars apto
latere legiones circumvenire pars summum
castrorum locum petere coepit. Eodem tempore XXIV
equites nostri leuisque armaturae pedites
qui cum his una fuerant: quos primo
hostium impetu pulsos dixeram: cum se
in castra reciperent adversis hostibus occur-
rebant ac rursus aliam in partem fugam
petebant, et calones qui de cumana
porta ac summo iugo collis nostros
victores flumen transire conspexerant:
predandi causa egressi cum respexis-

Cumana porta
iugum collis

stent quod hostes in nostris castris versari
vidissent. precipites fuge sese man-
dabant. simul eorum qui cum impedimen-
tis veniebant clamor fremitusque ori-
ebatur. Aliique aliam in partem perterriti fe-
rebantur. quibus omnibus rebus permoti equites
treviri quorum inter gallos virtutis
opinio est singularis qui auxilii causa — opinio singularis / eximia
a civitate ad cesarem missi vene-
rant. cum multitudine hostium castra
nostra compleri, nostras legiones premi
et pene circumventas teneri, calo-
nes, equites, funditores, numidas,
diversos, dissipatos in omnes partes fu-
gere vidissent. desperatis nostris rebus
domum contenderunt. Romanos — ἀνεχώρησαν οἴ-
pulsos, superatosque castris impedimentisque — κου

eorum hostes pontos ciuitati renuncia-
uerunt. [Cesar a decime legionis cohorta- XXV.
tione ad dextrū cornu profect⁹. ubi su-
vrgeri os vrgeri. signisq; in unū locū collatis
duodecime legionis confertos milites
sibi ipos ad pugnā ēē impedimento
vidit: quarte cohortis oībus cēturi-
onibus occisis. signiferoq; interfecto:
signo amisso reliquarum cohortium
oībus fere cēturionibus aut vulneratis
aut occisis. ī his primi pili publio
sextio baculo fortissimo viro mītis gra-
uibusq; vulneribus confecto: ut iā sese
sustinē nō posset: Reliquos eē tar-
diores & nō nullos a nouissimis de-
prelio excedere sertos prelio excedē & tela vi-
tare. hostes neq; a fronte ex

.inferiore.

interiore loco subeuntes intermittere, et
ab utroque latere instare, et rem esse
in angusto vidit, neque ullum esse subsi-
dium quod submitti posset. scuto ab novis-
simis uni militi detracto quod ipse
eo sine scuto venerat in primam aciem
processit. centurionibus nominatim
appellatis reliquos cohortatus milites
signa inferre et manipulos laxare
iussit, quo facilius gladiis uti pos-
sent. cuius adventu spe illata militibus
ac redintegrato animo cum pro se quisque
in conspectu imperatoris etiam in extremis su-
is rebus operam navare cuperet, paulum
XXVI. hostium impetus tardatus est. Caesar
cum septimam legionem, quae iuxta consti-
terat, item urgeri ab hoste vidisset,

res esse in angusto
τὴν ἀσπίδα ἀφελόμενος.
Laxare

Conversa signa

tribunos militum monuit ut paulatim
sese legiones coniungerent et conversa signa
in hostes inferrent. quo facto cum alius alii
subsidium ferret neque timerent ne a-
versi ab hoste circumvenirentur, auda-
cius resistere ac fortius pugnare cep-
erunt. Interim milites legionum duarum

LABIENVS

que in novissimo agmine presidio impe-
dimentis fuerant prelio nunciato, cur-
su incitato in summo colle ab hostibus
conspiciebantur. et Titus Labienus castris
hostium potitus et ex loco superiore que
res in nostris castris gererentur conspicatus
decimam legionem subsidio nostris misit.
qui cum ex equitum et calonum fuga quo
in loco res esset quantoque in periculo et ca-
stra et legiones et imperator ver-

lerent cognovissent nihil ad celeri- nihil religui
XXVII. tatem sibi reliqui fecerunt. Horum ad-
ventu tanta rerum commutatio est
facta ut nostri etiam qui vulneribus confecti
procubuissent scutis innixi proelium
redintegrarent. Tum calones perterritos
hostes conspicati etiam inermes arma-
tis occurrerunt. Equites vero ut tur-
pitudinem fugae virtute delerent
omnibus in locis pugnabant quo se le-
gionariis militibus praeferrent. At ho-
stes etiam in extrema spe salutis tan-
tam virtutem praestiterunt, ut cum primi
eorum cecidissent proximi iacentibus ex
insisterent, atque ex eorum corporibus
pugnarent. His deiectis et coacer- Deiectis et coacervatis
vatis cadaveribus qui superessent cadaveribus

Ut ex tumulis tela in nostros conicerent
& pila intercepta remitterent: ut non
nequiquam tantae virtutis homines iudicari
deberent ausos esse transire latissimum
flumen, ascendere altissimas ripas, subire
iniquissimum locum; quae facilia ex di-
fficillimis animi magnitudo redege-
rat. Hoc proelio facto et prope ad in- XXVIII
ternitionem gente ac nomine Nerviorum
redacto: maiores natu, quos una
cum pueris, mulieribusque in aestuaria,
ac paludes collectos dixeramus: hac
pugna nuntiata cum victoribus nihil
impeditum: victis nihil tutum arbitra-
rentur omnium qui supererant consensu legatos ad
Caesarem miserunt seque ei dedide-
runt. Et in commemoranda civitatis

nequiquam

subire iniquissimum locum

Ad internitionem
gente ac nomine

aestuaria

omnium

calamitate ex sexcentis ad tres se-
natores ex hominum milibus sexagin-
ta ad quingentos qui arma ferre
possent sese redactos esse dixerunt.
Quos cesar ut in miseros ac supplices in miseros ac supplices
usus misericordia videretur diligen-
tissime conservavit suisque finibus atque op-
pidis uti iussit et finitimis imper-
avit ut ab iniuria et maleficio iniuria maleficio
XXIX se suosque prohiberent. Aduatici de prohiberent
quibus supra scripsimus cum omnibus copiis au-
xilio nerviis venirent. hac pugna
nunciata ex itinere domum reverte-
runt cunctis oppidis castellisque de-
sertis sua omnia in unum oppidum egregie
natura munitum contulerunt. quod cum ex omnibus
in circuitu partibus altissimas rupes

despectus | despect⁹ hrēt, una ex pte lenit̄ accli-
uis aditus ī latitudinē nō ampli⁹ du-
centoꝝ pedū relinquebat͂ quē
locū duplici altissimo muro munierant.
Tū mag͡ ponderis saxa et p̄ acu-
tas trabes ī muro collocabant. Ipi
prognati | erant ex cymbris teutonisq̄ pgnati,
q cū iter ī prouīciā nrā atq; Ita-
liā facerēt: his impedimentis que
agere ac portare | secū agē ac portare nō poterant.
depositis | citra flumē rhenū depositis custodie
ex suis ac p̄sidio sex milia hominū
una reliquerūt. hi post eoꝝ
exagitati | obitū multos ānos a finitimis ex-
agitati cū alias bellū īferrēt, alias
illatū defenderēt: consensu omniū
pace facta | pace facto! huc sibi domicilio locū

XXX deligerent. Ac primo adventu exercitus nostri crebras ex oppido excursio- *Excursiones*
nes faciebant parvulisque proeliis cum nostris con-
tendebant. Postea vallo pedum duo-
decim in circuitu quindecim milium, cre-
brisque castellis circummuniti oppido
sese continebant. Ubi vineis actis
aggere extructo turrim procul constitui *aggere extructo*
viderunt: primum irridere ex muro *irridere atque increpitare*
atque increpitare vocibus quod tanta
machinatio ab tanto spatio instru-
eretur. Quibusnam manibus aut quibus
viribus praesertim homines tantulae staturae,
nam plerumque hominibus gallis prae magnitu-
dine corporum suorum brevitas nostra *Brevitas*
contemptui est, tanti oneris turrim
in muros sese collocare confiderent.

ubi vo moueri & appropiquare moenibus xxxi
viderunt nova atque inusitata spe co
moti ad cesarem legatos de pace
miserunt q ad hunc modum locuti no
se existimare romanos sine ope di
uina bellu gerere q tante altitudis ma
chinationes tanta celeritate pmoue &
ex propinquitate pugnare possent. se sua
q omia eorum potestati pmitte dixerunt.
p mittere
Unu pete ac deprecari si forte pro
petere ac depcari
sua clementia ac mansuetudine qua
clementia ac mansuetudo
ipsi ab alijs audirent statuisset ad
uatucos conseruados ne se armis des
poliaret. Sibi os se fere finitimos ee
inimicos ac sue virtuti invide. a qbus se
defende traditis armis no possent. sibi
pstare si in eum casum deducerent quamvis

tortuaz a p. R. pari q ab his prou-
ciam inficiatur: quos dnari ?suesse.
XXXII. Ad hec Cesar respodit se magis
?suetudine sua: q merito eoz civitatez
?servaturu?. Si prius q murum aries at-
tigisset se dedisse. Sz deditois nulla
ee ?dicioez: nisi armis traditis. Se
id qd i nerviis fecisse: faciu? finitimisq
imperaturu?: ne q dediticiis p. R. i
iuriaz iferre?. Renuntiata ad suos q
imparet dixerit. Armoz ma-
gna multitudie de muro i fossaz
que erat an oppidu iacta sit: ut
prope summa muri aggerisq alti-
tudinez acervi armoz adequarent.
& tn circit pte tcia ut postea p — circiter
spectu e celata atq i oppido retenta:

Subuesperũ

portis patefactis eo die pace sunt usi. Sub ve XXIII
sperũ Cesar portas claudi militesq̃
exire iussit. ne q̄ noctu oppidani
a militibꝫ iniuriã acciperent. Illi aut
inito ut intellectum est cõsilio. q̄ dedi-
tione facta nros p̄sidia deducturos.
aut deniq̃ indiligentius servaturos cre
diderant. p̃tĩ cũ his. que retinuerant
et celaverant armis. p̃tĩ scutis ex
cortice factis aut viminibꝫ intextis.
que subito ut tp̄is exiguitas postu
labat. pellibꝫ induxerant. Tertia vigi
lia. qua minime arduus ad nras
munitiões ascensus videbat. omnibꝫ
copiis repente ex oppido eruptionẽ
fecerunt. Celerit ut an Cesar im-
perat. ignibꝫ significatione facta ex pximis

inito cõsilio

ἀμελῶς ἢ
ἀφυλάκτως

tp̄is exiguitas

castellis eo concursum est, pugnatumque ab
hostibus ita acriter est, ut a viris fortibus
in extrema spe salutis iniquo loco
contra eos qui ex vallo turribusque tela iace-
rent pugnari debuit, cum in una
virtute omnis spes salutis consisteret. Occisis
ad hominum milibus quattuor reliqui in — ad
oppidum reiecti sunt. Postridie eius diei
refractis portis, cum iam defenderet — refractis portis
nemo, captum oppidum atque intromissis
militibus nostris sectionem eius oppidi uni- — sectio oppidi
versam Cesar vendidit. Ab his qui
emerant capitum numerus ad eum relatus est mi-
XXXIV. lium LIII. Eodem tempore a Publio Crasso,
quem cum legione una miserat ad Ve- — Vennes
netos, Venellos, Osismos, Curiosolitas, — Aureliene
Lexovios, Sesuvios, Aulercos, Redones, Rennes

certior facta est — que sunt maritime civitates oceanumque
attingunt certior facta est eos eas civita-
dedicionem potestatemque — tes in dedicionem potestatemque p. R. esse
redactas. His rebus gestis omni gallia pa- XXXV
cata: tanta huius belli ad barbaros opi-
nio plata est uti ab his nationibus que trans
iuxta — rhenum incolerent mitterentur legati ad ce-
sarem q se obsides daturas imperata fa-
cturas pollicerent. Quas legiones [legationes] Cesar
inita proxima estate — qui in italiam illiricumque properabat inita
proxima estate ad se redire iussit.
Chartrez — Ipse in carnutes andes turonesque que
Angierz — civitates propinque his locis erant
Toure — ubi bellum gesserat legionibus in hiberna deductis
in italiam profectus est. Ob easque res ex litteris Cesa-
supplicatio. — ris dies quindecim supplicatio decreta est.
quod ante id tempus accidit nulli.

C. Iulii Caesaris commentarius
belli gallici tertius Incipit.

Cum in Italiam proficisceretur
Cesar. Sergium galbam cum
legione. xii. et parte equitum
in antuates veragros. sedunosque
misit. qui a finibus allogobrum. et lacu
lemano. et flumine rhodano ad summas
alpes pertinent. Causa mittendi fuit quod iter per alpes quo
magno cum periculo magnisque cum portoriis
mercatores ire consueverant. patefieri
volebat. Huic permisit si opus esse ar-
bitraretur. ut in his locis legionem hy-
emandi causa collocaret. Galba secundis
aliquot preliis factis. castellisque compluribus

eoꝝ expugnatis missis ad eū undiqꝫ
legatis obsidibꝫqꝫ datis et pace fca
cōstituit cohortes duas ī nantuatibꝫ col-
locare. Et ipse cū reliqs ei' legionis
cohortibꝫ ī vico veragoꝝ q̄ apellat̄
octodorus hiemare. Q̄ vicus positus ī
valle nō magna adiecta planitiē
altissimis montibꝫ undiqꝫ cōtinet'. Cū hic ī
duas ptes flumē divideret alterā pte
ei' vici gallis ad hiemandū cōcessit.
Altrā vacuā ab illis relictā cohortibꝫ at-
tribuit. Eū locū vallo fossaqꝫ munivit.
Cū dies hibernoꝝ cōplures trāsissēt fru-
mentūqꝫ eo cōportari iussisset subito per
exploratores certior fact' ē ex ea pte vi-
ci quā gall' cōcessissēt oēs noctu di-
scessisse montesqꝫ q̄ impēderēt a ma-

cōtinet'

xima multitudine Sedunorum et Veragrorum
teneri. Id aliquot de causis acciderat, aliquot de causis
ut subito galli belli renovandi legio-
nisque opprimende consilium caperent. Primum
quod legionem neque eam plenissimam detrac-
tis cohortibus duabus et compluribus singulatim
qui commeatus petendi causa missi erant, absen-
tibus propter paucitatem despiciebant. Tum
etiam quod propter iniquitatem loci, cum ipsi ex
montibus in vallem decurrerent, et tela mi-
cerent, ne primum quidem posse impetum
sustineri existimabant. Accedebat quod
suos a se liberos abstractos obsidum
nomine dolebant, et Romanos non solum
itinerum causa, sed etiam perpetue possessionis
culmina alpium occupare conari,
et ea loca finitime provincie

adiungē sibi ꝑluriū habebatur. His nū- III
cijs acceptis galba cū neqꝫ opꝰ hib-
noꝝ munitiōesqꝫ plene eēnt ꝑfecte
neqꝫ de frumēto aliquoqꝫ comeatu satis
esset prouisū. q̄ deditiōe fca obsi-
dibꝫ qꝫ acceptis nihil de bello existim-
auerat. Consilio celerit̄ quocato se-
tentias exq̄rere cepit. Quo ī cōsilio
cū tātū repentini ꝑiculi ꝑter oppi-
niōez accidisset. ac iā oīa fere sup-
iora loca armatoꝝ cōpleta cōspice-
rent̄. neqꝫ subsidio ueniri. neqꝫ comeat̄
supportari int̄clusis itineribꝫ possent.
prope iā desꝑata salute. nō nulle
huiusmōi sententie dicebant̄. ut impe-
dimētis relictis eruptiōe fca hisdē
itineribꝫ. qbꝫ eo ꝑuenisset ad salutē

plene

timendum

sententias exquirere

2

sendere. Maiori tamen parti placuit maiori parti.
hoc reservato ad extremum consilio interim
rei eventum experiri et castra defendere.
IV. Brevi spacio interiecto vix ut his rebus
quas constituissent collocandis atque admi-
nistrandis tempus daretur hostes ex omnibus
partibus signo dato decurrere in pedes
lapides gessaque in vallum conicere. nostri gessa.
primo integris viribus fortiter repugnare
neque ullum frustra telum ex loco superiori
mittere, ut quaeque pars castrorum denu-
data defensoribus premi videbatur eo
occurrere et auxilium ferre. Sed hoc supera-
ri quod diuturnitate pugnae hostes de-
fessi proelio excedebant. Alii integris viri-
bus succedebant. quarum rerum a nostris propter
paucitatem fieri nihil poterat. At non modo

defesso ex pugna excedendi sed ne sa
ucio quidem eius loci ubi constiterat relin
quendi ac sui recipiendi facultas
dabatur. Cum iam amplius horis sex V.
continenter pugnarentur ac non solum vires
sed etiam nostris tela deficerent atque ho
stes acrius instarent languidioribus
que nostris vallum scindere et fossas com
plere coepissent resque esset iam ad extremum
perducta casum. Publius Sextius Bacu
lus primi pili centurio quem Ner
vico proelio compluribus confectum vulneribus
diximus et item Gaius Volusenus tribu
nus militum vir et consilii magni
et virtutis ad Galbam accurrunt
atque unam esse spem salutis docent
si eruptione facta extremum auxilium

Continenter

vallum scindere

vir et consilii magni et virtutis

expiret: leuq; vocatis centurionib;
celeriter milites certiores facit paulisper
intermitterent prelium ac tantummodo tela
missa exciperent: seque ex labore re-   excipent.
ficerent. post dato signo ex castris
erumperent atque omnem spem salutis
VI. in virtute ponerent. quod iussi sunt faciunt.
ac subito omnibus portis eruptione facta
neque cognoscendi quid fieret neque
sui colligendi hostibus facultatem reli-
quunt. ita commutata fortuna eos
qui in spem potiundorum castrorum
venerant undique circumventos interfi-
ciunt. et ex milibus hominum amplius
XXX. quem numerum barbarorum ad castra
venisse constabat. plus tertia parte inter-
fecta reliquos perterritos in fugam coniciunt.

fusis armisque exutis.

ac ne in locis quidem superioribus consistere paru-
tur. Sic omnibus hostium copiis fusis ar-
misque exutis se in castra munitionesque
suas recipiunt. Quo proelio facto quod
sepius fortunam temptare Galba nole-
bat, atque alio sese in hiberna consilio
venisse meminerat, aliis occurrisse rebus
viderat, maxime frumenti commeatusque in-
opia permotus. Postero die omnibus eius
vici edificiis incensis in provinciam re-
verti contendit. ac nullo hoste pro-
hibente aut iter demorante incolu-
mem legionem in antuatos inde in allobro-
ges perduxit ibique hiemavit. His VII
rebus gestis cum omnibus de causis pacatam Gal-
liam existimaret: superatis belgis:
expulsis germanis, victis in alpibus Sedunis

atqȝ ita inita hyeme i illiricu ꝓfect⁹
e· ꝗ eas q̊ nationes adire et regiões cognoscere
volebat · subitu bellu i gallia cohor-
tu e· Eius belli hec fuit ca· publi⁹
crassus adolescens cu legioe septima
proxim⁹ mari occeano i andibus hye-
mauerat · Is qꝛ i his locis inopia
frumti erat · prefectos tribunosqꝫ
militu coples i finitimas ciuitates
frumti ca dimisit · quo i nuo est
Titus slidius missus e i esubios·
Marcus trebius gallus i curioso-
litos · quintus velanius cu tito sil-
VIII. lio i venetos · Huius e ciuitatis longe
amplissia auctoritatis ois ore mari-
time regionu earu · qꝛ naues
hnt veneti plurimas · qbus i britannia

consuerunt

antecedunt

subita et repentina consilia

navigare consueverat. Et scientia atque
usu nauticarum rerum reliquos antecedunt
et in magno impetu maris atque aperto
paucis portibus interiectis, quos tenent
ipsi omnes fere qui eo mari uti consuerunt
habent vectigales. ab his fit initium
retinendi Silii, atque Velanii. quod
per eos suos sese obsides. quos Cras-
so dedissent: recuperaturos existima-
bant. horum auctoritate finitimi adducti
ut sunt gallorum subita et repentina
consilia. Eadem de causa Trebium ~~ter~~si-
diumque retinent. Et celeriter missis
legatis per suos principes inter se
coniurant nihil nisi communi consilio acturos
eundemque omnis fortune exitum esse
laturos, reliquasque civitates

sollicitant ut in ea libertate quam a
maioribus acceperant permanere quam ro-
manorum servitutem perferre mallent.
Omni ora maritima celeriter ad
suam sententiam perducta: Communem legationem
ad publium crassum mittunt si velit
suos recipere obsides sibi remittat.
IX Quibus de rebus Cesar ab crasso certior
factus quod ipse aberat longius naves
interim longas edificari in flumine
ligeri qui influit in occeanum remiges
ex provincia institui nautas
gubernatoresque comparari iubet. His
rebus celeriter administratis. Ipse
cum primum per anni tempus potuit ad
exercitum contendit. Veneti reliqueque
item civitates cognito Cesaris adventu

sanctum inviolatum

Certiores facti simul quod quantum in se faci-
nus admisissent intelligebant. legatos
quod nomen ad omnes nationes sanctum invio-
latumque semper fuisset retentos et in
vincula coniectos ab se: pro magnitu-
dine periculi bellum parare et maxime
ea que ad usum navium pertinent pro-
videre instituunt. hoc maiore spe
quod multum natura loci confidebant. pedestria
esse itinera concisa estuariis, naviga-
tionem impeditam propter inscientiam
locorum paucitateque portuum sciebant.
neque nostros exercitus propter frumenti in-
opiam diutius apud se morari posse
confidebant. ac iam ut omnia contra oppinionem
acciderent, tamen se plurimum navibus
posse: romanos neque ullam facultatem

habere.

habere nauiū. neq; eorum locorum ubi
bellū gesturi eēnt uada portus in-
sulas nouisse. ac longe aliā ēē na- continenti
uigatōez in cōclusso mari. atque in ac uastissimo
uastissīo atq; apertissīo occeano pspi- apertissimo mar.
ciebāt. his inītis cōsilijs oppida mu-
niūt. frumta ex agris in oppida
cōportāt. naues in uenetiā ubi
Cesarez pmū bellū gesturos cō-
stabat quā plurimas possūt cogūt.
Socios sibi ad id bellū ossismos
lexobios nauetes ambiliatos
morinos diablintres menapios
adsciscūt. auxilia ex britania que adsciscunt.
cōtra eas regiōes posita ē accersūt.
× Erāt he difficultates belli gerēdi.
quas supra ondiz. Sz mltaq Cesare

ad id bellũ ~~capit~~ tn icitabat. In iuri
rie veteroꝝ militũ romanoꝝ,
rebellio fcã post dedinoez deter
rio datis obsidibꝫ tot ciuitatũ o
iurato. In pmis ne hac pte neglec
ta reliquę natões idẽ ẽ licere
arbitraret̃ Itaqꝫ cũ itelligeret oẽs
fere gallos nouis rebꝫ studere & ad
bellũ mo billr, celeriterqꝫ excitari. oẽs
aũt hoies nã libtati studẽ. & odi
noẽs suitutis odisse. priusqꝫ ples
ciuitates cspirarẽt ptiẽdũ sibi ac
latiꝰ distribuẽdũ exercitũ putauit. Itaqꝫ titũ labienũ legatũ i treuiros
q proxi rheno flumi st: cũ eq
tatu mittit, huic mãdat remos,
reliquosqꝫ belgas adeat. atqꝫ i

otto teneat Germanos q auxi
a belgis accersiti dicebant si p vi
navib flum trasire conet̄ phi-
bebat. publiu crassu cu cohortib
legionarijs duodeci. et magno
nuo equitatus i aquitania profi
cisci iubet. ne ex his natoib au-
xilia i gallia mittant. ac tate
natoes siugat. Quintu titurin
sabinu legatu cu legionib tib in
unellos curiosolitos. lexobiosq mit-
tit q ea manu distineda curet.
decimu brutu adolescete classi
gallicisq navib quas ex picto-
nib. et santonis. reliqsq pacatis
regionib coueire iusserat pficit.
Et cu primu posset i venetos

i otto teneat

proficisci iubet. Ipse eo pedestrib' copiis
contendit. Erat eiusmoi fere sit' oppido- xii.
lingulis — rū ut posita i extremis lingulis pro-
muntoriisq3 neq3 pedib3 aditū hēreṭ
cū ex alto se estus īcitasset. q bis ac-
cidit semp horarū xii. spatio. neq3
navib3 q rursus minuēte estu
naves i vadis afflictaret'. Ita utraq3
re oppidorū oppugnatio impedie-
batur; ac si qn magnitudie opis forte
extruso mari aggere ac molib3 — superati extruso mari aggere ac
molib3 atq3 his oppidi menib3 ad-
equatis suis fortunis desperare ce-
perāt. magno nūo naviū appulso cui'
rei sūmā facultatē hēbāt sua de-
portabāt oīa. seq3 i pxīa oppida
recipiebāt. Ibi se rursus isdē

oportunitatibꝫ loci defēdebant. hoc
eo facilē magnā partē estatis faci-
ebant qꝫ nr̄e naues tempestatibus
detinebant͡ʳ. sūmaqꝫ erat vasto atqꝫ
apto mari magꝭ estibꝫ raris
ac prope nullis portibꝫ difficultas
XIII. nauigādi. Namqꝫ ipsorum naues ad
huc modū fc̄e armateqꝫ erant. N- factae ar matae q.
carine aliq̄nto planiores q̄ nr̄arum
nauiū quo facilē vada ac deces-
sum estus excipe possent. Prore
admodū erecte atqꝫ item puppes
ad magnitudinē fluctuū tempe-
statumqꝫ accōmodate. nauesqꝫ to-
tae fc̄e ex robore ad q̄uis vim Robore.
et contumeliā pferendā. Transtra vim
pedalibꝫ in altitudinē trabibus contumelia

ofixa clauis ferreis, digiti polli-
citis crassitudie. Ancore pro funibus
catenis ferreis reuicte pelles pro
alute — velis, allutæque tenuitate confecte. hec
siue propter lini inopiam atque eius usus i-
Insipientia — sciam, siue eo quod est magis uerisimile.
quod tantas tempestates oceani, tantos-
que impetus uentorum sustineri, ac tanta
regi honera — onera nauium regi velis non satis
commode posse arbitrabantur. Cum
his nauibus nostre classi eiusmodi congre-
celeritas — ssus erat, ut una celeritate et
pulsus rem. — pulsu remorum praestaret. Reliqua pro
loci natura, pro vi tempestatum illis essent
aptiora — aptiora et accomodatiora. Neque enim
accomodatiora. — his nostre rostro nocere poterant, tanta
firmitudo — in his erat firmitudo. neque propter

altitudinem facile telum adigebatur,
et eadem de causa minus commode scopu-
lis continebantur. Accedebat ut cum se-
vire ventus cepisset se vento dedissent,
et tempestatem ferrent facilius, et in vadis
consisterent tutius. et ab aestu derelicte
nihil saxa et cautes timerent. quarum Cautes
rerum omnium nostris navibus casus erat
xiv. extimescendus. Compluribus expugnatis
oppidis Cesar ubi intellexit fru-
stra tantum laborem sumi, neque hostium
fugam captis oppidis reprimi, neque his
noceri posse statuit expectandam clas-
sem. Que ubi convenit ac primum ab
hostibus visa est circiter ducente .xx.
naves eorum paratissime atque omni genere
armorum ornatissime profecte x. ex

adulse portu nris aduse ɔstiterūt neq; bar
bruto· q classi pērat, ut tribunis mi-
litū centurionibq; qb; singlē naue
erat attribute ɔstabat qd agerent·
aut q̄ rōe pugnē isisterent· Rostro
·n· noceri nō posse cognouerūt· exa-
excitatis turrib; tatis aut turribus, in has altitudo
puppiū ex barbaris nauib; supa-
bat, ut neq; ex iferiore loco satis
cōmode tela adici possent, & missa
ab gallis grauius acciderent· Vna erat
magno usui res pparata anris·
iserte falces pacute iserte affixeq; longu-
affixeq; riis, nō ab siti forma muralium fal-
ciū· his cū funes q antemnas ad
Compre malos destinebāt ɔphensi, addu-
adducti ctiq; erat nauigio remis icitato

ꝑripiebat᷑. Quibꝫ abscisis ātēne ne-
cessario ɔcidebāt, vt cū oīs gallicis
nauibꝫ spes ī vel. armamētisq; ɔ- āmamētū.
sisteret. his ereptis oīs vsus naui-
uꝫ vno tpē eripet᷑. Reliquū erat
certamē positū ī v̄tute. q̄ nr̄i mi-
lites facile supabāt, atq; eo mag
q̄ ī ɔspectu cesaris, atq; oīs ex-
ercitus res gerebat᷑, vt nullū
paulo forti᷒ factū latē posset. oēs
.n. colles ac loca supiora. vnde
erat ꝓpinquus despect᷒ ī mare ab despectus
XV. exercitu tenebat᷑. Disiectis vt di-
xim᷒ ātēnis, cū singlās bine ac
t̄ne naues ɔcūsteterāt. milites
sūma vi trāscēdē ī hostiū naues transcendere
ɔtēdebāt. q̄d postq̄ barbari fiē

audacius expugnaris, compluribus navibus
cum ei rei nullum reperiret auxilium,
fuga salutem petere contenderunt. ac
iam conversis in eam partem navibus: quo
ventus ferebat, tanta subito malacia, (margin: malacia ac tranquillitas)
ac tranquillitas extitit, ut se ex loco
commovere non possent. que quidem res
ad negocium conficiendum maxime
fuit opportuna. Ita singulas nostri
consectati expugnaverunt, ut perpauce
ex omni numero noctis interventu ad (margin: noctis interventu)
terram pervenerint, cum ab hora fere
quarta usque solis occasum pugnaretur.
[Quo prelio bellum venetorum, totiusque XVI
ore maritime confectum est. Nam cum
omnis iuventus, omnes etiam gravioris
etatis: in quibus aliquid consilii aut di (margin: gravioris etatis.)

gravitatis fuit eo convenerat: cum ma-
quod ~~navium~~ quicquid fuerat in unum locum co-
coegerat. quibus amissis reliqui neque
quo reciperent, neque quemadmodum op-
pida defenderent habebant. Itaque se-
suaque omnia Cesari dediderunt. In
quos eo gravius Cesar vindicandum vindicandum
statuit, quo diligentius in reliquum
tempus a barbaris ius legatorum
conservaretur. Itaque omni senatu necato
XVII. reliquos sub corona vendidit. Dum
hec in Venetis geruntur. Quintus titu-
rius sabinus cum his copiis: quas,
a cesare acceperat in fines unel-
lorum pervenit. His preerat viridovix,
ac summam imperii tenebat earum
omnium civitatum. que defecerant.

ex qbꝫ etarū. magnasq copias co-
egerat. Atqꝫ his paucis diebꝫ au-
lirci. eburonices. loxoniiqꝫ senatu
suo interfecto. qꝫ autores belli nole-
bat eē portas clauserūt. seqꝫ cū vi-
ridonice coniūxerunt. Magnaqꝫ prt̄a
multitudo vndiqꝫ ex gallia pdi-
torꝫ homiꝫ latronūqꝫ conuenat.
quos spes pdādi. studiūqꝫ bellādi
ab agricultura. et quotidiano laboē
reuocabat. Sabinus idoneo oībꝫ
rebꝫ loco. castris sese tenebat. cū
viridonix cōtra eū duū miliū spa-
ciū consedisset. quotidieqꝫ pductis
copiis pugnādi potātē faceret. vt iā
nō solū hostibꝫ i cōtēptiōē Sabinꝫ
veniret. Sꝫ et nrōꝫ militū vocibꝫ nō

duū milium

nib3 corpet. tantaq3 opioe3 timoris
pbuit. vt iā ad vallū castro4 ho-
stes accedē auderēt. Id ea dēca
faciebat q2 cū tāta mltitudie ho-
stiū pstiq3 eo absnte. q summā im-
pij teneret n̄ eq loco. aut opportu-
nitate aliq data legato dimi-
XVIII cādū nō existimabat. Hac cōfirma-
ta opioe timoris. ydoneū quēdaz
hoiez. et callidū delegit gallū.
et his quos secū auxilij cā habeb.
huic mag̃s p̃mijs. pollicitatoib3
psuadet. vti ad hostes trāseat.
et qd fieri velit edocet. q ubi p
pfugā ad eos venit. timorē roma
no4 pponit. qbs angustijs ipe
Cesar a venetis p̄mat̃ docet neq3

Sūma īpij
idoneum et callidum
premiis pollicitatoib3

abesse loquitur abesse qui xxia nocte. Sabinus dux ex
castris exercitum educat et ad cesarem
ferendi auxilii causa proficiscatur. quod ubi
auditum est. conclamant omnes occasionem
negocii bene gerendi amittendam
non esse. ad castra iri oportere. multe
res ad hoc consilium gallos hortabantur.
Superiorum dierum sabini cunctatio. perfu-
ge confirmatione. inopia cibariorum.
Cibaria cui rei parum diligenter ab his erat
provisum. Spes venetici belli. et quod
fere libenter id quod volunt homines cre-
dunt. his rebus adducti non prius vi-
ridonicem reliquosque duces ex
concilio dimittunt quam ab his sit conce-
ssum arma uti capiant. et ad castra
contendant. qua re concessa leti ut ex-

ploratam victoriam sarmentis virgultisque — explorata victo
collectis, quibus fossas romanorum com- — ria
pleant, ad castra pergunt. Locus erat
castrorum editus et paulatim ab ymo
acclivis circiter passus mille. Huc
magno cursu contenderunt, ut quam mini-
mum spacii ad se colligendos arman- — Colligen
dosque romanis daretur, exanimatique — dos
pervenerunt. Sabinus suos hortatus cupi-
entibus signum dat. Impeditis hostibus propter
ea quae ferebant onera subito duabus
portis eruptionem fieri iubet. Factum est oppor-
tunitate loci, hostium inscientia, ac defa-
tigatione, virtute militum et superiorum
pugnarum exercitatione, ut ne unum quidem
nostrorum impetum ferrent ac statim terga verterent.
impeditos — Quos impeditos integris viribus milites nostri

xix.

ɔsecuti magnū nūz eoꝝ occiderī. Reliquos eqtes ɔsectari paucos q ex fuga euasisꝫ reliqrūt. Sic vno tpe & de nauali pugnā Sabin' & de Sabini victoiā Cesar ctior fit. ciuitatesq; oēs se statiz Titurio dediderī. Nā vt ad bella suscipienda gallorꝝ alacer ac promptus ē aīus. sic mollis ac resistēs minime ad calamitates pferēdas mēs eoꝝ. Eodez fere tpe publi' crassus cū ī aqtaniā peruisset. que ps vt an dctz ē & regionz latitudie & multitudie hoīz ex tnā pte gallie ē existimāda. cū itelligerēt ī his locis sibi bellū gerēdū. vbi paucis an ānis

alacer ac promptus aīus.

Luci valerius comini legat' ex -
ercitu pulso interfect' eet. atque un
Luci malli pconsul impedimentis a -
missis pfugisset. no mediocre sibi
diligentia adhibenda itelligebat.
Itaque re frumentaria puisa auxi -
liis. equitatuque comparato. multis pterea
viris fortibus tolosa, et narbone. q Tolosa
sunt civitates gallie pvincie finiti - Narbona
me. ex his regionibus nominatim evo -
catis i sociatu fines exercitu itro -
duxit. Cuius adventu cognito sotia -
tes magnis copiis coactis equitatu
que quo plurimum i itinere valebat agmen nrum
adorti: primum equestre plium commi -
serunt. deinde equitatu suo pulso.
atque insequentibus nris subito pedestres

copias quas in convalle in insidiis colloca-
verant ostenderunt. hi nostros disiectos
adorti proelium renovarunt. pugnatum xxi
est diu atque acriter cum Sotiates supio-
ribus victoriis freti in sua virtute to-
tius aquitaniae salutem positam putarent.
nostri autem quid sine imperatore et sine
reliquis legionibus adolescentulo du-
ce efficere possent perspici cuperent.
Tandem confecti vulneribus hostes terga
vertere. quorum magno numero interfecto Crassus
ex itinere oppidum Sotiatum oppugnare
recepit. quibus fortiter resistentibus vineas
turresque egit. illi alias eruptione tem-
ptata alias cuniculis ad aggerem
vineasque actis. cuius rei sunt longe
peritissimi aquitani propterea quod multis locis

alias

peritissimi

ap eos erant sectur(a)e s(un)t, u(bi) dili- eraris sectur(e)
gentia nostrorum his rebus (nihil) p(er)fici posse
intellexerunt legatos ad Crassum mit-
tunt. seq(ue) in dedicionem ut recipiat
petunt. qua re impetrata arma
XXII. tradere iussi faciunt. atq(ue) in ea re
omnium nostrorum intentis animis alia ex
parte oppidi Adiatunnus qui summa
imperii tenebat cum sexcentis devo- devoti
tis quos illi (sol)durios appellant.
quorum hec condicio est. ut omnibus in vi-
ta commodis una cum his fruantur.
quorum se amicitie dediderint
si quid his per vim accidat aut
eundem casum una ferant aut
sibi mortem consciscant. neque adhuc
hominum memoria repertus est quisquam hominum memoria

q eo i(n)f(e)c(t)o cu(m) se amicitie deuoui-
ss(en)t mori recusaret. Cu(m) his Adia-
tunus eruptio(n)e(m) face(re) conat(us) cla-
more ab ea p(ar)te munitio(n)is ...
cu(m) ad arma milites (con)curr(i)ss(en)t q(ue) ve-
hementerq(ue) ibi pugnatu(m) e(ss)et repul-
sus i(n) oppidu(m): uti tu(m) eade(m) dedi-
tio(n)is co(n)ditio(n)e uteret(ur) a crasso im-
petrauit. Armis obsidibusq(ue) accep-
tis: crassus i(n) fines uocatiu(m)
& tarusatiu(m) p(ro)fect(us) e(st). Tu(m) v(er)o ba(r)-
bari co(m)moti: q(uod) oppidu(m) & na(tura) loci
& manu munitu(m) paucis dieb(us)
q(ui)b(us) eo ve(n)tu(m) erat expug(na)tu(m) co-
gnouera(n)t: legatos quaqua(m) v(er)su(m)
dimitte(re): (con)iurare: obsides i(n)t(er)
se dare: copias parare ceperu(n)t.

repulsus

quaquauersus
dimitterent

Mittuntur et ad eas civitates legati
quae sunt citerioris hispaniae fi-
nitimae aquitaniae. inde auxilia ducesque
arcessuntur. quorum adventu magna cum
auctoritate et magna cum hominum multitudine
bellum gerere conantur. duces vero hi
deliguntur qui una cum quinto sertorio — Q. sertorio
omnes annos fuerant summamque scientiam rei
militaris habere existimabantur. hi
consuetudine populi Romani loca capere, castra
munire, commeatibus nostros intercludere — commeatus
instituunt. quod ubi crassus animadvertit co-
pias suas propter exiguitatem non facile
diduci hostem et vagari et vias — diduci
obsidere et castris satis praesidii relin-
quere, ob eam causam minus commode
frumentum commeatumque sibi supportari.

In dies hostium numerum augeri cunctan-
quin dum existimauit quin pugna decertaret
re ad consilium delata ubi omnes idem sentire
posterum diem intellexit posterum diem pugne constituit prima xxiv
luce productis omnibus copiis duplici a-
cie instituta, auxiliis in mediam
aciem collectis. quid hostes consilii
caperent, expectabat. Illi et si propter mul-
titudinem et veterem belli gloriam pau-
citatemque nostrorum se tuto dimicaturos
tuto existimabant, tamen tutius esse arbitrabantur
obsessis viis commeatu intercluso sine
ullo vulnere victoria potiri. Et si propter
inopiam rei frumentarie romani se-
se recipere cepissent impeditos in
agmine et sub sarcinis infirmiores a-
nimo adoriri cogitabant. Hoc consilio pro-

baro: ab ducib; p̄ductis romano-
rū copiis. sese castris tenebāt. hac
re p̄specta Crassus cū sua cu-
ctatio ac opio timidiores hostes, timiditate
suos milites, alacriores ad pu-
gnādū effecisset: atq; oīuz voces
audiret. expectari diuti no
oportere: qn ad castra irētur: cohor-
tat⁹ suos oīb; cupiētib; ad ho-
XXV. stiū castra p̄tēdit. Ibi cū alii fos-
sas cōplerēt, alii mītis telis nec-
tis defēsores vallo munitionib; q;
depellerēt. Auxiliaresq; qb; ad
pugnā no mltū Crass⁹ cōfidebat,
lapidib;, telisq; sbministrādis, & ad
aggerē cespitib; cō portādis
speciē, atq; opioēz pugnātiū p̄berēt. speciem atq; opionem

Cū rez ab hostib3 ↄstat̄ ac non
timide pugn̄ret̄ telaq3 ex loco sup
iore missa nō frustra accederēt ꝯpe
rtum est hostiū castrs Crasso renu
ntiauerīt nō eadē ēē diligētia ca
DECVMANA PORTA stra ab decumana porta munita
facilēq3 aditū hrē. Crassus equi
ꝓfectos cohortat̄: ut magīs p̄miis
p̄mis pollicitan̄ pollicitationib3 q3 suos excitarēt qd
fieri vellet ondit. Illi ut erat
imparum eductis hīs cohortib3 q
integre ꝓsidio castrs relicte ītegre ab labore
erāt, & logiore itinē circūducti
ne ex hostiū castrs ↄspici possēt
omniz oculis mentib3q3 ad pugnā i
tentis: celerit̄ ad eas quas dixim̄
munitiōēs ꝑuenerīt. atq3 his

· proruptis·

praeruptis per eas in hostium castris consti-
terunt quam plane ab his videri aut
quid rei gereretur cognosci posset.
Tum vero clamore ab ea parte audito
nostri redintegratis viribus quod plerumque
in spe victoriae accidere consuevit.
acrius impugnare coeperunt. hostes un-
dique circumventi desperatis omnibus rebus se
per munitiones deicere et fuga
salutem petere contenderunt quos equitatus
apertissimis campis consectatus ex milium — ex milium L numero
L numero quae ex Aquitania Cantabrisque
convenisse constabat vix quarta parte
relicta intra nocte se in castra recepit. — multa nocte
XXVII. Hac audita pugna magna pars Aquita-
niae sese Crasso dedidit obsidesque — dedidit
ultro misit. Quo in numero fuerunt Tarbelli

Bigerriones procianij vocates taru-
sates flustrates gautes ausci garumni
p aut — sibutzates cocosates paucę ultimę
nationes anni tempore confise quod hyems suberat.
hoc facere neglexerunt. Eodem fere tempore xxviii
Cesar, et si prope exacta iam estas
erat, tamen quod omni gallia pacata Mo-
rini, menapijque superant. qui in armis
essent, neque ad eum umquam legatos de
pace misissent, arbitratus id bellum
aduexit — celeriter confici posse. eo exercitum aduxit.
qui longe alia ratione ac reliqui galli be-
llum gerere ceperunt. nam quod intelligebant
maximas nationes, que prelio contendissent
pulsas fugatasque — pulsas superatasque esse, continentes
silvas ac paludes habebant, eo
se suaque omnia contulerunt. ad quarum

initium silvarum cum Caesar pervenisset
castraque munire instituisset, neque ho
stis interim visus esset, dispersis in opere nostris
subito ex omnibus partibus silvae evolaverunt
et in nostros impetum fecerunt. Nostri ce
leriter arma ceperunt, eosque in silvas
repulerunt, et compluribus interfectis longius
impeditioribus locis secuti paucos ex
xxix. suis deperdiderunt. Reliquis diebus de — deperdiderunt
inceps Caesar silvas caedere instituit.
et ne quis inermibus imprudentibusque mi
litibus ab latere impetus fieri posset:
omnem eam materiam quae erat caesa conversam — conversa
ad hostem collocabat. et pro vallo ad — pro vallo
utrumque latus extruebat. Incredibili
celeritate magno spatio paucis diebus
confecto, cum iam pecus atque extrema

impeditiora ab nostris tenerentur, ipsi
densiores silvas peterent: eiusmodi
sunt tempestates consecute: uti opus necessario
intermitteretur, et continuatione imbrium
diutius sub pellibus milites contineri non
possent. Itaque vastatis omnibus eorum agris: vicis
edificiisque incensis: Cesar exercitum re-
duxit: et in aulercis loxobiisque, reli-
quis item civitatibus que maxime bel-
lum fecerant in hibernis collocavit.

C. Iulii Caesaris comentarius belli gallici Quartus Incipit.

Ea que secuta est hyeme
qui fuit annus Gneo Pom-
peio, Marco crasso consulibus

Usipeperhes germani et item tencta-
teri magna cum multitudine hominum flumen
rhenum transierunt non longe a mari
quo rhenus influit. Causa transeundi fuit quod
aluenis complures annos exagitati bello
premebantur et ab eis agricultura prohibebantur.
Sueuorum est gens longe maxima et bellicosissi- SVEVI
ma germanorum omnium. hi centum pa-
gos habere dicuntur ex quibus quotannis
singula milia armatorum bellandi causa ex
eorum finibus educunt. Reliqui qui domi ma-
nserunt se atque illos alunt. hi rursus
invicem anno post in armis sunt. illi invicem
domi remanent. Sic neque agricultura
nec ratio atque usus belli intermittitur. Sed
privati ac separati agri apud eos nihil
est. Neque longius anno remanere in loco

vno icolendi cā licet neq multu frumeto
maximā ptem
sȝ maxiāȝ ptēȝ lacte ac pecore vi-
uunt, multū q sūt i venatoib. que rēs
& cibi gnē, & quotidiana exercitatōe
& libertate vite q a pueris nullo offo
aut disciplina assuefcti nihil oīo cō
voluntatē faciāt, & vires, & īma-
ni corpoȝ magnitudine hoīes eff-
icit atq i eā se cōsuetudīeȝ add-
uxert. ut locis frigidissimis neq ve-
stit pt pellis qcq̄ hēāt: quaȝ pp
exiguitatē magna ps ē corpis apta:
& lauāt i fluminib. Mercatoib ē 11.
ad eos adit mag eo ut q̄ bello cep-
it qb vēdāt hēant q̄ quo ullā reȝ
ad se iportari desiderēt. qn̄ ī iu-
mētis: qb maxīe galli delectant. qqȝ

impenso parant pretio germani importa- impenso pretio
tis his non utuntur sed que sunt apud eos nata
parva atque deformia, haec quotidiana
exercitatione summi ut sint laboris efficiunt.
equestribus proeliis saepe ex equis desiliunt.
ac pedibus proeliantur, equosque eodem re-
manere vestigio assuefecerunt, ad quos
se celeriter cum usus est recipiunt. Neque
eorum moribus turpius quicquam aut iner-
tius habetur quam ephippiis uti. Itaque ad quem- Ephippia
vis numerum ephippiatorum equitum quamvis quamvis
pauci adire audent. Vinum ad se
importari omnino non sinunt, quod ea re vel omnino
ad laborem ferendum remollescere Remollescere
III. homines, atque efferari arbitrantur. Pu- Effeminari
blice maximam putant esse laudem quam
latissime a finibus suis vacare agros. vacare

hac re significari magnum numerum civi
tatum suam vix sustinere non posse. itaque
una ex parte alueus circiter milia pa
ssuum sexcenta agri vacare dicuntur. ad alteram
partem succedunt ubii. quorum fuit civitas
ampla atque florens, ut est captus germanorum.
[caput]
et paulo quam sunt eiusdem generis et
ceteris humaniores propterea quod rhenum at
tingunt multumque ad eos mercatores ven
titant. et ipsi propter propinquitatem quod gallicis
sunt moribus assuefacti. hos alueui mul
tis sepe bellis experti propter amplitudinem
gravitatemque civitatis finibus
expellere non possent. [tamen] tamen vectigales sibi
fecerunt ac multo humiliores infirmi
oresque redegerunt. In eadem fuerunt usi
petes et tenchareni quos supra diximus. -IV

Succedunt
Civitas ampla atque florens
Captus
Ventitant
Amplitudinem gravitatemque civit
Vectigales
humiliores infirmiores

qui complures annos Sueborum vim sustinue-
runt, ad extremum tamen agris expulsi
et multis locis Germanie triennium va-
gati ad Rhenum pervenerunt. quas
regiones Menapii incolebant et ad
utramque ripam fluminis agros, aedi-
ficia, vicosque habebant. Sed tante mul-
titudinis adventu perterriti ex his ae-
dificiis, que trans flumen habebant,
demigraverunt et cis Rhenum dis-
positis presidiis Germanos transire
prohibebant. Illi omnia experti cum neque vi
contendere propter inopiam navium, neque clam
transire propter custodias Menapiorum
possent, reverti se in suas sedes,
regionesque simulaverunt et tridui
viam progressi rursus reverterunt atque

itinē vna nocte estatu confecto īscī-
os. ĩopinatos qz menapios oppresserunt.
q̄ de germanorum discessu p exploratores
tores cerciores facti sine metu trans rh-
enum in suos vicos migrauerunt. his
interfectis nauibusqz eorum occupatis priusquam
q̄ ea pars menapiorum q̄ citra rhe-
num erat certior fieret flumen transierunt.
et omnibus eorum hedificiis occupatis
reliquam partem hyemis se eorum copiis
aluerunt. His de rebus cesar certior V
factus et infirmitatem gallorum veritus
q̄ sunt in consiliis capiendis mobiles
et nouis plerumqz rebus student nichil
his committendum existimauit. est
n. hoc gallice consuetudinis vt et
viatores et inuitos consistere cogant.

[Margin: in suos / inopinatos (?)]
[Margin: Gallice consuetudinis]

Et quod quisque eorum de quaque re audi-
erit aut agnoverit querant, et mer-
catores in oppidis vulgus circumsistat.
quibusque ex regionibus veniant quasque
res ibi agnoverint pronuntiare cogat.
his rebus atque auditionibus moti de
summis sepe rebus consilia ineunt.
quorum eos in vestigio penitere necesse in vestigio
est: cum incertis rumoribus serviant,
et plerique ad voluntatem eorum
VI. ficta respondeant. Qua consuetu-
dine cognita Cesar ne graviori
bello occurreret maturius quam consueverat
ad exercitum proficiscitur. Eo cum veni-
sset, ea que fore suspicatus erat
facta cognovit, missas legationes ab
non nullis civitatibus ad Germanos

uti
in uisitatosque eos [illegible] ab rheno disce-
derent omniaque quae postulassent ab se
fore parata. qua spe adducti Ger-
mani latius vagabantur et in fines ebu-
ronum et condrusonum qui sunt treverorum
clientes pervenerant. principibus
galliae vocatis cesar ea quae co-
gnoverat dissimulanda sibi existimavit
eorumque animis permulsis et confirmatis
equitatuque imperato bellum cum germanis
gerere constituit re frumentaria comparata VII
equitibusque delectis iter in ea loca facere
cepit quibus in locis esse germanos au-
diebat. a quibus cum paucorum dierum
iter abesset legati ab his venerunt.
quorum hec fuit oratio. Germanos
neque priores populo romano bellum inferre

permulsis et
confirmatis

neque tamen recusare si lacessantur quin
armis contendant. quod germanorum consue
tudo hec sit a maioribus tradi-
ta. quicumque bellum inferant resistere
neque deprecari. hec tamen dicere venisse
invitos eiectos domo. si suam gratiam
romani velint posse his utiles
esse amicos. vel sibi agros attribuant
vel patiantur eos tenere quos armis
possederint. Sese unis suevis con-
cedere quibus ne dii quidem immortales
esse pares possint. Reliquum quidem
esse in terris neminem quem non superare
VIII possint. Ad hec que visum est cesar
respondit. Sed exitus fuit orationis. sibi
nullam cum his amicitiam esse posse
si in gallia remanerent. neque verum

esse qui suos fines tueri non potue-
rint alienos occupare, neque ullos in
gallia vacare agros: qui dari praesertim
tantae multitudini sine iniuria possint.
Sed licere si velint in ubiorum finibus conse-
dere: quorum sint legati apud se: et de
suevorum iniuriis querantur. et auxilium
a se petant. hoc se ubiis imperaturum.
legati haec ad suos se relaturos ix
dixerunt. et re deliberata post diem
tertium ad cesarem reversuros. interea
ne propius se castra moveret peti-
erunt. ne id quidem cesar ab se impetra-
ri posse dixit. cognoverat enim magnam
partem equitatus ab iis aliquot diebus
ante praedandi frumentandique causa ad
Mosa flu. ambivaritos trans mosam missam

hos expectari equites atque eius rei
causa moram interponi arbitrabatur.
x Mosa profluit ex monte Vosego
qui est in finibus lingonum et parte quadam
ex rheno recepta que appellatur
vulgo vualis insulamque efficit bata- M
norum vulgo dicitur batua neque longius vulgo dicitur
ab occeano milibus passuum lxxx.
in rhenum influit. Rhenus autem oritur RENVS.
ex leopontiis qui alpes incolunt et lon-
go spatio per fines uantuatium he-
luetiorum sequanorum mediomatricum
tribucorum treuirorum citatus fertur. citatus fertur
Et ubi occeano appropinquat in
plures defluit partes multis ingentibus
que insulis effectis quarum pars magna
a feris barbarisque nationibus incolitur. feris barbarisque

ex quibus sunt qui piscibus atque ovis avium
capitibus — vivere existimantur. multisque capitibus
in occeanum influit. [XI] Cesar cum ab hosti XI
bus non amplius passuum. xij. milibus
abesset ut erat constitutum ad eum
legati revertuntur. qui in itinere congressi
magnopere ne longius progrederetur ora
bant. cum id non impetrassent petebant
ut ad eos equites qui agmen antecessissent
premitteret eosque pugna prohiberet sibique ut
potestatem faceret in ubios legatos mit
tendi. quorum si principes ac senatus
sibi iureiurando fidem fecissent ea condi
cione que a cesare ferretur se usu
ros ostendebant. ad has res conficiendas
sibi tridui spacium daret. hec omnia cesar
eodem illo — eodem illo pertinere arbitrabatur ut

triduum moram interponat equites eorum
qui abessent reverterentur. in sese non
longius milibus passuum quattuor aqua-
tionis causa processurum, eo die dixit.
huc postero die quam frequentissimi
convenirent. ut de eorum postulatis
cognosceret. Interim ad praefectos qui cum
omni equitatu antecesserant mittit
qui nuntiarent ne hostes proelio laces-
serent. Et si ipsi lacesserentur
sustinerent quoad ipse cum exercitu
XII. propius accessisset. At ubi hostes
primum nostros equites conspexerunt quorum
erat .v. milium numerus. cum ipsi non amplius
octingentos equites haberent, quod hi qui
frumentandi causa ierant trans Mosam
nondum redierant. nihil timentibus

nrīs q legati eoꝝ paulo an̄ a
Cesare discesserant atq; is dies
Induciis dict' erat ab his petit' i
petu fc̄o celerit' nros pturbaue-
runt, rursus resistētib; nris
Adpedes desiluere. ɔsuetudīe sua ad pedes desilu-
suffossis eq[uis]. erunt. suffossis eq̄s ɔplurib; q; nrīs
deiectis, reliquos i fugā ɔiece-
Pterritos egerunt. runt, atq; ita pt'ritos egerunt. vt
nō pri' fuga desisterent q̄̄ i ɔspec-
tu agminis nrā venissent. In eo plio
ex eq̄tib; nris īt'ficiunt iiii ↄ. lxx.
I his vir fortissimus piso aquitanus
amplissio gn̄e nat'. cui' auus in
ciuitate sua regnū obtinuerat
amicus a senatu nrō apellat'.
hic cū frē īt'cluso ab hostibus

cum ferret illum ex periculo eripuit.
Ipse equo vulnerato deiectus
quoad potuit fortissime restitit cum
circumventus multis vulneribus acceptis cecidisset
occidit. Atque id frater qui iam excesserat proelio
procul animadvertisset incitato equo se ho- frater qui
XIII. stibus obtulit atque interfectus est. Hoc
facto proelio Cesar neque iam sibi legatos au-
diendos, neque conditiones accipiendas
arbitrabatur ab his qui per dolum atque in-
sidias petita pace ultro bellum intuli-
ssent; expectare vero dum hostium copie
augerentur, equitatusque reverteretur summe
dementie esse iudicabat. et cognita
gallorum infirmitate quantum iam apud
eos hostes uno proelio auctoritatis essent
consecuti sentiebat. quibus ad consilia

nihil

capienda, spacii dandum existimabat.
his constitutis rebus et consilio cum legatis
et questore comunicato ne quem diem
quam diem — pugne intermitteret opportunissime
res accidit quod postridie eius diei ma-
perfidia et simulatione — ne eadem et perfidia et simulatione
usi germani frequentes omnibus principi-
bus maioribusque natu adhibitis ad
eum in castra venerunt simul ut
dicebatur sui purgandi causa quod contra atque
contra atque — esset dictum et ipsi petissent prelium pridie
commisissent simul ut si quid possent de
induciis fallendo impetrarent quos
sibi cesar oblatos gavisus illos re-
tineri iussit. Ipse omnes copias ex ca-
stris eduxit equitatumque quod recenti
prelio perterritum esse existimabat.

xiv. agmen subsequi iussit. [acie] triplici insti- [*above the line:* instituta]
tuta, et celeriter octo milium itinere [*margin:* duo milium / octo milium]
confecto, prius ad hostium castra pervenit
quam quid ageretur Germani sentire
possent. Qui omnibus rebus subito perterriti
et celeritate adventus nostri, et discessu
suorum, neque consilii habendi neque
arma capiendi spacio dato pertur-
babantur. copiasne adversus hostem [*margin:* ne an]
ducere, an castra defendere, an fuga
salutem petere praestaret. Quorum ti- [*margin:* p[er] q[uorum] praestaret]
mor cum fremitu et concursu significa-
retur milites nostri pristini diei perfidia [*margin:* pristini]
incitati in castra irruperunt. quo loco
qui celeriter arma capere potuerunt pau-
lisper nostris restiterunt atque inter carros
impedimentaque proelium commiserunt. At

reliq̃ multitudo puero℞. mulier℞q̃
(nā cū oībꝫ suis domo excesserāt, — *domo excesserant*
rhenūq̃ trāsierāt) passī fugē ce-
pit. ad quos cōsectādos cesar equi-
tū misit. [Germani post tgū clamo- XV.
re audito cū suos īterfici viderēt
armis abiectis. sig̃sq̃ militaribꝫ
relictis. se ex castris eiecerūt. et
cū ad cōfluentē mosse et rhenique — *confluentem*
puenissent. Reliqua fuga desperata
mag° nūo īterfecto. reliq se ī flumen
pcipitauerūt. atq ibi timor lassitu-
dine et vi fluīs oppssi perierūt. nrī — *vi fluminis*
ad unū oēs īcolumes ppaucis v- — *ad unum*
ulneratis ex tanti belli timore
cū hostiū nūs capitū. ccccxxx.
miliū fuisset. se ī cast. receperūt.

Cesar his quos i castris retinuerat
discedendi potatem fecit. Illi sup-
plicia cruciatusque gallorum veriti
quorum agros vexauerant, rema-
nere se apud eum velle dixerunt.
xvi. his Cesar libertatem concessit. Germa-
nico bello confecto multis de causis
Cesar statuit sibi rhenum esse transe-
undum. Quarum illa fuit iustissima.
quod cum videret germanos tam facile im-
pelli, ut i galliam venirent: suis quoque
rebus eos timere voluit. cum intellige-
ret et posse et audere p. R. exerci-
tum rhenum transire. Accessit etiam quod
illa pars equitatus usipetum, et tenchate-
rorum: quam supramemoraui praedandi

frumtandiq3 cā mosā trāsisse. neq3 p̄lio
ītfuisse. post fugā suo4 se trās rhe-
nū ī fines sicambro4 se receperat.
seq3 cū his ꝯiuxerat. ad quos cū
Cesar nūtios misisse4. q postularēt
eos. q sibi galliq3 bellū itulisse4.
sibi dederēt. respōderūt. p. R.
impiū rhenū finire. si se ī uito
gmanos ī galliā trāsire nō equū
existimaret. cur sui qcq̄ ēē imp
ij aut potātis trās rhenū postularet.
Vbij aut q uni ex trāsrhenanis ad
cesarē legatos misāt. amicitiā
fecerat. obsides dederāt. magnope
orabat ut s aux ferret. q graviter
a suevis pmerēt. ut si id facere
occupatōib. p. R. p̄hiberet exercitū

. vn trāsrhenū .

mo tras rhenu traspotaret. Id si
aux. speq reliq tpis satis futurum f.
tatu ee noz atq opioez ei exercitus ari
ovisto pulso & hoc novissio plio fco
et ad ultias germanoy natoes
uti opioe & amicitia. p. R. tuti
ee posset. naviu copia magnaz
ad traspotadu exercitu pollicebat.
XVII Cesar his de caus. quas comemo
ravi rhenu trasire decreverat.
sz navib trasire neq satis tu
tu ee arbitrabat ^ statuebat. itaq — neq sue neq p. ro. dignitatis esse
et si suma difficultas faciedi po
tis pponebat pp latitudiez (πλάτος) rapidi — pponebat
tatez altitudiez (βάθος) q fluis tn id si
contendend aut alit no traduce — traducedu
du exercitu existimabat. Roez pont — trasportadu

hac instituit. Tigna bina sesquipedalia
dimensa — paulum ab imo praeacuta dimensa ad
altitudinem fluminis intervallo pedum du-
Machinationes — orum inter se iungebat. haec cum machina-
tionibus immissa in flumen defixerat fi-
fistuca — stucisque adegerat, non sublicae mo-
do directe ad perpendiculum, sed prone
ac fastigate, ut secundum naturam fluminis
procumberent — procumberent. his item contraria duo
ad eundem modum iuncta intervallo pe-
pedum quadragenum — dum quadragenum ab inferiore parte
vim atque impetum — contra vim atque impetum fluminis conversa
statuebat. haec utraque insuper bipe-
dalibus trabibus immissis, quantum eorum
tignorum iunctura distabat, binis
fibulis — utrimque fibulis ab extrema par-
te distinebantur. quibus disclusis atque

i ꝯͣriaꝫ ptez reuīctis tāta erat opis firmitudo
firmitudo, atq̃ rer̄ eaꝝ nāͣ ut
quo maior vis aque se icitasset:
hec ārtius illigata tenerēt. hec di-
recta mat'ia īiecta ꝯtexebāt ac
longuriis cratib, ꝯst'nebāt ac ni- Longurius
chilo sectī sblice & ad iferiorē sublicas
ptez flu̅is oblique agebāt. que
pro ariete sbiecte, & cū oī ope- pro ariete
ꝯiūcte viꝫ flu̅is excipēt. Et alie
ite sup̄ potēz mediocⁱ spacio ut
si arbor̄ trūci siue naues dei-
ciendi opis cā eēnt a barbaris
misse: his defesorib, eaꝝ rer̄
vis minueret, neu ponti noce-
XVIII. ret. diebꝫ decē: qb, mat'ia
cepta erat coportari omi

ope effecto exercitum traducit. Cesar
ad utramque partem pontis firmo presi-
dio relicto in fines Sicambrorum conte-
dit. Interim a compluribus civitatibus ad
eum legati veniunt. quibus pacem amici-
liberaliter respondit — tiamque petentibus liberaliter respondit obsi-
desque ad se adduci iubet. Sycambri
ex eo tempore quo pons institui ceptus est
fuga comparata, hortantibus his quos
ex — techareris atque usipetibus apud se ha-
bebant finibus suis excesserant. suaque
omnia exportaverant seque in solitu-
dinem ac silvas abdiderant. Ce- xix
sar paucos dies in eorum finibus mo-
ratus omnibus vicis edificiisque ince-
sis. frumentisque succisis se in fines
ubiorum recepit. atque his auxilium suum

pollicitus si a Suevis premerentur. Haec ab
his cognovit: Suevos postquam per explora
tores pontem fieri comperissent, more suo
concilio habito nuntios in omnes partes dimi
sisse uti de oppidis demigrarent,
liberos, uxores, suaque omnia in silvas
deponerent atque omnes qui arma ferre
possent unum in locum convenirent. Hunc esse
delectum medium fere regionum
earum quas Suevi obtinerent. Hic
romanorum adventum expectare,
atque ibi decertare constituisse. Quod
ubi Cesar comperit omnibus rebus his
confectis: quarum rerum causa traducere
exercitum constituerat: ut Germanis me
tum iniceret: ut Sicambros ulcisceretur
et Ubios obsidione liberaret: diebus

oio decez & octo trās rhenū cōsu-
ptis satis ad laudē & ad utilitatez
ꝓfectū arbitrat᷒ se ī galliā recep:
pōteq; rescidit. Exigua pte estatis XX
reliqua Cesar & si ī his locis q
oīs galliā ad septētrōez ūgu-
maturę st hyemes. tn̄ ī brita-
niā proficisci ꝯtēdit: q oībȝ fere
gallicis bellis hostibȝ nris īn sub-
ministrata aux̄ ītelligebat. et
si tps āni ad bellū gerēdū de-
ficeret tn̄ magͦ sibi usui fore arbi-
trabat᷒: si mo īsulā adisset &
geñ homī ꝑspexisset, loca port᷒
adit᷒ cognouisset. que fere oīa gal-
lis erat īcogita. neq. n. temē
pt᷒ mercatores illo adijt qsq. neq

Britannia

illo

bus ipis q̄cq̄ p̄t' orā maritimā
atq̄ eas regioēs. que sūt ɔ̄ gal-
lias notū ē. Itaq̄ vocatis ad se
vndiq̄ mercatorib; neq̄ q̄ta eēt
īsule magītudo, neq̄ que, aut
q̄te natiōes īcolerēt, neq̄ quē vsū
belli haberēt, aut q̄b; īstitutis vtere-
t̄, neq̄ q̄ eēnt ad maior̄ nauiū
m̄ltitudīez idonei port' reperire
XXI. poterat. Ad hec cognoscēda p̄us q̄ p̄i-
culū faceret. idoneū eē arbitrat' — p̄iculū faceret
C. aiū Volosenū cū naui lōga
p̄mittit. huic mādat vt explo-
ratis oīb; reb; ad se q̄ p̄mū re-
uertat̄. Ipē cū oīb; copijs ī mori-
nos p̄ficiscit̄ q̄ ĩn erat ī brita-
nīa breuissimus traiect'. huc — traiectus c. i. transitus

naves undique ex finitimis regio
nibus et quam superiore estate ad ve
neticum bellum effecerat classem iubet
convenire. Interim consilio eius cognito et
per mercatores perlato ad britannos a
compluribus insule civitatibus ad eum lega
ti veniunt qui polliceantur obsides dare
atque imperio populi Romani obtemperare. Quibus
auditis liberaliter pollicitus hortatusque
ut in ea sententia permanerent eos domum
remittit et cum his una comium
quem ipse atrebatibus superatis regem
constimerat ibi constituerat. cuius et virtutem et
consilium probabat et quem sibi fidelem ar
bitrabatur cuiusque auctoritas in his
regionibus magna habebatur mittit.
huic imperat quas possit adeat

ciuitates: hortetur q3 p. R. fidez
sequantur. seq3 celeriter eo venturum nunciet.
volosenus pspectis regionib3 oib3 q̄
tu ei facultas dari potuit q̄ na-
ui egredi ac se barbaris nō aud'
ret, committere. quinto die ad cesarem
redit. queq3 ibi pspexisset renun-
XXII tiat. dum in his locis Cesar nauium
parandarum cā moratur. ex magna
pte morinorum ad eum legati ve-
nerunt. q se de superioris tpis co-
silio excusarent. q homines barbari
& nre consuetudinis imperiti bellum
p. R. fecissent. seq3 ea q̄ imperasset
facturos pollicerentur. hec sibi cesar sa-
tis oportune arbitratus acci-
disse. q neq3 post tergum hostez

relinquere videbatur. neque belli ge-
rendi propter anni tempus facultatem ha-
bebat. neque has tantularum rerum occupa-
tiones britanniae anteponendas iudica-
bat. magnum his numerum obsidum im-
perat. quibus adductis eos in fidem recep-
navibus circiter octingentis octuagi-
contractisque ta onerariis coactis ~~tractatisque~~
quot satis esse ad duas transportandas
legiones existimabat. quod praeterea
navium longarum habebat questori
legatis praefectisque distribuit. huc
accedebant decem et octo onerariae
naves. quae ex eo loco a milibus
passuum octo vento tenebantur quominus
in eundem portum possent venire. has
equitibus distribuit. Reliquum exercitum

q̄nto titurio sabino · & lucio
aurunculeo cotte legatis i mena-
pios · atq; ī eos pagos morinor̄ ·
a · qb; ad eū legati nō venerāt
ducēdū dedit · publiū sulpiciū
rufū legatū cū eo p̄sidio q̄ satis
eē arbitrabat᷑ · portū tenē ius-
xxiii. sit · His ɔstitutis reb; · nact᷒ ido-
neā ad nauigādū tempestatē
t̄tiā fere vigiliā soluit · eq̄tesq;
ī ulteriorē portū p̄gredi &
naues ɔscēdē & se seq̄ iussit ·
a qb; cū paulo tardi᷒ eēt admi-
stratū · ip̄e hora circit᷑ diei
quarta cū p̄mis nauib; bri-
tanniā attigit · atq; ibi ī oīb;
collib; expositas hostiū copias armatas

conspexit. Cuius loci haec erat natura atque ita
montibus angustis mare continebatur,
uti ex locis superioribus in litus telum a-
adigi — digi posset. Hunc ad egrediendum ne-
quaquam idoneum locum arbitratus, dum
reliquae naves eo convenirent, ad horam
nonam in ancoris expectavit. Interim
legatis tribunisque militum convocatis
et quae ex Voluseno cognovisset et quae
fieri vellet ostendit. Monuitque ut
rei militaris ratio maxime ut ma-
ritimae res postularent, ut quae celerem
celerem atque instabilem motum — atque instabilem motum haberent, ad nutum
et ad tempus omnes res ab his administra-
rentur. His dimissis et ventum et aestum
uno tempore nactus secundum dato signo
et sublatis ancoris circiter milia

passuum septem ab eo loco progressus ac
XXIV. plano litore naves constituit. At · plano litore
barbari consilio romanorum cognito
premisso equitatu et essedariis · quo · essedarij
plerumque genere in prelijs uti consueverunt re-
liquis copijs subsecuti nostros navibus
egredi prohibebant · erat ob has
causas summa difficultas, quod naves propter
magnitudinem nisi in alto constitui non po-
terant. militibus autem ignotis locis im-
peditis manibus, magno et gravi
onere armorum oppressis simul et de · simul
navibus desiliendum, et fluctibus
consistendum, et cum hostibus erat pu-
gnandum, cum illi aut ex arido aut
paulum aqua progressi omnibus membris
expediti, notissimis locis audacter

Equi insueti

tella inciceret, et equos insuetos
iactaret. Quibus rebus nostri perterriti atque huius
omnino generis pugne imperiti non eadem alacri-
tate ac studio quo in pedestribus uti

Alacritate ac
Studio

preliis consueverunt utebantur. Quod ubi XXV.
Cesar animadvertit naves longas quarum
et species inusitatior erat barbaris
et motus ad usum expeditior paulum
removeri ab onerariis navibus
et remis incitari et ad latus apertum
hostium constitui atque inde fundis sa-
gittis tormentis hostes propelli ac
summoveri iussit. Que res magno
usui nostris fuit. Nam et navium
figura et remorum motu et inusi-
tato genere tormentorum permoti barbari
constiterunt, ac paulum modo pedem

pedem referre.

retulerunt. Atque nostris militibus cunc-
tantibus maxime propter altitudinem maris
qui decimae legionis aquilam ferebat AQVILA
contestatus deos ut ea res legioni
feliciter eveniret. desilite inquit
milites nisi vultis aquilam hostibus
prodere. ego certe meum rei publicae atque
imperatori officium praestitero. hoc cum
magna voce dixisset se ex navi
proiecit atque in hostes aquilam ferre
coepit. tum nostri cohortati inter se
ne tantum dedecus admitteretur uni-
versi ex navi desiluerunt. hos
item nostri ex proximis primis na-
vibus cum conspexissent subsecuti ho-
XXVI. stibus appropinquarunt. Pugnatum
est ab utrisque acriter. Nostri tamen quod neque

ordīes s̄uare neq firmit' īsistē
neq signa sbseq poterat atq ali'
aliā ex navi q̄bcūq signis occurrēt
se agregabat magnope pturbabat.
hostes vō notis oib vadis ū aliq̄s

singulares

ex littore singlares ex navi egdi-
entes ɔspexerāt incitatis eqs im-
peditos adoriebāt plēs paucos cir-
sistebāt. Alij a late apto ī univ̄sos
tela ɔiciebāt. qd cū aiadv̄tisset Ce-

schaphas

Speculatoria navigia

sar schaphas lōgaz naviū. item
speculatōia navigia militib ɔplēi
iussit. Et quos laborātes ɔspexerāt
his subsidiā sbmittebat. nri simul
ī arido ɔstiterūt suis oib ɔsecutis
ī hostes impetū fecert atq eos
ī fugā dedert. neq longi' pseq

potuerit. quod equites cursum tenere atque insulam
capere non potuerunt. hoc unum ad pristinam
XXVII. fortunam cesari defuit. Hostes prelio
superati simul atque se ex fuga rece-
perunt. statim ad cesarem legatos de
pace miserunt. obsides daturos quaeque
imperasset facturos esse polliciti sunt.
Una cum his legatis comius atre-
bas venit. quem supra demonstraveram
A Cesare in britanniam premissum. hunc
illi e navi egressum cum ad eos oratoris oratoris in
modo cesaris mandata deferret compre-
hederant. atque in vincula coniecerant.
Tum prelio facto remiserunt. in petenda pa-
ce eius rei culpam in multitudinem con-
ieceront: et propter imprudentiam ut igno-
sceretur petierunt. Cesar questus

quod cum ultro in continentem legatis missis
pacem ab se petissent, bellum sine causa
intulissent, ignoscere impudentie dixit.
obsidesque imperavit. quorum illi partem
statim dederunt. partem ex longioribus
paucis diebus — locis arcessitam paucis diebus sese
daturos dixerunt. Interea suos remi-
remigrare — grare in agros iusserunt. principesque
undique convenire, et se civitatesque suas
Cesari comendare ceperunt. His rebus XXVIII
pace confirmata. post diem quartum
quam est in britaniam ventum. naves xviii.
de quibus supra demostratum est. que
equites sustulerant ex superiore por-
leni vento solu. — tu leni vento solverunt que cum
appropinquarent britanie et ex ca-
tempestas — stris viderentur, tanta tempestas subito

orta ē: vt nulla eaꝝ cursū tenē
posset. sȝ alie eadem vn erant pfecte
referrent. Alie ad iferiorē pte
isule: que ē propi solis occasuȝ
magͦ sui cū periculo deicerent. que deicerentur
tn anchoris iactis cū fluctibus cople-
rent. necciō aduersa nocte i altuȝ in altum prouecte
XXIX puecte cōtinentē petierunt. Eadē
nocte accidit vt eet luna plena
q dies maritimos estus maximos
i occeano efficere consueuit. nrisq
id erat icognitū. Ita vno tpe et
longas naues: qbꝫ Cesar exercituȝ
transportandū curauerat: quasq
i aridu subduxerat estus coplebat.
et onerarias que ad anchoras
erat deligate tempestas afflictabat. afflictabat

neq; ulla nris facultas. aut admi-
stradi. aut auxiliadi dabat᷑. Co-
plib; nauib; 9fractis. reliquę cu
eēnt funib; anchoris reliqsq; ar-
mamtis amissis ad nauigadu
inutiles. magna id quod necce erat ac-
cidere. totius exercitus pturbatio facta est.
Neq; .n. naues erat alie. qb; repor-
tari possent. et oia deerat. que ad re-
ficiedas naues erat usui. et quod ex
oib; 9stabat hyemare i gallia opor-
tere. frumtu i his locis i hyeme
puisu no erat. Qb; reb; cognitis p- XXX
ncipes britannię. q post pliu ad
Cesare 9uenerat inter se collocuti
cu eqtes et naues. et frumtu ro-
manis deee itelligerent. et pauci-

rate militum ex castrorum exiguitate — Exiguitate
cognoscerent. que hoc erant etiam angustiora
quod sine impedimentis cesar legiones
transportauerat. optimum factu esse
duxerunt. rebellione facta frumento
commeatuque nostros prohibere. et rem in hi-
emem producere. quibus superatis aut
reditu interclusis neminem postea belli
inferendi causa in britanniam transiturum
XXXI. confidebant. Itaque rursus coniuratione facta
facta paulatim ex castris discedere
aut ac suos clam ex agris deducere cep-
erunt. At cesar etsi nondum eorum
consilia cognouerat. tamen et ex euentu na-
uium suarum. et ex eo quod obsides dare
intermiserant. fore id quod accidit sus-
picabatur. Itaque ad omnes casus subsidia comparabat.

rtā & frumētū cotidie ex agris ī cast
sferebat & que gravissie afflicte
erāt naues eaz materiā, atq ere
ad reliquas reficiēdas utebāt
& que ad eas res erāt usui ex
stinēti sportari iubebat. Itaq cū
sūmo studio a militibus administra
ret. xij. nauibus amissis reliqs ut
nauigari cōmode posset effecit.
[Dū ea gerūt legiōe ex sueru — XXXII
die una frumētatū missa que ape
llabat septia neq ulla ad id tēps
belli suspitiōe ītposita. cū ps ho
miz ī agris remanet ps ēt ī cast
ventitaret. hi q pro portis castroz
ī statiōe erāt Cesari nūtiauert
statio
κονιορτὸν φασι — puluēz maiore q̄ sueuendo ferret

i eam parte videri qua in parte legio iter fe-
cisset. Cesar id quod erat suspicatus
aliquid novi a barbaris initum consilii
cohortes que in stationibus erant se-
cum in eam partem proficisci ex reliquis du-
as in stationem cohortes succedere re-
liquas armari et confestim sese
subsequi iussit. Cum paulo longius a castris
processisset suos ab hostibus premi atque
egre sustinere et conferta legione ex
omnibus partibus tela coniici animadvertit.
Nam quod omni ex reliquis partibus demesso
frumento pars una erat reliqua suspi-
cati hostes huc nostros esse venturos
noctu in silvis delituerant. Tum
dispersos depositis armis in mete-
ndo occupatos subito adorti paucis

infectis reliquos rebus ordinibus
perturbaverat simul equitatu atque es-
sedis concedederat. Genus hoc est XXXIII
ex essedis pugne. Primo per omnes partes
perequitant. et tela coniciunt atque ipso terro-
re equorum et strepitu rotarum ordi-
nes plerumque perturbant. et cum se inter
equitum turmas insinuaverunt ex essedis
desiliunt. et pedibus preliantur. Auriga
interim paulatim ex prelio excedunt.
atque ita currus collocant: ut si illi
a multitudine hostium premantur expe-
ditum ad suos receptum habeant. Ita
mobilitatem equitum, stabilitatem pedi-
tum in preliis prestant. ac tantum usu coti-
diano et exercitatione efficiunt. uti in
declivi ac precipiti loco incitatos equos

. substinere.

receptum
mobilitates
stabilitas
usu cottidiano ac
exercitatione
declivi ac
precipiti loco.

sbstinē & brevi moderari ac flectē uistinere / & sedariam / flectere
& p temonē pcurrē & ī iugo īsistē
& se inde ī currus citissīe recipe ꝯsu
XXXIV euerint. Q̄b; reb; pturbatis nr̄is noui
tate pug̃ tpr opportunissīo Cesar au
xiliū tulit. itaq; ei' aduētu hostes
ꝯstiterūt. nr̄i se ex timore recepū.
quo f̄c̄o ad lacessēdū. & ad ꝯmit
tēdū pliū alienū eē tps arbitrat'
suo se loco ꝯtinuit. & brevi tpr
īt'misso ī castra legiōes reduxit.
dū hec gerunt nr̄is oīb; occupatis.
q̄ erat ī ag̃s reliq discesserūt. Se
cute sūt ꝯtinuo ꝯples dies tempe
states. que & nr̄os ī cast's ꝯtine
rēt. & hostē a pug̃ ꝓhiberēt. Int'ea
barbari nūtios ī os ptes dimiserūt

predicaverunt

paucitatemque nostrorum militum suis predica-
verunt et quanta prede faciende atque in perpe-
tuum sui liberandi facultas daretur
Si romanos castris expulissent demo-
straverunt celeriter his rebus magna mul-
titudine peditatus equitatusque coacta

peditatus
equitatus

ad castra venerunt. Cesar etsi idem xxxv
quod superioribus diebus acciderat fore
videbat ut si essent hostes pulsi ce-
leritate periculum effugerent tamen na-
ctus equites circiter xxx quos commius
atrebas de quo ante dictum est secum
transportaverat legiones in acie pro
castris constituit. Commisso prelio di-
utius nostrorum militum impetum hostes
ferre non potuerunt ac terga verterunt.
Quos tanto spatio secuti quantum cursu

et viribus efficere potuerunt complures ex
his occiderunt. deinde omnibus longe lateque
aedificiis incensis se in castra receperunt.
XXXVI. [E]odem die legati ab hostibus missi
ad cesarem de pace venerunt. his
Cesar numerum obsidum. quem ante impera-
verat duplicavit: eosque in continentem
adduci iussit. quod propinqua die
equinoctii infirmis navibus hiemis
navigationem subeundam non existima-
bat. Ipse idoneam tempestatem nactus
paulo post mediam noctem naves solv-
it. que omnes incolumes ad contine-
tem pervenerunt. Sed ex his onerarie
due eosdem. quos reliquae portus
capere non potuerunt. et paulo infra
XXXVII. delate sunt. [Q]uibus ex navibus

.cū ēēnt expositi milites circit trecenti. atq3 ī castr contenderēt: Morini quos Cesar ī britāniā pficiscēs pacatos reliqrat spe pde adducti: pmo nō ita mag suor nūo circūsteterūt: Ac si sese īterfici nollēt arma ponē iussert. Cū illi orbe fco sese defēderēt celeriter ad clamorē hoīuz circiter milia sex conuenerūt. Qua re nūtiata Cesar oēz ex castris eqtatū suis auxō misit. Interīz nři milites im petū hostiū sustinuerūt. Atq3 horis amplius quatuor fortissīe pugnerūt ac paucis vulneribus acceptis cōplures ex hīs occiderūt. Postea vō q̄ eqtat nr ī cōspectū venit

hostes abiectis armis t'ga v'tert
xxxviii. magnusq3 eo4 nus e occisus. Ce-
sar vo postero die Titu labienu
legatu cu his legionib3 quas ex
britania reduxat i morinos
q rebellione fecerat misit.
q cu pp siccitates paludu quo
se recipe no hrent quo supiore
ano semp fuerat usi os fere
i potestate labieni puenert. At
q nt Titurius et Lucius cotta legati
q i menapio4 fines legioes du-
xerat oib3 eo4 agris vastatis fru-
mtis succisis, aedificiis icesis.
q menapii os se i desistias silvas densissimas silvas
abdiderat se ad cesare recep-
ut. Cesar se i belgis oium legionu

omnino

hiberna constituit. Eo due omnino civi-
tates ex britannia obsides miserunt
reliquae neglexerunt. his rebus gestis
ex litteris cesaris dierum viginti
supplicatio a senatu decreta est.

C. Julii Caesaris commentarius
belli gallici Quintus Incipit.

L. Domitio appio claudio
consulibus discedens ab hy-
bernis cesar in italiam ut
quot annis facere consueverat (quot annis)
legatis imperat quos legionibus pre-
fecerat uti quam plurimas possent hye-
me naves aedificandas veteresque
reficiendas curarent. Earum modum
formamque demonstrat ad celeritatem

onerādi s͡bductoesq͡ paulo facit hu- subductionē
miliores q̄ q̄bꝫ ī nro mari uti
ɔsueuimꝰ. Atq͡ ideo mag᷒ q̄ ꝓꝑ cre-
bras ɔmutatōes estiū miꝰ ma-
gnos ibi fluct⁹ fieri cognouerat. ad
onera. ad multitudīez iumtoꝝ
trāsportādā paulo latiōes q̄ q̄bꝫ
ī reliqs utimꝰ maribꝫ. has ōs ac- maribus
tuarias imꝑat fieri. quā ad rē actuaria nauigia
multū humilitas adiuuat. ea que
sūt usui ad armādas naues ex
hispania apportari iubet. Ipē
ɔuētibꝫ citerioris gallie peractis
ī illiricū ꝓficiscit͡ q̄ a pirustis
finitimā ptēz ꝓuincie ī cursionibꝫ
uastari audiebat. Eo cū ueni-
ss&, ciuitatibꝫ milites imꝑat.

certuq̄ i loca ɔuenire iubet. quare
nuntiata pirustae legatos ad eū mi-
ttunt. q doceāt nihil eaȝ reȝ pu-
blico fc̄z ɔsilio. sese paratos ēē demō-
strant, oibȝ rōibȝ de iniurijs satis-
face. pcepta oroe eoȝ Cesar ob-
sides imperat. eosq̄ ad ctaȝ dieȝ
adduci iubet n̄ ita fecerit sese be-
llo ciuitatez psecuturū demostrat.
his ad die aductis vt impauat
arbitros inter ciuitates dat. q
litez estimēt penāq̄ ɔstituat.
His ɔfectis rebȝ ɔuētibȝ q̄ pacti
i citiorez gallia reūtitur atq̄ in
ad exercitū pficiscitur. Eo cū venisset cir-
cuitis oibȝ hibnis singli militū stu-
dio i sūma oīuz reȝ iopia . tar

τιμωρια τελεας
αν τας βλαβης

singulari

sexcentas eius gnis cuius sup demo-
stravimus naves et longas xxviii
invenit instructas, neque multum abesse
ab eo quin paucis diebus deduci
possint. Collaudatis militibus atque
hiis qui negocio prefuerant, quid fieri
velit ondit atque oes ad portum
Itium convenire iubet. quo ex
portu comodissimum in britanniam tra- transiectus
iectum esse cognoverat, circiter milium pas-
suum xxx. transmissum a continenti. transmissum
huic rei quod satis esse visum est mi-
litum reliquit. Ipse cum legionibus expedi-
tis iiii. et equitibus dccc. in fines tre-
verorum proficiscitur. quod hi neque ad con-
cilia veniebant, neque imperio parebant.
germanosque transrhenanos sollicitant

dicebat. Hec ciuitas loge plimu III
toti gallie eqtatu valet magnasq
hz copias peditu, rhenuq ut sup
demostrauim tagit. In ea ciuitate
duo de pncipatu i'se otedebat.
Induciomarus, & cigetorix eqb
alt simul atq de cesaris legionisq
aduetu cogtu e Ad eu venit se suos
q oms offo futuros, neq ab ami
citia. p. R. defecturos ofirmauit.
queq i treueris gereret ondit.
atq iduciomarus eqtatu pedita
tuq coge. hisq q p etatez i armis
ee no poterat i silua arduena ab
ditis: que igeti magnitudie p me
dios fines treueror flume rhe
no ad initiu remor ptinet

bellū parē ꝯstituit. Sz postea q̄
nō nulli ꝑncipes ex ea ciuitate
& familiaritate cīgetorigis addu
cti, & aduētꝰ rōn exercitꝰ ꝑteriti
ad cesarē venerīt. & de suis p̄-
uatīz rebꝫ ab eo petē cepunt.
qm̄ ciuitati ꝯsulē nō possēt. verit
ne ab oīb̄ deseretur. Indutiomarus
ad cesarē legatos mittit, sese
id circo ab suis discedē ac ad
eū venīre noluisse, quo facilī ciui
tatē ī offo ꝯtinēt, ne oīs nobili
tatis discessu plebs ꝑꝑ impru-
dētiā laberet̄. Itaqꝫ eē ciuita-
tez ī sua potātē. sese si cesar
ꝑmitteret ad eū ī castra venturꝫ
suasqꝫ ciuitatis fortunas eius

fidei pmissurũ. Cesar & si intel- iv
dicerẽtur ligebat qua de cã ea diceret. q̄q̄
eũ res ab istituto ɔsilio deterret
tñ ne estate i treuiris ɔsume co-
geret. oĩb; ad britaniã bellũ
reb; ɔpatis. Indutiomarũ ad se
cũ .cc. obsidib; venire iussit.
his adductis i his filio ppiquisq;
ei oĩb;. quos noĩatĩ euocauerat
ɔsolat9 Indutiomarũ hortat9q;
vti i offo maneret. nihilomĩ
secũ pncipib; treuirorũ ad se
ɔuocatis. hos sigillatĩ cyngeto-
rigi ɔciliauit q̄ cũ mito ei
a se fieri itelligebat. tñ mag9
iteresse arbitrabat9. ei autẽ i9
suos q̄ plurĩ valere. cui tã

egregia voluntate inter suos
quam plurimum conspexisset. Id tulit factum
graviter Indutiomarus suam
gratiam inter suos minui, et qui
iam ante inimico in nos animo fuisset,
multo gravius hoc dolore exarsit.
v. His rebus constitutis Cesar ad por-
tum Itium cum legionibus pervenit.
Ibi cognoscit .lx. naves, que in belgis
facte erant tempestate reiectas
cursum tenere non potuisse, atque eo-
dem unde erant profecte revertisse.
Reliquas paratas ad naviga-
dum, atque omnibus rebus instructas inve-
nit. Eodem equitatus totius gallie
convenit numero milium .iiij. principes-
que ex omnibus civitatibus. Ex quibus perpaucos

quos q̄ sibi fidez pspexat, reliquē
i galliā reliquos obsidū loco se
cū ducē decrevat. q cū ipse abeēt
motū gallię vebatr. Erat una VI
cū ceteris dunorix hedmis. de
q an a nobis dctz ē. huc sibi i
primis hrē ostituerāt. q eū cupidū
rex novax, cupidū impii,
magni āimi, magne it gallos au-
ctoritatis agnouerat. accedebat huc
q i ocilio hednox dunorix dix-
erat sibi a Cesare regnū ciuitatis
deferri. qd dctz hedui grauiter
ferebat, neq recusādi aut de-
precādi cā legatos ad cesarē mi-
ttere audebat. Id fctz ex suis
hospitibus Cesar cognouerat. Ille

Βαρέως ἔφερον

omnibus primo precibus petere contendit ut in
gallia relinqueretur partim quod insuetus
navigandi mare timeret partim
quod religionibus impediri se diceret. obstinate negantem
Postea quam id obstinate sibi negari
vidit omni spe impetrandi ad-
empta principes gallie sollicitare
se vocare singulos hortarique cepit
uti in continenti remanerent metu
territare non sine causa fieri ut territare
gallia omni nobilitate spoliaretur
id esse consilium Cesaris ut quos
in conspectu gallie interficere vereretur
hos omnes in britaniam traductos ne-
caret. fidem Reliquis interponere
iusiurandum poscere ut quod esse ex
usu gallie intellexissent communi consilio

administraret. hec a. ɔplibꝫ cesari VII
deferebat. qua re cog^ta cesar
q̄ tm̄ ciuitati hedue dig^tans
tribuebat cohercedū atqꝫ deterre-
dumnorigem dū qbꝫcūqꝫ rebꝫ posset ÷ dū sta-
tuebat. q̄ longi' ei' amentiā ꝑgredi
uidebat. ꝓspiciēdū ne qd sibi
aut rei publice nocē posset. Itaqꝫ
circit. xxv. dies i eo loco cōmora-
tus. q̄ chorus uēt' nauigatoēz
impediebat. q magnā ꝑtē oīs
tp̄is i his flare ɔsueuit. dabat
opā ut i offo dumnorigē ɔtine-
secius ret. nihilo tm̄ seti' oīa ei' ɔsiliā
cog^oscēt. Tandez ydoneā nactus
tempestatē milites equitesqꝫ na-
ues ɔscēdē iubet. at oīuz impe

dixi aut dumnorix cu equitibus hed-
uor a castris insciente cesare do-
mu discede cepit. qua re nu-
ciata cesar itermissa pfectioe
atq oibus rebus post-positis magna
ptem equitatus ad eu insequendu
mittit. retrahiq imperat. si vim retrahi
faciat neq pareat interfici iubet.
Nihil hunc se absente pro sano facturu
arbitratus q presentis imperiu negle-
xisset. Ille enim reuocatus resistere
ac se manu defendere, suorumq fi-
dem implorare cepit. sepe cla-
mitans liberu se, libereq ciuita-
tis ee. Illi vt erat imperatum
circumsistunt hoiem, atq interficiunt. atq
equites hedui oes ad Cesarem

redditur. His rebus gestis labieno VIII
i continente cu tribus legionibus, et equitu
millibus duobus relicto: ut portus
tueretur, et re frumentaria provideret.
Quaeque i gallia gererentur agnosceret,
consiliumque pro tempore, et pro re caperet.
Ipse cu quinque legionibus et pari numero
equitum: quem i continenti relinquebat ad
solis occasum naves solvit: et leni
affrico provectus media circiter noctem
vento intermisso cursum non tenuit.
Et longius delatus aestu orta luce sub si
nistra britaniam relictam conspexit.
Tum rursus aestus commutationem
secutus remis contendit ut eam partem
insulae caperet: qua optimum egressum
superiore aestate cognoverat.

egressum

qua in re admodum fuit militum virtus
laudanda, qui vectoriis gravibusque Vectoriis navigia
navigiis non intermisso remigandi
labore longarum navium cursum
adequarunt. Accessum est ad Brita-
nniam omnibus navibus meridiano fere
tempore, neque in eo loco hostis est visus.
Sed ut postea Cesar ex captivis
cognovit cum magne manus eo
convenissent, multitudine navium
perterrite, que cum annotinis privatisque anotinis
quas sui quisque commodi fecerat
amplius octingente uno erant vise
tempore, a litore discesserant, ac se
IX. in superiora abdiderant loca. Cesar
exercitu exposito, et loco castris ido-
neo capto: ubi ex captivis cognovit

quo i loco copias hostiu ɔsedisse . Co
hortib decem ad mare relictis
et eqtib trecentis . q p̄sidio navib
eent de tcia vigilia ad hostes ɔte
dit eo mi n veritus navib q i litore
molli atq aperto deligatas ad ācho
ra relinquebat . Et p̄side ī navib
Quintu Atriu p̄fecit . Ipe noctu p
gressus milia passuu circ. xii.
hostiu copias ɔspicatus e . Illi eqtatu
atq essedis ad flumi p̄gressi ex
loco supiore nros p̄hibē , et p̄liu
ɔmitte ceperu . Repulsi ab eqtatu
se i siluas abdideru locu nacti e
gregie et nā et ope munitu que
domestici belli vt videbatur cā ia
an̄ p̄paraverat . Nā crebris ar-

atriu

Conspicatus est

boribus succisis omnes introitus erant — introitus
praeclusi: Ipsi ex silvis rari propugnabant,
nostrosque intra munitiones ingredi pro-
hibebant, at milites legionis septime
testudine facta, et aggere ad munitio- — Testudine facta
nes adiecto locum ceperunt, eosque ex
silvis expulerunt paucis vulneribus
acceptis: sed eos fugientes longius
Cesar prosequi vetuit, et quod loci naturam
ignorabat, et quod magna parte diei consum-
pta munitioni castrorum tempus relinqui vo-
x. lebat. Postridie eius diei mane trip- — Tripartito
tito milites equitesque in expediti-
onem misit: ut eos qui fugerant perse-
querentur. his aliquantulum itineris
progressis cum iam extremi essent in
prospectu equites a quinto atrio ad Cesarem

vereri: q nuntiaret superiore nocte
max. coorta tempestate prope omnes
naves afflictas, atq in littore deie- *naves afflictas*
ie ctas esse, q neq anchore funesq
substinerent, neq naute gubna-
toresq vim tempestatis pati possent.
Itaq ex concursu navium magnum esse
incomodum acceptum. his rebus cog-
nitis Cesar legiones equitatumq revo
cari, atq in itinere resistere iubet.
Ipse ad naves revertitur. Eadem fere
que ex nuntiis, litteris cognoverat
coram perspicit. sic ut amissis circiter *coram*
.l. navibus reliq tamen posse refici
magno negocio videretur. Itaq *magno negocio*
ex legionibus fabros delegit, et
ex continenti alios accersiri iubet.

Labieno scribit: ut quam plurimas pos-
sit eis legionibus que sunt apud eum
naves instituat. Ipse etsi res erat
multae operae ac laboris, tamen commodi-   multe opere ac laboris
ssimum esse statuit omnes naves subdu-
ci et cum castris una munitione con-
iungi. In his rebus circiter dies X
consumit, ne nocturnis quidem temporibus
ad laborem militum intermissis. Subdu-
ctis navibus, castrisque egregie
munitis easdem copias quas
ante presidio navibus reliquit ipse
eodem unde redierat proficiscitur.
Eo cum venisset maiores iam undique
in eum locum copie britannorum conve-
nerant, summaque imperii bellique ad
ministrandi communi consilio permissa est

Cassivellano, cuius fines a mariti-
mis civitatibus flumen dividit, quod
appellatur Tamesis, a mari circiter pas-
suum milia LXXX. Huic superiore
tempore cum reliquis civitatibus continua
bella intercesserant. Sed nostro adventu
permoti Britanni hunc toti bello im-
perioque praefecerunt. Britanniae pars interior XII
ab his incolitur quos natos in insula
ipsi memoria proditum dicunt. Ma-
ritima pars ab his qui praedae ac belli
inferendi causa ex Belgis transierunt.
Qui omnes fere his nominibus civitatum appellantur
quibus orti ex civitatibus eo pervenerunt. Et
bello illato ibi permanserunt atque agros colere
ceperunt. Hominumque est infinita multitudo cre-
berrimaque edificia fere gallicis consimilia.

Continua bella

hunc

Creberrima edificia

· Fecorz ·

pecorum magnus numerus. utuntur aut aere
aut nummo aureo. aut anulis ferreis
ad certum pondus examinatis pro nummo. *[illegible]*
Nascitur ibi plumbum album in medi *plumbum album*
terraneis regionibus. In maritimis
ferrum. sed eius exigua est copia. *Exigua copia*
Aere utuntur importato. materia cuiusque
generis ut in gallia est praeter fagum atque abi
etem. leporem & gallinam. & anserem
gustare fas non putant. haec tamen alunt
animi. voluptatisque causa. loca sunt tempera- *animi voluptatisque*
tiora quam in gallia. remissioribus fri-
XIIII goribus. Insula natura triquetra. cuius lateris unum quoque
unum est contra galliam. huius lateris alter
angulusque est ad cantium. quo fe-
re omnes ex gallia naves appelluntur
ad orientem solem. inferior ad meridiem spectat. : in fine

hibernia
dimidio minor.
britania.
Transmissus
mona
sub bruma esse noctes.

---

hoc pertinet circiter milia passuum octigen
ta. Alterum vergit ad hispaniam atque
occidentem solem qua ex parte est hibernia
dimidio minor ut estimatur quam bri
tania. Sed pari spatio transmissus atque
ex gallia est in britaniam. In hoc medio
cursu est insula que apellatur mona.
complures preterea minores subiecte insu
le existimantur. de quibus insulis nonnulli
scripserunt dies continuos xxx. sub bru
ma esse noctes. Nos nihil de eo
percontationibus reperiebamus nisi certis ex aqua
mensuris breviores esse quam in continenti
noctes videbamus. huius est longitudo
lateris ut fert illorum opinio septi
gentorum milium. Tertium est contra septentri
ones. cui parti nulla est obiecta terra

Sed eius angulus lateris maxime ad germa-
niam spectat. huic milia passuum
octingenta in longitudinem esse existi-
matur. Ita omnis insula in circuitu est	in circuitu
XIV. vicies centum milibus passuum. Ex his
omnibus longe sunt humanissimi qui cantium
incolunt. que regio est maritima
omnis, neque multum a gallica differunt
consuetudine. Interiores plerique
frumenta non serunt, sed lacte et carne
vivunt, pellibusque sunt vestiti. Omnes
vero britanni se dolo inficiunt quod ce-	vl. vitro
ruleum efficit colorem. atque hoc
horridiores sunt in pugna aspectu,
capilloque sunt promisso, atque omni parte
corporis rasa preter caput et labrum
superius. Uxores habent deni duo-

denique intelleximus omnes et maxime tres
cum tribus parentes quam cum liberis. sed si qui
sunt ex his nati eorum habentur liberi
virgo deducta quo primum virgo queque deducta est.
Equites hostium essedariique acriter proelio XV
cum equitatu nostro in itinere conflixerunt
tamen ut nostri omnibus partibus superiores fuerint
atque eos in silvas collesque compulerint.
sed compluribus interfectis cupidius insecuti non
nullos ex suis amiserunt. at illi
intermisso spatio imprudentibus nostris
atque occupatis in munitione castrorum
subito se ex silvis eiecerunt impetuque in eos facto qui erant in statione pro castris collocati acriter pugnaverunt duabusque missis subsidio cohortibus a cesare atque his
primis legionum duarum cum hec perexiguo
exiguo loci spatio guo intermisso loci spatio inter se constitissent novo genere pugne perterritis
per medios prorupit nostris per medios audacissime perruperunt
καλὰ μέσου τ πολεμίων.

seque in incolumes recepit. Eodem die
Quintus Laberius Durus tribunus militum
interficitur. Illi pluribus submissis cohor- — submissis cohortibus
xvi. tibus repelluntur. Toto hoc genere pugne
cum sub oculis omnium ac pro castris — sub oculis
dimicaret intellectum est nostros propter
gravitatem armorum quod neque insequi — gravitate armorum
cedentes possent: neque ab signis di-
scedere auderent: minus aptos esse
ad huius generis hostem: equites autem
magno cum periculo prelio dimicare
propterea quod illi etiam consulto plerumque ce-
derent, et cum paulum a legionibus
nostros removissent, et ex essedis — removissent
desilirent, et pedibus dispari prelio
contenderent, accedebat huc ut
numquam conferti sed rari magnisque — conferti: rari

intervallis pluresque stationes dispo-
ἀκέραιοι ἀκραιφνῶν sitas haberent atque alios alii deinceps
integri recentes exciperent integrique et recentes defati-
gatis succederent. Postero die a XVIII
procul a castris hostes in collibus constitis-
sent rarique se ostendere et lenius quam pridie
nostros equites proelio lacessere ceperunt.
pabulandi Sed meridie cum Caesar pabulandi causa
tres legiones atque omnem equitatum cum
Gaio Trebonio legato misisset re-
pente ex omnibus partibus ad pabulatores
advolaverunt, sic uti ab signis legi-
onibusque non absisterent. Nostri alacri-
absisterent ter in eos impetu facto repulerunt neque
finem sequendi fecerunt quoad subsidio con-
fisi equites cum post legiones viderent
praecipites se ferrent praecipites hostes egerunt magnoque

eoꝝ uno tpe neq3 sui colligedi,
neq3 ɔsistēdi, aut ex essedis de-
siliedi facultatē dederūt. ex hac
fuga protin'. que undiq3 ue- p'nus
nerat aux: discesserūt, neq3 post
id tps unq̄ summis copijs nobcū
XVIII. hostes ɔtederūt. Cesar cognito ɔsi-
lio eoꝝ ad flum Tamesī ī fines
Cassiuellāni exercitū dux. q flum
uno oio loco pedib3 atq3 hoc egre
trāsiri pot. eo cū uenisset: anad-
uertit ad ~~alter~~ fluuij ripā magnas alteram
eē copias hostiū īstructas. Ri-
pa autē erat acutis sudib3 pfixis
munita. eiusdēq3 ~~...~~ sb aq̄ generis
defixe sudes flūie tegebāt.
his reb3 cognitis a captiuis

αὐτόμολοι profugis Caesar praemisso equitatu con-
festim legiones subsequi iussit. Sed ea celeri-
tate atque eo impetu milites ierunt
cum capite solo ex aqua exstarent ut ho-
stes impetum legionum atque equitum
sustinere non possent. Ripasque dimit-
dimitterent. terent ac se fugae mandarent. [Cassivel- XIX
launus ut supra demonstravimus omni depo-
sita spe contentionis dimissis amplioribus
copiis milibus circiter IIII essedariorum
relictis: itinera nostra servabat. pau-
excedebat lulum ex via excedebat, locisque im-
peditis ac silvestribus sese occultabat,
atque his regionibus quibus nos iter facturos
cognoverat pecora atque homines ex agris
in silvas compellebat. Et cum equitatus
noster liberius praedandi vastandique causa se

in agros eiecerat, omnibus viis semitisque
essedarios ex silvis emittebat.
Et magno cum periculo nostrorum equitum
cum his confligebat, atque hoc metu
latius vagari prohibebat. Relinque-
batur ut neque longius ab agmine legi-
onum discedi Cesar pateretur. Et
tantum in agris vastandis, incendiisque
faciendis hostibus noceretur, quantum la-
bore atque itinere legionarii mili-
XX tes efficere poterant. Interim Trinoban-
tes prope firmissima earum regionum
civitas, ex qua Mandubracius
adolescens Cesaris fidem secutus
ad eum in continentem galliam venerat.
cuius pater in ea civitate regnum
obtinuerat interfectusque erat

a casiuellano ipse fuga mortem vi-
tauerat: legatos ad cesarem mittunt
polliceturque sese ei dedituros atque imp-
erata facturos. petunt ut mandubrachium
ab iniuria Casiuelani defendat.
atque in ciuitatem mittat qui presit. imp-
eriumque obtineat. his cesar imperat
obsides quadraginta: frumentumque ex-
ercitui. Mandubratiumque ad eos mittit.
Illi imperata celeriter fecerunt. obsides
ad num ad numerum frumentumque miserunt. Trinouan- XXI.
tibus defensis atque ab omni militum iniu-
ria prohibitis. Cemagni Segoriaci
Ancalites Bibroci Crassi legati-
onibus missis sese cesari dedunt.
ab his cognoscit non longe ab eo loco
oppidum cassiuelani abesse siluis

paludibusq munitu quo satis magn
hominu pecorisq nus conuenerat. Oppi-
du aut Britanni vocant cu siluas
impeditas vallo atq fossa muni-
erunt. Quo incursionis hostiu vitande
ca conuenire consueuerat. Eo proficiscitur cu
legionibus. locu reperit egregie na atq
ope munitu. tn hunc duabus ptibus hunc
oppugnare contendit. hostes pau-
lisp morati militu nroru impetu
no tulerunt: seseq ex alia pte
oppidi eiecerunt. Magnus ibi nus
pecoru reptus. multiq in fuga sunt
XXII. cophensi atq interfecti. Cu hec in his
locis gerunt, cassiuellaunus ad
Cantiu qd eet ad mare sup demo-
strauimus. qbus regionibus quatuor reges

perat · Cyntorix · Caruilius · Taxima-
gulus · Segonax · nuncios mittit atq;
his imperat uti coactis oībus copijs
de improuiso   castra naualia de improuiso ad-
oriantur atq; oppugnent · hi cum ad castra
uenissent · nostri eruptione facta · multis eorum
interfectis · capto et nobili duce Lu-
gotorige · suos incolumes reduxe-
runt · Casiuellanus hoc proelio nun-
ciato · tot detrimentis acceptis uastatis
finibus maxime et permotus defectione ciui-
tatum legatos per Atrebatem Comium de
deditione ad Cesarem mittit · Cesar
cum constituisset hyemare in continenti
propter repentinos motus   propter repentinos Gallie motus · neque
multum estatis superesset · atque id fa-
cile extrahi posse intelligeret ·

ἑκάστ(ου) ἔτους.
P(er) annos singulos.

obsides imperat, et q(ui)d i(n) a(n)nos singulos
vectigalia . p. R. britannia penderet
constituit. interdicit atq(ue) imperat cassi-
vellanono ne mandubratio neu trino- men
XXIII. vantibus noceat. Obsidibus acceptis
exercitum deducit ad mare. Naves
invenit refectas. his deductis: q(uo)d
et captivorum magnum numerum habebat:
et non nulle tempestate deperierant
naves duobus commeatibus exercitum re-
portare instituit. ac sic accidit uti
ex tanto navium numero tot naviga-
tionibus, neq(ue) h(oc) neq(ue) superiore anno
ulla navis o(mn)i(n)o, que milites por-
taret desideraretur. at ex his que
inanes ex continenti ad eum remitte-
rentur: et prioris commeatus expositis Commeatus

militibus et quas postea labienus facien-
das curaverat numero lx. perpauce
locum caperent, reliquae fere omnes rei-
aliquamdiu cerentur. quas cum aliquamdiu Cesar
frustra expectasset ne anni tempore
a navigatione excluderetur, quod equi-
suberat noctium suberat, necessario angustius
milites collocavit, ac summa tran-
tranquillitate consecuta. quilitate consecuta. Secunda inita
cum solvisset vigilia, prima luce terram
attigit: omnesque incolumes naves per-
duxit [Subductis navibus concilioque XXIV.
gallorum samarobrive peracto, quod eo
anno frumentum in gallias propter siccita-
tes angustius provenerat coactus est
aliter, ac superioribus annis exercitum
in hybernis collocare legionesque

ī ptes ciuitates distribuē. Ex qb
unā ī morinos ducēdā Gaio fabió
legato dedit. Alterā ī neruios quīto Q. cicero
Ciceroni. Tertiā ī esuuios lucio
roscio. Quartā ī remis cū Tito labi
eno ī confinio treuirorū hiemare cōfinium
iussit. Tres ī belgis collocauit.
his Marcū crassū q̄ lucium mu
natiū plancū & Gaiū trebonium
legatos pfecit. Vnā legionē: quā
proxime trās padū cōscripsar & co
hortes qnq̄ ī eburonos. quorū ps
maxīa ē inter mosā ac rhenū
q sb imperio ambiorigis & catuo
lci erat: misit. his militibus q
ntū Titurium Sabinū & lucium
auruncułeiū coctā legatos pesse

iussit. Ad hunc modum distributis legioni
bus facillime inopie frumentarie sese
mederi posse existimauit atque harum tamen
omnium legionum hyberna preter eam quam Lu
cio roscio in pacatissimam et quietissimam par
pacatissime
quietissima
tem ducendam dederat milibus passuum
centum continebantur. Ipse interea quoad le
giones collocatas munitaque hiberna
cognouisset in gallia morari constituit.
Erat in carnutibus summo loco natus XXV
Tasgetius cuius maiores in sua ciuitate
regnum obtinuerant. huic cesar
pro eius uirtute atque in se beniuolentia
quod in omnibus bellis singulari eius opera fuerat
in singulari eius opera
usus maiorum locum restituerat.
hunc Tertium hunc iam annum regnantem in
imicis iam multis palam ex ciuitate et auctoribus

auctorib; eu(m) i(n)terfecerit. defert(ur) ea
res ad cesarem. Ille verit(us) q(uod) ad
plures p(er)tinebat, ne civitas eor(um) i(m)pul-
sione deficeret. Luciu(m) planc(um) cu(m) legio(n)e
ex belgis celeriter i(n) carnutes p(ro)fici-
sci iubet, ibiq(ue) hyemare quor(um)q(ue) op(er)a
cognoverat Tasgetiu(m) i(n)terfectu(m) hos co(m)p(re)he(n)-
sos ad sese mitte(re). Interi(m) ab o(mn)ib(us)
legatis questoribusq(ue) q(ui)b(us) legiones
tradiderat certior fact(us) e(st) i(n) hiberna
p(er)ventu(m) locu(m)q(ue) hibernis e(ss)e munitu(m).
XXVI. Diebus circit(er) XV. q(ui)b(us) i(n) hiberna ventu(m)
e(st) initiu(m) repentini tumult(us) ac de-
fectionis ortu(m) e(st) ab Ambiorige
et Catuvolco, q(ui) cu(m) ad fines reg(ni)
sui Sabino Cotteq(ue) p(rae)sto fuisse(n)t
frumentaq(ue) i(n) hiberna co(m)portavisse(n)t.

Indutiomari treueri nuntiis im-
pulsi suos concitauerunt subitoque oppressis
lignatoribus magna manu ad castra
oppugnatum venerunt. Cum celeriter ar-
ma nostri cepissent, vallumque ascendis-
set, atque una ex parte hispanis equi-
tibus emissis equestri prelio superiorem
fuissent: desperata re hostes suos
ab oppugnatione reduxerunt. Tum
Conclamavere. suo more conclamauerunt uti aliqui
ex nostris ad colloquium prodirent:
habere sese que de re communi dicere vel-
lent, quibus rebus controuersias minui pos-
Controversias minui se sperarent. Mittitur ad eos col- XXVII
loquendi causa. Gaius arpineius eques
romanus familiaris quinti titurii
et quintus iunius ex hispania quidam

q[ui] iã missu ãn[te] cesaris ad ambio- (iussu)
rige ve[n]itate ꝯsueũat ap[ud] quos ꝯsueverat
Ambiorix ad huc mod[um] locut[us] est.
Sese p[ro] cesaris i[n] se b[e]n[e]ficiis plurimu[m]
ei ꝯfiteri debe[re]. q[uo]d ei[us] op[er]a stipe[n]dio
liberat[us] esset. q[uo]d aduaticis finiti-
mis suis pe[n]de[re] ꝯsuesset. q[uo]dq[ue] ei
et fili[us] et frat[ris] fili[us] ab cesare re-
missi ee[n]t quos aduatuci obsi-
du[m] n[umer]o missos ap[ud] se i[n] s[er]uitute
et catenis tenuissent. Neq[ue] id q[uo]d
fecerat de oppugnatione castro[rum] aut
iudicio aut volu[n]tate sua fecisse.
S[ed] coactu ciuitatis suaq[ue] ee[ss]e huiusmo[d]i
imp[er]ia. vt no[n] min[us] h[ab]eret iuris i[n] se
multitudo q[uam] ip[s]e i[n] multitudi[n]e[m]. ciuitati
porro hanc fuisse belli ca[us]a[m] q[uo]d repe[n]tine

[margin: ad huc modum; stipe[n]dio; iudicio volu[n]t[ate]; Coactu ciuit[atis]; porro]

gallorum coniurationi resistere non potuerit

humilitas

id se facile ex humilitate sua probare
posse, quod non adeo sit imperitus rerum ut su

imperitus rerum

is copiis p. R. superari posse confidat.
Sed esse in gallia commune consilium: omnibus hiber
nis Cesaris oppugnandis hunc esse dic
tum diem. ne qua legio alteri legioni subsidio
venire posset. Non facile gallos gallis
negare potuisse. presertim cum de
recuperanda communi libertate consilium initum

pro pietate

videretur. quibus quoniam pro pietate satis
fecerit. habere nunc se rationem offici pro

ἀθῷον [illegible]

beneficiis cesaris monere, orare

pro hospitio

titurium pro hospitio: ut sue ac
militum saluti consulat. magnam ma

manum conductam

num germanorum conductam rhenum
transisse. hanc affore biduo. ipsorum

cō silium velit, prius q finitimi se-
ntiat, eductos ex hibernis milites aut
ad ciceronē aut ad labienū de-
ducē quoꝝ alt' miliā passuū circit'
qnquaginta, alt' paulo ampli' ab — paulo ampli'
his absit. Illud se polliceri et
iureiurando ꝯfirmare tutū iter — tutū iter daturū.
p fines daturū, q cū faciat et
ciuitati sese ꝯsulere q hibernis leuet'.
Et cesari p ei' meritis grās refer-
re. hac oroē hita discedit Am-
XXVIII. biorix. Carpineus et Iunius que
audierunt ad legatos de(tu)lerunt. — deferunt.
Illi repentina re ptubati et si — repentina re.
ab hoste ea dicebāt' p dicent-
tm nō neglegēda existimabāt,
maxq3 hac re pmouebāt' q ciuitate

ignobiles
humiles tum

quantasvis

ignobilem atque humilem eburonum
sua sponte populo Romano bellum facere ausum vix
erat credendum. Itaque ad consilium rem de-
ferunt, magnaque inter eos existit controversia.
Lucius Aurunculeius compluresque tribuni militum
et primorum ordinum centuriones nihil
temere agendum, neque ex hibernis iniussu
Cesaris discedendum existimabant.
quantasvis et magnas copias ger-
manorum sustineri posse munitis
hibernis docebant: rem esse testimonio
quod primum hostium impetum multis ultro
vulneribus illatis fortissime sustinuerint
re frumentaria non premi. Interea et
ex proximis hibernis et a Cesare
conventura subsidia. Postremo quid esset
levius aut turpius quam auctore hoste

XXIX de summis rebus capere consilium. Contra
ea Titurius sero facturos clamitabat,
cum maiores manus hostium adiunctis
Germanis convenissent, aut cum aliquid cala-
mitatis in proximis hibernis esset acceptum.
brevem consulendi esse occasionem. Caesa-
rem arbitrari profectum in Italiam.
neque aliter Carnutes interficiendi Tasgetii
consilium fuisse capturos. neque Ebu-
rones si ille adesset tanta contemptione
nostri ad castra venturos esse, non ho-
stem auctorem, sed rem spectare. subesse
Rhenum, magno esse Germanis dolori
Ariovisti mortem et superiores
nostras victorias. ardere Galliam ardere
tot contumeliis acceptis sub p. R.
imperium redactam, superiore gloria rei

militaris extincta. Postremo quis hoc
sibi persuaderet sine certa re Ambio
rigem ad eiusmodi consilium descendisse
suam sententiam in utramque partem esse tutam.
Si nihil esset durius nullo cum periculo
ad proximam legionem perventuros. si
gallia omnis cum germanis consentiret
unam esse positam in celeritate salutem.
Cotte quidem atque eorum qui dissentirent
consilium. que haberet exitum. In quo si
praesens periculum non sit. at certe longi

longinqua obsidio

qua obsidione fames esset tim
enda. Hac in utramque partem disputatione
habita cum a cotta. primisque ordinibus
acriter resisteretur. vincite inquit si
ita vultis sabinus. et clariore voce
ut magna pars militum exaudiret.

Neque inquit

Neq; inqt is sũ· q grauissie ex vo- grauissime terr
bis mortis piculo terreer. hi sapi-
ent si grauius qd acciderit abs te
rõez deposcet q si p te liceat pe- perendino die
dino die cũ pxis hibnis giuncti.
coẽz cũ reliqs belli casũ sustineãt
nõ reiecti et relegati longe ab
cetis aut ferro aut fame ĩtereãt.
XXXI. Consurgit ex cõsilio ꝯphendũt
vtrũq; exorãt ne sua dissẽsiõe exorant
et ptinacia rẽ ĩ summũ piculũ de-
ducãt facilẽ ẽẽ rez seu maneãt
seu pficiscãt. si modo vnũ oẽs
sẽtiãt ac pbẽt. ɔ ĩ dissẽsiõez nullã sentiant ac probent
se salutẽ pspicẽ. Res disputatiõe
ad mediã noctẽ pducit. Tãdẽ dat
cotta manus supat sñia sabini

pronunciatur
prima luce
circumspiceret
maneatur

prima luce profecturos. Consumitur
vigiliis reliqua pars noctis cum sua quis-
que miles circumspiceret quid secum por-
tare posset quid ex instrumento hiberno-
rum relinquere cogeretur. Omnia excogita-
tur. Quare nec sine periculo mane-
atur et languore militum et vigiliis
periculum augeatur. Prima luce sic
ex castris proficiscuntur ut quibus esset persuasum
sic non ab hoste sed ab homine amicis-
simo Ambiorige consilium datum longis-
simo agmine maximisque impedi-
mentis. At hostes posteaquam ex noc- xxxii
turno fremitu vigiliisque de profectione eorum
senserunt collocatis insidiis bipertito
in silvis oportuno occulto atque oc-
culto loco a milibus passuum circiter

duobus romanorum aduentum expecta-
bat. Et cum se maior pars agminis in
magnam conuallem dimisisset ex utraque   conuallem dimisisset.
parte eius vallis subito se ostenderunt ho-
ustes quorum primum et primos prohibere ascen-
su. atque iniquissimo nostris loco prelium
XXXIII. committere ceperunt. Tum demum Titurius
qui nichil ante prouidisset trepidare   trepidare
et concursare. cohortesque disponere.
hec tamen ipsa timide. atque ut eum
omnia deficere viderentur. quod plerumque
hiis accidere consueuit. qui in ipso ne-
gocio consilium capere coguntur. At Cotta
Cocta qui cogitasset hec posse in
itinere accidere. atque ob eam causam pro-
fectionis auctor non fuisset. nul-
la in re communi saluti deerat.

ī appellādis cohortandis[q]

Et ī ap̄pellādis, cohortādis q̄ mili-
tib; imp̄atoris, et ī pug͞a militis of-
ficiā p̄estabat. Cū p̄p logitudīe͞z
agmīs mīn facile oīa p se obire:
et q̄d q̄q loco faciēdū ēēt p̄uidē͞
posse, iussierunt ꝯuntiari ut impe-
dimenta relinquere͞t atq; ī orbe͞z
ꝯsistere͞t, q̄ ꝯsiliū et sim ei͞ mōi
cāu rep̄hendēdū nō ē. tn̄ incomo-

Incomode accidit.

de accidit. Nā et n̄ris militib;
spe͞z minuit, et hostes ad pugnā-
dū alacriores effecit q̄ nō sine
sūmo d timore et desp̄atiōe
id fieri videbat͞. p̄terea accidit
q̄ fieri nec͞ce erat ut vulgo
milites ab signis discederent

Carissima

queq; q̄sq; eo͞z carissima habebat.

ab impedimentis petere atque abripe petere atque arripere
properaret. clamore et fletu omnia
XXXIV. complerentur. At barbaris consilium non
defuit. Nam duces eorum totam acie tota acie
pronuntiare iusserunt ne quis a loco
discederet. Illorum esse praedam atque
illis reservari quecumque romanus
reliquisset. Proinde omnia in victoria proinde
posita existimare. Erant et virtute
et numero pugnandi pares nostri.
tamen quamquam ab duce et a fortuna
deserebantur. tamen omnem spem salutis
in virtute ponebant. Et quoties quaeque
cohors procurrebat ab ea parte ma-
gnus numerus hostium cadebat. qua cadebat
re animadversa Ambiorix pronuntia-
ri iubet: ut procul tela coniicerent.

Levitate armorum Grecorum

refugiebant

neu ppius accedat. q quã i ptes
Romani impetu fecerit cedat. le-
uitate armorum q cotidiana exercita
tioe nihil his noceri posse. Rursus
se ad signa recipientes insequantur.
Quo precepto ab his diligentissime obs- XXXV.
uato. cum quepiam cohors ex orbe
excesserat atque impetu fecerat.
hostes velocissime refugiebant. In-
terim ea pte nudari necesse erat.
q ab latere aperto tela recipi. Rur-
sus cum in eum locum unde erat egressi
reverti ceperant. q ab his qui cesserat
q ab his qui proximi steterant circu-
ueniebantur. Si autem locum tenere vel-
lent nec virtuti locus relinquebatur neque
ab tanta multitudine coniecta tela

cōfecti vitare poterāt, in tot icomo-
dis cōflictati multis vulneribȝ ac- i(n)comodis co(n)flictati
ceptis resistebāt. et magna parte
diei cōsumpta: cū a pma luce ad
horā octavā pugnaret̃. nihil qđ ipsis
eēt idignū comittebat. Tū tito
balvētio. q superiore āno pmū
pilū duxerat viro forti, et magne
auctoritatis utrūq; femur tra- utrūq femur
gula traicit̃. Q. lucani9 ei- tragula
dē ordis fortissie pugnās dū
circūvēto filio subvenit: interficit̃.
Luci9 cotta legat9 oēs cohortes
ordinesq; adhortās i adūsū os i adūsum os
XXXVI. funda vulneratur. His rebȝ p-
mot9 Quītus Titurius: cū pcul am-
biorigē suos cohortātē cōspe-

xisset interpretem suum Gneum pompeium
ad eum mittit rogatum ut sibi mi-
litibusque parcat. Ille appellatus respondit. | Appellatus
Si velit secum colloqui licere. Sperare
a multitudine impetrari posse quod
ad militum salutem pertineat. Ipsi vero
nihil nocitum iri, inque eam rem se suam | nocitum iri
fidem interponere. Ille cum cotta sa- | p(ro)d. Interponere
ucio communicat. Si videtur pugna
ut excedat: et cum ambiorige | excedat
una colloquatur. Sperare ab eo de
sua ac militum salute impetrari
posse. Cotta se ad armatum hoste
iturum negat, atque in eo perseverat.
[Sabinus quos in presentia tribunos XXXVII
militum circum se habebat et primorum
ordinum centuriones se sequi iubet.

Et cũ ꝓpius ad Ambiorigẽ accessissēt:
iussus arma abiicẽ impatū facit. suisq̃
vt idē faciat impat. Interīꝫ dū de
ↄdicionib͡ inᵗ se agūt longiorq̃ ↄ-
sulto ab ambiorige istituitᵘʳ s̃mo:
paulatīꝫ circuuēt' īterficitᵘʳ. Tū vō — Tum
suo more victoriāꝫ ↄclamāt atq̃
vlulatū tollūt impetuq̃ ī nos — v(e)l ululatū tollūt
tro ordīes ꝑturbāt. Ibi Lucius
cotta pugnās īterficit cū magᵃ pᵗe
militū. Reliq̃ se se ī castra rec-
piūt: vnde erāt egressi. Ex q-
bus Luc' petrosidius aq̃lifer cū ma- — Aquilifer
gna multitudīe hostiū ꝓmeretᵘʳ.
aq̃lāꝫ īᵗ uallū ꝓiecit. Ipe ꝓ castris
fortissīe pugnās occiditᵘʳ. Alij
egre ad noctēꝫ oppugnatioēꝫ sustinēt. — aegre

Ad unum

noctu ad unum omnes desperata salute

se ipsi interficiunt. pauci ex proelio lapsi

intertis itineribus

incertis itineribus per silvas ad Titum La-

bienum legatum in hiberna perveniunt.

Atque eum de rebus gestis certiorem

faciunt. Hac victoria elatus Ambio- XXXIIII

rix statim cum equitatu in Aduatuos.

qui erant eius regno finitimi proficiscitur.

neque noctem neque diem intermittit pe-

ditatumque sese subsequi iubet. Re de-

Re demonstrata

monstrata Aduatucisque concitatis

postremo (postero) die in Nervios pervenit hor-

taturque ne sui in perpetuum liberandi,

atque ulciscendi Romanos pro his quas

acceperint iniuriis occasionem dimit-

tant. interfectos esse legatos duos magnamque

partem exercitus interisse demonstrat.

nihil esse negocii subito oppressam legionem nihil esse negocii
que cum cicerone hiemet interfici. se
ad eam rem profitetur adiutorem. facile
XXXIX. hac oratione nerviis persuadet. itaque confe-
stim dimissis ad centrones grudios
levacos pleumoxios geidunos. qui om-
nes sub eorum imperio sunt quam maximas
manus possunt cogunt, et de improviso
ad ciceronis hiberna advolant. nondum
ad eum de titurii morte fama pla
ta. huic quoque accidit quod fuit necesse.
ut non nulli milites qui lignationis lignationis
munitionisque causa in silvas discessissent,
repentino equitum adventu interciperentur.
his circumventis magna manu eburones,
nervii, aduatici atque horum
omnium socii et clientes legionem oppugnare

īcipiut. nri celerit' ad arma cōcur
rut. vallū ōscēdut. egre is dies
sustētat'. q̄ oēs spē hostes ī celeri
tate ponebāt. atq; hāc adepti
victoriā ī ppetuū se fore victores
ōfidebāt. Mittūt' ad cesarē ōfesti XL
ab cicerone lr̄e magis ppositis
p̄mijs si ptulissēt. obsessis oībz vijs
missi itercipiūt'. Noctu ex materia
qua municiōis cā ōportauāt. turres
admodū cxx. excitāt' īcredibili admodum
celeritate. que deesse videbāt'
opi pficiūt'. hostes postero diē mul
to maiorib; coactis copijs cast' multo maiorib;
oppugnāt. fossā ōplēt. eadē rōe.
qua pdie a nrīs resistit'. hoc
idē reliqs deinceps fit dieb;

nulla pars nocturni temporis ad laborem
intermittitur. Non egris, non vulneratis
quietis facultas datur. quecumque ad proxi-
diei oppugnationem opus sunt. noctu com-
parantur. multe preuste sudes. magnus
muralium pilorum numerus instituitur. tur-
res contabulantur. pinne loriceque ex — Contabulantur.
cratibus attexuntur. Ipse Cicero cum te- — attexuntur
nuissima valetudine esset ne nocturnum — tenuissima valet.
quidem tempus ad quietem relinquebat. — in adversi.
ut ultro militum concursu ac vocibus
XLI sibi parcere cogeretur. Tunc principes
ducesque nerviorum qui aliquem sermonis
aditum causamque amicitie cum Cicerone
habebant. colloqui sese velle dicunt.
facta potestate eadem que Ambiorix cum
Titurio egerat commemorant. Omnes

ẽmanos
enim galliã eẽ ĩ armis. G̃illos rhe-
nũ trãsisse. cesaris reliquor(um) q(ue)
hiberna oppugnari. Addũt & de sa-
bini morte. ambiorige ostẽdũt fidei
faciẽde cã. Errare eos dicũt si q(ui)c(qua)m
ab his p(re)sidij sperẽt. q(ui) suis reb(us)
diffidãt. sese tñ h(oc) eẽ ĩ cicẽonẽ
p(o)p(u)l(u)m q(ue) romanũ aĩo: ut nih(il) nisi de
hibernis recusẽt. atq(ue) hãc ĩuete(ra)scẽ
(con)suetudinẽ nolũt. licẽ illis ĩcolu-
mib(us) p(er) se ex hibernis discedẽ: &
ad quascũq(ue) p(ar)tes velĩt sine me-
tu p(ro)ficisci. Cicẽo ad hec vnũ mo
r(e)ndit. No(n) eẽ (con)suetudinẽ P. R.
accipe ab hoste armato (con)ditionẽ.
Si ab armis discedẽ velĩt se
adiutore vtãt(ur). legatos q(ue) ad Ce

ĩ nueterascere

face͞re mittāt. spare per iustitiā p iustitiā
XLII. que petierint impetraturos. Ab
hac spe repulsi nervii vallo pedū a spe repulsi
.ix. et fossa pedū .xv. hiberna cīgūt.
Hec et superiorū annorū cōsuetudie
a nob cognovāt, et quosdā de ex-
ercitu habebāt captivos. ab his do-
cebātur. Sz nulla ferramentorū copia ferramēta.
que eēt ad huc usū idonea gla-
diis cespites circūcidere manib circūcidere
saculisq terrā exaurire vide- sagulis
bātur. qua qd ex re hoīum mul-
titudo cognosci potuit. Nā min' min' horis trib;
horis trib milium pedū .xv. i cir-
cuitu munitioēz fecere reliq[u]isq
dieb turres ad altitudiēz valli
falces testudiesq quas idē

captiuis docuerat, parare ac face-
cepit. Septio oppugnatiois die ma- XLIII
xio coborto veto feruetes fusili
et argilla, glandes, fundis, et fe-
fervefacta iacula | ruefacta iacula i casas, que more
stramentis | gallico stramentis erat tecte ia-
cere cepit. he celit' igne 9phede-
rut, et veti magnitudie i oez locu
distulerunt. | castroz distuleut. hostes maxio
parta iā atq; | clamore sicuti pta ia atq; explo-
explorata victoria | rata victoia, turres, testudiesq;
age et scalis vallu ascede cepit.
At tata virtus militu atq; ea p̄se-
tia aiaf fuit vt cu vbiq; flāma
flāma torrerent' | torerent, maxiaq; teloz mltitu-
dine p̄merent' suaq; oiaq; im-
pedimta, atq; os fortunas 9flagrare

ĩtelligeret nõ m͞o dimigradi cũ
de vallo decedet nemo. s; pene
ne respiceret q̄dez q̄lq̄ ac tũ
ōs acerime fortissĩe q; pugnet.
his dies nris longe grauissimus
fuit. sed tñ huc iuit euentum
ut eo dié maximus hostiũ nũs vul-
neraret atq; ĩterficeret. ut se sb
ipo vallo ostipauerũt. recessuq;
p̄mis ultimi nõ dabãt. paulu-
luz q̄d intermissa flãma et q̄da
loco turri adacta et otigete vallũ
tris cohortis cẽturiones. et eo
quo stabãt loco recesserũt suosq;
ōs remouerũt. nutu vocibq; hostes
si ĩtroire velle͞q vocare cepunt.
quoz progredi ausus ē nemo.

acerrime fortissimeq;

ostipauerãt

Tum ex omni parte lapidibus coniectis deterri-
ti. turrisque succensa est. Erant in ea legione XLIV
fortissimi viri centuriones qui primis ordi-
bus appropinquarent. Titus pullo & lucius
vorenus. hi perpetuas inter se controversias
habebant quinam anteferretur. omnibusque annis de
locis summis simultatibus contendebant.
ex his pullo cum acerrime ad munitiones
pugnaret. quid dubitas inquit
vorene. aut quem locum tue probande
virtutis spectas. hic dies hic dies de nostris con-
troversiis iudicabit. hoc cum dixi-
sset procedit extra castra munitiones
queque pars hostium confertissima est visa.
Ne vorenus quidem sese vallo con-
tinet. Sed omnium veritus existimationem subse-
quitur. tum mediocri spacio relicto.

οἱ πάντα τὸν χρό-
νον ἀλλήλοις
περὶ ἀνδραγαθί-
ας ἀντεποιοῦντο.

procedit extra castra

pullo pilu i hostes imittit atq unu
ex multitudie procurrete traicit.
quo percusso et exaiato hunc scutis
protegut, i hostez tela oes coniciut.
neq dat regrediedi facultate. Tra- transfigit
sfigit scutu pulloni, et veruu
i balteo deffigit. avertit hic casus avertit
vagina et gladiu educere cona- educere
tis dextera moratur manu. ipe-
dituq hostes circusistut. succurrit
illi inimicus vorenus, et laboranti
subvenit. ad hunc se confestim a pul-
lone ois multitudo vertit. illu vero
obscuratur occisu. gladio comminus
re gerit vorenus atq uno ictu
reliquos paululu propellit. dum
cupidius istat i locu deiectus

ĩferiorẽ decidit huic rursus ↄtuue
to fert subsidiũ pullo Atq ambo ĩ
columes ↄplib ĩtfectis sũma cũ lau
de sese ĩtra munitões recipiunt.
Sic fortuna ĩ ↄtẽtõe & ↄtamine
utrũq versavit: ut alt alti inimic
aux salutiq eẽt neq diiudicari
possz ut ut ĩvirtute anteferẽd vi
deret. Quãto erat ĩ dies gravior xlv
atq asperior oppugnatio & max
q magna pte militũ ↄfecta vu
lnerib defesor res ad pauci
tatẽ pvenerat: tãto crebriores
lrẽ nuntiiq ad Cesarẽ mittebãr.
quor ps dephensa ĩ ↄspectu
nror militũ cũ cruciatu necabat.
Erat unus ĩtus nervi nõie vẽr-

Gravior
asperior opp

tico loco natus honesto qui a prima — loco natus honesto
obsidione ad Ciceronem perfugerat
suamque ei fidem praestiterat. hic servo — fidem praestitere.
spe libertatis magnisque persuadet prae-
miis ut litteras ad Cesarem deferat.
has ille in iaculo illigatas effert.
et gallus inter gallos sine ulla
suspicione versatus ad Cesarem pervenit.
ab eo de periculis Ciceronis
xlvi. legionisque cognoscitur. Cesar acceptis
litteris hora circiter undecima diei
statim nuntium in bellovacos ad Ma-
rcum Crassum questorem mittit.
cuius hiberna aberant ab eo milia
passuum. xxv. iubet media nocte
legionem proficisci. celeriterque ad se
venire. Exit cum nuntio Crassus

Alterū ad Gaiū. fabiū legatū mit-
tit: ut ī atrebatū fines legioēz ad-
ducat. qua sibi iter faciēdū. sc-
bit labieno si rei. p. comodo face-
posset: cū legiōe ad fines nuioz p-
veniat. reliquā ptez exat' q pau-
lo aberat longi' nō putat expectā-
dā. Equites circit' quadrīgetos ex
pximis hibnis colligit. hora circit' XLVII
Antecursores tertia ab antecursorib; de crassi
aduētu certior fctus eo die milia
passuū. xx. pcedit. crassū Sa-
marobrine pficit. legiōēq; att-
buit. q ibi impedimēta exat'
obsides ciuitatū litteras publicas
hyemis tolerandam. frumētūq; oē q eo hyemis tolle-
rāde cā deuexerat relinquebat.

Fabius ut imperatum erat, non ita multum
moratus in itinere cum legionibus occurrit.
Labienus interitu Sabini, et caede co-
hortium cognita cum omnes ad eum trevi-
rorum copie venissent veritus ne ex
hibernis fuge similem profectionem fecisset:
ut hostium impetum sustinere non posset.
presertim quos recenti victoria ef-
ferri sciret. litteras Cesari di-
mittit: quanto cum periculo legiones
ex hibernis educturus esset. Rem gestam
in eburonibus perscribit. docet omnes pe-
ditatus equitatusque copias trevirorum
tria milia passuum longe ab suis
xxviii. castris consedisse. Cesar consilio eius
probato etsi opinione trium legionum
deiectus ad duas redierat.

Tamen unum consilium siluius auxilium in celeri-
tate ponebat. venit magis itineribus
in neruiorum fines. ibi ex captiuis cogno-
scit que apud Ciceronem gerantur quantoque
in periculo res sit. Tum cuidam ex equitibus
gallis magnis premiis persuadet ut
ad Ciceronem epistulam deferat. hanc
grecis conscriptam litteris mittit. ne inter-
cepta epistula nostra ab hostibus consilia cogno-
scantur. si adire non possit, monet
ut tragulam cum epistula ad amentum
deligata intra munitiones castrorum
abiciat. In litteris scribit se cum legi-
onibus profectum celeriter affore.
hortatur ut pristinam virtutem re-
tineat. gallus periculum veritus
ut erat preceptum tragulam mittit.

celeriter affore

. hec cau. .

hec casu ad turri[m] adhesit. neq[ue]
ab n[ost]ris biduo aiadu[er]sa. Tertio
die a quoda[m] milite [con]spicit[ur],
dempta ad Cicerone[m] defert[ur].
Ille p[er]lecta[m] i[n] [con]ue[n]tu militu[m] re-
citat, maxi[m]aq[ue] letitia o[m]s affec[it].
Tu[m] fumi i[n]ce[n]dio[rum] p[ro]cul vide-
ba[n]t[ur]. que res o[mn]e[m] dubitatio[n]e[m]
XLIX. adue[n]tus legio[num] expulit. Galli
re cog[n]ita p[er] exploratores obsidi-
one[m] reliqu[n]t. Ad cesare[m] o[mn]i-
bus copijs [con]tedu[n]t. hec erat ar-
mato[rum] circit[er] milia LX. Cicero
data facultate Gallu[m] ab eo-
de[m] Verticone, que[m] supra demo-
strauim[us], repetit, q[ui] l[itte]ras ad Ce-
sare[m] deferat, hu[n]c admonet

Caute diligenter.

ut caute diligenterque faciat. perscribit
in litteris hostes ab se discessisse omnemque
ad eum multitudinem convertisse. quibus lit-
teris circiter media nocte Cesar al-
latis suos facit certiores eosque ad
dimicandum animo confirmat. postera
die luce prima movet castra et circiter
milia passuum IIII progressus trans
vallem et rivum multitudinem ho-

Conspiratur.

stium conspicatur. Erat magni periculi
res tantulis copijs iniquo loco di-
micare, tum quoniam obsidione libera-
tum Ciceronem sciebat equo animo re-
mittendum de celeritate existima-
bat consedit, et quam equissimo loco ca-
stra potest communit. Atque hec etsi
erant exigua per se vix milium

horum .vii. p̄bti͂z nullis cū im-
pedimentis! tū angustijs viarū
q̄ max̄ qt̄ trahit. Eo cōsilio vt
ī summā cōtentionē hostibus veniret.
Interī ī os p̄tes speculatorib' mis-
sis explorat, quo cōmodissi͂e
itinē valles trāsire possit. Eo
die paruulis equestrib' p̄lijs
ad aquā factis: vterq' sese loco suo
cōtinet. Galli q̄ ampliores co-
pias! que nondū venerant
expectabat. Cesar si forte
timoris simulatiōe hostes ī suū
locū elicere posset! vt citra
vallē p castris p̄lio cōtenderet. si
id efficere nō posset: vt explo-
ratis itineribus minori cū periculo

Amplioresq̄ copias

allicioque margine: quod vide cap. ii. 62.3.6.

vallez · riuu q trasire ꝙ · pma luce
hostiu eqtat ad cast accedit · p-
liuq cu nris eqtib cmittit · Ce
sar cculto eqtes cedere · seq in
castra recipe iubꝫ · simul ex oib
ptib castra altiore vallo muniri ·
portasq obstrui · Atq hus admi
strādis reb q maxie ocursari
ꝙ cu simulacoe agi timoris iubꝫ ·
Qb oib reb hostes iuitati copias
traduciit · acie iquo loco csti-
tuut · nris ꝙ de vallo deductis
ppius accedut · ꝙ tela itra mu
nitioez ex oib ptib cnciut ·
precoibq circumissis pnunciari
iubꝫ · Seu qs gallus · seu qs
roman velit an hora tciaz

opportuni portas

Seu

ad se trāsire sine piculo licē.
post id tps nō fore potestatē. ac
sic nros ɔtēpserūt: ut obstructis
ī spēz portis singlis ordibꝫ
cespitū ꝙ eas nō posse itra-
rūpe videbātur. Alij vallū ma-
nu scīdē. Alij fossas complē
īciperēt. Tū Cesar oībꝫ portis
eruptiōe fcā. eqtatuqꝫ emisso
celerit̄ hostes ī fugā dat. in fugā dat
sic uti ōio pugnādi cā resi-
steret nemo. magnūqꝫ ex eis
nūz occidit. atqꝫ ōs armis ex
LII uit. longi⁹ pseq veritus ꝙ silue.
paludesqꝫ itcedebāt. neqꝫ etiā
puulo detrimēto illoꝝ locū relīq
videbāt: oībꝫ suis īcolumibꝫ copijs

eodem die ad Ciceronem pervenit insti-
tutas turres testudines munitionesque
hostium admiratur. legione producta
cognoscit non decimum esse quemque reliq-
uum militem sine vulnere. Ex his omnibus
iudicat rebus quanto cum periculo et quanta
cum virtute res sint administrate. Ci-
ceronem pro eius merito legionemque col-
laudat centuriones singulatim tribu-
nosque militum appellat. quorum egre-
giam fuisse virtutem testimonio Cice-
ronis cognoverat. de casu Sabini
et Cotte certius ex captivis cogno-
scit. postremo die contione habita

Concio Ces.

rem gestam proponit milites consolatur
et confirmat. quod detrimentum culpa
pa et temeritate legati sit acceptum.

hoc equore aio feredū doceᵗ q̄d
bñficio deoꝝ ĩmortaliū, et ũtute
eoꝝ expiato ĩcomodo, neq3 hosti-
γροφια lactitia
bꝫ diutina letatio, neq3 ipis lo- Diutina letitia.
LIII. giór dolor reliquaꝝ. Interī ad
Labienū p rēmos ĩcredibili
celitate de victoia cesaris fa-
ma pfert: ut cū ab hibnis ci-
ceronis milia passuū abeet c̄
cit. lx. eoq3 post horā nonā di-
ei cesar puenisseq. an mediā
noctem ad portas castroꝝ cla-
mor oriret. quo clamor sigfi-
cato victorie, gratulatioq3 ab
remis Labieno fierꝫ. hac fa-
ma ad treuiros plata. Induo-
ero
marus q postremo die castꝛ labieni

oppugnare decederet noctu profugit copiasque omnes in treveros reducit. Cesar fabium cum sua legione remittit in hiberna. ipse cum tribus legionibus circum samarobrivam trinis hibernis hyemare constituit. eo quod tanti motus gallie extiterant. totam hyemem ipse ad exercitum manere decrevit. Nam illo incommodo de Sabini morte perlato omnes fere gallie civitates de bello consultabant. nuntios legationesque in omnes partes dimittebant. Et quid reliqui consilii caperent atque unde initium belli fieret explorabant. Nocturnaque in locis desertis concilia habebant. Neque ullum fere hyemis totius tempus sine sollicitudine cesaris

p̄cessit q̄n aliquē de oṗidis
ac motu gallor̄ nūciū accept̄.
In his a. lucio roscio questore.
quē legioni t̄tie decime p̄fecerat
ertior fact̄ ē magnas gallor̄ copias
ear̄ ciuitatū. que armorice
apellant̄ oppugnadi c̄a sui cue-
nisse. neq̄ logi' milib' passuū
octo ab hibnis suis abfuisse. s; conuenisse
nūtio allato de uictoria cesaris
discessisse adeo ut fuge sile
LIV. discessus uideret̄. [At cesar pn-
cipib' cuiq; ciuitatis ad se uocatis
alias t̄ritādo cū se scire que
fierēt alias cohortādo denūtiaret.
magnā ptē gallie i offo tenuit.
Tam senones. que ē ciuitas SENONES.

Civitas in primis firma

i primis firma et magne inter gallos auc-
toritatis. Cavarinum quem cesar
apud eos regem constituerat cuius
frater moritasgus adventu in galliam
cesaris cuiusque maiores regnum ob-
tinuerant interficere publico consilio co-
nati. cum ille presensisset ac profugis-
set usque ad fines insecuti regno do-
moque expulerunt. Et missis ad ce-
sarem satisfaciendi causa legatis cum
is omnem ad se senatum venire iussisset
dicto audientes non fuerunt. tantum apud
homines barbaros valuit esse aliquos
repertos principes inferendi belli, tan-
tamque omnibus voluntatum commutationem attu-
lit. ut preter hedvos et remos quos
precipuo semper honore cesar habuit

presensisset

quos precipuo honore habuit

altos p vete ac pp̄etua p. R. fide.
Altos p recētib gallici belli offis.
nulla fere ciuitas fuit nō suspecta suspecta
nobis. Idq adeo haud scio mirā
dū ne sit cū oībꝫ alijs de caus
tū maxīe. q ei q vtute belli oibꝫ
gentib pferebat̄ tatū se ei opi
nionis deperdidisse vt a pplo R. ipsa deperdidisse
LV. pferret grauissime dolebat. Treui
ri vō atq indutiomar totā hye
mis nullū tps intermiserunt quī
trans rhenū legatos mitterēt ci
uitates sollicitarēt. pecunias pol
licerēt magnā pte exercitus nri
interfecta multo minorē supēē
dicerēt ptē. neq tn̄ vlli ci
uitati gmanorū psuaderi potuit

vt rhenum transirent cum se bis ex
pertos dicerent Ariouisti bello & te
ncterorum transitu non esse amplius
fortunam temptaturos. hac spe
lapsus Indutiomarus nihilominus
copias cogere exercere a finitimis
equos parare exules damnatosque
tota gallia magnis premiis ad se
allicere cepit. ac tantam sibi iam his
rebus in gallia auctoritatem compa-
rauerat: vt vndique ad eum legationes
concurrerent. gratiam atque amicitiam
publice priuatimque peterent. Ubi LVI.
intellexit vltro ad se veniri. altera
ex parte senones carnutesque consciencia
instigari facinoris instigari. Altera neruios
aduatucosque bellum romanis parare

neq. q. voluntarior. copias deesse Desfore
re si ex finib. suis pgredi ce
pisset armatu cõciliu idicit hoc
more gallor. e initiu bellor.
q lege com. oms pubes & armati puberes
ci suenire cogut. q ex his no
uissim' suenit i cõspectu multitudis
cruciatib. oib. affect' necat^r. In
eo cõcilio Cingetorige alt^s prin
cipe factiois generu suu que
sup demonstravim' cesaris secutu
fide ab eo no discessisse hoste
idicat. bonaq. ei' publicat. his
reb. cõfectis i cõcilio pnuntiat ar
cessitu se a senonib. et carnutib.
aliisq. cõplurib. gallie ciuitatib.
huc iturũ p fines remor. eorq.

agros populaturum. ac prius quam id
faciat: castra Labieni oppugnaturum,
que fieri velit precepit. Labienus cum LVIII
loci natura et manu munitissimis castris
sese teneret, de suo ac legionis
periculo nihil timebat. ne quam oc
casionem rei bene gerende dimit
teret: cogitabat. Itaque a Cingetorige
atque eius propinquis oratione Indutiomari co
gnita. quam in concilio habuerat, nuntios
mittit ad finitimas civitates
equitesque undique evocat. his certum diem
conveniendi dicit. Interim prope cotti
die cum omni equitatu Indutiomarus sub
castris eius vagabatur. alias ut situm
castrorum cognosceret. alias colloquendi
aut territandi causa. equites plerumque

Sub castris
alias

os tela intra vallum coniciebat. La
bienus suos intra municiones contine
bat, timorisque opinionem quibuscumque poterat
LVIII. rebus augebat. Cum maiore in dies
contemptione Indutiomarus ad castra acce
deret, nocte una intromissis equitibus
omnium finitimarum civitatum, quos
accersendos curaverat, tanta diligen
tia omnes suos custodiis intra castra
continuit, ut nulla ratione ea res e
nunciari aut ad treveros perfer
ri posset. Interim ex consuetudine coti
diana Indutiomarus ad castra acce
dit atque ibi magnam partem diei con
sumit. equites tela coniciunt. et
magna cum contumelia verborum nostros
ad pugnam evocant. Nullo ab nostris

contumelia verborum
evocant

sub vesperum
dispersi ac dissipati
διεσπαρμένοι
ἐσκεδασμένοι

nen qs

dato signo, cum in silvas se recipere sub vesperum dis-
persi ac dissipati discederent. Subito
Labienus duabus portis omnem equitatum
emittit, praecipit atque interdicit proterritis
hostibus atque in fugam coniectis: quod fore sic
accidere videbat: unum omnes peterent
Indutiomarum. neu quis quem prius v-
ulneret quam illum interfectum videret, quod mora
reliquorum spatium nactum illum effu-
gere nolebat, magna proponit his
qui occiderint praemia. submittit cohor-
tes equitibus subsidio. Comprobat hominis con-
silium fortuna, et cum unum omnes pete-
rent, in ipso fluminis vado deprehensus
Indutiomarus interficitur, caputque eius
refertur in castra. redeuntes equites quos
possunt consectantur atque occidunt. hac

re cogita os eburonu et nuior.
que conuenerat copie discedut.
pauloq habuit post id fctu cesar qetioze galliā

C. Julii Caesaris commentarius
belli gallici Sextus Incipit.

Multis de causis Cesar maio
rem gallie motū expectās
p marcū sillanū Gaiū
antistiū reginū titū sex
tiū legatos delectū hre istituit.
Simul ab Gneo pompeio p̄consule CN. Pōpeio
petit qm ipe ad urbē cū imperio
rei p. cā remaneret, quos ex
cisalpina galliā cōsulis sacrmto ro
gauisset ad signa cōuenire, et ad se

ꝯfirmabat, inhereq; mag' interesse et
in id reliquum tps ad opionē gallie
existimac tantas videri italie facul
tates, vt si qd eet ibello detrimn
acceptum no mo id brevi tpe re
R sarciri — sarciri. s; & maioribȝ augeri co
piis possꝫ. qd cu popei & rei. p.
& amicicie tribuissꝫ celerit ꝯfec
to p suos delectu tbȝ an exactaz
hyeme & ꝯstitutis & adductis le
duplicato nūo — gionibȝ duplicatoq; earꝫ cohortiu
nūo: quas cu quinto Titurio amis
it & cu celeritate & copiis do
cuit, qd. p. R. disciplina atq; opes
possꝫ. Interfecto Indutiomaro vt
docuimꝰ ad eiꝰ ppinquos a treui
ris imperiu defert. Illi finitimos

gmanos sollicitare & pecunias pol
liceri no desistut. Cu d. pxis
impetrare no posset. ulteriores te
ptat. iuetis no nlls ciuitatibus
iureiurando it se ofirmat. obsidi
busq de pecunia cauent. Ambiori — vel per promissionem
gem sibi societate & federe adiugt.
quibus rebus cognitis Cesar cu undiq bellu
parari videret. Neruios aduatu
cos. ac menapios adiunctis cis — Cis.
renu oibus gmanis ee i armis.
Senones ad imperatu no venire.
et cu carnutibus finitimisq ciui
tatibus ofilia comicare. a treueris
gmanos crebris legationibus solici
tari. Maturius sibi de bello cogi — Maturius
iii. tandu putauit. Itaq nondu hieme

hyeme cõfecta. pinde quatuor legi
onib9 coactis de īpuiso ī fines nerui
oꝝ cõtēdit. Et pusq̄ illi aut pfu
gere possēt. aut cõuenire. mag°
pecoris. atq̃ hoīuꝫ nũo capto. atq̃
ea p̄da militib9 cõcessa. uastatisq̃
agris ī deditionē venire. atq̃ obsides
sibi dare coegit. Eo celerit̃ cõfec
to negocio rursus ī hiberna legi
ones reduxit. Cõcilio gallie pmo
vt ĩe īstituerat īdicto. cũ reliq̄
pt̃ Senones carnutes treuerosq̃
venissēt. īnitiũ belli ac defectionis
h° ee arbitrat9. vt oĩa postponē
videret̃. cõciliũ ī luteciã paris
ioꝝ trāsfert. Cõfines erãt hi se
nonib9. ciuitateq̃ patꝝ memoria

p̃mo ut uere

Lutecia parisioꝝ

coniūxerant. Sʒ ab hoc ɔsilio. affu
isse existimat̃. hac re p lugge — p suggestu
stu pnuntiata: eode die i Seno
nes cu legionib pficiscit̃. magis
IV. q itinerib eo puenit. [Cogñto ei ad
uentu acco, q pnceps ei ɔsilij
fuerat, iubet i oppida multitu
dinē ɔuenire. conantib prius q id
effici posset adeē romanos nu
ciat̃. necio sntia desistūt. lega
tosq deprecadi cā ad cesare mit
tūt adeunt p heduos quor anti — antiqtus
q erat i fide ciuitas. Liber cesar
petētib heduis dat veniaq. excu
satoes q accipit q estiuu tps
i stantia belli, no qstiois esse
arbitrabat̃. obsidib imparis

centur hos bedunis custodiendos tra
dit. Eodem cum multos legatos: obsides
qui mittunt: ubi de penoribus veni.
quorum erant i clientela. Eadem
ferunt rursus. pergit consilium cesar
equites imperat ciuitatibus. Hac parte v.
galliae pacata: totus et mente et
animo i bellum treuirorum et ambio
rigis i(n)sistit. Cauernum cum
equitum senonum secum proficisci iubet:
neque aut ex huius iracundia aut
ex eo quod meruerat odio ciuitatis
existat motus. his rebus constitutis:
p(er) explorato habebat quod pro explorato habebat Ambiori
gem proelio non esse concertaturum. Re
liqua eius consilia animo circumspiciebat.
Erant menapii propinqui eburonum

finibus perpetuis paludibus silvisque
muniti. Qui uni ex Gallia de pa-
ce ad Cesarem numquam legatos mis-
at. Cum his esse hospitium Ambio-
rigi sciebat. Item per Treveros ve-
nisse Germanis in amicitiam cognoverat.
Haec prius illi detrahenda auxilia ex-
istimabat, quam ipsum bello lacesseret,
ne desperata salute aut se in Mena-
pios abderet, aut cum Transrhenanis
congredi cogeretur. Hoc inito consilio
totius exercitus impedimenta ad Labienum
in Treveros mittit, duasque legio-
nes ad eum proficisci iubet. Ipse
cum legionibus expeditis quinque in Me-
napios proficiscitur. Illi nulla coacta
manu loci presidio freti in silvas

per petuis paludibus

tripertito exercitu

paludesque confugiunt. Suaque eadem fece
runt. Caesar partitis copiis cum Gaio VI
Fabio legato et Marco Crasso
questore, celeriterque effectis pontibus
adiit tripertito exercitu aedificia
vicosque incendit, magno pecoris atque
hominum numero potitur. Quibus rebus coacti
Menapii legatos ad eum pacis pe
tendae causa mittunt. Ille obsidibus ac
ceptis hostium se habiturum numero confi
rmat, si aut Ambiorigem aut
eius legatos finibus suis recepissent.
His confirmatis rebus Commium At
rebatem cum equitatu custodis loco
in Menapiis relinquit. Ipse in Treveri
ros proficiscitur. Dum haec a Caesare VII
geruntur, Treveri magnis coactis

peditatus

peditatus equitatusque copijs: labienum
cum una legione. que in eorum finibus
hyemauerant adoriri parabant. Iamque
non longe ab eo bidui via aberant
cum duas venisse legiones missu Cae-
saris cognoscunt. positis castris a
milibus passuum XV. auxilia germanorum
expectare constituunt. Labienus
cognito hostium consilio sperans teme-
ritate eorum fore aliquam dimi-
candi facultatem. presidio quinque cohor-
tium cum impedimentis relicto cum
XXV. cohortibus. magnoque equitatu
contra hostem proficiscitur. et mille pas-
suum intermisso spatio castra communit.
Erat inter labienum atque hostem
difficili transitu flumen ripisque

Ripis preruptis [illegible]

preruptis hoc neque transire ipse habebat in
animo neque hostes transituros existima
bat. augebatur cotidie auxiliorum spes.
loquitur in consilio palam quoniam germani appro
pinquare dicuntur sese suas exercitusque
fortunas in dubium non devocaturum.
et posteriero die prima luce castra mo
turum. celeriter ad hostes deferuntur
ut ex magno gallorum equitatu numero no
nullos gallos gallicis rebus favere natura
cogebat. Labienus noctu tribunis
militum primisque ordinibus convocatis quid
sui sit consilii proponit. et quo facilius ho
stibus timoris det suspitionem maio

strepitu et tumultu

re strepitu et tumultu quam P. R.
fert consuetudo castra moveri iubet.
his rebus fuge similem profectionem effecit.

hec q̃ꝫ p exploratores ãnluceꝫ ĩ tanta
ppiquitate castror̃ ad hostes deferunt.
VIII. [Vix agmĩ nouissimũ ex munitiões
pcesserat cũ galli cohortati ĩt se ne
sperata preda ex manib̃ dimitte-
ret. longũ ẽẽ pterritis romanis g̃-
manor̃ auxĩ. expectare / neqꝫ sua
pati digñitate vt tantis copiis tã
exigua manũ p̃sertĩ fugientẽ
atqꝫ impeditã adoriri nõ audeat.
flum̃ trãsire & iniq̃ loco cõmittẽ
pliũ nõ dubitant. que fore suspi-
catꝰ labien. vt oẽs c̃ta flum̃ eli-
ceret. eadẽ vlus simulatoẽ iti- ĩpẽra
neris placide pgrediebatꝰ. Tũ placide pgre
p̃missis paululũ impedimẽtis atqꝫ
ĩ tumulo quodã collocatis. habens

inquit milites quam petistis facultatem
hostem impeditum atque iniquo loco teneris
prestate nobis eandem ducibus virtutem
quam sepe numero imperatori prestitistis atque
illum adesse et hec coram cernere existi-
mate. Simul signa ad hostem converti ac-
ieque dirigi iubet, et paucis tur-
mis presidio ad impedimenta dimis-
sis reliquos equites ad latera disponit.
Celeriter nostri clamore sublato pila
in hostes immittunt. Illi ubi preter spem quos
fugere credebant infestis signis ad
se ire viderunt impetum nostrorum ferre
non potuerunt. Ac primo concursu in fugam
coniecti proximas silvas petiverunt. quos
Labienus equitatu consectatus magno numero
interfecto compluribus captis paucis post

diebus civitate recepit. Nam germani
qui auxilio veniebant percepta treverorum
fuga domum se receperunt. Cum his pro-
pinqui Indutiomari qui defectionis auc-
tores fuerant comitati eos ex civi-
tate excesserunt. Cingetorigi quem
ab initio permansisse in officio demo-
stravimus principatus atque imperium est
IX. traditum. Cesar postquam ex menapiis
in treviros venit duabus de causis
rhenum transire constituit. quarum
una erat quod auxilia contra se treviris
miserant. Altera ne ad eos Ambi-
orix receptum haberet. his constitutis Receptum
rebus paulum supra eum locum quo an-
te exercitum traduxerat facere pontem
constituit. nota atque instituta ratione

mag° militū studio paucis diebus
opus pficit. firmo ī treueris ad pontē
psidio relicto ne quis ab his subito
motus oriret. Reliquas copias equitatū q3
traducit. ubi q ante obsides dederant
atq3 ī deditionē venerant purgandi sui
cā legatos ad eū mittunt. q doceant
neq3 aux. ex sua ciuitate ī treui-
ros missa neq3 ab se fidē leta. pe-
tunt atq3 orant ut sibi parcat / ne cōi
odio gmanorū inocētes p nocētibus
penas pēdat. Si amplius obsidū ve-
llet dari pollicent. Cognita cesar cā
reperit a sueuis aux. missa ēē. ī
eorū satisfactionē accepit aditus viasq3
ī sueuos pquirit. Interim paucis post
diebus fit ab ubijs certior. sueuos

fidem laesam

Amplius

satisfactio

os i unu locu copias coge atq
his natoibus que sb eorum sit impio
denuntiare ut aux pedita eq
tatq mittat. his cognitis rebus rem
frumentaria quidq, castris idoneu
locu delegit. Ubiis impat peco-
ra ut ducat, suaq oia ex agris
i oppida oferat. Sperans barba-
ros atq imperitos hoies iopia ci- cibaria
bariorum adductos ad iniq pug-
ndi odictoe posse duci. Madat
ut crebros exploratores i sueuos
mittat, queq ap eos gerat cog-
scat. Illi impata faciut. paucis
diebus itmissis referut sueuos
os posteaq certiores nutii de
exercitu romanorum venerat cu

ortis suis, sociorumque copiis, quas co-
egisset, penitus ad extremos fines
se recepisse; silvam esse ibi infinita
magnitudine, que appellatur bacenis,
ac longe introrsus pertinere, et pro na-
pro nativo muro
tivo muro obiectam cheruscos a su-
evis, suevosque ab cheruscis iniuriis
incursionibus prohibere: ad eius initium
silve suevos adventum romanorum
expectare constituisse. Quoniam ad XI.
hunc locum perventum est, non alienum esse
videtur, de gallie germanieque mo-
ribus, et quo differant he nationes
inter se proponere. In gallia non solum
in omnibus civitatibus, atque in omnibus pagis
partibusque, sed et pene singulis domibus
factiones sunt. Earum autem factionum

principes sunt qui summa auctoritatem eorum iu-
dicio habere existimantur quorum ad ar-
bitrium iudiciumque summa omnium rerum con- arbitrium iudiciumque
siliorumque redeat. Itaque eius rei causa
antiquitus institutum videtur ne quis ex
plebe contra potentiorem auxilii egeret
suos enim quisque opprimi et circumveniri opprimi circumveniri
non patitur neque aliter si faciat ullam
inter suos habet auctoritatem. Haec eadem ratio est
in summa totius gallie. namque omnes civi-
tates in partes divise sunt duas.
XII [Cum cesar in galliam venit alterius factionis
principes erant hedui. Alterius sequani.
hi cum per se minus valerent quod summa
auctoritas antiquitus erat in heduis
magneque eorum erant clientele Ario-
vistum atque germanos ad se iunxerat

iacturis pollicitationib(us)

eosq(ue) ad se mag(ni)s iacturis pollici-
tatoibusq(ue) p(er)duxerat. p(ro)eliis v(er)o c(om)-
plib(us) f(ac)tis secundis. atq(ue) omi nobili-
tate heduor(um) interfecta tantu(m) potentia
eor(um) antecesseru(n)t ut magna(m) p(ar)te(m)
clientu(m) ab heduis ad se trasduce-
re(n)t. obsides q(ue) ab his p(ri)ncipu(m) filios
acciperet. et publice iurare cogere(n)t.
Nihil se (contra) seq(ua)nos (con)silij inituros.
Et p(ar)te(m) finitima(m) agri p(er) vi(m) occu-
pata(m) possidere(n)t. Gallieq(ue) totius
p(ri)ncipatu(m) obtinere(n)t. Qua neces-
sitate adduct(us) diuiciac(us) auxilij
petendi c(aus)a roma(m) ad senatu(m) p(ro)fect(us)
impfecta re redierat. aduentu
Cesaris f(a)c(t)a (com)mutatio(n)e rer(um) ob-
sidib(us) heduis redditis veterib(us)

impfecta re

clientelis restitutis, novis per Ce-
sarem comparatis; quod hi qui se ad eorum
amicitiam aggregaverant meliori
condicione atque equiore imperio se uti
videbant. Reliquis rebus eorum gratia
dignitateque amplificata Sequani prin-
cipatum dimiserant; in eorum locum Remi
successerant quos post adeque apud cesarem
gratia intelligebatur. hi qui propter veteres
inimicitias nullo modo cum Hed-
uis coniungi poterant se Remis in clien-
telam dedicabant. hos illi diligenter tu-
ebantur ita et novam repente col-
lectam auctoritatem tenebant. Eo tum statu Collecta aut
res erat ut longe principes haberentur
Hedui. secundum locum dignitatis Remi
XIII. obtinerent. In omni gallia eorum hominum

nue aty
honoe

q aliq sut nuo atq honore gnā
sut duo. Nā pene plebes suoz hēt
loco: que nihil hr p se, nullo ad
hibet' csilio. pleriq cū aut ere
alieno, aut magitudie tbutoz
aut iiuriā potetioz pmut' se
se i suitute dicāt nobilib. In
hos eadez oia sut iurāq que dnis
i suos. Sz de his duob gnib. Al
teꝛz e druidu, Alteꝛz eqtu. Ille
reb diuinis itsut, sacficiā pub^ca
ac puata procurant pcurāt. Religioes itpre
tat'. ad hos magnus adolescētiu
nus discipline cā cocurrit. magq
his sut ap eos honore. Nā fere
de oib ctrouersiis publicis, puatisq
cstituut. et si q e admissu facin'

DRVIDES.

earumq; divinationum in barbaris quidem gentibus neglecta non est. siquidem in Gallia Druides sunt e quibus ipse Divitiacum heduum hospitem tuum laudatoremq cognovi. qui et nature rationem quam physiologiam greci appellant notam esse sibi profitebatur et partim auguriis partim coniectura que essent futura dicebat.

si caedes facta, si de hereditate de
finibus controversia est, idem decernunt, praemia Controversia
poenasque constituunt. Si qui aut privatus
aut publicus eorum decreto non stetit
sacrificiis interdicunt. Haec poena apud
eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac
sceleratorum habentur.
his omnes decedunt aditum sermonemque
defugiunt, ne quid ex contagione in-
commodi accipiant. Neque his petentibus
ius redditur, neque honos ullus communicatur.
His autem omnibus druidibus praeest unus,
qui summam inter eos habet auctoritatem. Hoc mor-
tuo aut si qui ex reliquis excellit
dignitate succedit, aut si sunt plures
pares, suffragio druidum nonnumquam
etiam armis de principatu contendunt. Hi
certo anni tempore in finibus Carnutum CARNUTES

que regio totius gallie media habetur
considunt in loco consecrato. huc omnes undique
qui controversias habent conveniunt, eorumque de-
cretis, iudicijsque parent. discipli-
na in britannia reperta, atque inde in gallia
translata esse existimatur. Et nunc qui
diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque
illo discendi causa proficiscuntur. Druides XIV.
a bello abesse consueverunt, neque
tributa una cum reliquis pendunt mi-
v arato / immunitas — litie vacationem omniumque rerum habent immu-
nitatem. Tantis excitati premijs: et
sua sponte, multi in disciplinam conve-
niunt, et a parentibus, propinquisque mit-
tuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere
dicuntur. Itaque annos non nulli. xx.
in disciplina permanent neque fas esse

existimant etiam his mandare cum in
reliquis fere rebus publicis privatisque
rationibus litteris grecis utantur. Id mihi du-
abus de causis instituisse videntur quod neque
in vulgum disciplinam efferri velint, neque
eos qui discunt his confisos minus me-
moriae studere quod fere plerisque accidit
ut praesidio litterarum diligentiam in perdi-
scendo ac memoriam remittant.
In primis hoc volunt persuadere non inter-
ire animas, sed ab aliis post mortem
transire ad alios. atque hoc maxime
ad virtutem excitari putant metu
mortis neglecto. Multa praeterea de
sideribus atque eorum motu de mundi
ac terrarum magnitudine de rerum
natura de deorum immortalium vi ac

μεγίστη φυλακή, τὸ μὴ γράφειν, ἀλλ᾽ ἐκμανθάνειν· δεῖ γὰρ ἐπὶ τὰ γραφέντα μὴ ἐκπεσεῖν.

potare disputant et iuuentuti tra-
dunt. Alterum genus est equitum. hi cum est XV.
usus atque aliquod bellum incidit quod fere
ante cesaris aduentum quotannis ac-
cidere solebat. uti aut ipsi iniurias
inferrent aut illatas propulsarent. omnes
in bello uersantur atque eorum ut quisque est genere
copiisque amplissimus ita plurimos circum
ambactos se ambactos clientesque habet. hanc unam
gratiam potentiamque nouerunt. Natio est XVI.
omnis gallorum admodum dedita reli-
gionibus atque ob eam causam qui sunt affecti
grauioribus morbis. quique in proeliis pe-
riculisque uersantur aut pro uictimis homines
immolant aut se immolaturos uouent
atque ministris ad ea sacrificia druidibus
utuntur quod pro uita hominis nisi uita hominis

reddatur non posse deorum immortalium
numen placari arbitrantur. publiceque
eiusdem generis habent instituta sacrificia
alii
ibi immanis magnitudinis simulacra
habent, quorum contexta viminibus membra
vivis hominibus complent. quibus succensis circum-
uenti flamma exanimantur homines.
Supplicia eorum qui in furto, aut in
latrocinio, aut aliqua noxa sint Noxa
comprehensi gratiora diis immorta-
libus esse arbitrantur. Sed cum eius generis
copia defecit. etiam ad innocentium sup-
XVII. plicia descendunt. Deum maxime mer-
curium colunt. huius sunt plurima si-
mulacra. hunc omnium inventorem artium
ferunt. hunc viarum atque itinerum
ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque

habere vim maximam arbitrantur. post
hunc apolinem et Martem et Iovem
et Minervam. de his eandem fere
quam reliquae gentes habent opinionem:
apollinem morbos depellere. Mi-
nervam operum atque artificiorum ini-
tia tradere, Martem bella gerere.

Iovem caelestium im-
perium tenere

huic cum proelio dimicare constituerit
ea quae bello ceperit plerumque devovent.
quae superaverit animalia capta im-
molant. reliquasque res in unum locum
conferunt. multis in civitatibus harum rerum
extructos tumulos locis consecratis
conspicari licet. neque ut saepe ac-
cidit ut neglecta quispiam religione
aut capta apud se occultare, aut
posita tollere auderet, gravissimumque

rei supplicium cum cruciatu consti-
XVIII. tutum. Galli se omnes ab Dite patre pro-
gnatos praedicant idque ab druidibus
proditum dicunt. ob eam causam spatia omnis
temporis non numero dierum sed noctium
finiunt. dies natales et mensium
et annorum initia sic observant, ut
nocte dies subsequatur. in reliquis vitae
institutis hoc fere ab reliquis dif-
ferunt, quod suos liberos nisi cum adole-
vert, ut munus militiae sustine-
re possint, palam ad se adire
non patiuntur. filiumque puerili aetate
in publico in conspectu patris adsistere adsistere
XIX. turpe ducunt. Viri quantas pecu-
nias ab uxoribus dotis nomine dotis nomine
accepit, tantas ex suis bonis aestimatione

communicant. — ita bonis cum dotibus communicant. huius
coniunctim — omnis pecunie coniunctim ratio habetur fructusque
servantur uter eorum vita superarit ad eum
pars utriusque cum fructibus superiorum temporum
pervenit. Viri in uxores sicuti in liberos
vite necisque habent potestatem. Et cum
pater familie illustriore loco natus
decessit eius propinqui conveniunt et de
morte si res in suspicionem venit de
in servilem modum — uxoribus in servilem modum questionem habent.
Et si compertum est igni atque omnibus tor-
mentis excruciatas interficiunt. fu-
nera sunt pro cultu gallorum magni-
funera magnifica, sumptuosa — fica et sumptuosa omniaque que vivis
cordi fuisse arbitrantur in ignem
inferunt etiam animalia ac paulo supra
memoria — hanc memoriam servi et clientes.

quos ab his dilectos esse constabat
iustis funeribus confectis una cre- iustis funeribus confectis
XX mabantur. Quae civitates commodius
suam rem publicam administrare existi-
mantur: habent legibus sanctum: si quis quid
de re publica a finitimis rumore
ac fama acceperit: ut ad magistra-
tum deferat, ne ve cum quo alio communicet.
quod saepe homines temerarios, atque im- temerarios imperitos
peritos falsis rumoribus terreri et
ad facinus impelli et de summis
rebus consilium capere cognitum est. ma-
gistratus quae visa sunt occultant. quaeque
esse ex usu iudicaverunt multitudini
produnt. de re publica nisi per concilium loqui
XXI. non conceditur. Germani multum ab GERMANI.
hac consuetudine differunt. Nam neque

druides sunt q[ui] reb[us] divinis p[rae]-
sint neq[ue] sacrificijs student. deor[um]
cernunt nu[mer]o solos eos ducunt. quos cernunt
opes & quor[um] opib[us] ap[er]te iuvant[ur]. Sole[m]
& vulcanu[m] & luna[m]. Reliquos ne
fama q[ui]de[m] acceperunt. Vita o[mn]is i[n]
venationib[us] atq[ue] i[n] studijs rei mili-
taris co[n]sistit. a p[ar]vulis labori ac
Labor duritiae duritie[m] student. q[ui] diutissime in
pubes p[er]manserunt maxima[m] i[n]t[er] suos
ferunt laude[m]. hoc ali staturam.
Ali vires nervosq[ue] co[n]firmari
putant. Intra annu[m] v[er]o vicesimu[m]
femine notitia[m] habuisse i[n] turpissi[mi]s
ἀφαυρῶς h[abe]nt rebus. cui[us] rei nulla e[st] occulta-
promiscue tio q[uod] & p[ro]miscue i[n] fluminib[us] p[er]lu-
renonu[m] untur & pellib[us] aut p[ar]vis renonu[m]

tegimentis utuntur magna parte corporis
XXII. nuda. [Agricole (culture) non studen[t] maiorque
pars eorum victus in lacte, caseo,
et carne consistit. neque quisquam agri
modum certum aut fines habet proprios.
sed magistratus ac principes in annos
singulos gentibus cognationibusque hominum
qui cum una coierunt quantum et quo
loco visum est agri attribuunt, atque
anno post alio transire cogunt. Eius
rei multas afferunt causas ne assi-
dua consuetudine capti studium
belli gerendi agricultura commu- [illegible]
tent. ne latos fines parare stude-
ant: potentioresque humiliores posses-
sionibus expellant. ne accuratius ad
frigora atque estus vitandos edificent

[illegible]

[illegible] ὑπέρογκα [illegible]

[illegible]

ne qua oriatur pecuniae cupiditas
qua ex re factiones dissensionesque
nascuntur: ut animi aequitate plebem contineant
cum suas quisque opes cum potentissimis
aequari posse videat. Civitatibus XXIII
maxima laus est quam latissime circum se
vastatis finibus solitudines habere.
Hoc proprium virtutis existimant ex-
pulsos agris finitimos cedere neque
prope quemquam audere consistere: simul se
hoc fore tutiores arbitrantur repentinae
incursionis timore sublato. Cum bellum
civitas aut illatum defendit, aut
infert: Magistratus qui ei bello praesint
ut vitae necisque habeant potestatem de-
liguntur. In pace nullus est communis ma-
gistratus: sed principes regionum

atque pagorum.

atq pagorum int suos ius dicut cotro-
sias minuut. latrocinia nulla hnt infa-
mia. que ext fines cuiusq ciuitatis
fiut. atq ea iuuetutis exercende
ac desidie minuede ca fieri pdi-
cat. Atq ubi qs ex pncipibz i cclio
dixit se duce fore. q sequi velit pfi-
teat. Cosurgut hi. q & cam & hoiem
pbat. suuq auxi pollicet atq a mlt-
titudie collaudat. q ex his secuti no
sut. i desertor ac pditor nuo ducut. desertor pditor
Omiuq his rer postea fides derogat. derogat
hospite violare fas no putat. q qq
de ca ad eos venert ab iniuria p-
hibet. scos hnt. hisq oium domi
XXIV. patet. victq comunicat. Ac fuit
antea tps. cu gmanos galli

ĩture superarẽ & ꝓ͞ꝯ bella ĩferrẽ ꝑꝑ
hoĩuz multitudiez · ag͞ꝛ ĩopia trans
rhenũ colonias mitterẽ. Itaq͞ꝫ ea
que fertilissima sũt g͞ermanie loca
circa herciniã siluã. quã eratostoni
& q̄bꝫda grecis fama notũ ēē video
quã illi orcinã apellãt vulgo&
tecto sages occuparũt. atq͞ꝫ ibi cō͞se
derũt. que gēs ad hoc t͞ps hijs se
dibꝫ sese ꝯtinẽt. & sũmaq͞ꝫ hȳ iusticie
& bellice laudis opiõne. Nũc qd̃
ĩ eadẽ ĩopiã egestate, paciẽtiã
quã g͞ermani ꝑmanẽt. eodẽ victu
& cultu corpõis vtũt. Gallijs aũt
ꝓuinciarũ ꝓpīquitas & trãsmarinarũ
rerũ notitia multa ad copiã atq͞ꝫ
vsus largitũ. paulatĩ assuefti supati

inopia
egestas
paciencia

multisque proeliis victi ne se quidem
XXV. ipsi cum illis virtute comparant. Huius Her-
cyniae silvae, quae supra demonstrata est,
latitudo novem dierum iter expedito expedito
patet. non enim aliter finiri potest, neque
mensuras itinerum noverunt. Oritur ab mensura
Helvetiorum et Nemetum et Raurica-
rum finibus. rectaque fluminis Danubii
regione pertinet ad fines Dacorum
et Anartium. hinc se flectit sinistrorsus sinistrorsus
diversis a flumine regionibus. multarumque
gentium fines propter magnitudinem attingit.
Neque quisquam est huius Germaniae qui se aut
audisse, aut adisse ad initium eius sil-
vae dicat cum dierum iter lx. processerit.
aut quo ex loco oriatur acceperit. multaque in
ea genera ferarum nasci constat. quae reliquis

b. cervinus

i locis visa no sint· ex qbs que maxe di-
fferunt ab ceteris & memorie pdeda
videt hec st. Est bos cui figura cui XXVI
a media frote it aures unu cor-
nu existit excelsi magisq directi
hisq nob nota st cornib; ab ei summo
sicut palme ramiq late diffundut.
eadeq e femine marisq na· eade
q forma magtudoq cornuu. Sit XXVII

Alces

ites que apellat alces. harte cosi-
lis capre figura & varietas pelliu
s; magtudie paulo antecedut muti- mutile
le q st cornib; & crura sine no-

nodi articuli

dis articulisq hnt· neq qetis ca
pcubut, neq si q afflicte casu coci-

erigere sublevare

derit erige sese sublevare q posst
his sut arbores p cubilib; ad eas

se applicant, atque ita paulum modo recli-
natae quietem capiunt. quarum ex vesti-
giis cum est animadversum a venatoribus quo
se recipere consuerint, omnes eo loco aut
ab radicibus subruunt, aut accidunt
arbores, tantum ut summa species
earum stantium relinquatur. huc cum se
consuetudine reclinaverunt infirmas
arbores pondere affligunt, atque
XXVIII. una ipsae concidunt. Tertium est genus
eorum, qui uri appellantur. hi sunt ma- VRI
gnitudine paulo infra elefantes, paulo infra
speciem et colore et figura tauri,
magna vis eorum, et magna velocitas
neque homini, neque ferae quam conspexe-
rint parcunt. hoc se labore durant, durant
adulescentes, atque hoc genere venationis
hos studiose foveis captos interficiunt.

excipiunt. Quae quam plurimos ex his interfecerint
relatis in publicum cornibus quae sint
magnam ferunt laudem — testimonio magnam ferunt laudem. Sed ad-
suescere ad homines et mansuefieri
ne parvuli quidem excepti possunt. Ampli-
tudo cornuum et figura et species
multum a nostrorum boum cornibus differt.
Haec studiose conquisita ab labris argento
circumcludunt atque in amplissimis epulis pro
οἴνου σι κεραΐνοις ποτηρίοις — poculis utuntur. Caesar postquam per Ubios xxix.
exploratores comperit Suevos sese in
silvas recepisse inopiam frumenti veritus
quod ut supra demonstravimus minime omnes
Germani agriculturae student, constituit
non progredi longius. Sed ne omnino me-
tum reditus sui barbaris tolleret
atque ut eorum auxilia tardaret, reduc-
to exercitu partem ultimam pontis quae.

ripam Ubiorum contingebat in longitudinem
pedum CC rescindit, atque in extremo
ponte turrim tabulatorum quattuor consti- Tabulata .4.
tuit, praesidiumque cohortium duodecim
pontis tuendi causa ponit, magnisque
eum locum munitionibus firmat. Ei
loco praesidioque Gaium Volcatium Tul-
lum adolescentem praefecit. Ipse cum ma- maturescere
turescere frumenta inciperent, ad bellum
Ambiorigis profectus per Arduennam sil-
vam, quae est totius Galliae maxima, atque
ab ripis Rheni finibusque Trevero-
rum ad Nervios pertinet, milibusque
amplius quingentis in longitudinem
patet, Lucium Minucium Basilum
cum omni equitatu praemittit. Si quid
celeritate itineris atque opportunitate

temporis efficere possent. monet ut ignes
in castris fieri prohibebat. ne qua eius ad-
ventus procul significatio fiat. sese con-
festim subsequi dicit. Basilius ut imp- xxx
eratum est celeriter facit contraque omnium opi-
nione confecto itinere multos in agris
inopinantes deprehendit. eorum iudicio
ad ipsum Ambiorigem contendit. quo in loco
cum paucis equitibus esse dicebatur. multum
cum in omnibus rebus tum in re militari potest
cti/xii fortuna. nam magno accidit casu
in monitus regi/ in p... ut in ipsum incautum etiam atque imparatum
incideret, priusque eius adventus ab omnibus
videretur quam fama ac nuncius affe-
rretur. sic magne fuit fortune
omni militari instrumento quod circum se
habebat excepto raedis equisque com-

habuisse ipsum effugere mortem. Sed hoc quod
factum est quod aedificio circumdato silua,
ut sunt fere domicilia gallorum qui
vitandi estus causa plerumque siluarum
atque fluminum petunt propinquitates,
comites familiaresque eius angusto
in loco paulisper equitum nostrorum vim
sustinuerunt. his pugnantibus illum
in equum quidam ex suis intulit. fugi- in equum intulit
entem silue texerunt. Sic et ad sub-
eundum periculum et ad vitandum
XXXI. multum fortuna valuit. Ambiorix
an copias suas iudicio non condu-
xerit quod proelio dimicandum non ex-
istimaret, an tempore exclusus et
repentino equitum adventu prohibitus
cum reliquum exercitum subsequi crederet

Arduena silua

dubiū ē. Sȝ c̄te dimissis p agros
nūcijs ꝯ queq̃ ꝯsulē iussit. quoꝝ
ps ī arduennā siluā! ps ī ꝯtinē-
tes paludes ꝓfugit. q pxī ocea-
no fuerunt. hi ī insulas sese collo-
cauerūt! quas estus efficē ꝯsue-
runt. Multi ex suis finib; egressi
se suaq̃ oīa aliēissis crediderūt.
Catauolcus rex dimidie ptis ebu-
ronū! q una cū ambiorige co-
siliū inierat, etate iā ꝯfect', cū
laborē belli aut fuge ferre no
posset oib; p̄cib;, detestat' ambi-
origēz! q ei' ꝯsilij auctor fuisset.
Taxo cui' mag̃ ī gallia, g̃maniaq̃
copia ē se exanimauit. Segni xxxii
condrusi ex gēte nūaq̃ g̃ma-

Exanimauit

norum qui sunt inter eburones treue-
rosque legatos ad cesarem miserunt
oratum ne se in hostium numero duceret
ne ve omnium germanorum qui essent
citra rhenum unam esse causam iudicaret.
nihil se de bello cogitauisse.
nulla Ambiorigi auxilia misisse.
Cesar explorata re questione capti- — Questione captiuorum
uorum si qui ad eos eburones ex
fuga conuenissent ad se ut redu-
cerentur imperauit. si ita fecissent
fines eorum se violaturum negauit.
Tum copiis in tres partes distributis
impedimenta omnium legionum ad
Aduaticam contulit id castelli nomen — castellum
est. hoc fere est in mediis eburo-
num finibus ubi Titurius atque

atque Aurunculeius hiemandi causa conse-
derat. hunc cum reliquis rebus locum proba-
verat. Tum quod superioris anni munitiones
integre manebant et militum labo-
rem sublevaret. presidio impedimentis
legionem quartam decimam reliquit. unam
ex his tribus quas proxime conscriptas ex
Italia traduxerat. ei legioni castrisque
Quintum Tullium Ciceronem preficit.
ducentosque equites attribuit. Partito XXXIII.
exercitu Titum Labienum cum legi-
onibus tribus ad occeanum versus in
eas partes que menapios attingunt.
proficisci iubet. G. trebonium cum
pari legionum numero ad eam regi-
onem que ad vatucos adiacet
depopulandam mittit. Ipse cum re-

liqs tribus legionibus ad flumen Sca-
lde quod influit in ossa, extremasque
arduene partes ire constituit.
quo cum paucis equitibus profectum
Ambiorigem audiebat. discedens
post diem septimum sese reversurum
confirmabat, quam ad diem ei legi-
oni que in presidio relinquebatur
deberi frumentum sciebat. labienum
et trebonium hortatur si rei publice commodo
facere possit ad eum diem revertatur.
ut rursus communicato consilio explo-
ratisque hostium rationibus aliud initium
XXXIV. belli capere possit. Erat ut supra
demonstravimus manus certa nulla,
non oppidum non presidium quod se ar-
mis defenderet. Sed in omnes partes

dispsa multitudo vbiq; aut valles
abdita aut locus siluestris aut pa-
lus impedita spem presidij aut salu-
tis aliquam offerebat consederat. hec — offerebat
loca in ciuitatibus erat nota magna
que res diligentia requirebat. non in
summa exercitus tuendi nullum. n. po-
terat uniuersis perterritis ac dissi- — alit dispersis
patis periculum accidere. Sed in singulis
militibus conseruandis que tamen ex parte rem
ad salutem exercitus pertinebat. ita que
preda cupiditas multos longius euoca-
bat. et silue incertis occultisque iti-
neribus confertos adire prohibebat.
Si negocium confici stirpemque hominum
sceleratorum interfici vellet dimit-
tende plures manus deducendique erant

erant milites si continentem ad signa mani-
pulos vellet ut instituta ratio et consu-
etudo exercitus romani postula-
bat. locus ille erat presidio bar-
baris. neque ex occulto insidiandi
et dispersos circumveniendi singulis
deerat audacia. et in eiusmodi dif-
ficultatibus quantum diligentia provi-
deri poterat providebatur. ut potius
in nocendo aliquid pretermitteret et
si omnium animi ad ulciscendum ardebant,
quam cum aliquo militum detrimento
noceret. dimittit ad finitimas
civitates nuntios. Cesar ad se omnes
vocat spe predae ad diripiendos
eburones ut potius in silvis gal-
lorum vita quam legionarius miles

strups ac nom tollat

fortuna

picliter. Simul ut mag⁹ multitudie
circūfusa p tali facinore stirps ac
nom ciuitatis tollatur. Magnus undique xxxiii
nūs celeriter uenit. hec i oibus eburo-
nū ptibus gerebatur. diesque appete-
bat septimus. quē ad diē cesar ad
impedimēta legioēsque reuti csti-
tuerat. hic qntū i bello fortuna
possit. et qntos afferat casus cogno̅sci
potuit. dissipatis ac ptēritis ho-
stibus ut demonstrauimus. manus erat
nulla que pua mō cāz timoris af-
ferret. Trās rhenū ad germanos peruenit
fama diripi eburones. Atque ulto
ad pdā os euocari. cogunt equi
duomilia sicambri. q sunt pxi
rheno. aqbus receptos ex fuga

Tencteros atque Usipetes supra docui-
mus. transeunt rhenum navibus ratibus-
que triginta milibus passuum infra eum locum infra
ubi pons erat imperfectus presidiumque ab
cesare relictum. primos eburonum
fines adeunt. multos ex fuga dis-
persos excipiunt. magno pecoris numero
cuius sunt cupidissimi barbari potiuntur.
Invitati preda longius procedunt. non
hos palus in bello latrociniisque na-
tos non silve morantur. quibus in locis
sit cesar ex captivis querunt. profec-
tum longius reperiunt. omnemque exercitum di-
scessisse cognoscunt. atque unus ex cap-
tivis. quid vos inquit hanc miseram
ac tenuem sectamini predam. quibus
licet iam esse fortunatissimis. tribus horis

ad vatucā veire potestīs. huc os
suas fortunas exercitꝰ romanoꝝ cu-
let. psidij tm̄ ē. vt murꝰ cīgi possit
qdez neq; q'sq̄ ex munitioēs egⁱdi
audeat. oblata spe gmani quā nacti
erāt p̄dā ī occulto reliquūt. ipi ad
vatucā otēdūt vsi eodē duce, cui
hec īdītio cognerat. Cicero q os sr
iores p̄ceptis cesaris cū summa di-
ligētiā milites ī castris otinuisset
ac ne calonē quē q; qd ex muniti-
ones egⁱdi passus eēt, septio die
diffidēs de nūo dieꝝ cesarez
fidē suaꝝ q' logi pgressū au-
diebat. neq; vlla de reditu eiꝰ
fama afferebat. simul eoꝝ pmotꝰ
vocibꝰ qlli īapiaz pene obsessionē

apellabatur, siquidem ex castris egredi non
liceret, nullum eiusmodi casum expec-
tans quo novem legionibus oppositis maximoque
equitatu dispersis, ac pene de- segetes
letis hostibus in milibus passuum tribus
offendi posset. quinque cohortes fru-
mentatum in proximas segetes mittit, quas
inter et castra unus omnino collis intererat.
complures erant ex legionibus egri re- aegri
licti. ex quibus qui hoc spatio dierum con-
valuerant circiter trecenti sub vexillo
uno mittuntur. Magna preterea multitu-
do calonum, magna vis iumentorum
que in castris subsederat, facta pote-
XXXVII. state sequitur. Hoc ipso tempore et casu ger-
mani equites interveniunt. protinusque
eodem illo quo venerant cursu ab

‖ i castra irrupe conatur.
n̄ prius s͡t uisi obiectis ab
ea pte silvisq; castris
appropinq̄rent usq; eo ut q
sb uallo tederēt mercato
res recipiēdi sui fa
cultatē nō haberent.
Inopinātes nri re no
ua ptbant᷑ ac uix p
mū ipetū cohors in
statione sustinet. cir
cūfunduntur ex reli
qs ptibus hostes. si quē
aditū repire possent
egre nri portas

ab decumana porta ‖ tuet᷑ reliqs
aditus loc᷒ ipē p se munitioq; defē
dit. totis trepidat᷑ castris atq; ali᷒
ex alio cāz tumultus qrit. neq; q
signa ferant᷑ neq; q̄ i ptez q̄sq; ↄ
ueniat puidet. Alius iā castr̄ capta
pnūtiat. Alī deleto exercitu atq;
imperatore victores barbaros venisse
ↄtēdūt. plerisq; nouas sibi ex loco
religiones fingūt. Cotteq; & titurij
calamitatē qui eodē ceciderūt cas
tello an̄ oclos ponūt. tali timore
oibus ptitis ↄfirmat᷑ opīo barbaris
ut ex captiuo audierat nullū
intus esse psidiū. prūpere nitūt᷑ seq;
ipi adhortant᷑ ut tātā fortunā
ex manib᷒ dimittant. [erat egec...

religiones

Ager

cum presidio relictus. publius sextius baculus P. Sex. B.
qui primum pilum ad cesarem duxerat
cuius mentionem superioribus proeliis fecimus,
ad diem quintum cibo caruerat. hic diffisus sue atque omnium salutis inermis ex ta-
bernaculo prodit. videt imminere ho-
stes, atque in summo esse rem discrimine.
capit arma a proximis atque in porta con-
sistit. consequuntur hunc centuriones
eius cohortis que in statione erat
paulisper una proelium sustinent. Relinquit
deinde animus sextium gravibus acce-
ptis vulneribus egre per manus tractus
servatur. hoc spatio interposito reliqui
sese confirmant tantum ut in muni-
tionibus consistere audeant. speciemque
xxxix. defensorum prebeant. Interim confecta
frumentatione milites nostri clamorem

exaudiunt. procurrunt equites, quo res
sit in periculo cognoscunt. hic vero nulla
munitio est, que perterritos recipiat.
modo conscripti atque usus militaris imp-
eriti ad tribunum militum, centurionesque
ora convertunt; quid ab his precipiatur expec-
tant. Nemo est tam fortis quin rei novi-
tate perturbetur. Barbari procul signa
conspicati ab oppugnatione desistunt. redi-
isse primo legiones credunt, quas longius
discessisse ex captivis cognoverant.
Postea despecta paucitate ex omni-
bus partibus impetum faciunt. [Calones XL
in proximum tumulum procurrunt. hinc
celeriter deiecti se in signa manipu-
losque coniciunt. eo magis timidos
perterrent milites. Alii cuneo facto

ut celeriter perrumpant censent quoniam tam pro-
pinqua sint castra. etsi pars aliqua cir-
cumventa ceciderit: at reliquos servari At
confidunt. Alii ut in iugo consistant:
atque eundem omnes ferant casum. hoc
veteres non probant milites quos sub
vexillo una profectos docuimus. Itaque
inter se cohortati duce Gaio
Trebonio equite romano: qui eis
erat praepositus per medios hostes
perrumpunt: incolumesque ad unum
omnes in castra perveniunt. hos subse-
cuti calones, equitesque eodem
impetu militum virtute servantur.
At illi qui in iugo constiterant nullo
etiam nunc usu rei militaris perce-
pto, neque in eo quod probaverant consilio

permanere: ut se loco superiore defen-
derent, neque eam quam prodesse aliis
vim celeritatemque viderant imitari
potuerunt. sed se in castra recipe-
re conati iniquum in locum demiserunt:
centuriones quorum nonnulli ex infe-
rioribus ordinibus reliquarum legi-
onum virtutis causa in superiores erant
ordines huius legionis traducti:
μὴ χρ' τὴν προειργασμένην ne ante partam rei militaris lau-
δόξαν ἀποβάλοιτο dem amitterent fortissime pugnantes
conciderunt. militum pars horum virtute
submotis hostibus praeter spem incolumis
in castra pervenit, pars a barbaris cir-
cumventa periit. Germani desperata XLI
expugnatione castrorum quod nostros iam con-
stitisse in munitionibus videbant.

cum ea praeda.

cū ea pda q̄ i silvis deposuerat
trās rhenū sese recepit. ac tant̄ fuit
post discessu hostiū teror. ut ea
nocte cū Gaius volusen' cū eqtatu
missus ad castra venisset. fide nō fa-
ceret adeē cū icolumi cesare eqtatu.
Sic ōio aios timor p̄occupaverat. ut
pene alienata mte deletis oībꝫ copijs deletis
eqtatu se recepisse ex fuga dicerēt.
Neqꝫ icolumi exercitu g'manos castra
oppugnatiōs fuisse credereat. q̄ ti-
more Cesaris aduēt' sustulit.
XLII Rursus ille euēt' belli nō ig'ras
vnū q' cohortes ex statiōe & p̄sidio
eēnt emisse. quest' nō nimo cau
locūqꝫ relinqūe voluisse. multū fortu-
nā i repetino hostiū aduentu

potuisse iudicabit. Ultro et amplius
quod pene ab ipso vallo portisque castrorum
barbaros avertisset. Quarum omnium rerum
maxime admirandum videbatur, quod germani
qui eo consilio rhenum transierant, ut Am-
biorigis fines depopularentur, ad ca-
stra romanorum delati optatissimum Ambiorigi
beneficium obtulerunt. [Cesar rursus XLIII
ad vexandos hostes profectus magno co-
acto numero ex finitimis civitatibus
in omnes partes dimittit. Omnes vici atque omnia edi-
ficia que quisque conspexerat incendebantur.
preda ex omnibus locis agebatur. frumenta
non solum tanta multitudine iumentorum atque
hominum consumebantur. sed etiam anni tempore atque
imbribus procubuerant. ut si qui etiam in
presentia se occultassent, tamen his deducto

opinatissimum beneficium

procubuerat

exercitu rex omz inopia p eundu vide-
ret. ac sepe i eu locu ventu e tanto
i oēs ptes diuiso eqtatu. ut no mo
visu ab se Ambiorigē i fuga c̄-
cuspicerent captivi. nec etiā plane
abisse ex ɔspectu ɔtēderēt. ut spe
ɔseqndi illata atqz ifinito labore
suscepto. q se suma a cesare graz
inituros putarēt. pene naz studio
vicerēt. semperqz paulu ad suma
felicitatē defuisse videret. atqz
ille latebris aut saltib9 se eriperet
& noctu occultatus alias regiōes
ptesqz peteret no maiore eqtu psi-
dio q quattuor. qb9 solis vita sua
XLIV. ɔmittē audebat. Tali mo vasta-
tis regioib9 exercitu Cesar duaz c

cohortem d[e] cocodurocortorum remorum redu-
cit gallos, i[n] eu[m] locu[m] gallie i[n] dicto
de coniuratione senonu[m] & carnutu[m] quaz
tione constituit, & de accone, q[ui] princeps ei
consilii fuerat graviore sententia pronun-
tiat, ac more maiorum supplicium
sumpsit. no[n]nulli iudicium veriti profuge-
Aqua & igni interdix runt. quibus cu[m] aq[ua] atq[ue] igni i[n]terdixisset
duas legiones ad treverorum fines,
duas i[n] ligonib[us], & reliquas i[n] seno-
nu[m] finib[us] adduxit. & i[n] hibernis col-
locavit. frumento q[ue] exercitui proviso:
ut i[n]stituerat i[n] italia ad conve[n]tus age[n]-
dos profectus est.

C. Iulii Caesaris commentarius
belli gallici Septimus incipit.

Quieta galliá cesar ut constitu-
erat ī italiā ad cōvēt' agē-
dos pficiscit'. ibi cognoscit de
clodii cede/ senatusq; consulto
cētiores fcs. ut oēs iuniores italie co-
iurarēt delectū tota puīcia hře
istituit. he res ī galliā trāsalpinā celerit'
pferunt'. addūt ipi & affigūt ru- addunt affingunt
moribus galli q res posce videbat'
retineri urbano motu cesarē.
Neq; ī tantis dissensionibus ad exercitū
venire posse. hac ipulsi occasiōe
q iā añ se p. R. imperio subiectos
doluerūt. liberius atq; audaci' liberius
de bello consiliā inire incipiūt. In- audacius
dictis int' se pncipes gallie conciliis
silvestribus. ac remotis locis querūt

de Acconis morte posse hunc casum
ad ipsos recidere demonstrant. miserantur
communem gallie fortunam, omnibus pollicitationibus
ac premiis deposcunt, qui belli initium
faciat, et sui capitis periculo galliam
in libertatem vendicet. In primis rationem esse
habendam, priusquam eorum clandestina consilia
efferantur, ut Cesar ab exercitu inter-
cludatur. id esse facile quod neque legiones
absente imperatore ab hibernis egredi
audeant, neque imperator sine presidio
ad legiones pervenire possit. postremo
in acie prestare interfici quam non veterem glo-
riam belli, libertatemque quam a maioribus
acceperant recuperare. His rebus agi- 11
tatis profitentur carnutes se nullum peri-
culum communis salutis causa recusare

principes, deque omnibus bello futuros pol-
liceantur. et quoniam in praesentia de obsidibus
inter se cavere non possent, ne res ef-
feratur ut iureiurando ac fide
sanciatur petunt, collatis militaribus signis
quo more eorum gravissima caerimonia — Cerimonia
continetur, ne facto initio belli ab reli-
quis deserantur. Tunc collaudatis Car-
nutibus dato iureiurando ab omnibus qui
aderant tempore eius rei constituto ab consi-
III. lio disceditur. Ubi ea dies venit Car-
nutes Cotuato et Conduno ducibus
desperatis hominibus Genabum signo dato
concurrunt. civesque Romanos qui nego-
tiandi causa ibi constiterant, in his Gaium
Fufium Citam honestum equitem Roma-
num, qui rei frumentariae iussu Caesaris

perat interficiunt. bonaque eorum diripiunt.
Celeriter ad omnes civitates gallie
fama transfert. Nam ubi maior atque
illustrior incidit res clamores pagos
regionesque significabatur. hac alii de-
inceps excipiunt et proximis tradunt.
ut tunc accidit. Nam que genabi
oriente sole gesta essent, ante pri-
mam confectam vigiliam in finibus alver-
norum audita sunt. quod spacium est mi-
lium passuum. clx. Simili ratione ibi ver LV.
cingetorix celtilli filius alvernus su-
mme potentie adolescens. cuius pater pri-
ncipatum gallie totius obtinuerat
et ob eam causam quod regnum appetebat.
ab civitate erat interfectus. convoca-
tis suis clientibus facile eos incedit.

summe potentie

incendit

Cogito . n . ꝯsilio ad arma ꝯcurrit .
prohibetr ab gabamtioe patruo suo
reliqsq; pncipib; q hac tetadā for-
tunā nō existimabat . expellitr ex
oppido gerbogia . nō desistit tn
atq; ī agris hr delectū egētiū ac
pditoꝝ . hac coacta manu q̊scūq;
adit ex ciuitate ad suā sniaz p-
ducit . hortatr . ut cois libtatis cā
arma capiat . magisq; coactis co-
piis aduersarios suos / a qb; paulo
an erat deiect9 expellit ex ciui-
tate . rex ab suis apellatr . dimit-
tit qq9 usus legatiões / obtestatr obtestat
ut ī fide maneat . Celerit o senones
parisios / pictones / caducos / turo-
nes / telurcos / lemiconoes / āndos .

Reliquos q̄ oēs q̄ oceanū attigunt
adiungit ouiū cōsen(su) ad eū deferē
imperiū. qua oblata potestate oibus
his ciuitatibus obsides imperat. certū
nūm militum ad se celiter adduci
iussit iubet. armorum q̄titatem quequē ciuitas
domi q̄d ante tps efficiat cōsti-
tuit. In primis equitatui studet.
Summe diligentie summā imperii seue-
ritatem addit. magnitudine supplicii
dubitātes cogit. Nā maiore cō-
misso delicto igne atq̄ oibus tormē-
tis necat. leviore de cā auribus de-
sectis aut singul' effossis oculis
domū remittit. ut sit reliqs do-
cumento & magnitudine pene pter-
reat alios. His suppliciis celiter v.

rvarto et citu lucteriu cadurcu
sume hoiez audacie cu pte co
piaz i rutenos mittit. Ipe i
bituriges pficiscit. et aduetu
bituriges ad heduos. quoz erat
i fide legatos mittut. subsidiu
rogatu quo facili hostiu copias
sustinere possit. hedui de psilio
legatoz. quos cesar ad exercitu
reliquerat. copias equitatus pedi
tatusq subsidio biturigib mittut.
Qui cu ad flumi ligeriz venisse
q bituriges ab heduis diuidit
paucos dies ibi morati. neq
flumi trasire ausi domu re
uertut. legatisq nris renuciat
se biturigu pfidia veritos redisse

qbꝰ id ɔsilij fuisse cognitū/ vt si
flumē trāsisset vna ex pte ipi al
tera alium se cōsisterent. id ea ne
de cā. quā legatis pnūtiarat an
pfidia adducti fecerint q nihil nob
ɔstat nō videtur q cto ēē pponēdū
Bituriges eoꝝ discessu statim cū
aluernis iūguntur. His rebꝰ i Italia VI.
Cesarē nūtiatis. Cū iā ille vrba
nas res virtute. Gn. pompeij cō
modiorē i statu puenisse itellig͡et
i transalpinā galliā pfectus e.
Eo cū venisset magna cū dificultate
afficiebatur. q rōe ad exercitū puenire
posset. Nā si legiones i puinciam
accersseret se absente i itinere plio
dimicaturas itelligebat/ si ipse

ad etatu ostenderet / ne his qdez
q eo tpe qeti videret sua salute
VII recte omitti videbat. Interim lu-
cterius cadurc in rutenos missus
ea ciuitate aluinis sociat pgre-
ssus in niciobriges & gabales
ab utrisq obsides accepit & magna
coacta manu in puincia narbonem
versus eruptionem facere contendit. qua
re nuntiata Cesari omnibus osiliis
an ntendum existimavit. Ut nar-
bonem pficisceretur. eo cum venisset,
timentes ofirmat. psidia autem
puincialibus volens arecomicis. to-
losanibus circumq narbonem / que
loca hostibus erat finitima / in - constituit pre
plementumq / qd ex Italia adduxerat - copiarum ex puincia

, CEVENNA
i q[uo] spolem[...] [...]
durissimo tpe anni

deprssa nive

singulari ho

ī helbios · q̄ fines alunoꝝ ɔtigūt
ɔuenire iub[et] · His compatis reb[us] VIII
repsso ia luterio & remoto q[uo]d īrarē
īra p̄sidia p[er]iculosū putabat · ī hel-
uios p[ro]ficiscit[ur] · Et si Ceuena q[ui] aluno[s]
ab heluijs disclud[it] durissio tp̄e
āni altissia niue it[er] impediebat ·
Tam discussa niue sex ī altitudinē
pedū · atq[ue] ita vijs patefactis sūmo
sudoē militū ad fines alunoꝝ p-
uenit · q[ui]b[us] oppressis ioppinātib[us] q[uo]d
se Ceuena vt muro munitos existi-
mabāt · ac ne singl[ar]i q[ui]dē unq[uam]
homi eo tp̄e āni semite patuerat ·
eq[ui]tib[us] impat vt q[uam] latissīe possit
vaget[ur] & q[uam] maxiū hostib[us] terrorē
īferat · Celeriū hec fama ac nuncij

ad vercingetorigem perferuntur. quem per-
territi omnes arverni circumsistunt atque obsecrant
ut suis fortunis consulat. neu se ab
hostibus diripiatur. praesertim cum videat
omne ad se bellum translatum. quorum
ille precibus permotus castra ex bituri-
ix. gibus movet in arvernos versus. At
Cesar biduum in his locis moratus
quod hec de vercingetorige usus
ventura opinione preceperat per causam supplemen- per causam propria supplementi
ti equitatusque cogendi ab exercitu disce-
dit. Brutum adolescentem his copiis
preficit. hunc monet ut in omnes partes quam
latissime equites pervagentur. daturum se
operam ne longius triduo ab castris absit.
his constitutis rebus suis inopinantibus
quam maximis potest itineribus viennam pervenit.

Ibi nact⁹ recētes eqtat⁹· que m̄tus an
dieb⁹ eo p̄miserat· neq₃ diurno· neq₃
nocturno t̄pe itinē intermisso p fines hedno
rū ī lingones ↄtēdit· ubi due le
gioes hyemabat· ut si qd & de sua
salute ab hedūis iniret̄ ↄsilij ce
leritate preuenirent. Eo cū p̄uenisset
ad reliquas legioes mittit· pusq₃
oēs ī unū locū cogit· q̄ de ei⁹ ad
uentu a rūus anunciari posset· hac
re cog̃ta vercīgetorix rursus ī
bituriges exercitū reduxit· atq₃ in
pfect⁹ gorgobina boiorū oppidū
q̄ ibi heluetico p̄lio victos Cesar
collocauerat ⁿoppugnare īstituit.
magna hec res Cesari difficulta
tē ad ↄsiliū capiēdū afferebat.

ⁿ heduisq₃ attribue
rat

Si reliquā ptē hyemis vno ī loco
legioēs ɔtineret ne stipendiariis
hedvorū expugnatis cūcta gallia
deficeret, q nullū eo ī amicis psi-
diū videret positū eē. Si maturi⁹
ex hibñis educeret ne ab re frum-
taria duris sbuectioib⁹ laboraret.
Prestare visū ē tn̄ oēs difficul-
tates ppeti q̄ tāta ɔtumelia ac-
cepta oīum suorū volūtates ali-
enare. Itaq₃ cohortat⁹ hedvos
de sbportādo ɔmeatu pmittit
ad boios q de suo aduētu doceāt
horteturq₃ ut ī fide maneāt atq₃
hostiū mag° aīo impetū sbstineāt.
duab⁹ agēdī legioib⁹ atq₃ im-
pedimētis toti⁹ exercit⁹ relictis

stipendiariis
subuectio

ad boios proficiscitur. [Altero die cum ad XI.
oppidum senonum uellanonum venisset
ne quem hostem post se relinqueret
quo expeditione re frumentaria ute-
retur, oppugnare instituit. id biduo
circumuallauit Tertio die missis
ex oppido legatis de deditione.
arma conferri, iumenta produci, sexcen-
tos obsides dari iubet. ea qui conficeret
Gaium Trebonium legatum reliquit.
ipse ut quam primum iter faceret Genabum
carnutum proficiscitur, qui tum primum
allato nuntio de oppugnatione uellano-
doni cum longius eam rem ductum iri
existimarent, praesidium genabi tuendi
causa quod eo mitterent comparabant. huc
biduo peruenit. Castris ante oppidum

portas diei tp̄e exclusus ī posteꝝ
oppugnatoēz differt. queq3 ad ea
rē usui sit militib3 impat. &
ꝙ oppidū genabū pōs fluīs ligeris
ɔtinebat. verit9 ne nocte ex oppido
pfugerēt duas legioēs ī armis
excubare iubet. Genabenses paulo -
an͞ mediā noctez silētio ex op -
pido egssi flum̄ trāsire cepit.
Qua re p exploratoēs nūtiata
cesar legioēs qs expeditas ēē ius-
sat portis īcēsis ītromittit ac oppi-
do potit̄ p paucis ex hostiū nūo
desiderans quin cūcti capēt ꝙ pōtis
atq3 itinex angustie multitudīs fugā
ītcluserat. oppidū diruit atq3 īcē-
dit. p̄dā militib3 donat. Exercitū

ligerim trasducit, atque in biturigum
fines pervenit. Vercingetorix ubi de cesa XII
ris adventum cognovit oppugnatione desti-
tit. Atque obviam cesari proficiscitur.
Ille oppidum oppugnare instituerat.
quo ex oppido cum legati ad eum
venissent oratum: ut sibi ignosceret! sueque
vite consuleret! ut celeritate reliquas
res conficeret: qua pleraque erat conse-
cutus. arma conferri, equos produci. obsides
dari iubet. parte iam obsidum tra-
dita cum reliqua administrarentur,
centurionibus et paucis militibus intro-
missis qui arma iumentaque conquirerent:
equitatus hostium procul visus est! qui ag-
men vercingetorigis antecesserat.
quem simul atque oppidani conspexerunt.

atque in spem auxilii venerunt clamore
sublato arma capere. portas claudere.
murum complere ceperunt. Centuriones in
oppido cum ex significatione gallorum
novi aliquid ab his iniri consilii in-
tellexissent gladiis destrictis por-
tas occupaverunt suosque omnes incolumes
XIIII. receperunt. Cesar ex castris equitatum
edui iubet. prelium equestre commit-
tit. laborantibus iam suis germanos equi-
tes circiter .iiii^c. submittit. quos ab ini-
tio secum habere instituerat. Eorum im-
petum galli sustinere non potuerunt
atque in fugam coniecti multis amissis
se ad agmen receperunt. Quibus profli-
gatis rursus oppidani perterriti com-
prehensos ad eos quorum opera plebem

ocitatē existimabāt ad Cesarē p-
duxit seseq3 ei dediderūt. Qbus
ofectis Cesar ad oppidū auaricū
q erat maximū munitissimūq3 in
agri fertilissīa regiō finib; biturigū, ac agri fertilissīa
regiōe pfect' ē. qd eo oppido rece-
pto ciuitatē biturigū se ī potestatē
redacturū ofidebat. Vercīgetorix XIV
tot cotinuis icomodis vellauno-
duni, genabi, nouioduni acceptis, suos
ad cōciliū ouocat. docet lōge alia
rōe ēē bellū gerendū, atq3 antea
gestū sit. Oib; modis huic rei stu-
dēdū, vt pabulatōe, aut ōmea-
tu romani phibeant. id ēē fa-
cile q eqtatu ipi abūdet, et q
pabulū priuari anni tpe subleuētur. pabulū secari

nō posse. necc̄io dispsos hostē
ex aedificijs petē. hos oēs cotidie
ab eq̄tib; di'rupi posse. pret'ea
salutis cā rei familiaris como-
da neglig~eda / vicos / atq; hedi-
ficia īcendi oporte. hoc spacio ab
oīa q̄ vsus q̄ pabulādi cā adire
posse videāt. haz ipis rez copia
suppete q quoz ī finib; bellū geiat
eoz opib; subleuēt. Romanos aut
īopiā nō laturos / aut mag̊ p̄i-
culo logi' a cast's pressuros / neq;
intesse ip̄os ne ītficiat impedi-
mēs / ne exuat. qb; amissis bel-
lū geri nō pōt. (possit) preterea oppida
īcendi oporte. que nō munitōe
& loci nā ab omi sit p̄iculo tuta

de necessitate militiae

neu sui sit ad detractandam mili-
tiam receptacula. neu romanis
proposita ad copiam commeatus praedamque tol-
lendam. hec si gravia aut acerba vi-
deantur. multo illa gravius existimari
liberos coniuges in servitutem abstrahi
ipsos interfici. que sit necesse accidere
victis. Omnium consensu hac sententia pro- xv
bata uno die amplius xx. urbes
biturigum incenduntur. hoc idem in reli-
quis civitatibus in omnibus partibus incendia
conspiciuntur. que etsi magno cum dolore
omnes ferebant. tamen hoc sibi solatii propo-
nebant quod explorata victoria celeriter
amissa recuperaturos confidebant.
dicebatur de avarico in communi concilio
incendi placeret an defendi. procubunt

Omnibus.

omnib9 gallis ad pedes biturigeſ
ne pulcherrimã ꝓpe toti galliȩ ur-
bez que p̄ſidio et ornam̄to ſit ciui-
tati ſuis manib9 ſuccēdere cogerent̃
facile ſe loci nãa defēſuros dicunt
q̃ prope ex oib9 ptib9 flum̄e et palu
de circūdata unū habeat et p anguſtū
additū · dat̃ petentib9 venia diſſua-
dēte p̄mo Vergetorige poſt cō-
dente et p̄cib9 ipoꝝ et miſericordia
vulgi · defēſores oppido idonei
XVI. deligunt̃ · Vercigetorix minorib9
itinerib9 Ceſarē ſubſeq̃t̃ et locū
caſtris deligit paludib9 ſiluiſq3
munitū ab auarico lōge milia
paſſuum · XVI · ibi p c̄tos explora-
tores ī ſingla diei tp̄a que ad

biorlicenis

iuaricu agerent cog^o^scebat. & qd
fieri vellet impabat. oēs nras pa-
bulatoes. frumtatoesq observabat.
disposq cu logi necio pcederet
adoriebat^r. mag^o^q icomodo affici-
ebat. Et si qtu roe puideri po-
tat. a nris occurrebat^r. ut iret ut
i ctis tempoib^z. diulisq itineib^z
iret^r. Castris ad ea ptez oppidi po. xvii
sitis. Cesarq itmissa. a. flume
& a. paludib^z aditu. ut sup^a^
dixi^s angustu hebat aggere
apparare. vineas age. turres
duas cstitue cepit. Na circu-
uallare loci na phibebat. & de
re frumtaria boios. atq hed-
uos adhortari no destitit. quoz

alteri quod nullo studio agebant non
multum adiuvabant. Alteri non magnis
facultatibus quod civitas erat exigua
et infirma celeriter quod habuerunt consump-
serunt. Summa cum difficultate rei
frumentariae affecto exercitu tenui-
tate boiorum et diligentia heduorum
incendiis aedificiorum usque eo ut com-
plures dies milites frumento caruerint
et pecore ex longinquioribus vicis ad-
ducto extremam famem sustentarent.
Nulla tamen vox ab his audita populi Romani
maiestate et superioribus victoriis
indigna. Quin etiam Caesar cum in opere sin-
gulas legiones appellaret et si
acerbius inopiam ferrent se dimissurum
oppugnationem diceret universi ab eo

ne id facerēt petebāt sic se cū pl̄es
annos impāte meruisse ut nullā
ignominiā acciperēt nusq̄ incepta
re discederēt hoc se ignominie la-
turos loco si incepta oppugnatōem
reliq̄ssent p̄stare oēs p̄ferre acerbita-
tes q̄ nō ciuib; romanis q̄ cena-
parentare bi p̄fidia gallorum interissent pareta-
rent. hec eadē cēturionib; tribunisq;
militum mādabāt ut per eos ad ce-
sare deferrēt. Cū iā muro ap xviii
ppīquassent turres ex captiuis ce-
sar cognouit vergīgetorigē cōsūpto
pabulo castra mouisse ppius auaricū
atq; ip̄m cū equitatu expeditisq; q̄
int equites p̄liari cōsuessent insidi-
arum cā eo p̄fectū q̄ nros postero

die pabulatum venturos arbitra-
batur. quibus rebus cognitis media noc-
te silentio profectus ad hostium castra — silentio
mane pervenit. Illi celeriter per explo-
ratores adventu Cesaris cognito
carros impedimentaque sua in artio-
res silvas abdiderunt. copias
omnes in loco edito atque aperto instru-
xerunt. qua re nuntiata Cesar
celeriter sarcinas conferri, arma ex-
XIX pediri iussit. Collis erat leniter
ab infimo acclivis. hunc fere ex
omnibus partibus palus difficilis atque impe-
dita cingebat non latior pedibus
.L. Hoc se colle interruptis pontibus
Galli fiducia loci continebant — κατὰ ἔθνη.
generatimque distributi in civitates — generatim

nia vada ac saltus ei paludis obti-
nebat. Sic aio pati ut si eā palu-
dem Romani perrupe conaret he-
sitantes pmergere ex loco supiore ut
q ppiquitate loci videret patos ppe equo
marte ad dimicandu existimaret q
iniquitate conditiois pspiceret inani
sil atione sese ostentare cognosce-
ret. Indignantes milites Cesar q
conspectu suu hostes pferre possent
tantulo spacio interiecto et signu
plii exposcentes edocet quto detri-
mento et quot viror fortiu morte
necesse sit ostare victoriam. quos
cu sic aio patos videret ut nullu
p sua laude piculu recusarent su-
mme se iniquitatis condempnari

debere n̄ eorū vitā sua salute-
beat cariorē. Sic milites ɔsolatus
eodē die reducit ī cast. reliq̄ q3
q̄ que ad oppugnatioē ptinebat.
XX. oppidi administrare istituit. Ver-
cīgetorix cū ad suos redisset p- proditionis ...
ditionis īsimulatus q castra ppi roma-
nos movisset. q cū oī eqtatu di-
scessisset q sine imperio tantas co-
pias reliquisset. q ei discessu Ro-
mani tanta oportunitate et celeri-
tate venissent. non hec oīa fortui- fortuitu
tu aut sine ɔsilio accidere potu- sine consilio
isse. regnū illud gallie malle
Cesaris ɔcessu q ipsorū hre bn-
ficio. Tali mō accusatus ad hec
rndit. q cast movisset factū inopia

pabulo et ipius hortatibus q propius Roma-
nos accessisset persuasu loci oportu-
tate q se ipm munitione defenderet
equitu vo opam neq i loco palustri
desiderari debuisse et illic fuisse
utile uile quo sit pfecti summa
imperij se consulto nulli discedere
tradidisse ne is multitudis stu-
dio ad dimicandu impelleret
Cui rei pp aiti mollicie stude os
videret q diuti labore ferre no
possent Romani si casu iteruenirent
fortune si alicui idicio vocati hu-
ic habenda graz q et paucitate
eoz ex loco superiore cognosce et
virtutez despice potueriu q di-
micare no ausi turpit se i cast

recepit. Imperium se ab cesare per prodi-
tionem nullum desiderare. quod habere vic-
toriam posset. que iam esset sibi atque omnibus
gallis explorata quin etiam ipsis remit-
teret. Si sibi magis honores tribuere
quam ab se salutem accipere viderentur.
hec ut intelligatis inquit a me sin[c]e- Sincere
re pronuntiari audite romanos
milites. producit servos quos in pabula-
tione paucis ante diebus exceperat et fa-
me vinculisque excruciaverat. hi iam
ante docti que interrogati pronuntiarent se
milites esse legionarios dicunt fame
et inopia adductos clam ex castris
exisse si quid frumenti aut pecoris
in agris reperire possent. simili omnem
exercitum inopia premi. nec iam vires [illegible]

suffice animi, si sere operis laborem pos
se. Itaque statuisse imperatorem sine sub
in oppugnatione oppidi periisset, et duo
exercitum educere. Hec inquit a me Ver
cingetorix beneficia habetis quem prodi
tionis insimulatis, cuius opera sine
vestro sanguine tantum exercitum victorem
fame consumptum videtis. quem turpiter
se ex fuga recipientem ne qua civitas
suis finibus recipiat, a me provi
sum est. [Conclamat omnis multitudo et suo XXI
more armis concrepat, quod facere in eo
consuerunt cuius orationem approbant. Su
mum esse Vercingetorigem ducem, nec
de eius fide dubitandum, nec maiori
ratione bellum administrari posse.
Statuunt ut x^m hominum delecta

armis concrepat

ex omnibus locis in oppidum mittantur. nec
solis biturigibus communem salutem committenda
censet. quod penes eos si id oppidum reti
nuissent summam victorie constare intellige
XXII. bant. Singulari militum nostrorum virtuti consilia
cuiusque modi gallorum occurrebant. ut est summe
genus solertie atque ad omnia imitanda solertia
et efficienda que a quoque traduntur aptis
simum. Nam et laqueis falces avertebant avertebant.
quas cum destinaverant tormentis introrsus
sunt reducebant. et aggerem cuniculis sub
trahebant. eo scientius quod apud eos magne
sunt ferrarie atque omne genus cuniculorum ferrarie
rum notum atque usitatum est. Totum autem
murum ex omni parte turribus contabula
verant. atque has coriis intexerant.
Tum crebris diurnis nocturnisque

eruptionib aut aggeri ignē īferebāt
aut milites occupatos ī opē adorie-
bāt & nraꝝ turriū altitudiē ꝙtū
has quotidiani agger expsserat ɔmissis
suaꝝ turriū malis adeqbāt ꝓusta &
pacuta materia & pice feruefca &
maxi ponderis saxis morabāt menib
Muri Gallici — q; appropīque phibebāt. Muri aūt XXIII
os gallici hac fere forma sūt. tra-
bes directe ppetue ī logitudiē pa-
rib ītuallis distātes ītse binos pe-
des ī solo collocāt. Hee uinciūt extr-
vestiunt — sus & multo aggē uestiūt. hec aūt
que dixi ītualla grādib ī fronte
effarciunt — saxis effarciūt. his collatis & co-
agmētatis & coaugumēta ali' ī-
sup ordo addit' ut idē illud ītual-

lu fuer. neq; i[n]t[er] se [con]tigat trabes; s[ed] Contingat
parib[us] i[n]t[er]misse spaciis singl[a]e singlis
saxis i[n]t[er]ectis apte [con]tineat[ur]. sic deinceps apte
ome op[us] i[n]texit[ur] (t[el] [con]nexit[ur]) du[m] iusta muri al
titudo expleat[ur]. hoc cu[m] i[n] spe[ci]e[m] vari spem
etate[m]q[ue] op[us] deforme no[n] e[st]. alt[er]nis varietatemq[ue]
trabib[us] ac saxis. que rectis lineis alternis
suos ordi[n]es s[er]uat. Tu[m] ad utilitate[m]
& defe[n]sio[n]e[m] urbiu[m] su[m]ma[m] h[abe]t opo[r]
tunitate[m]. q[uo]d & ab i[n]cedio lapis
& ab ariete mat[er]ia defe[n]dit. que
p[er]petuis trabib[us] pedes quadrage
nos pleru[m]q[ue] i[n]trorsus reuicta neq[ue]
XXIV. p[er]rumpi. neq[ue] distrahi pot[est]. His tot
reb[us] impedita oppugnatio[n]e mili
tes cu[m] toto t[em]p[or]e frigore & assiduis
hymbrib[us] t[ar]dare[n]t[ur]. t[ame]n [con]tine[n]ti labore Continenti lab

oia hec superaveri q dieb. xxv. age g
re latu pedes. ccc xxx. altu pedd
. lxxx. extruxerut. cu is muru ho
stiu pene otigeret. cesar ut ad opus
osuetu excubaret militesq horta
retur ne q oio tep ab ope itmitte
ret: paulo an tia vigilia e aia
fumare dadsu fumare aggere que cuni
culo hostes succederat. eodq e tpe
toto muro sblato clamore duab
portis ab utq late turru eruptio
fiebat. Alij faces atq arida mat
iez de muro i aggere emin' ia
ciebat pice reliquas res. qb
ignis excitari pot fundebat. ut q
pmu curret aut cui rei ferret
auxi. vix ro miri posset. Tamq qt
ixxxi

istituto Cesaris semp duę legiões
p castris excubabant. plesq; ptinis te-
porib; erat i ope certi tq; e ut
alij eruptionib; resisterent. alij turres
reducerent. aggerem mitterent.
Oēs vō ex castris mitit ad resti-
XXV guendū occurrerent. Cū i oib; locis
osupta iā reliqua pte noctis pugna-
ret. sempq; hostib; spes victoie re-
integraret eo magis qd deustos
pluteos turriū videbant. nec fa- pluteos turriū
cile adire aptos ad auxiliadū
animadūterent. sempq; ipi recētes
defessis succederent. oēq; gallię
salutē illo vestigio tpis positā in illo vestigio tpis
arbitrarent. accidit i spectantib; no-
bis. qd dignū memoiā visū ptendū.

..

sepi

e regione

no existimarūt · qdā an portā op
pidi gall9 p man9 sepi ac picis tra
ditas glebas ī ignē eregione tu
rris pirciebat. Scorpione ab late de
xtro traiect9 exanimatq concidit. hūc
ex pxīs unus iacētē trāsgressus eo
dez illo munē fūgebat. Eadez ra
tōe ictu scorpionis exanimato alti su
ccessit tri9 et tertio quart9 nec prius il
le ē a pugnatorib9 vacuus relict9
locus qm restincto aggē atq oī ex
pte sūmotis hostib9 finis ē pugna
di fact9. Oīa expti galli q res nu XXVI
lla successat. Postero die cōsiliū
cepūt ex oppido pfugē hortāte
& iubere vercīgetorige. Id silē
tio noctis conati no magna iactura

successerat

suorum sese effecturos sperabat.
propterea quod neque longe ab oppido castra
vercingetorigis aberant, et palus
que perpetua intercedebat romanos
ad insequendum tardabat. Iam hoc
facere nocte apparabant cum matres apparabat
familie repente in publicum procurrerunt.
flentesque proiecte ad pedes suorum
omnibus precibus petierunt ne se et communes
liberos hostibus ad supplicium dede-
rent, quos ad capiendam fugam nature
et virium infirmitas impediret. virium infirmitas
ubi eos in sententia perstare viderunt. in sententia perstare
quod plerumque in summo periculo timor
misericordiam non recipit conclamare et si-
gnificare romanis de fuga cep-
erunt. quo timore perterriti galli ne

ab equitatu romanorum vie preoccupa-
Consilio destiterunt — ret consilio destiterunt. Postero die Cesar XXVII
lar promota turri perfectisque operibus que
facere instituerat magno coorto ymbre non inutilem hanc ad capiendum consilium tempestatem arbitratus est quod paulo incautius custodias in muro dispositas
Languidius — videbat. suosque languidius in opere versari iussit. et quid fieri vellet ostendit.
legionibusque extra castra in occulto expeditis cohortatus ut aliquando pro tantis laboribus fructum victorie perciperent. his qui primi murum ascendissent premia proposuit militibusque signum dedit. Illi subito ex
Euolauerunt — omnibus partibus euolauerunt. murumque celeriter compleuerunt. Hostes re noua per- XXVIII
territi muro turribusque deiecti in foro

ac locis patentioribus cuneatim constite-
runt. hoc animo ut si qua ex parte venientes
obviam contenderent acie instructa depu-
gnarent. Ubi neminem in equum locum sese
demittere sed toto undique muro circum- confundi
fundi viderunt. veriti ne omnino spes
fuge tolleretur abiectis armis ul- .
timas oppidi partes continenti impetu continenti impetu
petiverunt. parsque ibi cum angusto
exitu portarum se ipsi premerent.
a militibus pars iam egressa portis milites
ab equitibus est interfecta. Nec fuit quisquam
qui prede studeret. sic et Genabi
cede et labore operis incitati non
etate confectis non mulieribus non in-
fantibus pepercerunt. denique omni
numero qui fuit circiter milium xl. vix

cetigēt q̄ p̄mo clamōe audito se
ex oppido eiecerūt icolumes ad v-
ćigetorigē puenerēt. quos ille mltā
iā nocte silētio ex fuga excepit. veri-
tus ne qua ī castris ex eo₄ ɔcursu
& mīa vulgi seditio oriret̄ & ꝙul
dispositis ī viā dispositis familiarib₃ suis pri-
disparandos cipib₃q₃ ciuitatū dispādos deduce-
dos q₃ ad suos curarēt, que cuiq₃ ciuitati pars
castro₄ ab initio obuenerat. Postē XXIX
ro diē ɔcilio ɔuocato ɔsolat⁹ cohor-
consolatus cohortatusque tat⁹q₃ ē. ne se admodū aīo dimit-
terēt, ne ꝑturbarēt̄ icōmodo.
nō v̄tute neq₃ acie vicisse roma-
nos, s₃ artificio quadā & sciā op-
pugnatōis, cui⁹ rei fuerint ipi
imperiti. Errare si q̄ ī bello oēs s̄c̄dos

rerum pūet⁹ expectēt. sibi nūq̄ pla- proventus
cuisse auaricū defēdi. cui rei
testes ipos hrēt. Sz fcz imprudētia
bituriguū & nimiā obsequētiā obsequentia
reliquorū uti hoc īcomodū acip-
et. id tn̄ se celit maioib; comodis
sanaturū. Nā que ab reliqs gallis sanaturum
ciuitates dissētirēt. has sua dili
gētia adiūcturū atq; vnū 9siliū toci⁹
gallie effecturū. cui 9sēsui ne orbis consensui
qdē trarū possit obsistē. idq; se ppe obsistere
iā effectū hrē. Interea equū esse
ab his cois salutis cā impetrari ut
castra munire īstituerēt. quo facili⁹
repētinos hostiū impet⁹ sustinerēt.
XXX. Fuit hec oro no īgrata gallis. &
maxīe q ipē aīo nō defecerat. aio defecerat

providere
praesentire

tato accepto icomodo neq̄ i occultu se
abdiderat. et cōspectu multitudis fu-
gerat. plusq̄ aīo puidē. & p̄sentire
existimabat. q̄ re integra p̄mo icē-
dedū auaricu. post deserēdū cēsu-
erat. Itaq̄ ut reliquoꝝ imperatoꝝ res
adūse auctē minuūt. sic huī e
ɔ̄rio dignitas icomodo accepto i dies
augebat. Sl' i spē veniebāt ei affir-
matōe de reliqs adiūgēdis ciuita-
tib9. primūq̄ eo tpe galli cast̄ mu-
nire istituert. et sic sūt aīo ɔ̄stē-
nati hoīes isueti laboīs: ut oīa
que impareᷓt s̄ patiēda existima-
ret. Nec min9 q̄ē pollicit9 v̄cige xxxi
torix aīo laborabat: ut reliq̄s
ciuitates adiūgeret. atq̄ eas donis

aīo consternati
insueti laboris

pollicitationibus alliciebat. huic rei
idoneos homines deligebat quorum
quisque aut oratione subdola aut amicicia o[illegible] subdola
facillime posset. Qui auarico expu-
gnato refugerant armandos ve-
stiendos que curat. simul ut demi-
nute copie redintegrarentur imperat
certum numerum militum ciuitatibus que et
quam ante diem in castra adduci velit.
Sagittarios que omnes quorum erat permagnus
numerus in gallia conquiri et ad se mitti
iubet. his rebus celeriter id quod auarici
deperierat expletur. Interim theutho-
matus olloniconis filius rex nitio-
brigum cuius pater a senatu nostro
amicus erat appellatus cum magno
equitum suorum numero et quos ex aquitania

cdux[er]at ad eu[m] p[er]uen[it]. Cesar co[m]plures xxxii
dies auarico [com]morat[us] su[m]maq[ue] cop
ia frume[n]ti & reliq[ui] [com]meat[us] nact[us]
exercitu[m] ex labore, atq[ue] i[n]opia refe
cit. Ia[m] p[ro]pe hyeme [con]fecta. cu[m] ipo

a[n]ni t[em]p[o]r[e] ad gerendu[m] bellu[m] voca
ret[ur]. & ad hoste[m] p[ro]ficisci [con]stituisse[t].
siue eu[m] ex paludib[us] siluisq[ue] eli
cere siue obsidio[n]e p[re]me[re] posse[t]
legati ad eu[m] p[ri]ncipes hedno[rum] ve
neru[n]t oratu[m]. ut maxi[m]e necc[ess]ario t[em]p[o]r[e]
ciuitati subueniat. su[m]mo e[ss]e i[n] p[er]iculo
re[m] q[uod] cu[m] singuli magi[stra]t[us] antiq[ui]t[us]
creari atq[ue] regia[m] p[o]t[est]at[em] annu[m]
obtine[re] [con]suessent. duo magistratu[m]
gerat & se vtru[m]q[ue] eo[rum] legib[us] creatu[m]
e[ss]e dicat. horu[m] e[ss]e alteru[m] [con]uicto lit[er]anu[m] florente[m]

refert.
hyeme [con]fecta
[con]fecta.

Antiquitus

· & illustrem ·

& illustre adolescete. Altru coruz
augustta familia natu, atq3 ip3
hore3 sume potetie, & mag co-
gtois cui frat valeriac pxio ano
eude3 magratu gessat. Ciuitate
oe3 ee i armis diuisu senatu ee i armis
diuisu ppl3. suas cuiq3 eoz diete
las qli diuti allat ostusia fore. allat ostusia
vti ps cu pte ciuitatis osligat.
id ne accidat potiu i er diligetia
XXXIII. atq3 auete. Cesar & si a bello atq3
hoste discede det'mio [i suo] sum esse determinato sum
existimabat. no tn ignoras qta
ex dissenoib3 icomoda oriri s-
suesset. ne tota, & ta siuicta
p. R. ciuitas. qua semp ipe alu-
issa, oibq3 rebz ornassa ad viz.

atque arma descenderet atque ea pars quae
confideret — minus confideret auxilia a Vergetorige
praevertendum — arcesseret. huic rei praevertendum existi-
mavit. Et quod legibus heduorum his
qui summum magistratum obtinerent excedere
finibus non liceret. ne quid de iure
aut de legibus eorum diminuisse
videretur. ipse in heduos proficisci sta-
tuit senatumque omnem et quos inter contro-
versia esset ad se decetiam evocavit. cum prope
omnis civitas eo convenisset doceretque
paucis clam convocatis alio loco alio
atque — tempore atque oportuerit fratrem a fratre
renunciatum — renunciatum. cum leges duos ex una
familia vivo utroque non solum ma-
gistratus creari vetarent, sed et
in senatu esse prohiberent. Cotum imperium

deponere coegit. Conuictoliuanem. deponere
qui per sacerdotes more ciuitatis intermissis
lis magistratibus esset creatus potestatem
XXXIV. obtinere iussit. Hoc decreto interposito obtinere.
cohortatus heduos: ut controuersiarum ac
dissensionum obliuiscerentur: atque omnibus
omissis his rebus huic bello serui
rent. Ea que meruissent premia ab se meruissent.
deuicta gallia expectarent. Equita deuicta ga
tumque omnem et peditum milia x. sibi
celeriter mitterent: que in presidiis rei
frumentarie causa disponeret. Exercitum
in duas partes diuisit. iiii. legiones
in senones parisiosque labieno ducen
das dedit. Sex ipse in aruernos
ad oppidum gergouiam secundum flumen secundum flumen
elauer duxit. Equitatus partem illi attribuit. attribuit

pte ȝ reliqr: Qua re cogita vegetorix
oibȝ icruptis fluis et potibȝ ab alta
pte fluis it face cepit. Cu utq uterq xxxv
exissz exerc̃ i cospectu tereq e reg-
one castris castra ponebat dispositis ex-
ploratoibȝ n ubi effecto pote coñtra
ni copias trasducerez. Erat i ma-
gis cesaris dificultatibȝ res ne
maiore estatis pte flue impedi-
retur q nõ fere an autumnu eladi
vado transiri solz. Itq ne id ac-
cideret silvestr loco castris positis e
regioe uni eor potiu q̊s vercinge-
torix rescidedos curadat: postero
die cu duabȝ legioibȝ i occulto re-
stitit reliq̊s copias cu oibȝ im-
pedimentis ut consuevat misit.

clementis quibusdam cohortibus uti numerus legionum constare videretur. his quam possent longissime equitare iussis. Cum iam ex diei tempore coniectura ceperat in castra perventum. bildem (Sublicis) vilucis: quarum pars inferior integra remanebat. pontem reficere (Reficere) cepit. celeriter effecto opere legionibus et loco castris idoneo delecto reliquas copias renocavit. Vercingetorix re cognita ne contra suam voluntatem dimicare cogeret magnis
XXXVI itineribus antecessit. Cesar ex eo loco quartis castris gergoniam pervenit. Equestrique eo die prelio levi facto perspecto urbis situ (Situs.) que posita in altissimo monte omnes aditus difficiles habebat: de expugnatione non prius agendum constituit quam rem

frumentaria expedisset. At Vercingetorix
castris prope oppidum positis mediocri-
bus circum se intervallis separatim singulorum civi-
tatum copias collocaverat atque omnibus eius
iugi collibus occupatis qua despici — iugum
poterat horribilem speciem praebebat. principesque — horribilem speciem
earum civitatum quos sibi ad consilium ca-
piendum delegerat prima luce cotidie
ad se venire iubebat, seu quid commu-
nicandum seu quid administrandum videretur.
neque ullum fere diem intermittebat
quin equestri proelio interiectis sagittariis — interiectis
quid in quoque esset animi ac virtutis suorum peri-
clitaretur. Erat e regione oppidi — periclitaret
collis sub ipsis radicibus montis egre-
gie munitus atque ex omni parte circumci- — ὀχυρὸς
sus; quem si tenerent nostri et aquae pre- — circumcisus — ἀπότομος

magna, et pabulatōe libera p̄hiberi
hostes videbant^r. Sz loc p̄sidio nō ni-
mis firmo tenebat^r, tn̄ silētio noc-
tis Cesar ex castris eg^ssus, p^usq
sbsidio ex oppido veniri posset de-
iecto p̄sidio potit^s loco duas ibi
legiōes collocauit, fossaq duplicē — fossa duplice
duodenū pedū, a maiorib castris
ad minora p̄duxit, ut tuto ad
repētinū hostiū icursu et singli
XXXVII. comeare possēt. Dū hec ad Gergoui-
am gerunt^r, Conuictolitauis hedu^s
cui magratum ad iudicatū a — adiudicatus
Cesare demostrauim^s, sollicitat^s
ab aruernis pecunia cū qbusdā
adulescētib colloqt^r, quorū erat
p̄nceps litauicus, atq eī fres.

Destineat

amplissima familia nati adolescentes.
cum his premium communicat. hortaturque
ut se liberos et imperio natos memi-
nerint. heduorum unam esse civitatem
que certissimam gallie victoriam destine-
at. eius auctoritate reliquos contineri. qua trad-
ucta locum consistendi romanis in gal-
lia non fore. esse nonnullo se cesa-
ris beneficio vel affectum. sic tamen ut iu-
stissimam apud eum causam obtinuerit. Sed plus
communi libertati tribuere. Cur enim hedui
potius de suo iure et de legibus ad
Cesarem disceptatorem quam romani
ad heduos veniant. celeriter adu-
lescentibus et oratione magistratus et premio
deductis cum se vel principes eius consi-
lii fore profiterentur. Ratio perficiendi

querebatur quod civitatem temere ad
suscipiendum bellum adduci posse
non confidebat, placuit ut Lita-
viccus decem illis milibus que Ce-
sari ad bellum mitterentur preficeretur.
Atque ea ducenda curaret. Fra-
tresque eius ad Cesarem percurrerent.
reliqua qua ratione agi placeat consti-
XXXVIII. tuunt. Litaviccus accepto exercitu cum
millia passuum circiter .xxx. ab
gergovia abesset. Convocatis subito
militibus lacrimans quo proficiscimur
inquit milites? omnis noster equitatus,
omnis nobilitas interiit principes civi-
tatis eporedorix, et viridomarus,
insimulati proditionis ab romanis arpi|ws c
indicta causa interfecti sunt. hec ab ipsis cognoscite. i dicta ca

q ex ipa cede fugerut. Ita ego fra
bus atq oibus meis ppinquis interfectis
dolore phibeor q gesta st pnutiare.
producunt hi quos ille edocuerat
que dici vellet. atq eade que li
tanicus pnutiauerat. multitudini ex-
ponut. multos equites heduorum in-
terfectos q collocuti cu aruernis dicerent
ipos se inter multitudinem militum oc-
cultasse atq ex media cede fu-
gisse. conclamant hedui. et litta-
uicu obsecrant. ut sibi consulat. quasi uero inquit consilij sit res. ac non ne
cesse sit nob gergouia contendere. et
cu aruernis nosmet coniungere. An
dubitamus quin nefario facinore
admisso. romani una ad nos

interficiendos curavit. pronunciavit si quid i-
nobis accidere persequantur eorum morte
qui indignissime interierunt. Atque hos latro- indignissime
nes interficiant. Ondit cives romanos
qui eius presidii fiducia una erant
magnum numerum frumenti comeatusque
diripuit. ipsos crudeliter excrucia-
tos interficit. nuntios tota civitate
heduorum dimittit. eodem menda-
cio de cede equitum et principum per-
movet. hortatur ut simili ratione atque
ipse fecit suas iniurias persequantur.
XXXIX. Eporedorix heduus summo loco
natus adulescens et summe domi dom
potentie. et una viridomarus
pari etate et gratia, sed genere dis- dispari genere
pari, quem Cesar ab diviciaco

sibi traditum ex humili loco ad su-
mam dignitatem perduxerat. sequi nuntios con-
venerat nominatim ab eo evocati. his
erat inter se de principatu contentio et illa
magistratuum controversia. Alter pro Convicto-
litano. Alter pro Cotto summis opibus pugna-
verat. Ex his Eporedorix cognito Convicto-
litavis consilio media fere nocte
rem ad Cesarem defert. orat ne pa-
tiatur civitatem pravis adolescentium consi-
liis ab amicitia p. R. deficere quod futu-
rum provideat si tot hominum milia cum ho-
stibus coniunxerint. quorum salutem neque
propinqui neque civitas levi momento ex-
istimare posset. Magna affectus sollici- XL
tudine hoc nuntio Cesar quod semper Hed-
uorum civitati indulserat praecipue nul-

indulserat

la īt poīta dubitatōe legiōes expedi-
tas .iiij. eqtatūq3 oēq3 ex castris educit.
Nec fuit spaciū tali tpe ad otrahēda
cast̄a q res posita ī celitate videbatur.
Fabiū legatū cū legiōib3 duab3 castris
psidio reliqt. Fres litauici cū cphēdi
iussisset paulo an repit ad hostes fugi-
sse adhortatus milites ne necessario nocturno tpe
itinēis labor pmoueat. cupidissis oīb3 cupidissimis om
p gressus milia passuū xxv. agm̄ hed.
nor ospicatus imisso eqtatu it eor cospiratus
moratur atq3 impedit. īdicitq3 oīb3 moratur atq3 impedit.
ne queq̄uā īficiat. Eporedorigē
& viridomarū. quos illi īfectos e-
stimabāt īe eqtes īsari. suosq3 ape-
llare iubet. his ōgn̄tis & litauici
fraude pspecta pstahedm̄ manū tedere.

deditionem significare, et proiectis armis
mortem deprecari incipiunt. Litaviccus
cum suis clientibus, quibus est nefas more Gal
etiam in extrema fortuna — lorum et in extrema fortuna deserere
patronos Gergoviam profugit. Caesar nun XLI.
tiis ad civitatem Heduorum missis, qui
suo beneficio conservatos docerent quos
iure belli interficere potuissent. Tribusque
horis noctis exercitui ad quietem datis
castra ad Gergoviam movit. Medio
fere itinere equites a Fabio missi
quanto res in periculo fuerit exponunt. Su
mmis copiis castra oppugnata demon
strant, cum crebro integri defessis suc
succederent — cederent, nostros que assiduo labore defa
tigarent, quibus propter magnitudinem castrorum
perpetuo — perpetuo esset isdem in vallo permanendum.

multitudine sagittarum atque telorum omnis — omnis generis
generis multos vulneratos. ad hec sus-
tinenda magno usui fuisse tormenta.
fabium discessu eorum duabus relictis
portis obstruere ceteras pluteosque val-
lo addere et se in posterum diem similemque
casum apparare. his rebus cognitis
Cesar summo studio militum ante ortum
XLII. solis in castra pervenit. dum hec ad Gergo-
viam geruntur hedui primis nuntiis
ab litavicco acceptis nullum sibi ad
cognoscendum spatium relinquunt. Impel-
lit alios avaritia, alios iracundia,
et temeritas. que maxime illi ho-
minum generi est innata. ut levem au- — auditio
ditionem habeant pro re comperta. bona ci-
vium Romanorum diripiunt cedes faciunt.

Res proclinata. in seruitutem abstrahunt. adiuuat rem pro-
nata cunctolitauis. plebemque ad furorem
impellit. ut facinore admisso ad sani-
tatem reuerti pudeat. Marcum aristium
tribunum militum iter ad legionem facientem
fide data ex oppido cauillano edu-
cunt. Idem facere cogunt eos qui negocian-
di causa ibi constiterat. hos continuo in itinere
q uit. adorti omnibus impedimentis exuunt. re-
pugnantes diem noctemque obsident. Multis
utrimque interfectis maiorem multitudinem ad
arma concitant. Interim nuncio alla- XLIII
to omnes eorum milites in potestate Cesaris te-
neri concurrunt ad aristium. nihil publico
factum consilio demostrat. questionem de
questione decernat. bonis direptis decernunt. litaui-
cci fratrumque bona publicant legatos ad

Cesarem sui purgandi gratia mittunt.
hec faciunt recuperandorum suorum causa.
Sed contaminati facinore, et capti com- contaminati facinore
pendio ex direptis bonis, quod ea res
ad multos pertinebat, timore pene
exterriti consilia clam de bello inire inci-
piunt. civitates reliquas legationibus sol-
licitant. que tametsi cesar intelligebat.
tamen quam mitissime potest legatos apellat. mitissime
Nihil se propter inscientiam, levitatemque vul-
gi gravius de civitate iudicare,
neque de sua in hedruos benivolentia
diminuere. Ipse maiorem gallie mo- diminuere.
tum expectans: ne ab omnibus civitatibus
circumsisteret: consilia inibat quemad-
modum a gergovia discederet ac rursus
omnem exercitum contraheret, ne profectio

nata ab timore defectois silis fuge
videret͛. Hc et cogitati accide visa e, XLIV
facultas bn rei gerende. Na cu i
minora cast͛ opis psp̄iciedi venisset
ca: animadvtit colle. q ab hostibus te
nebat͛ nudatu hoib. q supioribus
cerni diebus vix p multitudie c̄ni poterat
admirat͛ querit ex pfugis cā.
quo magn͛ ad eu cotidie nu̅s c
fluebat. costabat int͛ oes q ia ipe
Cesar p exploratores cogn̄erat.
dorsum dorsu ee ei͛ iugi ppe equu. sed
hunc silvestre, et angustu, q̄ eet
addit͛ ad alta pte oppidi vehe
mt͛ huic illos loco time. n ia ali
t͛ sentire uno colle ab romanis
occupato si alteru amisisset. qui

pene circumuallari atque omni exitu et
pabulatione interclusi uiderentur ad
hunc muniendum omnes a Vercingetorige
xcv euocatos. Hac re cognita Cesar mit-
tit complures equitum turmas. eisdem
media nocte imperat ut paulo
tumultuosius omnibus locis uagarentur. tumultuosius
Prima luce magnum numerum impedi-
mentorum ex castris detrahi. mulio-
nesque cum cassidibus equitum specie
ac simulatione collibus circumuehi iubet.
His paucos addit equites qui latius osten-
tationis causa uagarentur. longo circuitu
easdem omnes iubet petere regiones. hec regiones
procul ex oppido uidebantur ut erat
a Gergouia despectus in castra. neque tanto
spatio certi quid esset explorari poterat.

legionem unam eodem iugo mittit. et pa-
ulum progressam inferiore constituit loco
siluisque occultat. augetur gallis suspi-
tio. atque omnes illo suspitionum copie tra-
ducuntur. vacua castra hostium cesar conspi-
catus tectis insignibus suorum. occultatisque
signis militaribus raros milites. qui
ex oppido animadverterent ex maioribus
castris ad minora traducit. legatis.
quos singulis legionibus prefecerat quid fieri
vellet ostendit. In primis monet ut
contineant milites ne studio pugnandi
aut spe prede longius progrediantur.
quid iniquitas loci habeat incomodi propo-
nit. hoc una celeritate posse mutari.
occasionis esse rem non prelij. his rebus ex-
positis signum dat. Et ab dextera

[Margin notes: [illegible]; Insignib; ; occasionis]

pte alio ascesu eode tpe ad hednos
XLVI. mitti. Oppidi mur ab planitie
atq initio ascesus recta regioe si nu- Recta region
llus anfract intcederet: mille .cc. pas-
sus aberat. quicqd huic circuit ad
molliedu cliui accesserat. ad spa- cliuus
ciu itineris augebat. a medio fere
colle i logitudie. ut na motis fe-
rebat ex grandibus saxis sex pedu
muru q nroru impetu tardaret.
pduxat galli. atq iferiore oi spatio
vacuo relicto. supiore pte collis vsq
ad muru oppidi desissis castris reple-
uerat. Milites dato sigo celer ad
munitioes pueniut. eadeq trasgssi
trinis castris potiut. Ac tata fuit i
castris capiedis celeritas. ut theuthomat

rex itiobrogu subito i tabnaculo opp
ssus ut meridie cqeuerat supiore
corporis pte nudata vulnato equo
vix se ex manib pdatiu militu eri
puit. Cosecut id q aio pposuerat Ce XLVII
sar receptui cani iussit. legionisq
decime q cu erat cotinuo signa
constituit. ac reliquor legionu mi
lites no exaudito sono tube q satis
intercedebat magna vallis itercedebat, tn a tribus
militu legatisq ut erat a Cesare
pceptu retinebant. Sz elati spe cele
ris victorie et hostiu fuga et sup
ior tpor secudis pliis nil adeo sibi ar
duu esse existimauerut q no virtute
cseq possent. Neq prius fine fecerut
sequendi qua muro oppidi portisq

appiquauert. Tu vo ex oibz urbis
ptibz orto clamore q logi aberat
repetino tumltu pteriti. cu hoste itra
portas existimarent ee sese ex op-
pido eiecerut. Matres familie de
muro veste aurea argentuq ia- iactabat
ctabat. et pectore nudo pminete
passis manibz obtestabatur romanos.
ut sibi pcerent. neu sicut auarici
fecissent ne a mulieribz qde atqz
infatibz abstinerent. Non nulle de
muris pmanus dimisse sese militibz
tradebat. L. Sabin' centurio legionis L. SABIN.
octaue. que inter suos eo die di-
xisse constabat excitari se auari-
censibz premijs neqz omissurum:
ne prius qsq murum ascenderet.

sublevatus — tres suos nactus manipulares atque
ab his sublevatus murum ascendit hos
exceptans — ipse rursus singulos exceptans in mu
rum extulit. Interim qui ad alteram partem op XLVIII
pidi ut supra demonstravimus munitionis
causa convenerant. primo exaudito cla
more inde etiam crebris nuntiis in
citati oppidum a Romanis teneri.
premissis equitibus magno concursu eo
contenderunt. eorum ut quisque primus venerat.
sub muro consistebat suorumque pugnan
tium numerum augebat. quorum cum magna
multitudo convenisset matres familie.
que paulo ante romanis manus ten-
debant de muro. suos obtestari
passum capillum — et more gallico passum capillum oste
tare. liberosque in conspectum proferre

ceperunt

ceperunt. Erat Romanis nec loco
nec numero equa contentio. simul et cur-
su et spatio pugne defatigati non
facile recentes atque integros sustine-
XLIX bant. Cesar cum iniquo loco pugnari
hostiumque augeri copias videret, preme-
tuens suis ad Titum Sextium legatum
quem minoribus castris presidio reliq-
uerat misit. ut cohortes ex castris
celeriter educeret. et sub infimo colle a
dextro latere hostium constitueret. ut si nostros
loco depulsos vidisset quominus libe-
re hostes insequerentur terreret. Ipse paulum
ex eo loco cum legione progressus ubi con-
stiterat eventum pugne expectabat.
L. Cum acerrime cominus pugnaretur ho-
stes loco et numero nostri virtute confiderent

Subito sunt hedui visi ab latere nostris
aperto quos Cesar ab dextra parte alio
ascensu manus distrahende causa miserat.
hi similitudine armorum vehementer nostros
perterruerunt ac tametsi dextris humeris ex-
humeris exertis
ertis animadvertebantur quod insigne pacatum esse
insigne pacatum
consueverat. tamen id ipsum sui fallendi causa
milites ab hostibus factum existimabant.
Eodem tempore lucius fabius centurio quique
murum una ascenderant circumventi atque
M. PETRONIUS
interfecti muro precipitabantur. Marcus
petronius eidem legionis centurio cum portas
conatus esset excidere a multitudine oppre-
ssus ac sui desperans multis vulneribus
acceptis manipularibus suis qui illum
secuti erant. Quoniam inquit me una vobis
cum servare non possum, vestre quidem certe salutem

ꝓspicitꝰ. quos cupiditate glie ad -
ductꝰ i ꝑiculū deduxi. vos data
facultate vob̄ ꝯsulite. simul i me -
dios hostes irrupit. duob; iīfectis
reliquos a porta paululū sūmouit.
Conātib; auxiliari suis frustra i -
qt mee vite sꝰuere conamini
quē iā vires sanguisq; deficiūt. defic̄iut
ꝓinde abite dū ē facultas vosq;
ad legioēz recipite. Ita pugnās
post paululū ꝯcidit ac suis sa -
41. luti fuit. Nři cū undiq; pmeret
xlvj. cēturioib; amissis deiecti
sūt loco. Sz itolleratiꝰ gallos isequē - itoleratiꝰ
tes legio decima tardāūit. que ꝑ
ꝓsidio paulo eq̄ore loco ꝯstiterāt.
hanc rursus xiij. legionis cohortes

desiderati

temeritas

cupiditas.

excepit. que ex cast's minoribꝫ educte
cū tito sextio legato cepit locū supio
rē. legiōes ubi p̄mū planitiē atti
gerūt ĩfestis ꝯ hostes sig's ꝯstiterūt.
vercingetorix ab radicibꝫ collis suos
intra munitiōes reduxit. eo die
milites st̄ paulo minꝰ septigenti desi
derati. Postero die cesar ꝯtiōe ad LII.
uocata temeritatē cupiditatēq̄ mili
tū rep̄hendit. q̄ sibi ipi iudicauis
sēt quo p̄cedēdū. aut q̄d agēdū
uideret. neq̄ sig° dato recipiēdi
ꝯstitissēt neq̄ a tribunis militū
legatis q̄ retineri potuissēt. expo
suit q̄d iniq̄tas loci posset. q̄d ipe
ad auaricū sensit. cū sine duce
& eq̄tatu dep̄hensis hostibꝫ exploratā

Τοὺς στρατιώτας μάλιστα δεῖ σωφρονεῖν καὶ ἀπαιτεῖν καὶ πειθαρχεῖν. Lib. VII

victoriā dimisisset, ne parvum modo de
trimentum in contentione propter iniquitatem loci
accideret. quanto opere eorum animi mag- quanto opere
nitudinem admiraretur: quos non castrorum
munitiones, non altitudo montis, non
murus oppidi tardare potuisset:
tanto opere licentiam arrogantiamque rep- licentia arrogantia
II. hendere. quod plus se quam imperatorem de
victoria, atque exitu rerum sentire
∴ existimarent. nec minus se in milite modestia continentia
modestiam et continentiam quam virtutem virtus
atque animi magnitudinem desiderare. animi magnitudo
LIII. Hac habita contione, et ad extremam
orationem confirmatis militibus, ne ob confirmatis
hanc causam animo permoverentur, neu quod
iniquitas loci attulisset, id virtuti
hostium tribuerent. Eadem de profectione

∴ ἀκολάστου γὰρ στρατεύματος οὐδὲν χεῖρον· οὕτω ὀφείλουσι
εἶναι. ἀλλὰ καὶ λέγειν αὐτὸν ἔφασαν, ὡς δέοι
τοὺς στρατιώτας φοβεῖσθαι μᾶλλον τὸν ἄρχοντα
ἢ τοὺς πολεμίους.

cogitans que an senserat legiones sex castris
eduxit aciemque idoneo loco constituit.
Cum vagetorix nihilominus in equum
locum descenderet leui facto equestri prelio
atque secundo in castra exercitum reduxit. Cum
hoc idem postero die fecisset satis
ad gallicam ostentationem minuendam
militumque animos confirmandos factum
existimans in heduos mouit castra. ne
tum quidem insecutis hostibus tertio die
ad flumen elauer pontes reficit
eoque exercitum traducit. Ibi a vi LIV
rodomaro atque eporodorige hed
uis apellatur didicit cum omni equitatu
litauicum ad sollicitandos heduos
procedere profectum. opus esse ipsos antecedere ad confir
mandam ciuitatem. et si multis

In rebus ꝯtrdia cesar heduorum
ꝯperta hebat · atq hoꝝ disce-
ssu adinaturarum defectioꝝ ciui-
tatis existimabat · tn eos renne-
dos no ꝯstituit · ne aut i ferre-
iniuria videret · aut darī nmoīs
aliqꝫ suspitioꝝ · discedentibꝫ his
breuit sua i heduos merita expo-
suit · quos & quā humiles accepi-
sset · & ꝯpulsos i oppida multatos
agro oībꝫ exceptis copijs · impꝰso · ĩposito
tᵒ stipēdio · obsidibꝫ summa cū ꝯtu-
melia extortis · et quā i fortunā
quāq i amplitudiꝫ deduxisset
vt no solū i pristinū statū redis-
set · sꝫ oīuꝫ tpꝫ dignitatē & graꝫ   dignitas gratia
antecessisse videret · hi cū datis

mādans eos ab se dimittit. Itē Nouiodo- LV.
nū erat oppidū heduoꝝ ad ripas
ligeris oportuno loco positū. huc ce-
sar os obsides gallie frumētū pecu-
nia publicā suoꝝ atq exercit⁹ impe-
dimentoꝝ magna ptē ꝯtulerat. huc
magnū nūꝫ equoꝝ hui⁹ belli ī Ita-
lia atq hyspania eptoꝝ miserat.
Eo cū Eporedorix viridomar⁹q ue-
nissēt. ꝗ de statu ciuitatis cognouis-
sēt. litauicū bibracti ab heduis
acceptū qd ē oppidū ap eos max
auctis ꝯuictolitauimꝫ magratuꝫ
magnāq ptē ad eū senat⁹ ꝯueni-
sse. legatos ad vergetorigē de pa-
ce ꝗ amicicia ꝯciliāda publice
missos / no ꝑmittēdū tantū ꝯmo-

du existimauere. Itaq. i[n]terfectis no-
uiodunu custodib[us], q[ui]q[ue] eo negoti-
andi c[aus]a conuenerant, pecuniaz atq[ue]
equos int[er] se partiti sunt. obsides ci-
uitatu[m] bibracte ad magistratu[m]
deducendos curauerunt. oppidu[m] q[uo]d
a se teneri no[n] posse iudicabant, ne
q[ui]d e[ss]et vsui romanis: incenderunt. fru-
menti q[uod] subito potuerunt nauib[us] aue-
xerunt, reliquum flumine, atq[ue] incendio
corrupit. Ip[s]i ex finitimis regionib[us] co- corrupit
pias cogitare. p[rae]sidia, custodiasq[ue]
q[ue] ad ripas ligeris disponere. equi-
tatuq[ue] o[mn]ib[us] locis iniiciendi timoris c[aus]a
ostentare cepit. Si ab re frumentaria
Romanos excludere aut adductos
i[n]opia ex p[ro]uincia expellere possent. Qua

ad spē inopie eos adduci ab ligeri ex
clusis excluderet. ut cōo vado nō pos
se traduci videret. Qbz reb9 cognitis LVI.
Cesar maturādu ꝫ censuisti eēt i
pficiendis pontib9 piclitādu & prius q̄
eent maiores eo coacte copie di-
micaret. Nā ut cōmutato cōsilio
iter i prouincia cōūteret id ne metu q̄dē necessariū
faciēdū existimabat. cū īfamia atq;
īdignitas rei et oppositus mons ceuēne
viarūq; difficultas impediebat. Tū
maxiē q̄ iūcto labieno atq; his le-
gionib9 q̄s una miserat vehement9 ti-
mebat. Itaq; demū magis. diur-
nis nocturnisq; itinerib9 cōfectis ꝯ
oīuꝫ opioēꝫ ad ligeriꝫ uenit. Uadoq;
p eqtes īueto p rei necessitate

oportuno. ut brachia mo atq; hu-
m̄i ad sustinēda arma ubi ab aq̄
eē possit. dispecto eqtatu. q̄ uīg flu-
mīs refrigēt atq; hostib; p̄mo as- refringeret
pectu turbatis icolume exercitū tra-
ducit: frumētūq; i agris, et pecoris
copiā nact' repleto his reb; ex-
ercitu: it' i senones facere istituit.
LVII. Dū hec apud cesarē gerūt' La-
bienus eo supplemēto q̄ nup ex
Italiā uenerat relicto Agedini: ut
eēt impedimētis p̄sidio. cū .iiij.or
legiōib; lutecia p̄ficiscit'. Id ē LVTECIA
oppidū parisiorū q̄ positū ē i
isula fluīs sequane. Cui' aduē-
tu ab hostib; cognito magē ex
finitīs ciuitatib; copie conuenerūt.

summa imperii traditur Camulo Genio
aulerco. qui propter extremam etatem in
pp singularem scientiam rei militaris
ad eum est honorem evocatus. Is cum
animadvertisset perpetuam esse paludem. que
influeret in sequanam. atque illum omnem
locum magnopere impediret. hic consedit
nostrosque transitu prohibere instituit. LVIII Labienus
primo vineas agere cratibus atque
aggere paludem explere atque iter muni-
re conabatur. postquam id difficilius
fieri animadvertit. silentio e castris
tertia vigilia egressus eodem quo vene-
rat itinere melledunum pervenit. Id est
oppidum senonum in insula sequane
positum: ut paulo ante de lutetia
diximus. deprehensis navibus circiter

paludem explere
Munire
Circiter

quesita ceterisque victis atque eo
militibus traiectis et rei novitate
perterritis oppidanis quorum magna pars
evocata ad bellum erat sine contentione
oppido potitur. Refecto ponte
quem superioribus diebus hostes resci-
derant exercitum traducit et secundo
flumine ad Lutetiam iter facere cepit.
[illegible] hostes re cognita ab his qui a Metio-
sedo fugerant Lutetiam incendi
pontesque eius oppidi rescindi iubent.
Ipsi profecti a palude ad ripas
Sequane e regione Lutetie contra
LIX. Labieni castra consedunt. Iam Cesar
a Gergovia discessisse audie-
batur. Iam de Heduorum defectione et
secundo Gallie motu rumores afferebantur.

secundo flumine

Galliq i colloqijs iclusu itine & loco
ut Celere copia frumti coactu cogita, In
puciā otedisse firmabat. Bello-
uaci aut defectoe hedinoz cogita.
ifideles q an erat p se ifideles man co
gere atq apte bellu pare cepit.
Cu labien tata rez omutatoe loge
aliud ē expectu ofiliu atq antea
sensat itellegebat. neq ia ut aliqd
acqreret i plioq hostes lacesserq.
Sz ut icolume exercitu egredi cogi
reducet cogitabat. Naq alta ex
pte bellouaci que ciuitas i gallia
maxiaq ht opioe virtutis istabat.
Alta camologen pato atq istitu-
to exercitu tenebat. Tu legioes a
flucio atq impedimetis icluses

maxiu[m] flum[en] destinebat. Tans
[...]ito difficultatib[us] obiectis ab a[...] v[ir]- differ[...]
LX. tute aux[ilium] petedu[m] videbat. Sub
vesp[er]a[m] co[n]silio co[n]vocato cohortat[us]: ut
ea q[ue] imp[er]auisset diligenter i[n]dustreq[ue] diligenter
admi[ni]strare[n]t. Naues q[ua]s a metiosedone industrie
deduxerat singulas eq[ui]tib[us] romanis
attribuit. Et p[ri]ma co[n]fecta vigilia
iiij[or] milib[us] passuu[m] flu[min]e s[e]c[un]do
silentio p[ro]gredi, ibiq[ue] se expectari
iubet. q[ua]tuor cohortes q[ua]s mi[ni]me
firmas ad dimicandu[m] e[ss]e existima-
bat castris p[re]sidio reliq[ui]t q[ua]nq[ue] eade[m]
legionis reliquas de media nocte
cu[m] o[mn]ib[us] i[m]pedime[n]tis adu[er]so flu[min]e adu[er]so flu[min]e
mag[n]o sonitu remos i[n]citans i[n] ea[n]-
de[m] p[ar]tes mittit. Ip[s]e post paulo post paulo

cu[m] tumultu p[ro]ficisci i[m]perat, q[ui] qu[e]rit q[uo] littera[...] iussas magno

siletio egssus cu his legoib; eu locu
pveni. q naues appelli iusserat [Eo cu LXI
eet ventu. exploratores hostiu omi
pte fluius erat dispositi iopinates
q mag subito coorta tempestas
ab nris opprimunt. exercit equitatusq
eqtib; romanis administrantib; qs
ei negocio pfecerat celiter trans-
mittit. Vno fere tpe sb luce ho-
stib; nutiat i castr romanoz p

tumultuari

pt osuetudie tumltuari et ma-
gnu ire agn adu'so flumie sonituq
remoz i eade pte exaudiri et
paulo ifra milites nauib; trans
portari. qb; reb; auditis q ex-
istimabat trib; locis trasire legioes.
Atq oes pturbatos defectoe hedvoz

fuga parere. suasque copias in tres partes
distribuerent. Nam presidio e regione ca
strorum relicto et parva manu Metio
sedum versus missa, que tantum progredi-
atur quantum naves processissent, reliquas
LXII. copias contra Labienum duxerunt. Prima
luce et nostri omnes erant transportati.
hostium acies cernebatur. Labienus
milites cohortatus ut sue pristine
virtutis et secundissimorum preliorum re- secundissima p̄le.
tinerent memoriam, atque ipsum Cesa-
rem, cuius ductu sepenumero hostes cui ductu
superassent, presentem adesse existimarent,
dat signum prelii. Primo concursu ab
dextro cornu, ubi septima legio
constiterat, hostes pelluntur atque in fugam
coniciuntur. ab sinistro, quem locum duodecima

legio tenebat. cu primi ordies ho-
stiu trasfixi telis ncidisset. tn reliq
acrime resistebant n dabat sus
picioes fuge qsq. Ipe dux hostiu
Camulo genus suis aderat atq eos
cohortabat. icerto nuc exitu victorie.
cu a septia legioe tribunis eent
nutiata. que i sinistro cornu gererent:
post tgu hostiu legioes ondeerut.
sigaq itulerut. Ne eo qd tpe qsq
loco cessit. sz circuuen os iterfsut.
Eande fortuna tulit Camulogen.
at hi q psidio erat relicti labie-
ni cu plu audisset. comisso plio
suis ierut collq ceperut. neq nroru
militu victoruq impetu sustine
potuerut. Sic cu suis fugientibus

pmixti quos no silue motesq te-
xerut ab eqtatu st i(n)tfci. hoc ne-
gocio ofecto labienus reuertit age-
dinu ubi impedimenta toti exercit re
licta erat. Inde cu oib copiis ad
LXIII. Cesare puenit. defectoe heduor
cognita bellu auget legatoes i
os ptes circumittut. quatu gra
auctte pecuia valet ad sollicitanda
ciuitates nitut. nacti obsides
quos Cesar ap eos deposuerat.
hoz supplicio dubitates territat
petut a Vergetorige hedui ut
ad se veniat. roesq belli gerendi
omunicet. Re impetrata otendt
ut ipis suma impii tradat. et
re i otrouersia deducta toti gallie

suffragiis res permittitur

cōcilia bibracte īdicit'. Eodē cōuē
niūt vndiq frequētes multitudies.
Suffragijs res pmittit'. ad vnū oēs
Vercīgetorigē pbāt imperatorē. Ab
hoc cōcilio Remi lingōes treueri
abfuerūt. Illi q amicitiā roma-
noꝝ seqbāt'. Treueri qd aberāt
lōgi'. et ab gmanis pmebāt'.
que fuit cā quare toto abēēnt
bello. et neutris aux mitterēt.
Mag° dolore hedui ferūt se ēē
deiectos pncipatu. qrūt'. fortune
cōmutatioē. et cesaris īdulgētiā
ī se reqrūt. neq tñ suscepto bel-
lo suū cōsiliū ab reliqs separe
audēt. Inuiti sūme spei adu-
lescētes Epedorix et Viridomar'

LXIV. Vercingetorigi pareq. Ipse impat
reliqs civitatib; obsides. deniq
rei ei constituit diē. huc omnes eqtes. xvm
nūo celerit' convenire iubet. peditatu,
quē an habuerat se forte contentū di-
cit. neq; fortunā temptaturū. aut
acie dimicaturū. sz qm abūdet eq
tatu: pfacile ēē factu frumentatoib;
pabulatoib; q; romanos phibē. equo
mo aio sua ipi frumenta corrupat.
aedificiā q; incedat. qua rei fami
liaris iactura ppetuu imperiu, lib
tateq; oseq videat. his constitutis reb;
hedius. Segusianisq;. q sunt finiti
puincie decē milia peditū impat.
huc addit eqtes octigentos. his
pficit fratē Eporedorigis. belliq

item Allobrogibus iubet. alias ex
parte gaballos proximos et pagos arvernorum
in helvios. item rutenos cadurcosque
in fines volcarum arecomicorum de
clandestinis populandos mittit. nihilominus clan
destinis nuntiis legationibusque allo
broges sollicitat. quorum mentes non
resedisse dum a superiore bello resedisse spe
rabat. horum principibus pecunias. civi
tati aut imperium totius provincie polli
cetur. Ad hos omnes casus provisa erant presi LXV
dia cohortium duarum et .xx. que
L. CAESAR ex ipsa provincia ab lucio cesare
legato ad omnes partes opponebantur. he
luetij sua sponte cum finitimis prelio
congressi pelluntur. Et gaio valerio do
nino tauro caburi filio principe

cum ceteris compluribus aliis interfectis intra
oppida ac muros compelluntur. Al- compellunt.
lobroges crebris ad rodanum dis-
positis presidiis magna cum cura et
diligentia suos fines tuentur. Cesar
quod hostes equitatu superiores esse intel-
ligebat et interclusis omnibus itineribus re
nulla ex provincia atque italia subve-
niri poterat. Trans rhenum in germa-
niam mittit ad eas civitates quas
superioribus annis pacaverat. equitesque
ab his arcessit. et levis armatu-
re pedites qui inter eos proeliari con-
sueverat. Eorum adventu quod minus
idoneis equis utebantur a tribunis
militum reliquisque equitibus romanis
atque evocatis equos sumit

g'manisq distribuut. Int'im dum hec ge-
geruntur hostium copie et arvernis equites
q' toti gallie erat imperati conveni-
unt. Mag° hor coacto nuo cu ce-
sar i sequanos p extremos lingonu
fines it faceret quo facili' subsidiu
puincie ferri posset. circit' milia pas-
suu .x. ab romanis trinis castris
Vngetorix consedit. conuocatisq
ad concilium pfectis equitu venisse tps
victorie demostrat. fugere i puin-
cia romanos. galliaq excede-
id e ad psentem obtinenda liberta-
tem esse. ad reliq tpis pacem atq
ociu paru pfici. Maioribus
n. coactis copiis reuersuros. neq
finem bellandi facturos. pin agmine

impeditos.

impeditos adorater . si pedicessu
is aux̄ terat atq̄ ī eo moreret
et tace nō posse si id q̄ magis
futurū cōtidebat relictis impe
dimentis suis salutem cōtulit : q̄ usu
rerum necessariarum et dignitate spo
liatum iri . Ita de eqtib̄ hostiu
qm nemo eorum pgredi mō eq
agmine audeat . et ipos qd nō de
bere dubitare id q̄ maiore
faciat aio copiasse ōs p castris
instituerunt q̄ terori hostib̄ futuri s .
Coclamant eqtes sanctissio iure de
rado ostremari oportē ne tecto
recipiat . ne ad libos ne ad
parentes ad uxorē aditū beat :
q nō bis p agmen hostiu p equitasset

tecto recipiat

p equitasset

Probata re atque omnibus iureiurando LXVII
adactis, postero die in tres
partes distributo equitatu due se acies
ab duobus lateribus ostendunt. Una primo
agmine iter impedire cepit. Qua
re nuntiata Cesar suum quoque equitatum
tripertito divisum contra hostem ire iubet.
Pugnatur una omnibus in partibus. Consistit ag-
men impedimenta intra legiones reci-
piuntur. Si qua in parte nostri laborare
aut gravius premi videbantur, eo signa in-
ferri Cesar aciemque constitui iubebat.
que res et hostes ad insequendum
tardabat et nostros spe auxilii confir-
mabat. Tandem germani a latere dextro
summum iugum nacti hostes loco de-
pellunt. fugientes usque ad flumen

vbi vercigetorix cu pedestrib copijs
ↄsederat pferunt^r. ↄpleresq interficiunt.
qua re animad[u]ersa reliq ne circuire-
t^r veriti se fuge mandant. Oib loci^s
fit cedes. Tres nobilissi hedui ca-
pti ad cesare pducut^r. Cottus
pfect^s equitu. q ↄtrouersia cu victoli-
tabi pxis comitijs habuerat. Et
Cauarillus. q post defectoe[m] lita-
uici pedestrib copijs pfuerat. Et
Eporedorix quo duce an adventu
Cesaris hedui cu sequanis bello
LXVIII. ↄtenderat. Fugato omi eqtatu
Vercigetorix copias. quas p castris col-
locauerat, reduxit. protin[us] Ale-
xiam q e oppidu mandubiorum
iter facere cepit. Celeriq impedimenta

ex castris educi et se subsequi iussit.
Cesar impedimentis in proximum collem
deductis duabus legionibus presidio re-
lictis secutus quantum diei tempus est passum
circiter tribus milibus hostium ex novissimo
agmine interfectis. Altero die ad alesiam
castra fecit. perspecto urbis situ perterriti-
sque hostibus exterritis quod maxima parte exercitus ex [margin: ex]
equitatu confidebant erant pulsi adhortatus
ad laborem milites alesiam circumval-
lare instituit. Ipsum erat oppidum ale- LXIX
sia in colle summo admodum edito lo-
co: ut nisi obsidione expugnari non posse
videretur. Cuius collis radices duo
duabus ex partibus flumina subluebant. [margin: subluebant]
Ante oppidum planities circiter mi-
lia passuum .iij. in longitudinem

patebat. reliquis ex omnibus partibus col
les mediocri interiecto spatio pari
altitudinis fastigio oppidum cinge-
bant. Sub muroque pars collis ad o-
rientem solem spectabat. hunc omnem
locum copie gallorum compleverant, fos-
samque et maceriam sex in altitudinem
pedum preduxerant. Eius munitionis
que ab romanis instituebatur
circuitus XI milia passuum tenebat. castra
opportunis locis erant posita. ibique
castella XXIII. facta. quibus in castellis
interdiu stationes ponebantur, ne qua subito
eruptio fieret. hec eadem noctu et — excubitoribus
excubitoribus ac firmis presidiis tene
LXX. bantur. Opere instituto fit equestre p
lium in ea planitie. quam intermissam

collibus IIII milia passuum in longitudinem
patere demonstravimus. Summa vi ab utrisque
contenditur. Laborantibus nostris Cesar Germa-
nos submittit. legionesque pro castris consti-
tuit. ne qua subito irruptio ab hostium
peditatu fiat. presidio legionum addi-
to: nostris animus augetur. hostes in fugam
coniecti se ipsi multitudine impediunt.
atque angustioribus portis relictis co-
acervantur. Tum Germani acrius usque ad muni-
tiones sequuntur. Fit magna cedes nonnu-
lli relictis equis fossam transire et
maceriam transcendere conantur. paulum
legiones Cesar. quas pro vallo constitu-
erat promoveri iubet. non minus qui intra
munitiones erant perturbantur. Galli ve-
nire ad se confestim existimantes:

Coacervatur

ad ārma clamat. No nulli ptiti
LXXI. ī oppidu īcepit. Vergetorix in-
beq portas claudi ne castᵃ nudet.
mlns i(t)tis. spuh eis captis g
mani sese recepit. vergetorix
pusq mutioēs ab romanis pficiat
esilitu cepit. oeq ad se eqtatu no
ctu dimitte discedentib madat.
vt sua qsq ciuitate adeat. oesq
q p etate arma ferre possēt ad
bellu cogāt. sua i illos mita ppat.
obtestaturq vt sue salutis ronē hēnt
Neu se optime de coi libertate
mitu hostib icruciatu dedat. q
si idiligētiores fuerit milia hoim
delecta. lxxx. vna secu ituura
demostrat. ratione inita exigue

i diligentior

parcendo

parce et paulatim

tantundem

dier. xxv. frumentu se paulo etiam
longius tollerari posse parcendo. his
datis mandatis qua opus erat intermissum
secunda vigilia silentio equitatum mittit
frumentum ad se omne referri iubet. ca-
pitis penam his qui non paruerint
constituit pecus cuius magna erat copia
ab maduniis compulsa viritim dis-
tribuit. frumentu parce et paulatim
metiri instituit. copias omnes quas pro
oppido collocaverat in oppidum recepit.
his rebus auxilia gallis expectare
et bellum parat administrare. Quibus LXXII.
rebus cognitis ex perfugis et captivis. cesar
haec genera munitionis instituit. fossam
pedum. xx. directis lateribus duxit.
ut eius fosse solum tantundem pateret.

quantum summe fosse labra distarent.
Reliquas omnes munitiones ab ea fossa
pedes quadringentos reduxit. Id eo
consilio: quoniam tantum esset necessario spatio
complexus, nec facile totum corpus militum — romane militis
corona cingeretur, ne de improviso
aut noctu ad munitiones hostium
multitudo advolaret, aut interdiu
tela in nostros operi destinatos conicere — operi destinat.
posset. Hoc intermisso spatio duas fo-
ssas quindecim pedes latas eadem
altitudine perduxit, quarum interiorem — perduxit
campestribus ac demissis locis aquam ex
flumine derivatam complevit. Post
eas aggerem ac vallum XII pedum
exstruxit. Huic loricam pinnasque — Loricam
adiecit, grandibus cervis eminentibus — pennam cetio

Comissura

ad omissuras pluteoꝝ atq agge
ris q ascensu hostiu tardarent &
turres toto ope circudedit que pedes
.lxxx. distarent. Erat eo tpe & materi LXXIII
ari & frumentari & tantas munitoes
fieri necce. diminutis nris copijs.
que longi a castris pgrediebant. ac
no nuq opa nra galli temptare
atq eruptioes ex oppido plib po
tis summa vi facere conabant. quare
ad hec rursus opa addendo cesar
putauit q minori nuo militum
munitioes defendi possent. Itaq truncis
arboꝫ aut admodum firmis ra
mis abscisis atq hoꝫ dolabratis
atq preacutis cacuminibus ppetue
fosse quinos pedes alte ducebantur.

Materiari
frumetari

ppetue fosse

huc illi stipites demissi et ab
infimo revincti ne revelli possent
ab ramis eminebant. quini ordines
iuncti inter se atque implicati quo
qui intraverant se ipsi acutissimis val-
lis induebant. hos cipos appellabant.
quos ab reliquis ordinibus in quincuncem
dispositis scrobes tres in altitu-
dinem pedes fodiebantur paulatim
angustiore ad infimum fastigio.
huc teretes stipites feminis crassi-
tudine ab summo praeacuti et praeusti
dimittebantur ita ut non amplius di-
gitis IIII ex terra eminerent simul
confirmandi et stabiliendi causa singuli
ab infimo solo pedes in terra exculca-
bantur. Reliqua pars scrobis ad occultandas

Coniunctique implicati

induebant

[illegible] stipites

confirmandi stabiliendi exculcabant

octone

ĩsictas ĩ viminib; ac viculis impedi-
ebāt. huĩ gnis octoni ordĩes ducti t'nos
ĩt' se pedes distabāt et similitudĩe flo-
ris liliū apellabāt. Ante hec talee
pedū lōge ferreis hamis ĩfixe tote
ĩtrā ĩfodiebāt'. mediocribq; ĩtmissis
spatijs oib; locis disserebāt'. q̄s stim-
ulos noīabāt. his reb; pfcis regiões LXXIV.
secut' q̄ potuit eq̄ssimas p loci nā.
xiiij. milia passuū ɔplex. pares ei'
dē gnis munitiões diuersas ab his
ɔ̃ exteriore hostē pfecit. ut ne mag͠a
q̄dē multitudie si ita acciderit p'
discessū munitionū p̄sidia circūfundi
possēt aut cū periclo ex castris egredi
cogat'. dierū triginta pabulū. frū-
mtū q; hre oēs ɔuectū iubet. Dū LXXV.

Lilium

differebāt'

conuectum

hec ap alexiā gerūt galli ɔcilio pn-
cipū indicto nō oēs {eos} q arma ferre
possēt ut censuit vergetorix ɔuocā-
dos statuūt. s3 ctū nūz cuiq3 ex
ciuitatib3 impandū ne tāta mlti-
tudie ɔfusa, n moderari n discer-
nē suos, n frumētatōez hre possēt.
Impāt hedujs, atq3 eoꝝ clietib3
legusiauis, ambluaretis, aulercis,
branonocib3 blenonijs milia xxxv.
parē nūz aruenis adiūctis eleuo-
tetis, cardurcis, balbalis, vella-
uijs, q sb imperio aruenoꝝ ee ɔsueūt.
Sequanis, senonib3, biturigib3, san-
tonib3 rutenis, carnutib3, duodena
milia bellonacis .x. totidē lemoni-
cib3 octona pictonib3 ɔturonisq3

parisijs, et heluetijs senonib[us] ambia-
nis mediomatricis petrocorijs neruijs
morinis nitiobrogib[us] quina milia au-
lercis cenomanis, totidem atrebatib[us]
.iiij.or belloacis lexouijs et aulercis
eburonib[us] rauracis, et boijs .xxx.
uniuersis ciuitatib[us] que oceanum at-
tingunt. queque eorum armorice consue-
tudine apellantur quo sunt in numero coriosolite
reddones ambibarij cadetes osismi
lemouices unelli, sex. Ex his bel-
louagi suum num non compleuerunt, quod se
suo nomine atque arbitrio cum romanis (suo nomie atq[ue] arbitrio)
bellum gesturos dicebant neque cuiusquam
imperio obtemperaturos. Rogati tamen ab
commio pro eius hospitio .xx. una miserunt.
Huius opera commij ut ante demonstrauimus LXXVI

fideli atq utili superioribus annis erat | op a fideli atq utili
usus in britannia cesar. quibus ille pro me-
ritis ciuitatem eius immunem esse iusserat.
iura leges reddiderat. atque ipsi mo-
rinos attribuebat. Tamen tanta uniuerse
gallie consensio fuit libertatis uindican-
de & pristine laudis belli recu-
perande ut neque beneficiis neque ami-
citie memoria mouerentur. omnesque &
animo & opibus in id bellum incumberent.
Coactis equitum .viii. & peditum circiter
.ccxl. hec in heduorum finibus recensebantur. | recensebantur
numerusque inibatur. prefecti constituebantur.
Comio attrebati. viridomaro &
eporedorigi heduis. vercassiuelle-
uno aruerno consobrino vercingetorigis
summa imperii traditur. his delecti ex

civitatibus attribuunt quorum consilio bellum
Alacres et fiduciae pleni — administraretur. Omnes alacres et fiduciae
pleni ad Alesiam proficiscuntur. Neque erat
omnium quisquam qui aspectum modo tantae multitu-
dinis sustineri posse arbitraretur. praesertim
ancipiti proelio cum ex oppido eruptione
pugnaretur. et foris tantae copiae equitatus
peditatusque cernerentur. [At ii qui Alesiae LXXVII
obsidebantur praeterita die qua auxilia suo-
rum expectaverant consumpto omni frumento
inscii quid in Haeduis gereretur. concilio
coacto de exitu suarum fortunarum
consultabant. Ac variis dictis sententiis
quarum pars deditionem pars dum vires
suppeterent eruptionem censebat. Non
praetereunda oratio Critognati videtur
[singularem et nefariam crudelitatem] — propter eius singularem et nefariam crudelitatem

litate. His summo in aruernis ortus loco Sentia.
et magne habitus auctoritatis. Nihil inquit
de eorum sententia dicturus sum qui turpis-
simam servitutem deditionis nomine appe-
llant. Neque hos habendos civium loco neque
ad concilium adhibendos censeo. cum his mihi
res sit qui eruptionem probant. quorum
in consilio omnium vestrum consensu pristine
residere virtutis memoria videtur. animi
est ista mollities non virtus paulisper
inopiam ferre non posse. qui se ultro
morti offerant facilius reperiuntur quam qui
dolorem patienter ferant. atque ego hanc
sententiam probarem tantum apud me dignitas potest
si nullam praeterquam vite iacturam fieri
viderem sed in consilio capiendo omnem
galliam respiciamus quam ad nostrum auxilium.

putamus. qd bonum milibus lxxx. uno
loco illatus pp[ro]ptis [con]sanguineis q[uam] nostris Consanguinei.
ca[d]ere existimaris. Si pene in ipsis
cadaveribus p[ro]elio decertare cogerer[ur]. Noluere
hos vero aux[ilio] expoliare. quorum salutis
causa suum periculum neglexerint. in stultitia
ac temeritate v[est]ra. aut animi imbecillita-
te omnem galliam prosternere & perpetue
servituti subicere. An q[uia] ad diem non vene-
runt de eorum fide constantiaque dubita-
tis. quid ergo romanos in illis ulterio-
ribus munitionibus sine causa cotidie exerceri
putatis. si illorum nuntiis confirmari non
potestis omni aditu precepto. his utimini
testibus appropinquare eorum adventum
cuius rei timore exterriti diem noctemque
in opere versantur. quid ergo mei consilii e[st]

facē q̄ mei maiores nequaq̄ pari bello cymbrꝫ teutonumq̄ fecerūt. Q̄ i oppida compulsi ac siti iopia sbacti inopia subacti eoꝝ corpoib̄ q̄ etate ab bellū iuniles videbāt vitā tolleraueꝛt. neq̄ se hostib̄ tradiderūt. cui rei si exemplū no hēreȝ tn libtatis cā istitui et postis pdi pulcherimū iudicareȝ. Nā q̄ illi simile bello fuit. depopulata gallia cymbri magnaq̄ illata calamitate. finib̄ qdē nris aliqn excessexūt atq̄ alias terras petierūt iura leges agros libtates nob reliqrūt. Romani vō qd petūt aliud aut qd volūt ī ī iuidia adducti quos fama te nobiles potētesq̄ bello cognouerūt. hoꝝ ī

agris civitatibusque considere atque his eternam
iniungere servitutem. Neque enim ulla alia · eternam iniungere servitutem.
condicione bella gesserunt. Quod si ea que
in longinquis nationibus geruntur ignoratis, respi-
cite finitimam Galliam, que in provinciam · LXX
redacta iure et legibus commutatis
securibus subiecta perpetua premitur servi-
tute. Sententiis dictis constituunt ut hi · LXXVIII
qui valetudine aut etate inutiles sint
bello, excedant oppido. Atque omnia prius
experiantur quam ad Critognati sententiam desce-
dant. Illo tamen potius utendum consilio,
si res cogat atque auxilia morentur,
quam aut deditionis aut pacis sub-
eundam condicionem. Mandubii, qui eos
oppido receperant, cum liberis atque uxo- · oppido receperant.
ribus exire coguntur. Hi cum ad munitiones

romanorum accesserunt. flentes omnibus pre-
cibus orabant ut se in servitutem receptos
cibo iuvarent. At Cesar dispositis
in vallo custodibus recipi prohibebat.
LXXIX Interea Comius reliquique duces quibus
summa imperii permissa erat cum omnibus
copiis ad alexiam perveniunt. Et colle
exteriore occupato non longe mille
passibus a nostris munitionibus considunt.
Postremo die equitatu ex castris edu-
cto omnem eam planitiem quam in longitudinem
quatuor milia passuum patere demo-
stravimus complent pedestresque copias
paulo ab eo loco abditas in locis supe-
rioribus constituunt. Erat ex oppido
alexia conspectus in campum. Concurrunt his auxiliis visis fit gratulatio despectus

int' eos / atq3 omnes an adletitia exci-
tar'. Itaq3 pductis copijs an oppi-
du ɔsidut. et pxia3 fossa cratibus fossam integrant
itegrat, atq3 agge' exple', seq3 ad explent
eruptoe3, atq3 os casus ɔparat. Ce- LXXX
sar oi exercitu ad vtraq3 pte' munitoe3
disposito vt si vlus veiat sum q'q3
locu teneat & nouerit, equitatu ex
castris educi et plia ɔmitti iubet.
Erat ex oib3 castris que summu un-
diq3 iugu tenebat despect', atq3 despectus
os milites iteti pugne pueru ex- prouentus
pectabat. Galli int' eqtes raros
sagittarios expeditos leuis arma-
ture itiererat, q' suis cedentib3
aux' succurrerent. & nror eqtu
impetu sustinerent. Ab his oples

de improviso vulneratos prelio excedebant. — de improviso
cum suos pugna superiores esse Galli
confiderent et nostros multitudine premi
viderent ex omnibus partibus et hi qui munitio-
nibus continebantur et hi qui ad auxilium conve-
nerant clamore et ululatu suorum
animos confirmabant. quod in conspectu omnium
res gerebatur neque recte ac tur-
piter celari poterat et laudis cupi-
ditas et timor ignominie ad virtu-
tem excitabat. Cum a meridie
prope ad solis occasum dubia victoria — dubia victoria
pugnaretur. Germani una in parte
confertis turmis in hostes impetum
fecerunt eosque propulerunt. quibus in fugam
coniectis sagittarii circumventi interfectique
sunt. Item ex reliquis partibus nostri cedentes

usq; i castr͛ silentiū sui facultatez
colligēdi nō dedert. At hi q ab ale-
xia pcesserāt mesti ppe victoria des-
perata se i oppidū receperūt. Vno lxxxi
die itermisso galli atq; hoc spacio
harpagones mag° numerū scalarū, arpagonum
nūo effecto media nocte silentio
e castr͛s egssi ad campestres mu-
nitōes accedūt. Subito clamore sub-
lato q significatōe. q i oppido obsi-
debant de suo aduentu cognoscere pos-
sent. crates pcere fundis sagittis la-
pidibus nros de vallo pturbare.
reliq̄ queq; ad oppugnatōes ptinēt
parāt admīstrare. Eodē tpe
clamore exaudito dat tuba signū
suis Vercingetorix atq; ex oppido educit.

· Nostri ·

Nostri ut superioribus diebus: ut cuique
erat locus attributus ad munitiones acce-
dunt. fundis librilibus sudibusque: quas
in opere disposuerant, gallos gladiis — g[l]adib;
proterrent. prospectu tenebris adempto
multa utrinque vulnera accipiuntur. Complura — tormenta
tormentis tela coniciuntur. At marcus — tela.
antonius, et Gaius trebonius legati — M. Antonius
quibus partes ad defendendum obvenerant.
qua ex parte nostros premi intellexerant.
his auxilio ex ulterioribus castellis
LXXXII. deductos submittebant. dum longius a mu-
nitione aberant galli plus multitudine
telorum proficiebant postea quam propius suc-
cesserant, aut se stimulis inopina-
tos induebant, aut in scrobes delati — transfodiebant
transfodiebantur, aut ex vallo ac

lux appareret

turribus traiecti pilis muralibus interibant.
Interius undique vulneribus acceptis nul-
la munitione perrupta cum lux appare-
ret veriti ne ab latere aperto ex sup-
erioribus castris eruptione circumvenirent
se ad suos receperunt. At interiores
dum ea quae a Vercingetorige ad
eruptionem praeparaverat proferunt, priores
fossas explent. Diutius in his rebus ad-
ministrandis morati prius suos discessisse
cognoverunt quam munitionibus appropinquarent.
Ita re infecta in oppidum reverterunt.
Bis magno cum detrimento repulsi Galli xxxiii
quid agant consulunt, locorum peritos adhibent,
ex his superiorum castrorum situs munitionesque
a septentrionibus — cognoscunt. Erat a septentrionibus collis
quem propter magnitudinem circuitus opere

complecti non potuerant nostri necessario
pene iniquo loco et leniter declivi
castra fecerant. hec Gaius antistius re-
ginus et lucius caninius rebulus legati cum
duabus legionibus obtinebant. cognitis
per exploratores regionibus duces ho-
stium .lx. ex omni numero deligunt
earum civitatum que maximam vir-
tutis opinionem habebant. quid quoque pacto agi
placeat occulte inter se constituunt.
adeundi tempus definiunt cum meridies
esse videatur. his copiis vercassilla-
num arvernum unum ex .iiii. ducibus
propinquum vergetorigis preficiunt.
Ille ex castris prima vigilia egressus
prope confecto sub lucem itinere post montem
se occultavit: militesque ex nocturno

labore sese reficere iussit. Cu iam mi
dies appropinquare videret ad ea
cast. que sup demonstravimus ptedit.
eodemq tpe eqtat ad capestres mu -
nitiones accede et reliquae copie p ca -
st's sese ondere ceperut. Vergeto LXXXIV.
rix ex arce alesie suos 9spicat
ex oppido egredit castes longurios
musculos falces reliq que erup -
tionis ca paraverat pfert. pugnat uno
tpe oib locis atq oia teptat q
mime ps firma e huc 9curit.
Romanor manu tantis munitioib de
stinet nec facile plib locis occurrit
multu ad terredos nros valet clamo
q post tgu pugnatib extitit q suum
piculu i aliena videat salute 9star.

ora .n. pleruq que absut: vehemti
LXXXV. homi mtes pturbat. Cesar ido-
neu locu nact ad quaq ex pte ge-
rat cogscat, laboratib submittit vtsq
ad cuiz occurit. vnu ee illud
tps quo maxie otedi queat. Ga-
lli nisi pfregerit munitoes de oi
salute despat. Romani si re obti-
nuerit fine oiuz laboz expectat.
maxie ad supiores munitoes la-
borat quo ucastuellanu missu
demostrauiz. Iniquu loci ad de-
cliuitate fastigiu magnu hz mo
mtu. Alij tela oniciut. Alij testudi-
ne facta subeut defatigatis iuice iteg
succedut. Agger ab vniusis i
munitoe oiect et ascesu dat gallis

rent que ītra continulat romani ꝯ-
tegit. Nec iā arma nrīs, nec vires
suppetunt. His rebꝫ cognitis Cesar La- LXXXVI
bienū cū cohortibꝫ sex subsidio labo-
rantibꝫ mittit. imperat si sustinere no
possit: deductis cohortibꝫ eruptione
pugnaret. id n̄ nisi necessario faciat. Ipse
adit reliquos cohortatur ne labori
succumbat; omniū superiorū dimicationum
fructum ī eo die atqꝫ hora docet ꝯsi-
stere. Interiores desperatis campestribꝫ
locis ꝓpter magnitudinē munitionū loca
prerupta ex ascensu temptant. huc
ea: que pauerat conferunt multitu-
dine telorū ex turribꝫ ꝓpugnantes
deturbant aggere: & cratibꝫ fos-
sas explent. falcibꝫ vallū adortiā

LXXXVII. cessadut. Mittit pmo brutu
adolescete cu cohortib3 Cesar. post
cu alijs Caiu fabiu legatu. postre
mo ipe cu vehemti pugnaret inte
gros Subsidio adducit Restituto plio
ac repulsis hostib3 eo. q Labienu
misat otedit. Cohortes. iiij.or ex
pxio castello deducit. equitu ptem
seq. ptem cuire exteriores muniti
oes, et a. tgo hostes adoriri iubet.
Labien9 postq neq aggeres neq
fosse vi3 hostiu sustine potant.
coactis vna. lx. cohortib3 quas
et pxis psidijs deductas fors ob
tulit. Cesare p nuntios facit c
tiores qd faciedu existimet. Ac
LXXXVIII. celerat Cesar vt plio itsit es

adventu ex colore vestitus cognito quo
insigni in proelijs uti consuerat, turmisque
equitum & cohortibus visis quas se sequi
iusserat. ut de locis superioribus hec de-
declinia devexa | clivia et devexa cernebantur. hostes proe-
lium committunt. Utrimque clamore sublato
excipitur, rursus ex vallo, atque omnibus
munitionibus clamor. Nostri omissis pilis
gladijs rem gerunt, repente post ter-
gum equitatus cernitur. cohortes aliae ap-
propinquabant. hostes terga vertunt. fugi-
entibus equites occurrunt. fit magna
cedes. Assedulus dux & princeps Le-
movicum occiditur. Vercasiuellanus Arver-
nus vivus in fuga comprehenditur. signa
militaria. lxxiiij. ad Cesarem refe-
runtur. Pauci ex tanto numero se incolumes

i castr̃ receperunt. Conspicati ex oppido
cedẽ et fugã suorum desperata salute
copias a munitionibus reducunt.
Fit protinus hac re audita ex castris gal-
lorum fuga. quod nisi crebris subsidiis
ac toti diei labore milites essent
defessi, omnes copie hostium potuissent
deleri. de media nocte missus de media nocte
equitatus novissimum agmen consequitur.
Magnus numerus capitur atque interficitur.
Reliqui ex fuga in civitates discedunt.
LXXXIX. Postero die Vercingetorix concilio convo-
cato: id bellum non se suscepisse su-
arum necessitatum, sed communis libertatis causa
demonstrat. Et quoniam sit fortune
cedendum: ad utramque rem se illis of-
ferre. seu morte sua Romanis

satisfacē. seu viuū tradē velint.
Mittit̄ de his ad cesare legati.
Iubet arma tradi. p̄ncipes pduci.
ipe ī munitōe p̄ castr̄s ꝯsedit. eo duces
pducūt. vercingetorix dedit̄. arma
pijciūt̄ reseruatis heduis atq; āuernis
si p eos ciuitates recipe posset. Ex re
liqs captiuis toto exrcitu capita
singula p̄de noīe distribuit. His rebꝫ xc.
ꝯfectis ī heduos pficiscit̄. ciuitate
recipit. eo legati ab āuernis missi
que imparet se facturos pollicentur.
Impat magnū nūm obsidū. legio
nes ī hiberna mittit. captiuoꝝ
circit̄. xxx. milia heduis āuernisq;
reddit. Titū labienū duabꝫ cū
legionibꝫ et eqtatu in sequanos

proficisci iubet. huic Marcum Sem-
pronium rutilium attribuit. Gaium
fabium legatum et Lucium minucium
basilum cum legionibus duabus in remis
collocat ne quam a finitimis bel-
louacis calamitatem accipiat. Ga-
ium antistium reginum in ambiuare-
tos. Titum sextium in bituriges. Gaium
caninium rebilum in rutenos cum sin-
gulis legionibus mittit. Quintum tullium
Ciceronem, et publium sulpitium cabil-
lone et matiscone in heduis ad
ararim rei frumentarie causa collocat.
Ipse bibracte hyemare constituit.
his litteris cognitis. Rome dierum
viginti supplicatio redditur.

ὀχλοῖεν ἂν μὴ

φοβοῖεν ἂν μὴ

ἄσιτος · ieiunus impastus

ἀδείπνος · incoenatus

ἀνάριστος . imprandus

meracum dilutum

οἶνος ἄκρατος :: κεκραμένος : ὁ λάρις

portas

ἔκλεισαν τὰς πύλας : ἀνέῳξαν.

θύρας

fores

ianuam

ἐξίειν ἐς θάλασσαν

ἐσβάλλω

ὁρμεῖ

82 fol.

[illegible] [illegible]

ἀθηνᾶ πολεμιστρία.

ἄρυς ἐνυάλιος.

ἄλλοις μελετῶ θος [illegible].

ἄλλοις ὁ λόγος ἤς· [illegible].